

Невена Негелчева

О
К
У
Л
Т
Е
Н

Р
О
М
А
Н

Светлина в живота

Невена Неделчева

СВЕТЛИНА В ЖИВОТА

София, 2013

Невена Неделчева

СВЕТЛИНА В ЖИВОТА

окултен роман

Издателство „Бяло Братство“

София, 2013

© Невена Неделчева

© Издателство „Бяло Братство“

ISBN 978-954-744-220-7

ЗА АВТОРА

Невена Георгиева Неделчева

(19.08.1908 г. – 20.04.1995 г.)

Тя е родена в малкия провинциален Симеоновград, заобиколен с високи планински склонове. Душата ѝ пристига на този свят, изпълнена с копнеж за нещо ново, неизвестно, чудно, прекрасно. Нейната романтична нагласа от дете я води към мечтата да пътува, да отиде някъде далече, в неznайни страни; на тази мечта е подчинен и стремежът ѝ да овладее есперанто, с което се справя съвършено.

След като завършва профилираната гимназия за учителки в гр. Стара Загора, тя работи известно време в тази професионална сфера.

Решаваща в оформянето на нейната представа за света и за достоен жизнен път е срещата ѝ с Учителя Петър Дънов. За нея тя разказва: „Бях ученичка във Втора девическа гимназия в гр. София. По това време извън града се залесяваше едно празно пространство с млади борчета. Денят беше празник на залесяването. Изведоха цялата гимназия и залесявахме до обяд. По едно време се отправихме към мястото на дъновистите – Баучер. Отидохме на поляната. Извикаха Учителя Дънов. Тогава Го видях за първи път. До Него стоеше стенографка и записваше думите Му. Онова, което говореше, ме поразя: „Да бъдем чисти и светли като светлината“. Много ми хареса. После отидох, поисках беседата и с мои пари я отпечатах през 1926 г. След това я раздавах безплатно. Беседата „Чист и светъл“ бе държана от Учителя на 05.04.1926 г. в 14 часа на поляната на Изгрева по желание на ученичките от гимназията. От всички ученички само аз дойдох на Изгрева. И затова тази беседа ми е толкова скъпа...“.

След тази среща Невена остава на Изгрева и скоро започва да създава своите първи разкази и приказки. Отивала с новите си творби със свито сърце при Учителя, но и с надежда, с вяра в Божествените Му всестранны знания, и оттам винаги излизала окрилена. Той кротко ѝ казвал: „Пиши! Гребни, вода има много, давай да пият жадните за чистота“.

Ето какво сподели тя за романа „Марта“: „Когато го написах, грабнах черновата и отидох при Учителя с надежда да Му прочета няколко страници и Той да ми даде мнението си. Започнах да чета, а Той слушаше внимателно. След известно време понечих да спра, а Той мълчаливо ми даде знак да продължа. И така, страница след страница – няколко часа, докато не изчетох целия роман. Само от време на време ме прекъсваше и ми даваше своите указания и допълнения. Благодарих Му сърдечно, а дълбоко в душата си почувствах Неговото благословение...“.

Така Невена книга след книга написва 18 романа, детски разкази, приказки, някои отпечатани на есперанто, за което получава благодарствени писма от цял свят.

През 1971 г. взема участие в литературен конкурс за разказ на есперанто в Италия и печели трета награда с диплом и медал. Малко по-късно с друг разказ – „Светлина“, печели първа награда в Испания.

В своето творчество тя вражда Словото на Учителя, използвайки езика на литературата. Невена Неделчева е прекрасен разказвач, а нейните произведения оказват своето въздействие върху всички хора с духовни интереси.

С много любов ние, които я познавахме и обичахме, искаме да ѝ благодарим за светлината, с която щедро даряваше душите ни, и да пожелаем на настоящия роман „Добър път!“ към сърцата, които го очакват толкова отдавна...

Георги Петков

Силата на Доброто

Връзката на романите на Невена Неделчева с Учението на Учителя Петър Дънов е знаменателна и необикновена. Те са свързани като теорията и практиката, както причината и последствието, както предаването на окултното знание и неговото приложение. Великият Миров Учител Беинса Дуно дава на човечеството Новото учение и новото знание, което води по пътя на Духа и на възвръщането към Бога. Неговата ученичка и последователка Н. Неделчева разглежда приложението на това Учение в живота, свързането му с битието на конкретните човешки същества, които са приели в себе си неговата светлина и са я превърнали в свои добродетели, оставили са новите идеи да проникнат в тях и дори без да осъзнават това, работят вече в света с новите методи и с тях въздействат върху хората и пресътворяват действителността и живота.

Героинята на романа „Светлина в живота“ е почти завършена личност в това отношение. Едва деветнадесетгодишна, току-що завършила гимназия, Ани е поставена в много трудна житейска ситуация, в която не трябва просто да изгражда в себе си добродетелите като любов, мъдрост, справедливост, търпение, състрадание, а да ги доказва във взаимоотношенията си с другите и да показва способността си да прощава всичко, да обича всекиго, да е готова да разбере и разреши най-трудния житейски казус с добро.

Провидението чрез едно съновидение подсказва на Ани бъдещата ѝ участ и тя като послушен ученик се покорява на гласа на съдбата. Деветнадесетгодишното крехко момиче, прекрачвайки през прага на детството в зрелостта, трябва да замести майката на три сирачета и да стане съпруга на един обезверен и сломен мъж, когото не познава и който е на път да обърка посоките на своя живот и да пропадне в бездните на отчаянието. Ани попада в чужд дом, в който почти всички врати за нея са затворени и където я посрещат

с подозрение и враждебност. Но без да знае това, тя постъпва като окултен ученик, който не се замисля и колебае в своя избор между доброто и злото, между методите на омразата и любовта. По този начин младата жена отваря последователно една след друга всички затворени врати пред себе си, за да превърне враговете си в приятели, за да трансформира омразата в любов, злото – в добро. И нещо повече – с деликатност и финес, с кротост и мекота Ани помага и на останалите герои да преодолеят външните и вътрешните си противоречия, да излязат от собствената си безизходница и да открият верния път в живота – този, по който върви самата Ани.

Когато Жорж въвежда Ани в своя дом, за да я направи майка на осиротелите си три деца, той е воден от неясно за самия него чувство за привличане и повече от отчаянието и безсилието да се справи с трудната задача сам да отгледа децата си. Жорж продължава да обича наскоро заминалата си съпруга. Ани влиза в новия си дом, водена от чувство на дълг пред неясния зов на една жена, явила се в съня ѝ, която моли за помощ. Това, което изумява читателя още в началото на романа, е способността на героинята да чува и да тълкува притчовите послания на вътрешния си глас. Едва завършило гимназия, без дори да е чувало за окултни школи, момичето постъпва като окултен ученик, който умее да тълкува незабележимите знаци на съдбата по пътя си, белязан не от знаменателни предсказания, а от обикновени житейски брънки в наглед баналното си ежедневие.

В дома на Жорж с отворени сърца посрещат Ани само неизкушените и беззащитните – тригодишният Пепо и шестмесечният Дани. Те носят в себе си още чистотата на детското начало и безпомощността на малките, които имат болезнена нужда от майчинска грижа. Но Сийка, осемгодишната дъщеря на Жорж, се противопоставя на Ани с болката на нараненото си сърце на дете, което помни истинската си майка и не иска да я замени с друго. Попивайки враждебността на роднините на Елена, първата съпруга на Жорж, и сама носейки властен и горделив характер, Сийка

е трудна за „превземане“ и упорито отказва да допусне до себе си новата „майка“. Но безграничното търпение на Ани, способността ѝ да вижда в детето драмата на човека изобщо, непоколебимостта и в най-трудните ситуации да отвръща на злото с добро, карат Сийка да преодолее вътрешните си колебания, да надмогне отхвърлянето и да приеме Ани като истинска майка. Разбира се, изпитанията, чрез които Ани доказва това, са неимоверно тежки. Тя с месеци бди над леглата на болните деца и на Жорж, макар че достига до пълно изтощение, и дори не се поколебава да рискува живота си, за да спаси Пепо от гибел под колелата на идващ автомобил. Само жертвата помага на майката да защити своето име, да издържи своя изпит и да заслужи любовта на децата, които тя не е родила. Разбира се, сили да издържи физически ѝ дава Словото на Учителя, до което Ани достига чрез познанството си с негови последователи. И макар че в действителност младата жена се среща с Учителя само веднъж, нейната душа и духът ѝ са предадени изцяло на неговото Учение, в което Ани открива изначалната светлина по Пътя.

Със силата на Доброто Ани спечелва на своя страна и превръща в приятели всички роднини и близки на мъртвата Елена, които дълго време не могат да се примирят с присъствието ѝ в дома на Жорж. Самият той обиква Ани много по-силно от майката на децата си, защото новата му съпруга го спечелва не само с всеотдайната грижа за малките и с преданото участие в техния живот, а и с това, че не се опитва да измести с ревност в сърцето му мъртвата, а търпеливо изчаква болката у Жорж да прегори и той да затвори спомена за Елена в незнайно кътче в сърцето си и постепенно да го отдалечи в миналото, където е свободен да се завръща чрез спомените. Ани заема своето място в сърцето на Жорж, като му дава възможност да осъзнае постепенно превъзходството ѝ над мъртвата. Елена е била любяща съпруга и майка, но е и по-земна жена в проявлението си, докато Ани носи в себе си одухотвореността и оная неуловима същност на чистата жена, която живее повече в

душата си и макар че преминава през света, е отчуждена от него и не му позволява да я превземе и победи.

Ани помага на всички герои в романа да намерят себе си, да чуят по-добре гласа на душата си и да направят в съответствие с това най-верния избор в живота. Така Милка устоява в трудната си любов, брат ѝ Жанко преодолява в себе си изкушението от богатството и не се отказва от любимата си Росица, която сам е тласнал към погрешен житейски ход.

Ани не носи в себе си съзнанието за необикновеност и изключителност. Скромна, естествена, външно ненадрапчива, без каквато и да е показност, тя на всяка крачка, във всеки свой жест показва силата на Доброто, доказва, че любовта ражда любов. Тя преминава през света с неопетнената от страсти чистота на жената дева, носейки вътре в себе си библейското излъчване на Мадоната, на майката, която показва с примера на своя живот, че плодовете на Духа: „любов, радост, дълготърпение, благост, милосърдие, вяра, кротост, въздържание“ не са добродетели, осъществими само на Небето, а могат да станат същност на човека, да се превърнат в негова опорна точка в живота на дело и да го водят в неговия Път през света.

Спаска Миховска

***

Току-що бях завършила гимназия и мислех да следвам, когато материалните работи на баща ми се объркаха сериозно и моето отпътуване се отложи неизвестно за кога.

Една нощ в началото на есента сънувах сън, който много ме разтревожи, и аз се събудих силно развълнувана. Сънувах, че бързам за някъде – много бързам, а буря се вдига, небето е черно, наоколо е сиво и мрачно. Краката ми от бързане се преплитаха. И тъй както вървах, излязох пред една голяма, много голяма река, която с трясък и рев се блъскаше о бреговете си. Аз инстинктивно се загърнах с дрехата си и се чудех защо съм излязла тук, когато бързах за гарата да заминавам някъде. И тъй, загледана в страхотните вълни на реката, които се издигаха огромни и черни, изведнъж чух някой да ми вика:

– Спасете ги, спасете ги!

Обърнах се и гледам: на близък хълм стои млада жена, която ми сочи към реката и пак вика:

– Спасете ги!

Веднага погледнах към посоката, която ми показваше жената, и видях един мъж, който се давеше, държейки три деца. Аз извиках, гмурнах се към тях и в сред бурята чух пак гласа на жената:

– Спасете ги!

И без много да мисля, в момента, когато една грозна вълна издигна човека и трите деца, аз се хвърлих, сграбчих ги с нечовешки сили (каквито човек може да има само насън) и ги издърпах на брега. Изведнъж тъмните облаци се разкъсаха и Слънцето проблесна между тях. Но аз, цяла треперееща от вълнение, се пробудих. Сърцето ми силно биеше и не можах да заспя до сутринта.

На другата нощ и на следващата се повтори буквално същият сън и аз ясно разбрах, че това е някакво знамение, тъй като откакто се помня, от най-ранно детство, много

често сънищата ми, особено тези, които се повтарят, са бивали предзнаменования за известни събития в живота ми.

Бе се изминал един месец от този странен сън, когато веднъж отидох у приятелката ми Лили, за да я поканя да идем на сказка.

– Ела – каза ми тя, – влез, имаме гост. Вуйчо ми е дошъл от столицата, та затова надали ще мога да дойда.

– Но тогава да не ви безпокоя – казах ѝ аз, – ще отида и самичка.

– Още е рано, има време, влез за малко – настоя тя и аз се съгласих.

Когато влязохме в стаята, където майка ѝ разговаряше с госта, аз останах като вкаменена до вратата. Гостът вдигна понаведената си глава и неговите меки канелени очи, изпълнени с някаква тъга, срещнаха моите, които го гледаха с немигащ поглед.

– Вуйчо – каза Лили, – това е моята приятелка Ани, най-добрата ми приятелка – подчерта тя.

Той стана от канапето и пристъпи крачка към мен, а аз все още не можех да се помръдна. Сънят отпреди месец като светкавица мина през съзнанието ми и аз виждах давещия се в реката човек, държащ трите деца. Някаква невидима ръка бавно закриваше страхотната река, тъмните облаци и трите малки деца – и остана само човекът в стаята да ме гледа на няколко крачки от мене.

Лили ме изгледа изненадано и хващайки ме за ръката, ме повлече към вуйчо си, който ме гледаше с големите си тъжни очи...

От този момент нещата се занизаха и занареждаха като по някаква магия. Все ми се струваше, че някой друг нарежда всичко, а аз само приемах и изпълнявах. Жорж, така се казваше вуйчото на Лили, дойде у дома през един от няколкото дни, които прекара като гост у сестра си. От десет години той не бил идвал никак у сестра си и затова всички го молеха и настояваха да постои повечко. И затова, когато беше дошъл у нас, аз му казах:

– Защо не останете, вие толкова отдавна не сте били тук...

– И аз бих искал много – каза ми той и очите му ме погледнаха с такава тъга и нежност, че на мен ми стана едновременно и жал за него, и малко неловко. – Не мога – продължи той. – Трябва да се върна – и въздъхна дълбоко.

Никои не ми казваше за него нищо, но аз знаех всичко, или ако не всичко, то поне това, което бе ми разкрил сънят ми.

– Аз пак ще дойда... скоро – каза ми той на гарата, когато го изпрацахме, – ще дойда заради вас... но... А може и никога да не дойда – каза изведнъж той с мрачен глас. – Ще зависи от вас...

Не му отговорих нищо. Само се усмихнах на неговия тревожен поглед, който очакваше отговор. После влакът тръгна и аз видях вдигнатата му красива ръка за сетен поздрав. Аз също вдигнах ръка и когато влакът изчезна от погледа ми, тръгнах с Лили за дома с притиснато от незнайна мъка сърце.

След два дни получих писмо от Жорж, или по-право картичка, че е пристигнал благополучно и че желае да знае, че аз съм добре и че съм радостна. След картичката последва дълго писмо, в което ми разказваше своя живот в общи щрихи. Пишеше за загубата на жена си, която много обичал и която въпреки всичко не могъл да изтръгне от ноктите на смъртта. Тази загуба на най-скъпото му на Земята същество му е коствала много страдания и много мъки. Напоследък не можел да стои повече на едно място и затова и решил да пътува за малко. Той чувствал, че една сила го кара да пътува, и затова решил да посети сестра си в родния им град. И когато видял мене, изведнъж сякаш някой махнал с ръка, всичката насъбрана мъка, скръб и болка се стопили и някаква тиха светлина изпълнила душата му. И той схванал тогава защо е бил подтикван към това пътуване.

Той имал три дечица – едно момиченце във второ отделение и две по-малки момченца. Най-мъничкото било на 6 месеца. И кой би се грижил с любов и нежност за тях?

Кой би им дал най-същественото, това, което бяха загубили – топлотата и грижата на майчината обич? Накрая той молеше за прошка, загдето разкрива всичко това на мен – едно младо момиче, което не трябва да знае тъй отрано скърбите и страданията в живота, а само трябва да се радва.

Тогавя аз му отговорих също с дълго писмо и му разказах за странния повтарящ се сън и че благодарение на този сън аз съм знаела за него почти всичко от това, което той ми пише в писмото си. Описах как съм видяла младата жена, чертите ѝ, доколкото можех да си ги спомня, като я гледах отдалече. Писах му, че му съчувствам и го разбирам и бих желала от сърце да му помогна с каквото мога.

Бях крайно изненадана, когато след пет дни вместо очакваното от него писмо пристигна самият той. Никога няма да забравя неговия тревожен поглед, искащ да прочете от първия миг какво мисля аз и как гледам на идването му. И когато му подадох ръка с тиха, съчувствена усмивка, в която имаше примесена и радост, че го виждам, изведнъж тревогата в очите му се превърна в мека, приятна лъчиста светлина.

– Простете – каза той, – но тъй много исках да ви видя, тъй имах нужда да ви видя.

– Радвам се много, че дойдохте – казах му аз.

В това време майка ми влезе в стаята и той почтително ѝ се поклони. А аз излязох, за да приготвя нещо за госта. Той навярно щеше да остане за обяд.

Тъй се бях вдала в това, което приготвих, че много се изненадах, когато майка ми след някое време влезе при мен разплакана. Но преди да я попитам какво ѝ е, аз я попитах за него:

– Сам ли го остави?

– Не, татко ти е при него.

После, като помълча малко, ми заговори отведнъж:

– Но чедо, ти мисли ли добре? Защо нищо не си ни казала досега? Ами тоя човек имал три деца? Ами че той е дошъл с намерение да те вземе, и то колкото се можело по-скоро...

– Е, та какво от това? – попитах я със странно спокойствие, на което самата аз се учудих.

– Та как какво от това! Ти, още младо момиче – майка на три деца да станеш... Че ти самата си още дете... Не е лесно, чедо, не е лесно... Мисли, много мисли, после да се не каеш.

– Друг е, който мисли за всичко това – отговорих ѝ с чудна увереност. – Ние само трябва да приемаме нещата, които ни изпраща съдбата.

– Не мога да ти се начудя, Ани, ти тъй да приказваш! Че кога стана всичко това, защо не ми каза поне една дума по-рано? Че аз тъй ли съм мислила за тебе? Първа рожба си ми. Какви ли не мечти и мисли съм имала за тебе, а сега... Ох, тежко ми е, много ми е тежко... Каква мъка ми падна на сърцето.

– Ти си чудна, майко – обърнах се към нея и сама се слушах, като говоря, – ами тези малки душички нали някой ще трябва да ги отгледа, да им помага, защо те да не са ми мили, както съм мила на теб?

– Ех, то така е, ама... – отвърна, клатейки глава, тя.

В това време баща ми отвори вратата и ме повика. Изведнъж нещо трепна в мен. Аз хвърлих престилката и с бързи стъпки отидох в хола, дето баща ми развълнувано ме чакаше, а Жорж стоеше блед наред стаята.

Аз бях странно спокойна. Струваше ми се, че някаква невидима ръка ми сочеше начертания път и аз чувствах само едно: че трябва да вървя по него, без да се отклонявам.

– Дете мое – обърна се татко към мен с развълнуван глас, – знаеше ли целта за идването на госта ни?

– Да – отвърнах аз. – Той иска това, което и аз искам.

– Ти искаш?! – учуди се баща ми.

– Да, аз искам да му бъде полезна, да му помогна в неговата скръб, да му подам рамото си и да споделя бремето, което сега лежи само на неговите плещи.

Жорж направи бързо няколко крачки към мен, подаде ми двете си ръце, които аз поех, и очите му пак се изпълниха с лъчиста светлина.

– Благодаря ви – каза той, – благодаря ви – и докато се усетя, той се наведе и целуна бързо двете ми ръце една след друга.

Баща ми остана като вкаменен няколко мига. После изведнъж трепна и сякаш разбра всичко, защото не каза повече нито дума. Аз пуснах ръцете на Жорж, отидох при татко, прегърнах го, както правех това като дете. Той също ме прегърна и усетих бузите му, мокри до моите.

Жорж стоеше изправен до нас и когато аз се отделих от баща ми, той взе десницата му и я целуна.

– Е, синко – каза му с треперещ глас баща ми, – обичай я и я пази, както ние... Ти поне имаш деца и знаеш колко са мили...

– Да – каза Жорж, – благодаря ви! – и пак целуна десницата му, а баща ми леко погали кестенявите му къдриви коси.

Когато на обяд се върнаха от училище малката ми сестричка и братчето ми, научили за станалото от майка ми, те се хвърлиха на шията ми и заплакаха. И аз се чудех защо всички плачат, а не се радват... А нима аз се радвах?! Да, имах една малка светла радост – мисълта за трите малки дечица, които бях вече обикнала в душата си. Особено най-мъничкото ми бе така мило и исках по-скоро да го видя...

През седмицата, която Жорж прекара у нас, майка ми и баща ми се поуспокоиха, виждайки неговия благ нрав, внимателното му отношение и тихата кротост, с която приемаше нещата. Но заедно с това те чувстваха неговата смелост, безстрашие и устойчивост, които той би проявил при всеки случай, когато би потрябвало. И това искрено ги радваше. Лили, приятелката ми, много се радваше за всичко, което се случи, а нейната майка ме отрупваше с внимание и подаръци.

Най-после ние с Жорж трябваше да отпътуваме. На гарата ни изпратиха майка ми, която ту плачеше, ту се радваше, баща ми, който сякаш схващаше по-дълбоко нещата и стоеше с изопнато бледо лице, сестричката и

братчето ми, за които раздялата бе твърде тежка, и Лили и цялото ѝ семейство.

Влакът потегли, много кърпички се размахаха към нас и ние с Жорж вдигнахме ръце и им кимнахме с глава.

Из целия път аз си мислех за дечицата – те сякаш бяха вече в моето сърце. Аз и без това обичах децата, а тези ми бяха тъй мили, без да зная защо... Мислех си, че Сийчето, най-големичката – ще ми е и дете, и малка другарка вкъщи. Ще ѝ шия такива хубави роклички, ще ѝ помагам в уроците, ще я обичам и милвам... Ще си говорим разумно... По-малкия, тригодишния, ще го целувам... „О, милото дете!“ – мислех си аз... И все ми се струваше, че ще го видя след дълга раздала. В гърдите ми се събираше такава жажда по тях и такова желание да притисна малките им главици до себе си... А за най-малкото? О, такава нежност се разстилаше за него в душата ми!

През време на пътуването Жорж беше особено внимателен и нежен и се грижеше за мене като за дете. И често погледът му с плаха тревога се спираше върху мен... Тогава аз му се усмихвах тихо. Веднъж дълбоко въздъхнах и казах:

– Колко бавно върви влакът!

– Защо? – попита ме учудено той.

– Искам да видя децата – изтръгна се неволно от гърдите ми.

Очите му просияха в светлина, усмивка озари лицето му. О, тъй хубав беше в тоя миг! Той мълком взе ръката ми и леко я стисна в своята.

– Благодаря ти! – пошепна той.

А после продължи тихичко:

– Знаеш ли, веднъж пътувахме с нея... Най-малкият не беше се родил и тя тогава ми каза точно това, което ти каза преди малко. Аз даже се сепнах, сякаш тя ми проговори, а не ти...

– Тъй ли? – изненадах се аз, – много се радвам. О, аз бих искала да ги обичам тъй, както тя ги е обичала...

– Зная това и съм ти тъй благодарен.

Автомобилът спря пред красива бяла къща, пред която имаше цветна градинка, а по-нататък – кипарисови дървета, които създаваха илюзия за малка горичка.

Сърцето ми туптеше, сякаш щеше да изхвъркне. Аз не се вълнувах така даже когато подадох на Жорж ръцете си, за да бъда спътница в живота му. А сега всичко тръпнеше в мене и подадената ми на Жорж ръка, когато слизах от автомобила, трепереше.

– Мила – каза ми тихо той, но и сам не беше спокоен.

Когато той позвъни, излезе възрастна жена да ни отвори.

– О, Жорж – каза тя, – ти се връщаш! – и по устните ѝ се изписа принудена усмивка.

– Да – каза той, отстъпи крачка назад и леко ме подтикна да вляза.

Изкачихме се по широки стъпала, по които аз няколко пъти се препънах и Жорж все ме подхващаше. На горната площадка той сякаш изведнъж се сети нещо, обърна се изведнъж към жената и каза:

– О, лелю, прощавай, съвсем се разсеях, но нали бях ти казал... Това е моята приятелка... другарка... – представи ме той на нея.

– Разбрах – промълви тя и ми подаде ръката си, която побърза да издърпа.

Вратата на коридора бе полуотворена. На мен сякаш сили не ми бяха останали – едвам вървах, а тъй бързах в сърцето си.

Жорж отвори една врата и чух два радостни детски вика:

– Татко, татко!

Едно необикновено красиво момиченце се хвърли на шията на Жорж, а малко пълничко момченце прегърна коленете му.

След първите сърдечни поздравления Жорж прегърна и двете деца и като ги обърна към мен, им каза:

– Ето нашата нова мамичка.

Аз разтворих ръце да прегърна хубавото момиченце, но то с едва забележима гримаса леко се изплъзна от мен, а момченцето се разплака, когато го взех на ръце, тъй като му бях съвсем непозната...

– Ела у татко – каза Жорж.

Малкият протегна радостно и двете си ръчички и отиде при него.

Аз отново се приближих до момченцето и поисках да погаяля къдравите му косици, но то трепна и пак леко се отдръпна от мен.

Съобразих, че наистина е твърде естествено това поведение на детето, тъй като то не ме познаваше, а бе достатъчно големичко да помни родната си майка. И изведнъж си спомних за мъничкото. В сърцето ми трепна светлинка. Видях малко креватче и се запътих към него. Отметнах лекичко завивката. Детето спеше. Наведох се и лекичко го целунах по зарозовената му нежна бузичка. И тази целувка се превърна сякаш в нежен аромат на горски теменуги в душата ми.

Когато повдигнах главата си, до мен стоеше момичето и ми пошепна:

– Недейте, ще го събудите!

Тонът, с който ми бяха пошепнати тия думи, беше като хладно оръжие, което някой допря до сърцето ми. А изразът на нейните прекрасни синьо-сиви очи ме изненада. Той казваше:

– Как смееете да се докосвате до моето братче! Вие, чуждата!

– Какво има? – попита ме Жорж, който с малкия Пепо идваше при нас.

– Тя много обича малкото си братче – казах му аз. – Тъй нежно се грижи за него.

– О, да, тя сякаш е мъничка майчица. Много го обича – отвърна Жорж.

А в това време малката с чудна усмивка прегърна баща си и му пошепна:

– Какво ми донесе?

– О, мила – обърна се нежно Жорж към мен, – ние забравихме най-важното – да извадим подаръците.

Докато малката слушаше всичко това, веждите ѝ пак се свиха в лека гримаса. „О, това дете е тъй чувствително“ – помислих си аз.

Веднага разтворихме куфарите и извадихме подаръците. Жорж и аз ги раздадохме на децата. Пепо вземаше с радост подаръците от баща си и срамежливо – от мен. Но малката се радваше твърде много на подадените ѝ от татко ѝ подаръци и с прикривана хладина приемаше това, което ѝ подавах аз. „Всичко това е тъй естествено – мислех си аз, – детето не ме познава.“

Жорж даде на възрастната жена това, което бе донесъл за нея. Тя го прие с лека принудена усмивка.

Така се минаха няколкото часа до вечерта.

На другата сутрин исках да събудя малката за училище, тъй както някога майка ми ме бе събуждала. Когато отворих вратата на детската стая, видях, че тя е будна, но щом ме съзря с крайчеца на окоето си, веднага се престори на заспала.

– Сийче, миличка – казах ѝ тихичко аз, – стани, мило дете, време е за училище.

Тя сякаш бе статуя – не помръдна.

– Сийче – помилвах я леко по главичката, – стани, дете! – и лекичко я целунах по притворените очи.

Тя веднага се отдръпна рязко и ми каза:

– Моля, оставете ме! Мога и сама – и веднага като изтървано зайче изскочи от леглото.

Поисках да ѝ помогна при обличането. Тя пак рязко се дръпна и каза:

– Не, моля, затруднявате ме само.

Искрено се изненадах. Тя говореше като възрастен човек, а бе едва във второ отделение.

Отправих се към креватчето на Пепо, който, цял заруменял от съня, бе вдигнал едното си краче и бе отметнал завивката. Наведох се внимателно и го завих. Когато вдигнах глава, малката стоеше изправена до мен и в погледа ѝ пак прочетох вчерашния израз:

– Как смеете!

Аз се усмихнах снизходително и протегнах ръка да погалия тая главица, която стоеше изправена на опънатото вратле. Преди пръстите ми да докоснат косиците ѝ, тя се бе отдръпнала вече и бе започнала да обува чорапите си.

От съседната стая се чу детски плач. Нещо неволно трепна в мен и аз тръгнах към вратата, която съединяваше двете спални на децата. И докато я стигна, малката с един бос крак се втурна, отвори вратата и се озова пред креватчето на малкия Дани. Не можех да не се усмихна на всичко това, а същевременно ми стана и тъй много жал.

„Клетото дете – мислех си аз, – то мисли, че аз искам да му отнема нещо. То не знае, че тук дойдох да обичам и да помагам.“

Когато и аз стигнах пред креватчето на Дани, възрастната жена го разповиваше. Аз я поздравих с „добро утро“. Тя отвърна, без да ме погледне, и процеди през зъби:

– О, толкова рано сте станали...

– Рано? – учудих се аз. – Но нали детето ще отива на училище и трябва да се изпрати?

– Това и аз мога да сторя – каза тя, – няма защо да си разваляте спокойствието.

– О, не, напротив, на мен ми е твърде приятно да се занимавам с деца. А тези тук са толкова мили.

Дани риткаше под метнатите му пелени и махаше ръчичките си. В гърдите ми отново се разли особено чувство на умиление и нежност спрямо това дете и аз се наведох над него и леко целунах нежната му бузичка.

Когато се изправих, видях жената и малката да си шепнат нещо и веждите на Сийка бяха свити в недоволна гримаса.

– Сийче – казах ѝ кротко аз, – обуи се, дете, хладно е сутрин.

Тя сбърчи по-силно вежди и не каза нищо.

– Ела, Сийче, ела, мойто момиче, да те обуе стара майка.

Малката веднага ѝ подаде чорапа и повдигна босия си крак. Аз ги изгледах внимателно и отидох при Жорж, който

беше станал и се обличаше. Като ме видя, той веднага се приближи към мен и прегръщайки ме с особена топлота и нежност, ме запита:

– Как са малките птичета?

– Добре са, Жорж. Всички са добре...

– О ти, дете между децата – погали ме той и хубавите му очи търсеха моите, за да разберат това, което искаше да знае. Аз притворих очи и го целунах леко по бузата. Той ми замилва косите и когато си отворих очите, моят поглед му говореше:

– Имай доверие, аз дойдох да ти подам рамото си и да носим заедно товара.

Той сякаш разбра това, очите му пак просияха и ми каза първите ласкави думи:

– О, да знаеш колко си ми скъпа...

Аз само се усмихнах и почнах да оправям леглата. Като ме целуна още веднъж, той излезе от спалнята, а аз нарочно не отидох с него, за да може той да е съвсем свободен с децата, а и с малката – също.

От този ден започна моят нов живот, който аз сама пожелах от сърце и душа, но който бе тъй различен от този, който бях си изтъкала със златни нишки в моето въображение, идвайки насам.

Дните, седмиците и месеците минаваха, но малката оставаше недостъпна и хладна. „Боже – мислех си аз, – как да постъпвам с това дете, как да го предразположа?“ За мен бе съвсем естествена неприязънта, която Сийка хранеше към мен, но ако тя би желала малко да ме погледне, щеше да види, че аз не идвах в техния дом като враг, като господар, а като душа, която иска да ги обича и да им даде по възможност това, което им бе необходимо. За мен бе ясно, че ѝ говорех против мен, подстрекавах я. Но кой, защо?

С Пепо бе много по-лесно. Той бе необикновено обичливо дете. Бързо свикна с мен и даже се показваше особено разположен, когато го вземех на колене и му пеех някоя песничка. А понякога му разказвах някоя весела приказка и той се смееше до сълзи. Но върнеше ли се малката от

училище, тя веднага примамваше Пепо и му шепне нещо. Веднъж чух, като му казваше:

– Тя не е нашата майка, защо ѝ казваш „мама“? Ще ти дам тази ябълка, но няма да ѝ казваш вече „мамо“.

– Няма – клатеше глава той и посягаше към ябълката.

Но Пепо надали разбираше всичко това, защото още ядящ ябълката, се втурваше за нещо при мен и ми викаше с цяло гърло: „мамооо...“. И това не можеше да не извика усмивка на устните ми и радост в сърцето ми. Пепо правеше всичко от сърце и не можеше да разбере наставленията на сестра си. Но пък бе и малък...

Когато вземех Дани на ръце, нещо, което винаги ме изпълваше с такава нежност, малката бърчеше вежди и като идваше при мен, ми казваше:

– Дани иска да лежи. Оставете го да си лежи, вие само го измъчвате така.

Аз я гледах внимателно и оставях детето, не исках да влизам в никакво противоречие с нея. Тя виждаше, че винаги изпълнявам видимо това, което искаше, и беше започнала да проявява все по-голяма и по-голяма смелост, но все пак твърде предпазливо. Аз нарочно правех така, искайки да я оставя да се чувства напълно свободна, да се проявява така, както иска, за да мога да проникна дълбоко в тая детска душа и да видя кое именно я кара да постъпва така или иначе. Пожелах да ѝ помагам в уроците, да преглеждам домашните ѝ. Отначало тя отказа – маминка не била правила това. Но после, не зная по какви причини, се съгласи. След време разбрах, че тя бе много амбициозна и желяейки да бъде първа ученичка, приемаше помощта ми. Аз използвах тази нейна амбиция и ѝ разказвах за живота в различните страни, за хората в топлите или студените места, което тя слушаше с увлечение. Четях ѝ приказки и разкази и всичко това правех с мисълта да създам повече допирни точки между мен и нея. От това, какво ѝ харесваше, аз съдех за нейната вътрешна същност. И имаше моменти, когато тя забравяше за отношенията ни. Това ставаше обикновено, когато ѝ четях някоя увлекателна приказка. Но след това Сийчето като че ли се сепваше и изведнъж казваше:

– Моля, стига, аз се отегчих...

Аз знаех, че това не е истина, защото често я заварвах после да дочита прекъснатата приказка. Отначало тя се спираше и оставяше книжката, но аз я гледах така, сякаш това бе нещо много естествено, и никога не ѝ намеквах нищо за това, което правеше.

Когато Жорж се връщаше вкъщи, тя, обикновено весела и радостна, му разказваше разни случки от училището. Той я галеше по главичката, целуваше я искрено и ѝ се радваше. Пепо му разказваше най-често какво му е шила маминка, какво му е купила или дала, и показваше новата играчка, дрешка или панталонче. Жорж ме гледаше с очи, пълни с благодарност и светлина, и винаги по най-нежен и деликатен начин искаше да ми изкаже благодарността си.

От всички Дани се привърза най-бързо към мене. Това ме трогваше и радваше. Когато бяхме събрани всички, включително и лелята, Дани се чувстваше най-щастлив у мене. За момент отиваше у този, който го поиска, но веднага пак протягаше ръчичките си към мен и хлипайки, искаше да го взема. Това докарваше Жорж до възторг, Сийка свиваше вежди, Пепо ревнуваше, а лелята сякаш се чувстваше наскърбена, задето Дани предпочиташе мене.

И докато Жорж биваше вкъщи през свободното си от работа време, всичко бе сравнително добре, но отидеше ли в кантората си, атмосферата отново се сменяше. Езикът на Сийка от деликатно-язвителен ставаше груб и некрасив. Тя караше най-често Пепо да ми казва: „Лоша жена, не си ми мама, отивай си!“. Той сам не разбираше какво говори, но тъй като у децата има особена податливост към отрицателното, извикваше някои от тези фрази, избягваше при Сийка и двамата започваха да се смеят.

Аз нищо не им казвах. Би било твърде смешно да се наскърбя или разсърдя на едни несъзнаващи какво правят деца. Но искрено ми бе жал за тях.

– Вие сте много невъзпитана жена – започна Сийка веднъж.

Аз я погледнах изненадано и тя замлъкна. След малко пак подхвана:

– Стига сте тъпкали това дете с мляко, вие не сте били майка, за да знаете колко трябва да му давате да яде!

Лелята, както Жорж бе нарекъл възрастната жена, беше в стаята при нас и аз видях, че по устните ѝ заигра едва забележима усмивка. Извадих биберона от устата на Дани и сложих шишето с млякото на масата. Детето затърси с устните си млякото и като не намери нищо, разплака се. Тогава аз го взех и носейки го на ръце, исках да го успокоя и да го приспя.

– Оставете детето! – извика Сийка и очите ѝ странно блеснаха. – Маминка никога не го носеше на ръце, а го оставяше да заспи – и тя изведнъж млъкна.

Аз я гледах внимателно и си мислех: „Майката от раждането на Дани е заболяла и не е станала от леглото. Тя наистина не би могла да го носи на ръце, но нали аз пожелах да сторя това вместо нея?“.

– Лельо Пено – обърнах се към възрастната жена, – моля те, приспи Дани, че имам малко работа.

Тя го пое, но в нея детето силно заплака. Аз излязох от стаята и като влязох в спалнята, също заплаках. Това бяха първите ми сълзи в тая къща, но не и последните...

Веднъж, без да искам, чух как лелята говори на Сийка:

– Колко добре си бяхме, като я нямаше тая... невъзпитаната... Отде я доведе баща ти...

Последва нещо тихо, което не чух. После се продължи с по-висок глас:

– Ти ще ѝ кажеш: „Моля, престанете да ми четете тези глупости“. Повтори сега! Още веднъж го повтори!

Малката повтаряше.

– „Само една глупава жена може да избира такива блудкави книги“ – продължаваше лекцията си лелята. – Повтори го, Сийке!

Сийка го повтори. Изведнъж една завеса падна от очите ми. Сега разбрах защо малката понякога говори като възрастен човек – защото думите не бяха нейни.

Първите месеци аз не исках никъде да излизам, а също и да идват гости вкъщи, защото исках да опозная децата,

а и те да свикнат с мене. О, аз мислех, че всичко ще бъде по-лесно тогава... Но после Жорж почна настоятелно да ме моли да излизаме и тогава отивахме на театър или на концерт. И това много го радваше. Той бе забелязал, че бях доста отслабнала, и се стараеше всячески да ме развлече или зарадва с нещо, мислейки си, че с твърде тежко бреме бе натоварил 20-годишните ми плещи.

Когато бивахме сами, той винаги ми разправяше за своите работи, за плановете, които изработваше за някои сгради, и искаше моето мнение или съвет. В такива часове ние бяхме приятели, които се разбират взаимно, и всеки искаше да бъде полезен на другия, с каквото може. Той ме намираще за твърде умна, но аз не виждах това. След неговата работа говорехме или споделяхме мисли за прочетени и от двамата книги и се случваше до късно през нощта да си говорим като другари от детинството. Жорж ми показваше разни планове за къщи, четеше ми някои технически книги и му бе особено приятно, когато аз се интересувах от всичко това, а той ми обясняваше с особена деликатност всичко, което за мен бе неясно или непознато. И много му беше драго, когато ме заварваше да чета някои от неговите книги, пълни с различни чертежи. Тогава той сядаше до мен и почваше да обяснява всички тези линии, а пред моето въображение изгъкваха и оживяваха различни къщи и сгради. И тези тъй хубаво прекарани часове ми даваха сили да мога да се справям с другите, когато него го нямаше къщи.

Веднъж чух лелята да говори на Сийка:

– Маминка ти, Бог да ѝ даде мир и светлина, никога не се бъркаше в работите на татко ти, а тая току се навира и рови в книгите му. Омагьосала го е съвсем, да... омагьосала го е тая жена.

Аз отворих вратата и заговорих с малката, сякаш нищо не бях чула. Те малко се сепнаха, но като се убедиха, че не съм доловила разговора им, се успокоиха и лелята веднага заговори за вечерята, а Сийка заскача около нея и искаше да приготви някакви сладки. Аз се учудих на способността

на това дете тъй бързо да се справя с всяко положение. Тя беше същинска артистка в това отношение.

– Сийче – обърнах се към малката, – ела, че приятелката ти те чака в дневната.

– А защо не чухме никакъв звънец?

– Защото ѝ отворих вратата, преди да позвъни.

Тя спря за момент върху мен учудените си хубави очи и в следния миг се втурна към вратата.

– Лельо Пенке – обърнах се аз към жената, – откога Сийка дружи с тая приятелка?

– О, много отдавна. Покойната, милата майчица на Сийка, беше приятелка с майка ѝ. Те, родителите на това момиченце, произхождат от много богато семейство. Покойната майчица на децата много се радваше, когато идваха приятелки на Сийчето, и ги оставяше винаги да си играят свободно...

Тя навярно още би ми говорила за покойната майчица, което правеше винаги с особено удоволствие, когато ѝ се отдаваше случай, но аз излязох и отидох в дневната при децата. Там заварих Сийка и приятелката ѝ да си шепнат нещо. Пепо и Дани още спяха в съседната стая следобедния си сън, затова аз си взех ръкоделието и седнах да работя. Това изглежда не се хареса особено на малките, но аз се стараех те да не чувстват моето присъствие. И наистина те ходеха из стаята, играеха на различни игри и най-после се развеселиха и вдигнаха със смеха си и лудуванията си толкова шум, че събудиха Дани и Пепо.

Аз оставих ръкоделието си и отидох в съседната стая, откъдето Пепо ме викаше с цяло гърло:

– Мамо, ела!

Той беше още като бебе – потеше се, като спеше, и аз го бях приучила да ме чака в леглото, за да го преоблека, та да не би да настине.

Бяха изминали пет месеца, откакто бях дошла в този дом, и Пепо бе съвсем свикнал с мене, особено когато я нямаше Сийка край нас да го кара да прави това, на което тя го учеше. Бивахме ли сами, той често ми повтаряше гальовните думи, които му казвах аз, и след сън обикновено

биваше най-нежен и най-излиятелен. Когато го преобличах, той милваше лицето ми и казваше:

– Мамо, мамо, ти си най-хубавата мама! – и ме целуваше.

Аз също целувах малките пълнички ръчички, които милваха несръчно лицето ми.

– Ела да видим сега Дани – казах на Пепо и двамата се запътихме към креватчето на малкия.

Той бе особено кротко дете и умееше само да се заиграва. Преоблякохме го и него, хванахме го с Пепо за ръчички и тръгнахме към дневната. Но през това време, докато бях при малките, аз не пропусках да слушам шумовете от съседната стая. Чух как вратата веднъж се отвори и някой излезе, побави се малко в коридора и след това пак влезе в дневната. Дани бързаше с малките си крачета, радваш се сам на себе си, че може да върви.

Когато влязохме, двете момиченца севтурнаха и грабнаха Дани, който се разхълца от радост, като ги видя. Аз използвах този момент и излязох в коридора. В тъмния му ъгъл на закачалката висеше палтото на Сийкината приятелка. Тихичко се приближих, взех го и на негово място сложих една моя дрешка. След това отидох в спалнята. И наистина пак бе тъй, както си знаех. На дъното между лицето и хастара на дрешката беше поставена малката статуетка, която наскоро бях купила – бюст на Моцарт. Аз тъй си и знаех, че тъкмо нея ще вземе. Но освен това в другия джоб, здравия, имаше и една десетлевова монета, която бях забравила в количката на Дани. Взех дрешката и я върнах на закачалката, а намерените вещи скрих в моя гардероб при другите две, по-рано намерени по същия начин.

Явно бе, че това дете беше клептоманка. Но въпросът бе – знае ли Сийка това, или не? Понякога стоях с часове и се питах как и какво да правя. Най-лесно бе да кажа всичко това на Жорж и той да забрани на Сийка да дружи повече с тази своя приятелка. Но Сийка, която имаше такъв фин нюх, веднага щеше да схване, че аз съм причината за раздялата ѝ с Мими, и с това рискувах тя да се отдалечи още повече

от мен. Ако тя не знаеше за kleптоманията на приятелката си, щеше да каже, че от омраза съм ги разделила. Ако ли пък знае... ако знае, тогава работата става още по-сложна и по-трудна.

На другия ден аз отидох до една книжарница да потърся някои книжки с разкази, които да имат благородни, честни и хуманни герои. Искях по околен път да въздействам върху съзнанието на малката и да я приуча да се възхищава от честното, възвишеното и красивото.

Когато се завърнах у дома, оставих книжките на масата. Като си дойде Сийка от училище, тя ги видя и отначало видимо се зарадва, но не взе никоя от тях. След обяд – също: чакаше аз да ѝ чета. Но откакто бях чула наставленията и уроците на лелята, аз не ѝ давах възможност да ми каже заучените фрази, които си бе повтаряла навярно десетки пъти наум. Вече не ѝ четях нищо, а през времето, определено за четене, играех с Дани, който се мъчеше да ходи сам, или с Пепо, който изпитваше особена радост, когато вземах участие в игрите му или се възхищавах от изградените къщи от кубчета. Най-после Сийка не се стърпя и ми каза:

– Все с малките се занимаваш, сякаш те са всичко в тая къщи. Защо не ми прочетеш нещо?

– Така ли, дете? – усмихнах ѝ се аз, сякаш ми бе казала най-нежните думи. – Ако това ти прави удоволствие, ще ти прочета. Кое би предпочела?

За миг тя остана в недоумение какво да направи. Не очакваше това, което ѝ казах.

– Впрочем сега нищо не предпочитам. Вие имате такъв блудкав вкус да избирате най-смешните и глупави книги. Нали, Пепо – обърна се тя към детето, – кажи „да“ и ще ти дам този бонбон.

– Да – каза Пепо и протегна ръка за бонбона.

Аз нищо не ѝ казах, а продължих да заигравам Дани, който се смееше и показваше хубавите си малки зъбчета. Той вече казваше „мама“, търсеше ме, плачеше за мен и очите му просияваха от радост, когато ме виждаше да се връщам от покупки из града. О, неговата радост бе истинска

и чиста! Неговия мир не можеха да го помрачат ничии хорски думи!

За обяд, поради много работа, Жорж не се върна вкъщи, но вечерта той се зарадва, когато видя книжките, и ги хареса много. Някои от приказките той бил чел като дете. Това накара веждите на Сийка да се свият в недоволна гримаса, но в следния миг тя обгърна шията му и му заговори:

– Татко, днес опитахме новата шейна. О, толкова весело беше! На Пепо бузите щяха да се пукнат от червенина.

– Тъй ли, моето момче? – вдигна той Пепо на ръце.

– Да – каза той и се заливаше от смях от целувките на татко си.

– Кажй кого повече обичаш – мама или татко? – питаше го Жорж.

– Мама, татко – бързаше да каже почти едновременно и двете думи той.

– Браво, сладкият ми! – и Жорж извади една голяма червена ябълка и му я подаде.

В това време Дани ги следеше с големите си кротки очи, които приличаха досущ на татковите му, и протягаше ръчички. Аз го взех на ръце, но очите му не се откъсваха от голямата червена ябълка.

– О, Жорж, погледни и това дете откога протяга ръчички.

Жорж остави Пепо и ни прегърна двамата с Дани. Сийка отново събърчи вежди. Но Жорж беше тъй мил и Дани бе тъй сладък, като надничаше през рамото на татко си и искаше да види червената ябълка в ръцете на Пепо, че аз се засмях от сърце.

– Имаш ли и други ябълки? – попитах аз Жорж.

– Сийче – обърна се той към малката, – иди... в голямото ми палто има още ябълки – и ги донеси.

Когато тя излезе, той пак ни прегърна нежно и пошепна, целувайки ме:

– Мила, как съм ти благодарен. Аз тъй и вярвах, че...

Аз само го погледнах и се усмихнах.

Дните се нижеха един след друг и аз все по-сериозно мислех за сложните задачи, които ми бяха дадени за разрешаване. Най-първо поисках да се запозная с майката на Мими. Казах това на Жорж, той много се зарадва и веднага покани родителите на Мими на вечеря.

Майката на Мими бе миловидна и хубава жена, но се чувстваше известна хладина в държането ѝ към мен. Това бе естествено, тъй като тя е била приятелка на Сийкината майка, а и малката ден през ден ходеше у тях и навярно е говорела доста за мен. Бащата, напротив, се държеше естествено и самият той изглеждаше сърдечен човек. Той истински се зарадва, когато вратата на салона се отвори внезапно и Пепо, плачещ, влезе при нас. Аз веднага отидох при него, взех го на ръце, а той, заврял главичката си в лицето ми, ми показваше хълцайки къде го е одраскала котката. Аз целунах одрасканото пръстче, на което нямаше никакъв белег, и казах, че то вече е оздравяло. Пепо се усмихна през съзри и забелязал гостите, се засрами и обгърна с две ръце шията ми.

В това време видях как майката на Мими ме наблюдаваше много внимателно, а мъжът ѝ шепнеше нещо на Жорж, кимайки с глава към мен. Жорж само се усмихна. След малко влязоха Мими и Сийка и до вечерята бяха все край Мимината майка.

Когато късно вечерта си отиваха, гостите ни поканиха да им върнем визитата, като казаха, че са прекарали една много хубава вечер. След като се прибрахме в спалнята, Жорж, гледащ ме с хубавите си кадифени очи, ми каза:

– Ани, тъй много съм ти признателен.

– Няма за какво, Жорж. Всичко, което правя, го правя, защото и на мен ми носи радост.

– Виждам това и тъкмо затова съм ти благодарен.

Легнах си, но не можех да заспя. Да, Жорж беше благодарен, аз знаех това, той тъй често ми го казваше. Но благодарността обич ли е? О, аз не можех да искам обич, аз

никога не можех да поискам да изместя от сърцето му тая, която той толкова много е обичал, а сигурно и още я обича. Не, аз дойдох в тоя дом не да искам обич, а да обичам и да помагам. И мислейки си така, дълбоко въздъгнах.

– Мила, защо въздишаш? – и ръката на Жорж, който също изглежда не беше заспал, се протегна от съседното легло.

– О, Жорж, понякога човек тъй... неволно въздиша.

– Дете, дете, няма ли някога да ме упрекнеш за своята младост, за всичките тия дни, които може би би трябвало да изживееш всред радост и слънце?

– Слънцето и сега не липсва, Жорж, и когато една работа дава желанния плод, тя носи с него и самата радост.

– Ти, мъдро дете! – пошепна той и неговата топла ръка погали лицето и косите ми.

* * *

Майка ми ми пишеше доста често. Толкова месеци вече бяха минали, откакто не беше ме виждала. Това я докарваше до полуда. Искаше или аз да отида, или тя щяла да дойде. Това бе изречението, което бе основно от първото ѝ до последното ѝ писмо. Аз все ѝ пишех, че когато трябва, ще ѝ съобщя да дойде или ще отида. Пишеше ми:

О, Боже мой, Ани,

Ти толкова ли изведнъж обикна тия хора, та ни забрави нас? Татко ти не може да заспи, аз по цяла нощ се въртя. Чудя се какво ли правиш там сама с три деца. И се чудя, и се мая как така се заслепихме, как се съгласихме тогава така изведнъж... Едва когато тръгна влакът, сякаш се събудих и разбрах, че те няма вече. Как така за една неделя се съгласих... аз, дете дума не давах да се поменува да се отделиш от нас! Но само твоите писма, че си добре, ме успокояват. И дано си добре.

Наскоро една приятелка ми каза, че те видяла в театъра с Жорж. Много си била станала хубава – още

по-хубава, деликатна и нежна си била. Отслабнала си била малко, но много хубава си била станала... Ох, чедо, дано все хубаво да чувам за тебе. Сърцето ми се е затъжило за теб. И децата на обяд, на вечеря все за тебе приказват. Татко ти каза, че някой ден за някой конгрес ще дойде и непоканен.

– Не – казвам му аз, – и двама ще отидем. Ти да я видиш, пък аз да не я видя...

Та тъй... ще дойдем. На хотел ще сме, няма да ти създаваме главоболия. Нощем затворя ли очите си – ти си пред мене. Ох, чедо, да знаеш как очите ми се изгледаха за тебе ... И все те чакам...

Майка ти

И тъй, все това ми пишеше тя почти във всяко писмо. Горкичката! А аз все чаках да настане вкъщи подходяща атмосфера, за да могат да дойдат. Не можех да си помисля, че Сийка в нейно присъствие ще бъде по-друга от обикновено. А майка ми би изпаднала в ужас, ако види как се отнася тя с мен. Аз изтръпвах при мисълта, че мама ще чуе как Сийка вдига ядосано ръка и ми казва:

– Натрапнице, иди си, детето си дошла!

О, не, не! Още беше твърде рано да ме посети майка ми или някой от близките ми. Имаше още работа, която трябваше да се изработи.

Майката на Мими почна да ме спохожда и хладината ѝ се превърна в любопитство, а после – в сдържано разположение. С нея идваха и някои нейни познати, приятелки на Сийкината майка. Аз се стараех с всички да бъда любезна, вежлива, внимателна.

Един ден заедно с Мимината майка дойде братовчедката на Сийка по майка. Аз знаех, че малката ходи много често у тях, макар тя да не ми казваше това. Тя ходеше у Мимини, а леля ѝ, сестра на майка ѝ, живееше близко до тях. Естествено бе тя да отива и там, но аз никога не я питах, а и тя никога не ми казваше къде ходи.

Милка, братовчедката на Сийчето, бе с една година по-малка от мене – младо и много, бих казала, рядко красиво

момиче. Още от пръв поглед много ми хареса и не зная защо ми се стори, че като че ли не я срещам за първи път. Но где можех да съм я виждала? Аз ѝ протегнах усмихната ръка, като на скъпа близка, която виждах след дълга раздяла и която сякаш много ми е липсвала. Тя също тъй приветливо се усмихна и два реда бисери блеснаха между хубавите ѝ устни. Поканих ги в салона, но те пожелаха да влезем в дневната при децата. Влязохме. Пепо се бе качил на коня си и пееше. Той наистина имаше чудна музикална памет – запомняше и пееше всички песнички, които го учех, а Дани си играеше самичък в единия ъгъл на стаята. Щом ме съзря, изхълца от радост и забърза с крачетата си към мен.

– О, колко са пораснали! – извика Милка и се спусна да целува малките. – Откога не ги бях виждала!

– Ами децата растат – каза г-жа Фанка, Мимината майка.

– О, колко исках да ги видя, пък то... не смеех – каза тя неволно. Аз само ѝ се усмихнах любезно.

Времето минаваше бързо в непринуден разговор и в забава с децата. През това време Сийчето ходеше след обяд на училище и когато се завърна и видя братовчедка си, остана отначало смяяна, после се втурна към нея и двете се прегърнаха и целунаха.

– Видя ли, Сийче, нали ти казвах, че ще дойда. Ти не вярваше.

Сийчето я погледна с поглед, който ѝ казваше да мълчи. Аз ги гледах и ги наблюдавах внимателно. И видях, че голямата бе малка, а малката – голяма. Колко странно и колко чудно! Едната бе 19-годишна, но със своята прямота, сърдечност и с неумението си далъже изглеждаше същинско дете. А Сийчето? О, Сийка бе твърде голяма за годините си. И кое я правеше такава?

Когато гостенките си тръгнаха, аз ги поканих пак да дойдат и казах, че ще ми бъде много приятно.

– О, и на мене – каза Милка. – Наистина вие сте била такава прелестна жена – и тя ми стисна сърдечно ръката.

Когато госпожа Фанка се сбогуваше, пак повтори много пъти поканата си да я посети някой ден.

– О, благодаря много – отвърнах ѝ аз, – но все ми се струва, че имам още доста работа тук, при децата.

– То работата никога не се свършва, особено когато има деца – каза госпожа Фанка, – човек трябва сам да я остави.

Не исках да ѝ обяснявам в какво се състоеше работата ми с децата и двете си отидоха усмихнати, кимайки ми с глава.

А моята работа ставаше все по-сложна. В желанието си да узная у какви хора ходи Сийка и какви са родителите на нейните приятелки, които тя обичаше тъй много да кани и да им ходи на гости, аз трябваше да правя все нови познания, което не бе вродено в моя темперамент. От малка обичах да чета много книги, но да дружа с малко хора. Но тук трябваше да сторя това заради самото дете. Трябваше да видя кой му влияе и кой го насърчава в тия му прояви, защото не можех да мисля, че тя има вродени лоши качества, тъй като бе толкова красиво и деликатно дете.

Лелята, която помагаше въщи, вече я знаех. Към нея употребявах само мълчанието и търпението. Ако само кажех на Жорж това, което ми правеше тя – при всеки удобен случай мърмореше под носа си разни нелепости по мой адрес и подстрекаваше в същото малката – то той би взел веднага необходимите мерки. Но с това аз рискувах да разваля моята цялостна работа. Тъй или иначе Сийка бе свикнала с тая жена и ако я нямаше въщи, щеше да я търси отвън, което ще е по-зле. Да им се забрани да се виждат, значи да се усили желанието у тях да се виждат по-често. А освен това малката щеше да види зад всичко това мен и всичко, което градях, щеше да рухне из основи. Да, оставаше да проявя търпение и внимание. Аз вярвах в душата си, че доброто, когато и да е, ще даде своя плод.

Въпросът с клеptomанията на Мими ставаше належащ. Запознаването ми с госпожа Фанка не можа да внесе много разяснение върху тоя въпрос. Тя беше тъй миловидна, деликатна, хубава жена, че не можех нито за момент да допусна, че Мими носи клеptomанията като наследство от майка си. Още по-малко – от бащата, който бе тъй сърдечен и добродушен човек. А явно бе, че това бе болест у детето,

защото те бяха много богати и имаха всичко, каквото Мими можеше да си пожелае. Ако пък бе някакво далечно наследство и в тъмнината на миналото стоеше някой пралядо крадец? О, всичко е възможно! Защото това дете крадеше с такава вещина и тъй незабелязано, че ако у мен го нямаше желанието да наблюдавам и проучвам с какви другарки дружи Сийка, никога не бих забелязала това.

Да кажа деликатно на майката? Тя тъкмо едва бе почнала да се приближава леко към мен. Може би ще се обиди и ще каже, че наистина съм такава, каквато Сийка ме е описвала пред тях. Може да помисли, че искам да злепоставя детето ѝ. Необходимо бе да се приближа повече, тя да ме опознае, за да види, че изхождам в случая само от желанието за доброто на двете деца. А докато стане това приближаване, аз работех, както мислех и както можех. Направих една детска стая – почти празна, където да играят всички деца и така да не създавам изкушения у Мими. Но какво бе моето учудване, когато една красива вазичка от вестибюла изчезна, а също и играчки на Пепо и Дани. Аз сериозно се замислих и реших да следя и да видя как се проявява тая атавистична черта у детето.

Един ден приспих Дани и чух леко отваряне на вратата на салона. Понеже от тази стая има врата към салона, аз станах веднага и отворих вратата. И какво виждам – Мими, която се оглежда на всички страни, спряла се пред малката стъклена масичка, върху която имаше статуетки и вазички. Като ме видя, пребледня.

– На какво играете, Мими? – запитах я аз, за да я извадя от неловкото положение.

– На криеница, леличко – съвзе се тя, – рекох да се скрия тук.

– Добре – казах ѝ, – скрий се. Аз няма да те изкажа – и седнах на канапето.

Тя ме погледна за миг и се мушна под дивана. Наистина играеха на криеница. След малко Сийка и Пепо я търсеха по всички кътове на къщата. Най-последно, отчаяни, те се прибраха в стаята, тъй като не им идваше наум да я търсят

в салона. Тя чака, чака, но види се, бе ѝ станало студено, и най-после излезе оттам и като ми се усмихна, каза:

– Не можах да ме намерят.

– Не можах – казах ѝ аз и тръгнах след нея.

И през всичкото време, докато си отиде, аз не я изпуснах от очи. И тоя ден нищо не се изгуби, но затова пък Сийка бе крайно недоволна, че съм била все при тях.

– Човек не може от теб на свобода и да си поиграе. Какво все при нас стоиш? Ух, каква си омразна жена!

Аз я слушах и ми бе крайно жал за нея. Тази хубава устица как можеше да говори такива грозни думи? О, ако тя би знаела, че бдя заради нея... Но тя беше твърде малко дете, за да разбере грижата ми.

Отначало Сийка бе по-сдържана в обноските и обръщанията си, но когато видя, че на всичко ѝ отговарям само с мълчание и съм все така внимателна и нежна, като че не е било нищо, започна да мисли, че съм страхлива, и доби повече смелост.

Когато се връщаше вкъщи, Жорж имаше навик да пита:

– Ани, децата слушат ли?

– Да, слушат – отговарях аз и никога не му казвах нито дума за държанието на Сийчето спрямо мен. Това беше моя задача, която трябваше да се разреши в положителен смисъл.

Това, дете не казвах нищо на баща ѝ, ѝ правеше впечатление и тя понякога ме гледаше дълго с хубавите си очи, които аз тъй обичах да съзерцавам. Това ставаше обикновено след като я изпитвах и ѝ помагах за уроците, а също работех и върху ръкоделието ѝ. И в такива моменти в тези внимателно отправени към мен очи виждах същинската Сийка, онова дете, в чиято дълбочина на душата имаше нещо красиво и добро, но на повърхността то бързо се размътваше. И често виждах там борбата, която ставаше в нея. И от тази борба сякаш нервите ѝ се изостряха и тя в следващия момент ставаше още по-брутална в поведението си... О, тя беше дете!

Един ден, наскоро след играта им на криеница, училищният слуга дойде вкъщи и каза, че викат родителите на Сийчето да отидат веднага в училището.

– Защо? – попитах изненадано аз.

– Не зная, така ми казаха да кажа – и той си отиде.

„Какво ли се е случило – помислих си аз. – Дали на Сийчето не ѝ е станало лошо?“ Сърцето ми се разтрепери. „Да не е станало някакво нещастие?“ И тъй в тревога набързо се облякох, целунах Пепо и Дани и излязох.

Когато отидох в училището, същият разсилен ме покани в стаята на главния учител. Той стана, усмихна се любезно и ми се представи.

– Какво е станало със Сийчето? – попитах нетърпеливо аз.

В това време на вратата се почука и влезе Сийкината учителка, която бях виждала, но с която не бях запозната.

– Вие нейна сестричка ли сте? – запита ме главният учител.

– Не, майка – казах аз, като се усмихнах леко.

– Как?! Вие – майка на Сийка?!

– Втора – допълни учителката. – Извинете, госпожо, – обърна се тя към мен. Господин главният учител е отскоро в това училище и не знае.

– Моля – казах аз, – няма нищо.

– Извинете, госпожо – извини се и главният учител, като ме гледаше с широко отворени учудени очи.

– Моля, моля... Но ако обичате да ми кажете какво е станало със Сийчето! Да не би да се е случило нещо с нея? Слугата нищо не ми каза.

– Да, госпожо, малко не ни е приятно и на нас, но нашият дълг ни заставя да ви съобщим това, за да вземете необходимите мерки навреме.

Навярно съм пребледняла, защото господинът веднага ми предложи стол и каза, че няма защо да се тревожа.

– Преди малко – продължи той – госпожата ми каза,

че едно от децата има втора майка, но аз разбрах за Мими Колева.

– Госпожо Пеева – обърна се главният учител към учителката, – моля, имайте добрината да разкажете на госпожата в какво се състои работата – и усетих пак погледът му да ме гледа продължително.

И госпожа Пеева започна да ми разказва, като въртеше често кръглите си очи ту към главния учител, ту към мен, че единият от разсилните забелязал, че двете деца често слизат при кюмюра в мазето. Заинтересуван, той ги проследил веднъж, без те да подозират това. И какво да види – в ъгъла, където имало свободно място и били натрупани непотребни вещи от разни училищни потреби, имало и един стар празен шкаф. Те се доближили именно до този шкаф, отворили едното му крило, вдигнали някаква дъска, после пак я сложили и си излезли, притваряйки вратата на шкафа. И когато си отишли, той поискал да види какво има в този шкаф и какво правят тия деца в него. Останал като гръмнат: там имало моливи, гуми, няколко мастилници, пет-шест перодръжки и други дреболии. Поотместил дъската съвсем и видял двете изчезнали вазички от канцеларията, за които били набедили единия разсилен, че ги бил взел, и го глобили; едно малко портмоне на една от учителките, което тя дълго търсила, и една самопишеща перодръжка на един от учителите, която изчезнала пак от канцеларията на втория ден, след като си я бил купил.

Разсилният взел всичко това и го занесъл на главния учител. Показал кои са децата. Тогава главният учител се видял принуден да повика родителите, за да могат да вземат необходимите мерки.

– Много съжаляваме за неприятностите, които ви създаваме, като ви викаме, госпожо, но дългът ни налага – и учителката разтвори настрани двете си широки ръце, а големите ѝ черни кръгли очи наново направиха полукръг между мен и главния учител.

– Децата знаят ли, че са ги видели? – запитах тихо аз.

– Не, сега ще ги повикаме.

И учителката стана, оправи си малко дрехата и излезе.

– Ето какво, господине – обърнах се към главния учител, чувствайки, че ще ме разбере и ще ми повярва, – мога ли да разчитам на вашето мълчание за това, което ще ви кажа?

– О, да, госпожо, напълно.

– Вижте, господине, малката Мими Колева е клептоманка.

– Да?

– Да. И аз съм изправена като вас пред същата задача и същото затруднение.

И му разказах как съм открила тази черта у детето. Той ме изгледа крайно учудено и ме попита:

– И вие какво направихте?

– Аз исках основно да проуча как стои този въпрос. Вие знаете, т.е. разбирате моето деликатно положение в новата за мен среда, и следователно, за да мога да кажа и най-деликатно на майката, аз трябва да имам обективни данни. Винаги тя можеше да каже, че вещите, които бях сложила в гардероба и които бяха извадени от палтото на детето, са сложени там от мен, без да са били намерени в дрехата на малката. Вие знаете психологията на хората, предубеждението и крайното недоверие, с което се отнасят твърде често към вторите майки.

– Да – промълви главният учител, – разбирам ви напълно.

– Аз исках най-напред да спечеля доверието на децата – и затова си послужих с книжки, разкази, приказки. Потърсих случаи да се запозная с хората, които Сийка обича, у които ходи, с които дружи. И виждайки тая черта у най-близката ѝ приятелка, аз потърсих някои книги, за да проуча по-основно как стои този въпрос – клеptomанията у децата..

Чуха се стъпки в коридора.

– Моля, господине – обърнах се пак към главния учител, – бих искала да се запази всичко това в тайна от децата. Сийчето е крайно честолобива и ако другарките ѝ се присмеят, ще ѝ подейства ужасно.

– Да – поклати глава главният учител.

– Зная, че се практикуват публични мъмрения пред всички ученици, но това ще се отрази страшно върху нервната система на малката и тя ще се разболеет.

– Моля, бъдете спокойна. Ще се постарая да направя необходимото за случая.

– Благодаря ви – казах аз.

В този момент вратата се отвори и г-жа Пеева въведе Сийчето в канцеларията. Като ме видя, тя остана крайно учудена. Погледът ѝ от мен попадна върху масата и тя веднага преbledня. Там бяха наредени намерените в мазето вещи. Учителката приближи малката до масата и ѝ каза с плътния си глас:

– Сийке, познаваш ли тези неща?

Сийка мълчеше. Тя бе бледа като мрамор. Устничките ѝ леко потрепераха.

– Сийке – повтори учителката, – защо мълчиш? Аз никога не съм очаквала това от теб. Ти, която беше най-умната от класа, най-даровитата... в която имах такова доверие, да те пращам в учителската канцелария...

Сийка трепна като под удар от камшик, но пак застана неподвижно с поглед, вперен в отсрещната стена.

– Ти, Сийке – продължи госпожата, – знаеш ли къде води всичко това? Виждала ли си някога затвор?

Знаех, че това бяха жестоки удари върху Сийкината душа. Аз самата сигурно съм била бледа, едва стоях на краката си. Всяка казана от учителката дума болно отекуваше в моята душа и сякаш някой силно удряше сърцето ми. Исках да ѝ кажа: „Моля, госпожо, недейте по този начин. Това дете би разбрало от едничка дума... то е тъй чувствително...“. Но трябваше да мълча, за да запазя авторитета на учителката.

– Слушай, Сийке, всички крадци са започнали с това – подчертаваше учителката – и са свършвали със затвора. Искаш ли да отидеш там? Какво ще кажат татко ти и другарките ти, като научат? Ще ти казват „крадлата“, ще ти се смеят и никой няма да иска да дружи с тебе. Да, ще те посочват с пръст и ще казват: „Виждате ли я, това е крадлата Сийка...“.

О, това бе твърде много! Аз не можех повече да изтрая на тоя начин на говорене, направих крачка напред към малката, разтворих ръце и казах:

– Сийче, дете мое!

Малката трепна и изведнъж с болезнен стон се хвърли на гърдите ми:

– Мамо, аз нищо не съм откраднала! – извика тя.

– Зная, миличката ми, зная! – милвах ѝ аз косиците, а тя цяла трепереше от плач и хълцаше. – Успокой се! – милвах я аз.

– Аз не съм, не съм откраднала нищо – настояваше през сълзи тя.

– Вярвам, милата ми, вярвам... Недей плака!

Учителката, която не очакваше нещо подобно, ни гледаше с кръглите си черни очи с недоумение.

– Госпожо – обърнах се към нея аз, – бъдете така любезна да ме посетите вкъщи, искам да ви обясня известни неща... Тук е малко неудобно сега... А също бих искала да се посъветвам с вас и да направим с общи сили нещо за доброто на... – кимнах с глава към Сийчето.

– Да, ще дойда – каза тя.

– Утре?

– Да.

В това време главният учител ни гледаше. Вижда се, че той имаше милостиво сърце, защото очите му бяха пълни със сълзи. После научих, че бил изгубил наскоро дете на Сийкините години...

Сийка хлипаше и стоеше като залепена за мене. Чу се звънецът. Малката болезнено изписка и се притисна по-силно до мен.

Тогавя главният учител дойде, помилва я ласкаво по косичките и заговори меко. Тя се поуспокои, притихна. След това той я притегли към себе си, отведе я на другия край на стаята и ѝ заговори тихичко. Аз разбрах, че е по-добре да излезем, тъй като и госпожата трябваше да отива в отделиението си. Сийка, като забеляза, че ще излизам, пак се разплака и каза:

– Мамо, не си отивай!

– Не, дете, няма да си тръгна. Ще отида с госпожата да вида класа ви и ще си отидем заедно.

Тя въздъхна и ние излязохме. Докато вървахме по коридора към отделението на госпожа Пеева, аз си мислех за странния обрат в Сийкиното държание. О, за първи път след толкова месеци тя ми казваше „мамо“! Досега винаги избягваше да казва това обръщение, но сега сякаш ледената стена се бе стопила и тя бе такава, каквато я чувствах в душата си.

– Заповядайте – покани ме госпожа Пеева да вляза, като отвори една врата.

Благодарих и влязох. В стаята бе шумно – глъч, песни, викове. Като ни забелязаха, веднага всички деца заеха местата си и застанаха прави, тихи и мирни.

Колко мило ми стана, като видях тия малки дечица, чиито сърчица тупкаха, очичките им с любопитство се вглеждаха в мен, а малките им мозъчета работеха и питаха: „Коя е тази жена?“. Аз се усмигнах приветливо на всички и видях как живите им очички ми отвърнаха с усмивка.

Госпожа Пеева им каза да изпеят някоя песничка. Веднага настана леко оживление и чудните им гласчета изпълниха със звънка мелодия класната стая. „О, сладките – мислех си аз, – колко са милички.“ И изведнъж се сетих за Сийка. Нея я нямаше. Потърсих с очи Мими – тя също липсваше. Третият чин от средната редица беше празен. Значи те двете седяха там.

Като свършиха песничката, госпожата каза:

– Дани, стани да изпееш „Събуди ме, мамо“.

Стана едно момиченце с меки кадифени очи и кестеняви къдрици. Имаше голямо, бяло заоблено чело и бе цялото нежно, деликатно. То запя и сякаш стаята се изпълни със златиста трептяща светлина. Никога не бях чувала в живота си тъй чист и приятен детски глас. Дълго след това мелодията на песенчицата звуча в душата ми.

След момиченцето едно момченце издекламира стихотворение. После пак пяха общо песен за Баба Марта. А докато ги слушах, в мен наново премина мисълта за чудната промяна у Сийка и аз тъй много се радвах в душата си.

Вратата се отвори и влезе главният учител. Децата веднага станаха. Той с жест им каза да седнат и дойде при мен и при госпожа Пеева.

– Утихна ли малката? – запитах аз.

– Да, но изглежда, че твърде дълбоко е засегната от всичко това.

– Вярвам. Тя е много честолюбива и мисълта, че другарките ѝ ще узнаят всичко това, я измъчва до болезненост.

– Такова честолюбие не е хубаво – каза госпожа Пеева. – Винаги иска тя да е първа във всичко.

– Да, не е добро, но за дадения случай е добре дошло, защото то ще изкорени другия дефект – да симпатизира на кражбата.

– Вие сте много права, госпожо – каза главният учител. – Аз останах приятно изненадан, като видях във вас, макар и да сте толкова млада, една дълбоко мислеща жена и най-вече – добра майка за това дете.

– Моля – казах аз, – всеки на моето място би се погрижил за това дете. Но аз мисля, че с помощта на госпожа Пеева бихме могли да направим поне необходимото.

– О, с най-голямо удоволствие, госпожо – каза учителката, – и аз исках много да се запозная с вас...

– Да. Ще бъдете ли така любезна утре да дойдете и да си поговорим. Ще ви чакам към 10 часа преди обяд.

– Да, ще гледам да дойда навреме. И аз имам две дечица. Едното е в трето отделение – момче, а другото не ходи още на училище – момиченце. Но моите деца са свикнали доста без мен.

Аз се усмихнах. Видях в нея майката, която винаги обича да споменава за дечицата си, и с това ми стана тъй симпатична.

– Ако обичате, заповядайте с вашата мъничка дъщеря. Може да си поиграе с малките, а и аз бих се радвала да я видя.

Лицето на госпожа Пеева просия в широка усмивка и тя изведнъж изгуби онзи твърд и суров вид, който имаше дотогава.

– Да, ще я доведе. Тя е 6-годишна, но проявява такъв чуден дар към музиката. До 9 часа има урок по пиано, но след това е свободна и ще я доведе.

В това време децата се бяха възползвали от нашия разговор и също си приказваха най-свободно.

Може би часът скоро щеше да свърши и затова аз поисках да си отидем, преди децата да бъдат пуснати в междучасие. Госпожа Пеева ме изпрати до вратата на отделението си, а главният учител ме съпроводи до канцеларията, гдето Сийка ни очакваше до самата врата твърде бледа и неспокойна. Когато ѝ хванах ръката, за да тръгнем, тя бе леденостудена. „Горкото дете!“ – помислих си аз.

Главният учител ни изпрати до пъгната врата, като обещавахе да има грижата за малките, доколкото това е неговата възможност.

Из пътя, докато се върнем вкъщи, аз нищо не попитах Сийка. Знаех, че тя се боеше именно от тоя разпит, който в момента би бил за нея крайно болезнен. За да я успокоя, отбих се в една книжарница и ѝ казах да си избере каквито книжки си хареса. Това малко я оживи. Избра си 4-5 книжки с приказки и като дойде близко до мен, каза:

– Мамо, тези хубави ли са?

– Да, дете, хубави са.

Купихме на Пепо и Дани по една играчка и хванати за ръце, се върнахме у дома. И аз през това време я чувствах като моята малка сестричка, с която сме се връщали често у дома, хванати за ръце.

По време на вечерята Сийка в присъствието на лелята бе мълчалива и сдържана, но когато останахме сами, тя се приближи до мен и ми каза:

– Мамо, моля те, прочети ми една от приказките... ти така хубаво четеш.

– Добре, дете – отговорих ѝ аз, като я погледнах внимателно в бледото личице и в хубавите очи. Сега очите ѝ гледаха отворено и искрено. В гърдите ми се разли приятна топлина. Взех Дани на колените си и зачетох приказката. Пепо и Сийка седяха до мен на столове и слушаха...

„О, Боже, благодаря Ти!“ – прошепнах си мислено аз, четейки приказката...

* * *

На другия ден, когато приближаваше времето да дойде госпожа Пеева, исках Сийка да не е вкъщи. Не исках да ѝ причинявам излишна мъка, затова я изпратих у моя позната за един модел. Знаех, че Сийка ще се заиграе с децата ѝ, както правеше обикновено, когато я пращах някъде, и затова щяхме свободно да разговаряме с учителката ѝ.

Към десет часа бях приятно изненадана от точността на г-жа Пеева. Тя водеше и малката си дъщеря, която имаше черни, големи, искрящи очи с дълги, извити нагоре клепки, което правеше погледа ѝ отворен и някак сърдечен.

Поканих ги в салона и след малко повиках Пепо, дадох им играчки и ги отведох в дневната да си играят.

Когато се завърнах при госпожа Пеева, тя ме запита:

– Още никой ли не свири на пианото?

– Да, никой.

– А защо? Вие не свирите ли?

– Свирех, преди да дойда тук... Обичах да свиря на пиано, но тъй... само по настроение... без да имам претенция да съм пианистка. И на китара свирех, нея даже я донесох тук, но още не съм свирила и на нея.

– Че защо?

– Не е много удобно. Пък и предпочитам да опозная децата.

– Видях, че пианото е още обвито в траур. Мисля, че не е необходимо това черно да стои върху такъв хубав музикален инструмент. Защо не го отвиете?

– Не е удобно.

– Че защо? Нима не сте вие домакинята тук? Защо да не свирите?

– Вижте – казах ѝ аз, като се усмихнах леко, – това би причинило мъка на Сийчето. Тя често влиза тук, в салона, и виждам как го завива старателно. Ще бъде, струва ми се,

много грубо от моя страна да накърня нейното чувство, с което тя изразява по този начин обич и почит към своята майка.

– Вие наистина сте странна майка. Аз ви мислех за съвсем друга. Нямах досега възможност да ви видя, защото от училище се прибирам вкъщи заради децата и почти никъде не ходя. Но въпреки това от поведението на Сийка, от това, което понякога ми е казвала, бях си съставила друга представа за вас.

– Че съм по-добра, отколкото съм?!

– О, не – разсмя се тя, – съвсем не. Но изглежда всичко е било детински работи. Децата често обичат да фантазират.

– Да, за тях това е естествено.

– А Сийка не свири ли вече?

– Не. А тя свирила ли е по-рано?

– Да, миналата година ѝ преподаваше една моя приятелка. Вие не знаете ли?

– Не, аз изобщо не питам Сийка нищо за миналото, за да не ѝ причинявам каквато и да е скръб. А и Жорж също... Навярно ще си спомни нещо, което би го натъжило.

– Чудно наистина! А знаете ли, когато Сийка направеше нещо, което не би трябвало да прави, тя винаги така се държеше и говореше, като че ли искаше да каже, че за всичко е виновна машехата ѝ. И аз, право да си кажа, я съжалявах и си мислех за вас, че вие не обръщате никакво внимание на това дете и то затова идва толкова често без молив, гума и други подобни вещи. А сега така се радвам, че...

– А тя би могла прекрасно да си вземе молив от масата, гдето са ги крили – казах аз, за да отклоня излиянията на госпожата и да минем на въпроса, за който я бях поканила.

– Ами така е. Но вижте, аз съвсем се разсеях, забравих за какво дойдох. Искан да ви се извиня за вчера. Вчера, като говорех така остро на Сийка, право да ви кажа, говорех го заради вас – на вас, защото считах вас за виновна за всичко това. Че сте изоставили и занемарили детето, а то виждам... вие по-добре се грижете за нея, отколкото аз за моите деца...

– Но моля ви... Само исках да ви предупредя, че Мими Колева има естествено предразположение към кражбата. Поне така съм забелязала. Може би е някакво наследство... Аз я наблюдавах и съвсем случайно открих тази нейна черта. Въпросът много ме интересува и аз взех някои книги, в които се говори, че почти всички деца минават през етапа на кражбата като един атавизъм от миналото. Но у някои това става страст и с течение на времето те се превръщат в оформени крадци. И затова трябва много да се бди над децата, ако у тях се забележи известна проява на кражба, макар и в най-леката форма.

– Вижте – подзе госпожа Пеева, – аз се познавам със семейство Колеви още от дете. Майка ми беше бедна жена и ходеше да работи у тях. Те си бяха богати от едно време още. Говоря за семейството на Мимината майка – тя по баща се казва Хаджипетрова. А бащата на Мими го видях наскоро на една родителска среща и тогава се запознах с него. Та исках да ви кажа, че майка ми ходеше да пере и да работи у тях. И така с труд ме е издържала, а и аз, като поотраснах, работех чуждо, докато завърша гимназия, и затова сега ценя всичко и гледам да създам пак с работа и честност по-добро бъдеще на децата си. Да не знаят поне те що е мизерия и глад. И затова аз се лишавам от всякакъв лукс – не ходя на кино, на театър, мъжът ми – също, само и само да можем да дадем необходимото на децата. Че аз съм минала през суровата школа на живота... Майка ми беше вдовица с четири деца. Днес, слава Богу, всички сме наредени...

Аз я слушах. Тя видимо се отклоняваше от въпроса, който бяхме започнали. Но слушайки я, аз разглеждах лицето ѝ... от което ми стана жал за нея. Цялата ѝ фигура говореше за постоянния и неуморен труд, който тя е полагала и полага от ранно детство досега. Може би и тя има нужда да разкаже на някого, за да ѝ поолекне. Защо да не я изслушам?

Тя ми разправи за мъката и мизерията, през които е минала, докато стане учителка, и че е започнала да помага на по-малките, които за щастие били момчета и било по-леко... После изведнъж се сети и възкликна:

– О, аз исках да ви кажа за това семейство, на Мимината майка. Помня, че госпожа Фанка имаше баба, която беше чужденка, от много богато семейство. Казваха, че сестрата на богатата баба чужденка обичала да пооткрадва – и всички се смееха на това, защото тя също била много богата. Но всичко това тъй се и забрави, защото тая тяхна роднина умря отдавна в чужбина. Само веднъж или два пъти е идвала на гости тук на сестра си... Но аз не съм я виждала, тя е идвала някога, когато е била по-млада. Но пък и това ли ми е работа, да помня историите на хората, но като ми казахте думата „наследственост“, изведнъж си спомних за тая стара леля. Чудни работи, как се предава в кръвта от род на род било добро, било лошо качество.

– Да. И аз си мислех за наследственост, но Мими е твърде малка и вярвам, че може да се премахне този недостатък.

– Да, само ако родителите обърнат сериозно внимание. Вчера госпожа Колева дойде много оскърбена. Никога не била забелязвала подобна проява у Мими. Уж е такава интелигентна жена и се познаваме с нея от деца, дете се казва, а така говори, оскърбява, знаете... Тя дойде, тъкмо когато бяхме свършили часовете и аз мислех да си отивам. „Не може да бъде – каза тя, – моето дете никога не е вземало нищо. Или и да е взело нещо – отстъпи тя, когато показахме вещите и повикахме разсилния, за да ѝ каже какво е видял, – и да е взело някога нещо, то ще се е повлияло от тука, от някои деца...“ И това, моля ви се, го говори пред Мими, което, естествено, ще я насърчи и за бъдещи присвоявания на чужди неща... Учителите били виновни, казва тя. Моля ви се, не майката, при която е отрасло, а учителката, при която идва за 3-4 часа на ден! Това оскърбява най-последно.

– Недейте, госпожо Пеева, тя се е повлияла от думите на детето в момента. Вие знаете, че майките винаги виждат само хубавото у своите деца и не могат да повярват, че у тях може да има нещо отрицателно. Пък и фактически какво е виновно детето? Това е една натрапена наследствена черта, за която трябва да се вземат необходимите мерки, за да се отстрани. А за Сийка какво бихте казали?

– Вижте какво, госпожо, ние сякаш сме с едно предубеждение, че сиромашките деца са по-склонни към пороци. Като ги гледаме така дрипави, гладни, а и винаги не им достига нещо, мислим си, че може да се съблазнят – да поткраднат, и затова първото ни съмнение, когато се изгуби нещо, пада върху тях. А в тия по-богати деца сякаш красивите лица и хубавите дрехи ни заслепяват и ние мъчно можем да допуснем кражбата у тях, а също и лъжата, като ги мислим за деца на интелигентни родители. Аз, която произхождам от сиромашко семейство, зная, че между сиромасите има много честни хора, но все пак неволно съм се поддала на това предубеждение, че у богатите деца има по-малко недостатъци, отколкото у бедните. Затова не съм наблюдавала Сийка от тая гледна точка. Загубвали са се неща, но и моето око се е спирало върху някое дрипаво палтенце, а не и върху нея. Такива сме ние, хората. Пък и у Сийкиния род по майка не съм чувала да е имало лоши хора... Вие познавате ли го?

– Не.

– Не идват ли децата?

– Идва само Милка, братовчедка на Сийка.

– Ах, да, то и аз не ги познавам много, но съм чувала за тях. Сийкината майка е била най-малката дъщеря в семейството им и много са я обичали. От смъртта ѝ... майка ѝ и досега не е могла да се утеши, все за нея плачела. Така съм чула...

– Значи жива е баба ѝ на Сийка?

– Да. Сийка има двама чичовци и две лели. Едната е омъжена в провинцията и старата живее при нея. Но тая леля на Сийка, която е тука, тя е най-старата от сестрите и за говоренето я бива. Веднъж имах случай да я слушам да се разправя с една учителка, ама огън...

– Аз нищо подобно не съм чула.

– Ами къде ще чуете – градът е голям, хора много. И аз нямаше да зная, ако въпросната учителка не бе моя приятелка, у която бях отишла на гости. Тъкмо бяхме седнали да си приказваме по наша работа, и тя, лелята на Сийка, дойде и като започна... За първи път чувах подобно

нещо. Касаеше се за големия ѝ син, който тогава беше в гимназията и тая учителка му бе преподавателка по литература. Чудя се понякога на тия майки, които за всичко държат все учителите отговорни. Човешка психология...

В това време звънецът силно иззвъня. След малко Сийка, цяла запъхтяна, се втурна в салона.

– Мамо, татко идва с гости – каза тя.

Но като видя учителката си, веднага пребледня и отиде да я поздрави.

– Гости ли, Сийче? – запитах аз от своя страна. – Че кои ли са?

В същия момент Жорж влезе при нас.

– Мила, познай кой иде! О, добър ден, госпожо Пеева, извинете, че не ви видях изведнъж – обърна се Жорж към нея.

Аз се извиних и тръгнах към вратата. Сърцето ми тръпнеше – то знаеше вече кои бяха дошли. Когато прекрачих прага и минах в коридора, аз бях в прегръдките на майка си, която плачеше и ме целуваше. След това прегърнах баща си, чието лице бе по-бледо, а очите – по-дълбоки, отколкото ги знаех...

* * *

Аз трябва да благодаря твърде много на Провидението, загдето родителите ми прекараха повече от седмица при нас, тъкмо когато бе станала странната промяна у Сийка.

На другата сутрин след пристигането им аз намерих една бележка, сложена на тоалетната масичка до леглото ми в книгата, която четях... В нея пишеше:

„Мамо, ако ти не кажеш на татко за станалото, аз обещавам, че никога няма вече да дружа с Мими и да правя това, което съм правила с нея“.

Аз написах отдолу на бележката: „Вярвам, Сийче“, и се подписах – „Ани“.

Знаех, че тя още след закуска ще отиде да види дали съм прочела записката, която намерих, подреждайки масичката.

И наистина тя отърча за няколко минути в своята стая, оттам влезе в спалнята – познавах това по отварянето на вратите, а след малко дойде в дневната и ме погледна със сияещи от радост очи. Докато стане време да отиде на училище, тя се въртеше все край мене. Прегледах домашното ѝ, проверих в чантата ѝ дали всичко е наред и тя, сбогувайки се с родителите ми и с мен, тръгна за училище.

Майка ми, колкото и да ѝ беше мъчно, виждайки как децата са се привързали към мене и ме обичат, въздъхваше с облекчение. Пепо много им се радваше, особено на татко, защото го имаше за другар в игрите. И странно, татко бе много разположен към него, донасяше му различни играчки и му правеше компания в игрите. Майка ми силно обикна Дани и ѝ беше много мило, когато го виждаше да ме търси и да ми се радва.

– Обикнах това дете, като че си го родила ти – ми каза тя.

– Ами да... щом го обичам! Децата имат нужда не само от раждане.

– Ех, то е така. И аз да бях умряла, все трябваше да има кой да ви отгледа и обича. Пък тези деца са едни такива хубави и мили, че сами предизвикват обич. Това, малкото, тук в сърцето ми влезе. Особено като го видя на коленете ти, драго ми става. Тъй ти прилича да го държиш.

– Прилича ми, ами – отвърщах ѝ шеговито. – Аз нали затова дойдох, защото ми прилича да държа бебета.

И наистина Дани се чувстваше най-щастлив на коленете ми и все посягаше с ръчичката си да ми милва лицето.

Жорж много се радваше на родителите ми, особено на баща ми. Той самият бе останал от малък без баща, Сийкината майка също нямала баща. И сега Жорж тъй искрено се радваше, че има един близък човек, с когото да поговори като с приятел и баща. Той разказваше на татко за своите проекти, търсеше мнението му по различни въпроси и оставаше благодарен и възхитен от дълбокото проникване в нещата и събитията от страна на баща ми. А и татко от своя страна се привърза към Жорж и десетте дена, които прекараха при нас, минаха като един.

Гледайки Сийка, майка ми казваше:

– Това дете е много красиво и навярно ще стане още по-хубаво, като порасне. И колко почитателно се държи. Все „голяма майко“ ми казва. Много интелигентно ми се вижда.

– Да – казвах аз, – всичките са добри деца.

А на Сийчето просто не можех да ѝ се нарадвам. Даже една вечер тя изпя няколко песни. Всички останахме възхитени от гласа ѝ. Макар че аз всеки ден я чувах да си пее, сега я слушах с нова радост. Гласът ѝ сякаш беше като сребърно звънче.

Още същата вечер говорих с Жорж Сийка да поднови уроците си по пиано.

– Добре, мила, както искаш. Ти знаеш, че грижата ти за децата ми носи винаги радост. Но ти друго нещо не искаш ли? Да си направиш нов тоалет? Аз, прощавай, едва сега се сетих, че ти ходиш още с моминските си тоалети.

– Но нали ми донесе веднъж един костюм – казах му аз.

– Е, само един.

– Ами аз си имам още доста от предишните. Не е хубаво човек да се претрупва с дрехи.

– Твоята скромност, Ани, ме радва, но едновременно е и укор за моето невнимание.

– О, не, Жорж, аз не съм искала да кажа това.

– Зная, мила...

– Но Жорж, въпросът за пианото...

– Ами добре, казах...

– Но трябва да се каже на Сийчето.

Той ме погледна учуден. На мен ми стана неловко.

– Мисля, че трябва да се отвори пианото – промълвих аз. – Не зная Сийчето как би погледнала на това... тя тъй грижливо го е завила...

– Ах, да! Аз ще имам грижа за това.

И той се замисли. Усмивката му изчезна от лицето. Аз излязох от спалнята и си намерих работа, докато той изгаси лампата...

О, бе ми твърде неудобно понякога! И той имаше нужда да бъде сам със себе си и да помисли за тая, която бе споделяла дълги години живота му. Той се стараеше да бъде крайно внимателен към мен, но аз никога не можех да си помисля, че моето присъствие е изтрило образа на тая, която той тъй много е обичал. И заради него самия аз се стараех никога да не засенча нейния светъл образ в съзнанието му. Нека той я обича... И аз, струва ми се, бях я обикнала... или ако това не бе обич, то беше едно светло чувство, което хранех към нея. И затова не се докосвах до нейните вещи. Не отворих нейния гардероб, освен за да го подреда, и го пренесохме в Сийкината стая. Тя, помня, че тогава много се изненада, защото когато преглеждах дрехите, каза на няколко пъти:

– Тези дрехи са на моята майка!

Аз знаех това и никога на бих си и помислила да облека някоя от тях. Затова, като преместихме гардероба в Сийкината стая, аз ѝ казах:

– Сийче, ето това е останало от твоята майка. То е на твое разположение. Пази го, докато пораснеш. Тогава ще видиш какво можеш да направиш.

Жорж беше също изненадан и навярно ми бе благодарен в душата си, защото вероятно би му било много скръбно да ме вижда в дрехите на тая, която вече я нямаше...

На другата сутрин след разговора с Жорж траурът се махна от пианото. Чух, когато Жорж говореше на Сийка нещо тихичко и тя му отговаряше също тъй тихичко. След време видях, че гардеробът на майка ѝ е обвит със същия този траур. О, Сийка бе твърде малка, за да стори това – навярно пак бе лелята. Но тя съвсем не можеше да разбере на какво се дължеше тая промяна у малката. Беше постоянно намръщена в присъствието на родителите ми, но аз се правех, че не виждам това.

Сийка, когато Жорж си беше вкъщи, чуруликаше, приказваше, беше особено нежна към него. И аз се чудех на странната ѝ способност да се владее, защото все пак знаех, че тя се бои да не би той по някакъв начин да научи за случката в училището. Само тревожният ѝ поглед, с който

ме поглеждаше през рамото му понякога, ми показваше вътрешното ѝ вълнение. Тогава аз ѝ се усмихвах кротко, тя се успокояваше и зачуруликваше наново.

Докато баща ми и майка ми бяха у нас, аз почти нямах никакво време да мисля специално върху историята със Сийка и Мими. През всичкото време майка ми разправяше за дома, за сестричката ми, за братовчедката ми, които горели от нетърпение да ми дойдат на гости и да ме видят. Разпитваше ме с какво изгълвам времето си, имам ли неприятности, доволна ли съм от новия си живот.

О, разбира се, че бях доволна! Човек да бъде и милосърдна сестра пак е приятно, когато вижда болният да се привдига от леглото... Излизахме често за покупки и се връщахме, натоварени с разни неща. Но когато те си отпътуваха, аз наново се замислих за Сийка. Да я разпитам ли лекичко? Мислех си, че това би било твърде болезнено за нея. Човек никога не обича да го разпитват за направената от него погрешка, ако той сам не желае да я каже. Сийка беше твърде доволна от идването на родителите ми, защото мислеше, че в оживлението и шума, които бяха настанали, всичко ще мине незабелязано и аз ще го забравя. И наистина при дете с по-друг нрав аз не бих мислила много – щях да го отдам на временно детинско увлечение. Но Сийка имаше много тънък, фин ум, умееше да се владее, като че ли нищо не е станало, беше невероятно съобразителна за годините си и при едно встрастяване в тая кражба един ден би израснала като фин, с благороден вид крадец. Именно това бе опасното.

Един ден използвах, когато Сийка бе на училище, а лелята бе с децата на разходка, и влязох в Сийкината стая, за да видя това, което ме интересуваше. Полека и внимателно прегледах книжките и тетрадките, които тя си бе наредила върху масата. След това отворих чекмеджетата и почнах едно по едно да преглеждам всичко. За моя изненада там намерих кръщелните свидетелства на трите деца и венчалния документ на Сийкината майка с баща ѝ. Аз го разтворих и видях, че Жорж и първата му жена

бяха родени в една и съща година. После го затворих, но се чудех какво правеха тия документи тук. Кой ги беше дал на това дете? Аз ги прибрах и ги сложих на мястото им. В едно вътрешно чекмедже намерих опаковани писма. Те бяха между Елена и Жорж. Завих ги отново, без да прочета нито един ред, и пак ги поставих на мястото им. Знаеше ли Жорж, че писмата му бяха тук?

Отворих малкото шкафче, в което беше бельото на Сийка – там нямаше нищо друго освен дрешките ѝ. Но когато отворих чекмеджетата на това шкафче, там имаше много книжки – изненада ме, че страниците им не бяха разрязани. Имаше от едни и същи по няколко. Като поразгледах по-навътре, видях картинки, и то все нови, в големи количества, а под тях имаше разни цветни картички от различни галерии – нови, ненадписани. Значи тъй беше, както предполагаме – крадените вещи не са само тези, които са намерени в мазата.

Че Сийка не бе откраднала нищо, в това напълно вярвам. Но че е съдействала за кражба – в това не можех да се съмнявам.

Прегледах всичките книжки, картички, картинки, видях цената им и си записах приблизително колко може да струва всичко.

В гардероба на Сийка бяха само връхните ѝ дрехи и нямаше нищо чуждо. Но сега въпросът бе от коя книжарница децата са вземали всички тия работи. „Горкият човечец – мислех си аз, – ако всичките му клиенти са като Сийка и Мими – тежко му.“

На другия ден помолих Сийчето да ми купи пликове, листове и един молив. Когато ми ги донесе, след като се върна от училище, аз ги взех и като ги погледнах, казах:

– Чудесно, Сийче, откъде ги купи?

– От чичо Стоян Петровски. Близко до нашето училище на ъгъла. Ние все оттам си купуваме всичко – и изведнъж тя се спря и се изчерви, което бе за нея тъй необичайно.

Сийчето имаше бяло, чисто и нежно личице. Аз се загледах в молива и сякаш не виждах появилата се червенина на страничките ѝ, която много скоро изчезна.

След два дни отидох да видя книжарницата на чичо Стоян Петровски. Сийка си беше вкъщи и нямаше опасност да се срещнем там или някъде наблизо. Когато влязох в книжарницата, тя бе почти пълна с деца, които приказваха високо и свободно. Всяко едно от тях почти викаше:

– Чичо Стояне, дай ми молив, гума, тетрадка...

– На мене картинки...

А той, чичо Стоян, пълен, възстар човек с широко засмяно лице, се чудеше на кого по-напред да даде и махаше с ръце като сред рояк от немирни птички. Аз се спрях в единия ъгъл на малката книжарничка и търпеливо зачаках, докато се чу звънецът от училището и всички – кой взел и кой не взел, се втурнаха към вратата.

Когато останахме сами с чичо Стоян, той извади кърпата си и като избърса потното си чело, усмихнато ми каза:

– Умориха ме тия деца. Те са рояк сякаш – налитат изведнъж... на кого по-напред.

– Деца! – казах аз. – Те все бързат.

– Бързат ами, юнашко сърце не трае, пък аз – самичък, тичам насам, тичам натам, обърквам се, пък те се смеят. Да са живи! И аз свикнах с тях, че като дойде ваканция, пусто ми се вижда, затъждавам се за лудориите им.

Аз се усмигнах, а той изведнъж сякаш се сети и ме запита какво обичам.

– Някои книжки за деца – казах аз.

– Ето ги там, госпожо, изберете си – и той ми посочи една маса, върху която бяха сложени много детски приказки и разкази.

Аз почнах да избирам, а той си сложи очилата и започна да си преглежда вестника. Разглеждайки книжките, аз от време на време поглеждах добродушното лице на чичо Стоян, който се бе зачел във вестника си. Между книжките видях и такива, каквито намерих у Сийкиното шкафче. Тогава извадих една банкнота, която приблизително бе сумата на намерените книжки, картинки и картички в Сийкината стая, и внимателно ги сложих в джоба на палтото на чичо Стоян, което бе закачено непосредствено до масата

на един гвоздей, забит в стената. После взех пет книжки и се отправих към чичо Стоян. Той трепна, остави вестника си настрани и като ме погледна над очилата си, ме запита:

– Избрахте ли си?

– Да, пет, ето ги.

– Добре, добре – и той ги зави, без даже да ги преброи колко са.

– Изглежда, че вас децата много ви обичат – казах му аз.

– Ами деца, обичат ме, какво да ги правя. И аз ги обичам. Те, колегите, се сърдят. Ти, кай, с мед ли ги храниш – казват ми те, – та все при тебе идват. Пък какво ги храня. Викам им билиям: „Ха, магарета, тичайте другаде, тука ще се издушим“. Пък те се кискат и се смеят, мислят – тъй... на шега им думам. Пък аз наистина им казвам... Че какво, да вървят – и другите хора искат да ядат...

Аз го гледах, като говореше, и сърцето ми се радваше. Такъв благ, добродушен човек. Когато си излизах от книжарницата, той ме изпрати до вратата като стар познат.

На връщане къщи ми бе весело, без самата да зная защо. И като се върнах у дома, извадих китарата си и за първи път засвирих, откакто бях дошла в тая къща. Дани гледаше учудено, а Пепо не можеше да се стърпи да не бутне някоя струна, докато свирех.

– Мамо, дай да опитам и аз – помоли ме Сийка.

– Да, ето – подадох ѝ аз китарата.

Тя я взе и аз започнах да ѝ показвам къде да си слага малките пръстчета. И може би защото е свирила по-рано на пиано, а може би защото притежаваше естествено предразположение към музикалните инструменти, тя според годините си усвояваше бързо казаното ѝ.

– Мамо, дай и аз, дай и аз – настояваше нетърпеливо Пепо.

– Кажи на Сийчето, ако ти я даде.

– Сийче, дай и на мене – замоли ѝ се той.

– Ти си малък – каза му тя, но после отстъпи пред молбата му.

Лицето му просия като слънце, малкото му сърце затуптя до изхвъркване и той дръпна струните, които издадоха едновременно много и различни тонове. Тогава той ме погледна – очите му блестяха, чувстваше се така щастлив. Аз и Сийка се смеехме от сърце.

В това време влезе Жорж и ни разцелува всички от радост. После взе Дани на ръце, а край него Пепо и Сийка му разпратяха за китарата. Аз ги гледах и им се радвах. Жорж бе тъй хубав тая вечер.

– Ани, за какво мислиш? – попита ме той, като се доближи до мен.

– Радвах ти се – отвърнах му аз.

Очите му ме погледнаха и от тях бликна светлина, която озари сякаш самата ми душа. О, това бяха първите ми думи, които му разкриваха това, което чувствах в себе си.

Когато се прибрахме след вечеря в спалнята, Жорж се приближи до мен, хвана ми ръцете и прошепна:

– Ани, аз тъй се боя понякога, че ти дойде тук, водена от милосърдието, от разума, но не и от сърцето.

– Моето сърце не се дели от разума – казах му усмихнато аз.

– О, Ани, понякога изтръпвам...

– За какво?

– Че ти ще срещнеш може би някого, когото ще обикнеш не от милост, не от съжаление за малките му дечица, а така... с всичката обич на твоето младо сърце. И тогава...

– И тогава? – засмях се аз.

– И тогава... аз преставам да мисля. Но то е страшно... за мен само, разбира се.

– Жорж, не бива да ти идват такива мрачни и невъзможни мисли. Аз съм тъй доволна при теб...

Той отпусна ръцете ми и прошепна като на себе си: „Наистина, какво мога да искам повече?“. След това отиде в работната си стая и започна да чете.

Аз също взех една книга и като се облегнах на възглавниците на леглото, както имах навик да правя, се опитах да чета. Очите ми гледаха буквите, но мисълта ми не можеше

да се съсредоточи и да разбере това, което бе написано на страниците. Най-после оставих книгата, станах тихичко и отидох към работната стая на Жорж. Вратата, която съединяваше двете стаи, бе полуотворена. Аз се спрях и погледнах. Той се бе съсредоточил върху един чертеж. Приблжих безшумно и обгърнах шията му. Той леко трепна. После хвана ръцете ми с привичната си топлота и кротост, целуна ги и прошепна:

– Благодаря ти, че дойде! Иди си легни, сега вече ще мога да работя.

Аз помилвах косите му, целунах ги лекичко и си тръгнах. От мен сякаш се бе снел някакъв товар. Въздъгнах с облекчение. Взех отново книгата, но се замислих, без да прочета от нея нито ред. Да, имаше нещо, което не ми позволяваше да бъда свободна в проявата на това хубаво и красиво чувство, което ден по ден се събираше като нектар в сърцето ми. И знаех, че това нещо, което ме възпираше, беше тя – тая, която не беше между живите. Аз се боях да не би да взема нещо, което е принадлежало и още принадлежи на нея. И после, може би Жорж беше така нежен и внимателен към мен, защото нежността и вниманието са негови вродени качества. А може би от благодарност, че обичам децата му, искаше да ме възнагради с нещо – но това бе заради тях, а не заради самата мен. Наистина, аз нямах право нищо да искам. Но ето, и той страдаше. Защо? Той все се бои, че ми създава не толкова радостен и хубав живот, какъвто мисли, че заслужавам. Но това бе заради прекалената му чувствителност и деликатност. Аз се чувствах тъй добре между децата и него...

Един празничен ден, около седмица след тази вечер, пак попаднахме на тая тема за разговор.

– Ани – каза ми тихичко той, оставяйки книгата, която четеше.

Аз трепнах и оставих моята на коленете си. Вдигнах глава и го погледнах.

– Ани – повтори той, – защо ти си така ласкава и нежна с децата?

– Защото те чувстват необходимост от това. Децата растат от целувките и нежността.

– А мислиш ли, че големите са достатъчно пораснали и не чувстват тая необходимост?

Аз го погледнах изненадано – не очаквах такъв въпрос. Той ме гледаше с отворен благ поглед, който очакваше искреност и откровеност.

– Аз почитам и уважавам чувствата ти, Жорж.

– Моите?

– Да.

– Не мога да те разбера, Ани!

– А също и нейните – продължих тихичко аз.

Жорж за миг пребледня, а после остана така замислен.

– Ани – каза ми той след малко, – ти си по-деликатна, отколкото трябва. Ако тя чрез съня, който ти си сънувала, ти е казала да дойдеш при нас, мислиш ли, че оттам, гдето е тя сега, вижда нещата тъй земно, както ние тук? Може би там, освободени от земната плът, те са свободни и от личния егоизъм и от желанието да притежават нещата. Може би там остава само обичта, която е отправена към всичко и към всички. За тях може би няма ревност, защото всички са им еднакво близки и обични...

– Жорж, колко хубаво говориш, но това е твое предположение или...

– Отчасти тъй мислех и аз, но и четох доста след нейното заминаване. Не можех да се примиря с мисълта, че я няма. За малко месеци доста неща опитах, когато тя си отиде от Земята. Отначало страдах, ужасно страдах... После се възмущавах от неправдата в тоя свят и почнах да ходя в някои игрални домове. Но това стана по-късно. Най-напред започнах с пиене, което ми се отрази твърде зле. Когато бивах трезв, мъката не ми даваше покой и аз пиех, за да забравя. И наистина временно забравях... А по-после започнах да играя с пари и като губех, пак пиех... Приятелите ми се изненадаха. Разбираха, че всичко това е от отчаяние, но виждаха и един опасен край – децата можеха да осъмнат един ден на улицата. Аз, който никога в живота си не бях

пил, изведнъж се пропих... Това и сега ме учудва, но така беше. И тъкмо при най-голямото встрастяване да пия и да играя с пари почувствах ужасна скука и странно желание да се махна оттук – да пътувам. Сякаш някой ме теглеше, аз не можах да устоя на тая сила и тръгнах. Тръгнах, за да намеря тебе. И когато те видях, сякаш се пробудих от кошмарен сън. За първи път от заминаването ѝ ми се стори, че е светло и че грее Слънцето. И после... ти знаеш вече това после... Но Ани, и друго... знаеш ли, човешкото сърце е толкова сложно, то има много преградки, сякаш може и много хора да обича.

– О, това е опасно – усмихнах се леко аз.

– Да, опасно е, вярно е, но е и хубаво. Твоето сърце има преградки за майка ти, за баща ти, за сестричката и за братчето ти. А ето, намери се преграда и за трите малки птичета, нали?

– Да, това е вярно, Жорж.

– А няма ли още някоя свободна преградка? – попита засмяно той, като ме гледаше с очи, които пускаха светлина.

– За кого се търси преградка? – пошегувах се аз.

– За един бездомник.

– Да, за бездомник може, понеже е грехота да не се приюти бездомник.

И двамата започнахме да се смеем като деца. На мен ми бе станало тъй леко от това, което бе ми разправил Жорж. Освободих се сякаш от нещо, което тъй много ми тегнеше. След малко го запитах:

– Ти ми каза, че си чел някакви книги. Имаш ли ги тук?

– Да, мила, имам ги.

– Може ли да ги прочета и аз?

– О, да, разбира се. Аз ги бях купил, преди да започна с пиенето си, а ги четох, след като срещнах теб. Дотогава не можех нищо да чета. А след това почувствах изведнъж силно желание да ги прочета. И досега ги чета...

В това време се позвъни. Аз слязох да отворя – децата се връщаха от разходка с лелята.

Наближаваха великденските празници. Времето бе чудно приятно и топло. Беше вечер, прозорецът бе отворен към градината, от която идваше ароматът на разцъфнали-те пролетни цветя. Така стояхме, без да запалим лампата – Дани на колените ми, а Пепо и Сийка – до мен на столове. Аз им разправях една приказка, а те, притаили дъх, слушаха.

– Някога, много отдавна – разказах им аз, – когато Исус Христос живеел на Земята, имало един стар и добър книжар. Той бил толкова добър, че почти всичките еврейски деца от малкото градче ходели да си купуват от него каквото им потрябва – моливи, тетрадки, гуми, перодръжки, картинки, приказки и други такива неща. Но имало между децата и такива, които гледали, когато старият книжар бил зает да дава онова, което му искали другите деца, в това време да си вземат без позволение и без да му платят нищо разни неща, каквито им идвало на ума. – Чух в това време как Сийка дълбоко въздъхна, но аз продължих, като че не съм чула. – Те си вземали картинки, книжки с приказки, моливи, гуми и си ги скривали. И никак не им ставало жал за стария книжар и за неговите пет внучета, които той отглеждал. Майката на тия деца била умряла и те живеели при него. Тези деца, които вземали, каквото им дойде на ума от книжарницата, не мислили също, че да се краде не е хубаво и че всички ако почнат да му крадат от книжарницата, тогава книжарят няма да има какво да продава и няма да има с какво да прехранва внучетата си. Така тези деца си вземали разни неща, но старият книжар много ги обичал – той не знаел, че те крадели от книжарницата му. Но когато Исус Христос бил разпънат на кръста и на третия ден възкръснал, тогава Той видял всичко, което става по цялата Земя. Той видял добрия стар книжар, който много обичал децата, видял и ония деца, които крадели от книжарницата. Тогава Той спрял очите си над книжарницата и благословил книжаря да има сто пъти повече богатство, отколкото е имал дотогава.

Аз се поспрях. Бяха се появили първите звезди на небето и се загледах в тях.

– А на децата какво направил? – попита нетърпеливо Сийка с треперещ глас.

Аз това и очаквах.

– О, нищо! Като видял какво правят тия деца, Той много се огорчил и заплакал. И когато сълзите Му паднали на земята пред децата, които крадели от книжаря, те се превърнали в бисери. И тогава децата чули кроткия глас на Исус Христос, който им казал:

– Съберете бисерите, дечица, и ги занесете на стария книжар.

В това време вратата се отвори и влезе Жорж. А Сийка дълбоко въздъхна.

След вечеря, както винаги, аз отидох да обиколя децата и да видя дали са завити добре. Когато влязох в Сийкината стая, заварих Сийка будна. Лампата не светеше, но тя се размърда и ми каза тихичко:

– Мамо...

– Какво, дете мое? – запитах я аз и хванах ръчичката ѝ, която бе леденостудена и влажна.

– Искаш ли да ти кажа нещо? – пошепна тя с треперещ глас и се привдигна.

Аз я завих добре с одеялото и я прегърнах. Тя сложи главата си на гърдите ми и заплака. Аз милвах косиците ѝ и я оставих да плаче. Това бе хубаво и полезно за нея. Сълзите пречистват и окъпват душата, те са тъй необходими понякога.

– Мамо – каза тя, като попритихна, – аз нищо не съм откраднала от книжаря.

Аз мълчах и чаках. Знаех, че с ръката си лично не е вземала, но тя бе делила краденото с Мими. Продължавах да милвам косичките ѝ и леко я притисках до сърцето си. Тя пак заговори:

– Най-напред, миналата година още, когато Мими се премести от немското училище в нашето, тя ми разказа как там ученичките си вземали без пари разни неща от някои книжарници. И ми показа картинки. Аз ѝ казах, че ще я

обадя на майка ѝ. Тя много се изплаши и ме замоли да не казваме. Аз се съгласих и тя ми даде пет картинки. После... после тя пак вземаше и пак ми даваше. Аз вече не казвах, че ще я обадя, защото по това време играехме на картинки и тя ми даваше за тая игра, колкото искам. После тя ми каза: „Хайде да си съберем много неща и ще си играем после с децата на книжарница“. Аз се съгласих и тогава тя вземаше, каквото можеше, и заедно после го криехме. И един ден училищният слуга ни видял и обадил...

И тя въздъхна дълбоко. Нещо прошемуля откъм възглавницата. Сийка търсеше нещо. После сложи на коленете ми книжки, картинки и каза:

– Ето, това е, което бяхме скрили тука, но повечето са у тях.

Аз мълчах... Тогава тя пак продължи:

– Ние тези книжки ги вземахме от книжарницата на чичо Стоян. Аз купувах тетрадка, а Мими в това време ги вземаше... Тя много лесно ги взема... той никога не ни виждаше... После излизахме заедно. А сега какво да ги правя? – и тя се разплака отново.

Тя много се боеше да не ѝ кажа да ги занесе на книжаря. Това го усещах в душата си и затова, като я целунах, казах:

– Аз ще уредя този въпрос, само ти ще ми обещаеш, че никога вече няма да правиш това. Защото ти не си вземала самичка, но си помагала, когато са вземали други – и това е пак кражба. А Дядо Господ вижда всичко, ние от Него не можем нищо да скрием и ще Му бъде много мъчно, като те вижда да правиш такива работи.

– Никога вече няма да правя така, обещавам ти! – и тя сама се притисна в мен.

О, колко ми бе скъпа в тоя момент! Бедното клето дете как хлипаше и се тресеше. Аз ѝ поговорих тихичко като на мое малко мило сестриче. Тя се успокои. Сложих я да си легне и я завих добре. Когато я целунах за лека нощ, тя обгърна шията ми и за първи път ме целуна. А аз, прибирайки се в спалнята, благодарих на Небето за хубавата радост, която изпълваше в тоя момент сърцето ми.

Цял месец Сийка не ходи у лелини си. Боеше се сякаш да отиде. След инцидента в училището тя избягваше да ходи у другарки и роднини.

Един следобед дойде Милка, братовчедка ѝ, което много ме зарадва.

– Мама ме прати – започна тя още с влизането си, – да дойда да видя какво правите. Безпокои се защо Сийка не идва вече.

– Ами да идва – усмигнах се аз, – нека идва.

– Ти по-рано, Сийке – обърна се Милка към нея, – ден през ден – у Мимини и у нас. А сега не ходиш и у тях... Сърдити ли сте?

– Не, ами тя се премести в друго училище – отвърна Сийка.

– Научих това, ама нали сте другарки?

– Тя там си има вече други другарки – каза съвсем спокойно Сийка.

– Чудна е Мимината майка – обърна се Милка към мене, – за нищо и никакво да премести детето си в друго училище...

– Може да е недоволна нещо... затова.

– Да, особено от главния учител.

– Майка ви как е? – попитах я аз, за да променя темата на разговора, защото знаех, че Сийка се измъчва вътрешно, като слуша.

– Благодаря, добре е – отвърна тя и ме изгледа изненадано в очите.

Аз пак се усмигнах тихо и продължих да давам следобедната закуска на децата. Като се нахраниха, Милка почна да играе с Пепо. После се заговорихме и разговорът бе лек и непринуден, сякаш се познавахме от години.

– Чудно – каза ми тя, – вие сте такава една приятна жена, а майка не може да свикне с мисълта за вас.

На мен ми хареса тая искреност и ѝ казах:

– Това е много естествено. Тя е обичала сестричката си

Елена и затова нейното заминаване от Земята ѝ причинява такава голяма мъка.

– Ех, да, но какво сте виновна вие – мисля си аз.

– Тук не е въпросът за вината – отвърнах ѝ аз, – а до разбирането. Нейната мъка я кара да търси обект, към когото тя да изрази своето възмущение срещу съдбата за тъй ранното откъсване на живота на сестра ѝ. И естествено е този обект да съм аз. Ако не бях аз, щеше да бъде друга може би, но и към нея отношението щеше да бъде същото. Това са процеси в човешката душа, които трябва да се разбират, защото са естествени.

– Може да са естествени, но не са хубави – възпротиви се енергично Милка, което ме изненада много.

– Зависи от коя страна гледате. Ако гледате от страната на майка ви, това показва, че тя много е обичала сестричката си.

– Но заради това, че обичаме едного, трябва ли да мразим другото?

– А нима майка ви ме мрази? – усмихнах се аз. – Не вярвам в това.

Милка пламна като дете, което са изненадали, когато е направило нещо, което не трябва. Аз протегнах ръка и леко погалих зарозовената ѝ буза.

– Не се тревожете за това – успокоявах я аз. – Вие искрено ме радвате с вашето прекрасно сърце, което не само знае да обича, но и да разбира. А вие каква гимназия завършихте? – попитах я, за да отклоня разговора.

– Аз ли? – погледна ме тя и очите ѝ бяха изпънени с особена светлина. – Завърших полукласическа гимназия.

– А не мислите ли да следвате?

– Мислех, но наесен се разболях и майка ми ме остави да почивам. Пък и без това аз завърших една година по-рано, защото и по-рано бях почнала училище. Баща ми беше учител тогава...

– Сега пенсионер ли е?

– Не, почина. Има вече 6 години.

– Вие може би приличате на баща си?

– О, не, той беше много добър. Такава блага душа...

Майка ми и досега плаче за него. И майка ми е добра, но много избухва и татко, горкият, все отстъпваше..... После на нея ѝ минава. Но аз казвам: „Защо трябва да ти мине, когато наскърбиш човека? Нека да ти мине, преди да си го наскърбила“.

– Е, вие много искате. Различни са характерите на хората. Но тия, които избухват, обикновено имат тая черта, после да стават по-добри от добрите, като им премине.

– Ох, то се знае! Но аз трябва вече да си ходя, защото майка ми ще се тревожи... Много се забавих.

Тя разцелува децата за довиждане и аз слязох да я изпратя. Поканих я да дойде пак. Тя обеща...

На другия ден Милка пак дойде. Искрено ѝ се зарадвах. Беше хубав слънчев ден и тя предложи да излезем с децата. Аз се съгласих. Сложихме Дани в количката, Пепо го облякох в новото му костюмче. Той толкова много се радваше, че надуваше бузите си и пееше любимата си песен, която сам си бе измислил. Беше 10 часа преди обяд. Имаше достатъчно време да се поразходим из гората и да се върнем за обед.

Когато излязохме от града, Милка, която държеше Пепо за ръката, ме попита:

– Вие знаете ли историята със Сийка?

– Коя история?

– Ами тая в училището... за моливите и прочее работи.

– Да, зная.

– Ами госпожа Фанка идва ли още у вас?

– Идваше, но скоро не е идвала. Защо?

– Така, питам.

След малко тя пак подхвана.

– Госпожа Фанка идва у нас и разправи всичко на мама. И кой мислите, че излезе виновният?

– Ах, виновен! Големи учени доказват, че почти всички деца в различните си детски възрасти преминават през един период на кражба. И този период те го считат като върнал се миг от далечното минало на нашите деди – отпреди хилядолетия, когато са живели изключително с кражди и грабежи.

Милка се замисли. Гората от двете страни се бе разлистила в чудна, мека, нежна зеленина... Сякаш от нея се излъчваше нов живот, който се вливаше като радостна струя в душата ми... Небето бе синьо, въздухът бе тъй свеж и чист. Подухваше лек ветрец като милувка. Пепо питаше за всичко, което му правеше впечатление, ту мене, ту Милка, а Дани, който повече обичаше да се радва само с очите си, гледаше със светнал поглед. Може би и в неговата малка главица се раждаха някакви мисли и малкото му сърчице се радваше на хубавата пролет.

Възвихме по една напречна алея, обрасла с чудно мека зелена тревица. По нея не минаваха автомобили и затова пуснахме децата свободно да играят и да тичат.

Изведнъж Милка ме запита:

– А татко ѝ на Сийка знае ли всичко това?

– Кое? – попитах аз, трепвайки неволно.

– За станалото в училището.

– Не, не знае.

– Вие не сте му казали?!

– Не...

– Наистина странно! А защо?

– Сийка ме помоли за това.

– И вие я послушахте?! Та тя е дете!

– Ние трябва да ценим човека и у детето. От нашите отношения с децата, докато са още малки, зависи много тяхното бъдеще като големи.

– Вие я оправдавате значи... Казахте преди малко, че нямало виновен.

– Не, не я оправдавам.

– Ами как тогава?

– Така. Мисля, че не е необходимо да оправдаваме или да обвиняваме, а да помогнем. А можем да помогнем само когато разбираме. А за това разбиране е необходимо знание, което да ни даде светлина, с която можем да проникнем дълбоко в детската душа и да видим причините на известни техни постъпки.

– О, вие много надълбоко мислите, навярно доста сте чели!

– Да, чета през свободното си време.

– Вие казахте: „За да помогнем, трябва да разбираме“, а понякога колко мъчно можем да разберем заобикалящите ни хора.

– Когато човек обича, тогава най-лесно може да разбира хората.

– Да, когато обича – повтори като ехо Милка и се замисли.

След малко тя се обърна към мен и каза:

– Знаете ли, Ани, извинете, че ви наричам на име, на мен ми се струва понякога, че обичам всички хора, тъй ми са мили, и тогава животът ми се вижда прекрасен, божествен. В моята душа като че ли няма прегради за близки и далечни по род и кръв, а някак другояче. Понякога някой съвсем чужд човек го чувствам по-близък, отколкото родния си брат. Майка ми това никога не може да го разбере. Мен ме радва животът във всичките му форми и разнообразие и понякога той ми се струва като музика. Навсякъде виждам красотата – в одного виждам хубави очи, в друго – лице, устни, коси... И на всичко това мога само да се радвам от сърце. Ето, виж какъв прекрасен ден е днес – и той ме изпълва цяла с възторг...

– Да, много хубав ден – отвърнах ѝ аз.

– А трябва да си ходим, майка ми ще ме чака.

– Да, трябва, може и Жорж да се завърне по-рано вкъщи.

Повиках Пепо. Той пристигна, яздещ своя въображаем кон, цял зачервен. Косиците му бяха полепнали по челото от пот. Избърсах заруменялото му свежо лице и го целунах. Беше тъй сладък! А той ми разправяше със звучен глас колко силно бягал конят му. Сложих му една кърпа на гръбчето и една на гърдичките, после качих Дани в количката и потеглихме за вкъщи. Дани веднага заспа.

– Хубаво е да се занимаваш с деца, нали? – подхвана Милка.

– Да, приятно е. В децата има особена прелест и красота, която преминава и в душата на възрастния, когато ги обича.

– Може ли и друг път да идвам да те вземам за разходка?

– Да, много ще ми бъде приятно.

– А днес знаете ли защо предложих да излезем?

– Не.

– По две причини. Първо, не исках да подслушва разговора ни оная там – роднината – и Милка направи неволна гримаса...

– Може ли да подслушва? Не вярвам.

– Не вярвате? Та кой донася на мама всичко, което става у вас? Все тя.

– Но и да подслушва, нима говорим нещо лошо за някого?

– Не, но не обичам да ме подслушват. Не се чувствам свободна. Тя нали тая сутрин излезе от вас?

– Да.

– И дойде удома. Аз използвах това и дойдох да ви взема, като казах на майка ми, че отивам на разходка. Тя знае, че лекарят ми е препоръчал да излизам сутрин на разходка на чист въздух и затова не се противопоставя на сутрешните ми излизания. И зная, че сега, като се завърна, ще ме попита с кого съм била. Ще ѝ кажа: „С една приятелка“. Може ли да ви наричам така?

– Да, разбира се.

– Благодаря. Знаеш ли, Ани, аз наистина имам нужда от истинска приятелка. А ще кажеш ли на Жорж, че си била с мене?

– Да, защо не!

– Но на Сийка недей. Тя всичко донася на мама.

– Както желаш.

– А сега аз от тая улица ще се отделя. Довиждане, Ани. Пак ще дойда...

– Да, ще се радвам много.

– Довиждане, сладкият ми – обърна се тя към Пепо и го целуна.

Тя помахаша с ръка и зави на ъгъла на улицата. Пепо се хвана за количката и започна да я тика с всичка сила.

– Помагам ли ти, мамо?

– Да, детето ми, много.

Той още повече се засили.

– О, много си силен, по-полека, че аз не мога толкова бързо да вървя.

Пепо се засмя и заклати глава:

– Видя ли колко съм силен! – и престана да тика количката.

* * *

Сийка отново започна да ходи у лелини си и аз усещах, че става пак някаква промяна с нея. Същето ми болно се сви и искрено ми бе жал за нея. Аз ѝ говорех нежно, ласкаво, желяейки да предотвратя известни неприятности, но тя мълчеше и не отговаряше.

Един ден случайно срещнах Мимината майка. Аз ѝ се усмихнах любезно, а тя отвърна с хладна усмивка. Заговорих ѝ не помня за какво, но изказах съжалението си, че не идва при мен.

– Така ли? – попита тя с лека изненада.

– Да.

– Е, тогава ще дойдем някой ден с една приятелка, която иска да се запознае с вас.

– Да, ще ми бъде много приятно.

– А на Сийка намерихте ли учителка по пиано?

– Жорж има братовчед пианист, но аз настоявам за предишната учителка, която Сийчето изглежда много обича.

– Да... и госпожа Теофилова казва, че не е добре да се сменя учителя, защото с това се пречи на детето да учи добре.

– Нямам нищо против. Аз зная, че ако едно дете обича учителя си, то с радост учи и възприема. Затова съм предоставила на Сийчето сама да си избере, когото иска за учител.

– И добре правите.

След това се сбогувахме. Аз вървах и си мислех... Госпожа

Теофилова беше Милкината майка. Значи тя е била там и са си говорили по тоя въпрос...

Отново се заредиха дни, през които Сийка от ден на ден се възвръщаше към предишното си държане. Не мога да кажа, че това не ме измъчваше, но най-вече това бе заради самата нея. Дружбата между малката и лелята, която работеше вкъщи, стана, каквато беше преди, даже по-тясна. Аз нямах нищо против, но не можех да разбера какво имаше тая жена против мене. Да беше от голяма любов към Елена – Сийкината майка... Но не можех да допусна това, тъй като лелята бе съвсем далечна родина, както Жорж ми бе казал. Аз се стараех да я уважавам и винаги се отнасях вежливо към нея. Купувах ѝ за празниците подаръци и исках тя да ми е като стара приятелка и да ми е полезна в това, което аз не знаех. Но тя винаги сама се делеше и се държеше като чужда.

Наближаваше краят на учебната година. Направих за изпита на Сийчето нова бяла рокличка, която я правеше като ангелче. Купих ѝ бели чорапки, бели обувки и голяма бяла панделка за главичката. Когато ѝ я пробвахме, Пепо само я пипаше и казваше:

– Мамо, и аз искам такава.

– Ти си момче – смеех се аз, – на тебе – панталони.

Но той настояваше. Най-после от останалия плат направих и на него една бяла блузка, рубашка. Той се радваше от цялото си сърце.

В деня на изпита Сийка показваше ужасно неразположение. Бе намусена, капризна. Знаех, че на такъв ден детето трябва да има добро настроение, за да може там, на изпита, да отговори добре. Аз също мислех да отида с Пепо и да я слушам, защото на всички деца майките щяха да бъдат там и не исках Сийка да се натъжи, че за нея няма кой да отиде. Но Сийка явно търсеше причини да се сърди.

– Тия селски обувки как можахте да ги вземете!

– Можехме да ги върнем вчера, Сийче, щом не са ти харесали – казах ѝ тихо аз. – Ако бе казала, като ги видях...

– Да, ще ги върнем, когато сте ги купили вече... Защо не ме попитахте? Аз може би искам лачени.

– Исках да те изненадам, дете, нали сюрпризите не се изказват предварително.

– Аз не искам такива селски изненади.

Вижда се, че някой ѝ бе втъпил тая дума – „селски“. Аз я оставих и излязох за малко. Когато се върнах, тя плачеше.

– Но, Сийче – опитах се да я помилвам аз, – защо?

– Да, ако беше маминка, щеше да ми помага, както миналата година...

Тя се спря изведнъж. Беше забравила, че при изпита ѝ майка ѝ беше заминала от Земята.

– Но нали ти можеш, дете? Но щом искаш, дай да ти помогна да облечеш рокличката.

– Не, остави ме, не искам да ме буташ – дръпна се рязко тя. – Вървете си! – изведнъж кресна тя за моя голяма изненада. – Вървете си, разбирате ли... Вие сте омагьосали татко, искате...

Аз стоях като вкаменена. Пепо ни гледаше с учудени очи. Тя престана да плаче и си облече рокличката. Трябваше да ѝ се върже панделката. Поисках да сторя това, но тя пак се дръпна и каза:

– Не искам. Ти си била една такава лъжкиня. Ти си обадила мене и Мими на учителката, а после...

– Аз? – извиках неволно аз... И изведнъж в съзнанието ми изпъкнаха Милкините думи: „И знаете ли кой излезе виновният?“.

Докато аз се ориентирах в мисълта си за всичко това, Сийка грабна обувките си и хвърли едната в краката ми:

– От лъжкиня обувки не ща!

В момента, когато тя запрати и другата, вратата се отвори и влезе Милка. Обувката ме удари по коляното.

– Какво е това от тебе, Сийке? – запита я Милка. – Ти май не си на себе си?

Сийка за момент пребледня, после си взе панделката и изтича в кухнята.

– Ани, аз не мога да ти се начудя защо оставяш тая, малката, да върши глупости. Чух отвънка шум и влязох направо... Прощавай, но как можеш да я понасяш?

– Няма нищо. Разтъжила се е за майка си. Дете е най-последно...

– Ами, разтъжила се е... И на нея така ѝ правеше. Само че тя не бе като тебе, да я гледа и да ѝ мълчи, ами я затваряше в килера, за да ѝ дойде умът в главата.

– Ами – казах ѝ аз, като се усмихнах, – не вярвам. – В какъв килер?

– Там, в онзи, дето си слагате дрехите и непотребните неща. Тя от малка си има тоя инат – като не ѝ харесва нещо, да вреши, да крещи, да рита, да хвърля. Но майка ѝ все с килера я лекуваше. И мислех, че бе успяла, защото много рядко се проявяваше вече така. А ти както я глезиш...

– Не, не я глези, а я считам за човек и искам с думи да ме разбере.

– Чакай, аз ей сега ще я доведа – и Милка излезе.

След малко тя наистина доведе Сийка за ръка, говорейки ѝ:

– Да знаеш, че ще те обадя на татко ти. Че ти каква се показваш? Това е срамота... Слушай, Ани – обърна се тя към мене, – аз ще се оправя със Сийка и ще облека Пепо, а ти иди се пригответи. Мама няма да ходи. Снощи един комар я ухапал до ухото, та ѝ се подула страната, затова не може да излезе от къщи. Страхува се да не я харесат хората, че така, напълняла, е много красива.

Аз се усмихнах леко и излязох, но в гърдите ми бе набрана горчива болка и дълбока скръб... Може би Сийка наистина тъгуваше за родната си майка, може би ѝ беше мъчно, че тя няма да бъде сега на изпита ѝ. О, да беше жива тя, колко хубаво би било! Сега всички биха били доволни и радостни! В очите ми неволно бликнаха сълзи. В същия миг някой тихо премина през стаята и нечии пръсти като с воал погалиха лицето ми. И странно – изведнъж ми олекна. Мъртвата ли бе дошла като родна сестра да ме утеши и насърчи в поетата от мен задача?

– Ани, побързай! – чух гласа на Милка.

– Да, сега – отвърнах ѝ аз, когато бях готова и влязох в дневната при Милка. Сийка я нямаше вече. Пепо бе в

бялото си костюмче, цял сияещ от радост. Целунахме Дани, който се нажали, като ни видя, че ще излизаме. Казахме довиждане на лелята и излязохме.

Пепо, хванал мен и Милка за ръцете, само подтичваше и едва стъпваше на земята от радост.

– Знаеш ли тая защо се мръщи? – попита ме Милка.

– Коя? – не разбрах аз.

– Е, роднината.

– Не, не мога да разбера.

– Жорж не ти ли е казал? Ами тя има дъщеря вдовица.

Млада е, хубава е, с едно момченце. Когато умря Лени, леля ми, тая веднага писала на дъщеря си в провинцията да дойде. И тя пристигна. Беше у дома няколко дни, после се прехвърли тук. Изглежда с намерение, разбира се... Но Жорж не ѝ обърнал никакво внимание. Тогава той по цели нощи не се прибирал въщи – пропилил се беше. Тя, дъщеря ѝ – Мика, се грижеше за Дани... И добре се грижеше жената за всичките деца. Като се поизминали няколко месеца, веднъж старата намекнала леко на Жорж. Той скочил и като извикал: „Вие сте луди!“, три дни не се върнал въщи... После, когато дошъл да вземе тебе, той писал едно много деликатно писмо Мика да си отиде. Смята, че тя е добра и благородна жена, способна домакиня, но като роднина на Лени той никога не би могъл да се свърже с нея... Мика наистина е една разбрана жена. Тя дори много се сърди на майка си, загдето е говорила на Жорж така за нея, и като си взе детенцето, веднага си отпътува. Но аз мисля, че тя със своята рядка хубост и доброта ще може да си намери и другаде добър другар в живота.

Аз слушах, без да промълвя нито дума. Всичко ми стана много ясно. Значи старата ме счита виновна за това, че Жорж ме е предпочел пред дъщеря ѝ. С това са рухнали всичките ѝ мечти и надежди, които тя може би е хранила... А аз дори не знаех нищо за всичко това!

– Затова ти, Ани – продължи Милка, – не ѝ се сърди на старата. Тя е такава заради дъщеря си...

– О, не, ни най-малко!

– И тя стои по неволя у вас. Все трябва някъде да работи, а никъде другаде няма да ѝ дадат такова възнаграждение, каквото Жорж ѝ дава. И от тези пари, които получава, често праща и на дъщеря си... А ти не се сърдиш, че ти разправих всичко това, нали?

– Не, не, само мога да ти благодаря!

Милка замълча. Аз се замислих. Наистина старата жена като майка е искала да създаде на дъщеря си едно по-добро бъдеще и затова беше естествено да е желала свързането ѝ с Жорж. Но ето, аз съм се явила и съм осуетила всичките ѝ планове... Затова е и тази неприязън към мене... Изведнъж я съжалих и тя ми стана някак особено мила заради всичките ѝ скрити скърби, които аз не съм подозирала.

– Стигнахме – каза Милка.

Аз се сепнах. Бяхме пред вратата на училището.

– Ти, Ани, не се тревожи и не мисли много върху тия въпроси. Това е вече минало.

– О, да – отвърнах аз...

Когато влязохме в коридора, от канцеларията излезе госпожа Пеева. Като ни видя, усмихна се приветливо и се ръкува сърдечно.

Влязохме в класната стая. Имаше много гости: майки, бащи, братя, сестри, които бяха дошли да зарадват малките си близки дечица. Госпожа Пеева любезно ни покани да седнем. Наново сърцето ми се изпълни с особено умиление, като гледах дечицата с горящи очи и с трептящи сърчица да очакват часа на изпита.

Момиченцата в разноцветни роклички и панделки приличаха на пъстри пролетни цветя. На момченцата личицата им бяха опнати и малко пребледнели.

Потърсих Сийчето с очи. Тя бе сред една групичка от момиченца, облечени в светли розови и сини роклички. Аз леко се усмигнах на Сийка, а другарките ѝ ме загледаха и почнаха да си шепнат.

Най-послед звънецът удари, децата заеха местата си. Госпожа Пеева им каза да изпеят една песничка и гласчетата им се разнесоха чисти и ясни, изпълнени с трепета

на малките им сърчица. Изпитът като за второ отделение минаваше леко и непринудено. Някои дечица издекламираха стихотворения, между тях беше и Сийка. И през всичкото време, докато тя декламираше, сърцето ми трепереше да не сбърка, а когато завърши, си отдъхнах с облекчение.

От много места се чува викове „браво“ и силно ръкопляскане. Наистина Сийка много хубаво издекламира стихотворението „Сираче“¹. Кой ѝ го беше избрал, не зная, но не вярвам да е госпожа Пеева. Тези, които знаеха, че детето има и втора майка, си зашепнаха. Но дали знаеха, че аз съм ѝ втората майка, няхах представа.

В междучасието всички деца отидоха при близките си и Сийка дойде при нас. Аз я поздравих за стихотворението, че много хубаво го е издекламирала, а тя се усмихна и се зарадва. О, тя беше дете! В това време дойде главният учител. Като ме видя, с бързи стъпки се приближи към нас и се ръкува с мен и с Милка.

– Госпожо – обърна се той към мен, – жена ми много желае да се запознае с вас.

– Това ме радва – отвърнах аз, – тук ли е тя?

– Да, в моето четвърто отделение... Имам там син, когото е дошла да слуша на изпита – усмихна се той.

– Милке – обърнах се аз към нея, – ако искаш да отидем при госпожата.

– Да, да отидем. Мисля, че аз познавам госпожата – отвърна Милка.

Ние тръгнахме, а Сийка остана при другарките си. Не бяхме стигнали още до вратата, когато чух едно от децата да казва:

– О, Сийке, толкова хубава майка си имала. Блазе ти!

– Ама не е съща – каза някой.

Аз се обърнах и им се усмихнах. Те изведнъж замлъкнаха. „Малките птички – мислех си аз, – и те разрешават въпроси“.

В коридора главният учител ни се извини и тръгна бързо напред. След няколко минути той се върна, придружен от една жена със среден ръст, водеща за ръка малко 5–6-

годишно момиченце. Когато дойдоха при нас, главният учители представи жена си и малкото момиченце. Ръката, която стисна моята, ми се стори здрава и твърда. Очите ѝ ме гледаха продължително и след това устните ѝ откриха чудно хубава усмивка, която преобрази цялото ѝ лице. С Милка те се ръкуваха и поздравиха като познати.

– От няколко места слушах за вас, госпожо – обърна се тя към мен, – и пожелах да се запознаем.

Аз само се усмихнах.

– И сега, когато ви погледнах, запознавайки се с вас – продължи тя, – си казах, че наистина добре стана, че се запознахме.

– Радвам се, госпожо – ѝ отвърнах аз.

Докато казвах това, погледът ми попадна върху малкото момиченце, което бе повдигнало главичката си и ме гледаше с немигащ поглед.

– Какви хубави очи има вашата дъщеря – казах аз и погледнах двамата родители инстинктивно, за да видя от кого ги има в наследство.

– О, не, не прилича на нас – каза жената.

– Да, вярно, но има такива хубави очи и клепки. Пък и челото ѝ е толкова красиво. Има нещо ангелско сякаш – не мога да го изразя точно.

Майката се наведе, погали малката и я целуна. След нея аз протегнах ръка и погалих нейните като златиста коприна косици. Бащата гледаше и по лицето му минаваше лека бащина усмивка, която се явява у всеки любящ баща, когато похвалят детето му.

– На мен ще ми бъде много приятно – каза госпожа Апостолова, – ако някой ден, когато имате време, дойдете у дома с госпожата.

– Да, ако Милка някой ден мине да ме вземе, ще дойдем.

В това време звънецът удари отново за влизане в час. Ние се сбогувахме.

– Ще се надявам да дойдете скоро – повтори поканата си госпожа Апостолова.

– Да, благодаря – отвърнах ѝ аз и тръгнах с Милка към Сийкиното отделение.

Когато заехме отново местата си, забелязах доста любопитни погледи, които се спираха върху ми. Отначало ми бе малко неловко, но след малко изпитването на децата започна, аз се заслушах в това, което малките отговаряха, и престанах да се смуштавам.

Изпитът завърши пак с песни, изпети от децата. След това се сбогувахме с госпожа Пеева, като ѝ благодарих за всички грижи, които е положила за Сийчето.

Когато излязохме на улицата, Милка ми каза:

– Знаеш ли какво, Ани, тук имаше някои мои познати, с които нарочно не те запознах. Ужасно ме дразни любопитството.

– Но какво любопитство има тук?

– Аз зная какво... Пък и нали ги виждам, като дойдат у дома – все за хората приказват. Тази какво направила, онази где била, с какъв тоалет ходила някъде си... Право да ти кажа, умирам от скука, като ги слушам. И аз затова не стоя при тях, излизам си. Майка ми после какво ли не ми говори... „Ти – казва ми тя, – с тоя характер в общество няма да влезеш, с хора няма да се събереш.“ „О, благодаря от такива общества, които се хранят с клюките на деня“ – отговарям ѝ аз. А тя ужасно се обижда. Казва ми, че приятелките ѝ били все жени на големи хора. „Големи фирми с празно съдържание...“ – смее ѝ се аз, а тя...

– Но защо така, Милке – прекъснах я аз, – защо така? Ти си толкова добродушна, мека, добра, услужлива... защо се отнасяш така с нея?

– Не знам, Ани, но изповядвам ти, никой повече в света не ме дразни, колкото майка ми. Даже със самото си присъствие ме дразни. И щом заговори, сякаш нещо ме прихваща, не мога да я понасям. А като почне да плаче за татко, иде ми да ѝ кресна, да ѝ викна: „Човек се цени, докато е жив, а не да се оплаква, когато умре“. С нея просто ме хващат нервите!

– Но това не е нормално, Милке.

– Може, Ани, но е факт. Тя с брат ми, студента, и

с вуйчо Иван отлично се разбира. А аз не мога да търпя, когато почнат да изчисляват кой колко и в коя банка имал вложени пари, какви къщи, какви титли имали... Не, ужасно е глупаво! „Стига – казвам им аз, – ще умрете, за какво ви са тези сметки.“ И все – това да имат, онова да имат. Задушavam се, Ани!

Аз я слушах и същевременно наблюдавах Сийка и Пепо, които вървяха на няколко крачки пред нас. Тя го беше хванала за ръчичка и му говореше нещо тихичко. А той клатеше глава, както му беше навик.

– Хубаво би било – казах гласно аз, – ако майка им беше жива – да им се радва, както им се радвам аз сега.

Милка ме изгледа учудено и въпросително.

– Аз те слушах, Милке, всичко чух, което ми говори, но изведнъж ми мина тая мисъл, като ги гледах.

– Виж, Ани, ето това ми харесва у теб. Ти някак си другояче мислиш и живееш, не като другите.

– Така ти се струва само.

– Не, аз съм имала доста приятелки, защото, знаеш ли, чувствах, много чувствах нужда да имам една приятелка, една душа, която да ме разбира, с която да мога да споделя всичко, без да се боя, че тя утре ще го каже на някого. Защото ти знаеш, че у човека има известни неща, които са святи, с които той не би желал да се подиграват.

– Да, така е, Милке. Всяка една душа жадува за душа, за приятел, който да го разбира.

– И да го обича – допълни Милка, като се засмя.

– О, да, естествено!

Замълчахме. На следващия тъгъл Милка трябваше да се отдели за у дома си. Когато се разделяхме, тя ми каза:

– О, Ани, ти взе да ми ставаш все по-необходима. При теб душата ми си отпочива.

– Само мога да се радвам, Милке. Същото мога да кажа и за теб.

Тя се усмихна приветливо, сбогува се с мен, целуна децата и се отдалечи.

Следващата неделя щяха да дават свидетелствата на децата. Помолих Жорж той да отиде на утрото, а аз да остана при Дани, за да може и леля Пенка да отиде малко да погледа.

– Мога да направя това, Ани – отвърна Жорж, – но ще ми бъде малко мъчно.

– Защо?

– Защото ще бъда сам.

– Но Пепо ще бъде с теб!

Жорж стана, приближи се до мен и като ми хвана двете ръце, ласкаво ме запита:

– Защо, мила, не искаш да дойдеш?

– Не че не искам да дойда, но нали трябва да остане някой при Дани?

– Ами момичето?

– То ще трябва да приготви обета.

– Днес ще обядваме, каквото има. Нека тя гледа детето.

Аз замълчах. Той ме приласка нежно, замилва косите ми и стана странно тъжен.

– Ани, аз усещам, че причината е друга. Защо не ми кажеш?

Да, причината бе друга, но аз не можех да му я кажа. Предния ден Сийка наново бе избухнала и бе казала, че по нико́й начин не иска да ме вижда на утрото. Не искала да чува постоянно: „О, Сийке, колко млада майка имаш!“ „Не, не и не!“ – тропаше тя с крак.

Не ѝ отговорих нищо тогава, но тя вярваше, че аз няма да отида. Пепо извика от коридора:

– Мамо, ела!

Аз оставих Жорж и бързо излязох от спалнята.

На закуска Жорж бе мрачен и тъжен. Сийка забеляза това, приближи се ласкаво до него и поиска да го прегърне, но той много нежно и внимателно я отстрани. Видях, че ѝ стана мъчно. Тя щеше да декламира на утрото, да играе в една пиеска, и не биваше да отива с помрачено настроение.

Когато тя излезе за нещо от стаята, аз казах това на Жорж. Той ме погледна с такава тъга и болка, че на мен ми стана мъчно за него. Приблжих се, погалих му косите, целунах го и му казах:

– Жорж, не бива детето да отива на утрото с понижено настроение.

– Да, Ани, имаш право. Но защо със същото усърдие и нежност не се грижиш и за моето настроение?

На очите ми блеснаха сълзи. О, този деликатен упрек накара набралата се в гърдите ми мъка да прелее. Аз бързо се отдръпнах и поисках да изляза, но Жорж, забелязал сълзите ми, скочи. В това време на вратата се похлопа и влезе Милка, цяла засмяна и весела.

– Какво се бавите още, бе хора – започна тя. – Та я вижте, часът е вече 9, а в 10 почва утрото.

Тя забеляза сълзите ми, но се направи, че не ги вижда, и като остави шапката и чантата си на един стол, започна, като да бе у дома си:

– Хайде де, Пепо, къде са ти новите дрехи?

– Сийка къде е? Че може ли така, хората изпоотидоха... Ани, отивай да се обличаш.

Видях как Жорж се усмихна и я погледна с благодарствен поглед.

– А ти, Жорж, какво ме гледаш, върви и ти се обличай. Утрото няма да чака нас!

Тя напоследък не му казваше, както преди – „вуйчо Жорж“, а направо му говореше на име, защото била вече голяма.

В това време влезе Сийка.

– Я ела, Сийке, да ти избира от твоя гардероб най-хубавата ти рокля за днес – поведе я Милка към вратата.

Сийка сбърчи малко вежди, но нищо не каза.

– Хайде, Ани, и ти – хвана тя и мен за ръката, – върви се обличай!

Жорж ни гледаше усмихнат. Пепо заплака – кой ще облича него...

– Тичай при лея Пеня в кухнята да те облече! – даде и на него нареждане Милка.

След малко, без да искам, както бях в коридора, чух през полуотворената врата на Сийкината стая Милка да говори на момичето:

– Сийке, ти май скоро не си стояла в килера, затова си се забравила. Не те ли е грях да мъчиш тая добра жена? Да знаеш, че ще те кажа на татко ти като нищо. И леля ти Пена ще изхвъркне оттук, че хич няма и да я видиш. Мислиш ли, че не знам вчера сутринта какво си направила? Хайде да се обличаш бърже и да искаш прошка от майка си.

– Тя не ми е майка – отвърна Сийка.

– Не те е срам! Ако те чуе маминка ти, ще се засрами от тебе. Като те гледа такава невъзпитана от небето, ще се откаже от тебе. И да знаеш – ако продължаваш така, ще те кажа на татко ти, хубаво да знаеш!

– Ани – извика ме Жорж, – ела ми помогни с връзката!

Аз веднага отидох и не можах да чуя по-нататък. След малко чух Сийка да слиза тичешком по стълбите, а Милка отиде да помогне на Пепо за обличането.

– Ани, мила, прощавай! – прегърна ме Жорж, преди да тръгнем.

– О, Жорж, няма за какво.

Милка ни чакаше нетърпеливо и ние тръгнахме. По пътя Милка и Жорж вървяха напред и си приказваха, а ние с Пепо – след тях. Пепо се чувстваше особено щастлив, когато го водех за ръка из града. Той не се уморяваше да пита:

– Мамо, туй какво е? – и аз все му обяснявах. Той ме слушаше внимателно и след няколко минути ме запитваше за друго.

Когато стигнахме в салона, оставахме 13 минути до започването на забавата. Току-що бяхме седнали и Милка ми прошушна:

– Искаш ли да видиш моята майка?

– Да, много.

– Гледай надясно от нас, четвъртата. Ето, обръща се към нас.

Аз много внимателно погледнах. Беше едра, силна, здрава жена. Очите ѝ – подобни на Сийкините, само че

по-зеленикави, ме изгледаха проникателно. Аз я гледах спокойно и търсех да видя в нея нещо сходно с майката на Сийка, която бях виждала на снимки. Но те сякаш коренно се различаваха. Елена беше нежна, деликатна, с хубаво чело и очи, които сами се усмихваха приветливо. Милка ми е говорила за нейните очи. И който я е виждал, я е обиквал. Очите ѝ сякаш сами говорели...

Тъй се бях замислила, когато завесата се вдигна и на сцената се показа детският хор. Сийка беше на първата редица с леко преbledнели странички, облечена цяла в бяло.

Хорът изпълни няколко песни. Следваха декламации. Сийка пак издекламира „Сираче“, но с текст, различен от тоя на изпита ѝ. И тъй хубаво го издекламира, че очите на мнозина, както и моите, се просълзиха. Погледнах към Милкината майка – тя бършеше с кърпа очите си. След декламациите имаше соло песнички, а след това – една пиеска. Главната роля беше на Сийка, която играеше лицемерката. И тъй хубаво изигра ролята си, че последва буря от ръкопляскания. Явно бе, както си мислех аз, че имаше артистични дарби. Аз самата, която я познавах от толкова време, останах изненадана. И оттогава много често се питах кога Сийка е истинска и кога – артистка... Всички се възхитиха от дарбите на Сийка, само татко ѝ – не. Той гледаше със сериозен тъжен поглед и накрая дълбока въздъхна. За първи път го виждах тъй сериозен и тъй вдълбочен.

След свършването на утрото главният учител раздаде свидетелствата на тия, които завършваха с отличие. Сийка бе първата от нейното отделение. След малко видях главицата ѝ с бяла панделка между публиката. Сийка с бързи стъпки дойде при нас. Аз се държах така, че тя да се чувства свободна, та да отиде при леля си, ако иска. И наистина Сийка, цяла сияеща, отиде при нея. Последната я прегърна, целуна я и я сложи на коленете си. Жорж видя това и обърна очи към сцената, където продължаваха да раздават свидетелствата.

Когато излязохме на улицата, Сийка се затича към нас. Тя се втурна със свидетелството към татко си, очаквайки да я прегърне и целуне. Но той ѝ каза тихо:

– Добре, Сийче, радвам се, че минаваш с отличие.

Тя почувства неговата сдържаност и отпрати към мен поглед, пълен упрек. Аз ѝ се усмихнах тихо. Очите ѝ останаха за миг опулено разтворени...

Изминаха още две седмици. Започнахме да обсъждаме въпроса къде да прекараме лятото. Аз с всичката си душа исках да си отида у дома, при родителите ми. Чувствах се уморена. Почнах да жадувам за родния град, за градината, за дърветата, за цветята, за братчето и сестричето ми... За всичко, което бе у дома... В душата ми имаше мъка, която ме притискаше и често скрити сълзи бликваха от очите ми.

Сийка бе станала още по-необузdana в поведението и в езика си. Като не ходеше на училище, тя по цял ден говореше на Пепо и го подстрекаваше да е недоволен, да хвърля това, което му давах, да повтаря: „Ти не си моята мама, где е моята мама?“.

Нервите ми не издържаха. Използвах всяко нейно отсъствие, приласкавах Пепо, говорех му, но появеше ли се тя, веднага го повикваше и почваше лекциите си.

Веднъж тя извика ужасно остро:

– Защо искаш да втъпиш на детето, че си му майка, когато не си?

– Слушай, Сийче – казах ѝ тихичко аз, – ти си разумно дете и искам да поговоря с теб разумно.

– Аз не искам да те слушам, не искам! – започна да крещи тя.

Аз изчаках да се успокои и продължих:

– Сийче, какво придобиваш ти, като казваш на Пепо една истина, която той не разбира?

– Каква истина? – запита тя.

– Че не съм му майка.

– Той трябва да знае и да помни родната си майка.

– Слушай, дете, Пепо сега има нужда от майка. Когато порасне, ще се намери кой да му каже това. Не му говори сега, за да не се смуцава душичката му като твоята. Ако ти наистина обичаш Пепо, няма да му говориш и да го учиш така.

– Аз ли не обичам Пепо? Аз ли? Махай се, върви си! – крещеше почти истерично Сийка.

„Боже – мислех си аз, – какво да правя с тия деца?“ Аз преглътнах избликващите си сълзи и ѝ казах:

– Сийче, аз ще си отида, но нима с това ще се върне майка ти? Аз най-много бих искала да се върне... Аз ще си отида, но все ще трябва някой да се грижи за Дани, за Пепо... пък и за тебе.

Тя се канеше да каже нещо, но вратата се отвори и влезе Милка. Тя идваше все по-често и все по-често заварваше сцени със Сийка.

Веднъж, след една неприятна сцена, като се завърна вечерта, Жорж ме запита:

– Ани, децата слушат ли те?

– Да, слушат, нали затова имат ушички.

– Ами Сийка?

– И тя слуша.

Той само въздъхна и нищо не каза. Забелязах, че той бе някак все тъжен и сериозен. На няколко пъти си идваше вкъщи непредвидено, под предлог за някакви работи, и погледът му бе някак тревожен.

Веднъж Сийка отново избухна. Почна да вика, да блъска, и то за какво, за една ябълка... Била малко прогнила. Пък аз тъй съм я извадила от плика, без да я погледна. Но тя като я видя, веднага я хвърли върху масата. Там имаше чашка и чинийка, които се търкулнаха на пода и се счупиха. Пепо, без да разбере защо тя хвърли ябълката, също захвърли своята, само че в прозореца, и стъклото се счупи. Косата ми настърхна и сърцето ми се разтрепери, защото до прозореца беше Дани, който гледаше, без да разбира каква става. Слава Богу, че някое парче от стъклото не го закачи.

– Ти – завика ми Сийка, цяла зачервена, – да ми даваш гнили, отровни ябълки. Да, леля ми каза, ти си била магьосница, омагьосала си татко.

В същия момент за мое учудване пак дойде Милка. Тя се поогледа, видя изпотрошените стъкла и се отправи към телефона, без да продума нещо. Види се затова бе се

отбила, може би имаше някаква бърза работа – помислих си тогава аз.

Друг път Сийка в нейно присъствие замлъкваше, но сега продължаваше. Аз събрах стъклата и пратих момичето да купи други ябълки. След като ги донесе, измих ги добре и казах:

– Ето, Сийче, сега тази е добра. Не трябваше преди да бързаш да я вземаш от ръката ми още неумита.

Тя взе ябълката, очите ѝ за миг проблеснаха със странна светлина, после запрати ябълката в лицето ми. Аз инстинктивно се отдръпнах и тя леко засегна бузата ми. Когато се обърнах, Жорж разтърсваше Сийка за раменете. Никой не бе усетил кога бе влязъл. Той повдигна ръка да я удари, но аз се втурнах между тях и казах:

– Жорж, недей!

Ако той не бе спрял ръката си във въздуха, ударът щеше да дойде върху ми.

– И още я защитаваш – едва можа да промълви през зъби Жорж, цял разтреперан и разтревожен.

– Тя е дете, Жорж, не е виновна тя.

Изведнъж сянка мина през лицето му. Дълбока мъка и тъга изпълниха очите му. И като каза: „Сийче, Сийче, неблагодарно дете“, той се обърна приведен и с бързи крачки напусна стаята. Цялата му фигура изразяваше дълбока печал.

Вечерта той ми се обади по телефона и каза, че отива в провинцията по работа, но да не обаждам това на Сийка. Тя в това време беше в стаята и внимателно слушаше какво ще отговоря. Аз казах

– Добре, довиждане – и затворих телефона. Тя не можа да разбере с кого говоря.

Когато седнахме да вечеряме, забелязах, че Сийка трепна и пребледня, като разбра, че няма да чакаме татко ѝ. Тя хапна малко и отказа на поканата ми да яде повече.

На другия ден тя беше мълчалива, не играеше с Пепо, не го караше да ми създава неприятности. След обяд пак дойде Милка. Въздъгнах с облекчение. Тя сякаш винаги

носеше със себе пресен въздух, който ми действаше тъй благотворно.

– Как си, Ани? – запита ме тя.

– Добре съм, Милке, радвам се, че дойде.

– Искаш ли да поизлезем?

– Да, може... с децата.

– Добре, ами леля Пена тук ли е?

– Да, в кухнята.

Милка излезе и отиде в кухнята. След малко, не помня защо, отидох и аз. И още в малкото коридорче чух за моя голяма изненада Милка да говори с висок глас:

– Ти разбра ли какво ти казвам, лелю Пено – да си стегнеш багажа и да си излезеш от тая къща. Жорж каза, като се завърне, да не те завари тука.

Аз стоях пред вратата като слисана. Какво беше всичко това? Милка продължаваше да говори със странно твърд глас, като че ли не беше онова весело, палаво момиче, почти дете.

– Мислиш ли, че аз не виждам какво правиш ти в тая къща – продължаваше Милка, – но това, лелю Пено, е грехота. Да знаеш, грехота е. И ти, Сийке – обърна се тя към малката, която беше вътре, – ако леля ти Пена ти е много мила, можеш да отидеш с нея. Аз казах всичко на татко ти. Да знаеш, че аз му казах – натърти тя. – И татко ти каза, че ще избяга и няма да се върне вече, защото го е срам от тебе. Хайде, лелю Пено, стягай се!

Старата жена се разплака и каза:

– Милке, ще те кажа на майка ти, ти мене така да ме мъчиш.

– Ти, лелю Пено, забрави, че вече не съм малка и не ме е страх от майка ми. Че ще ме обадиш, това го зная, без да ми го казваш. Ти и без това ден през ден идваш да ѝ говориш небивалици и да я караш да се настройва зле против тая жена... И няма какво да хленчиш, тъй ми е казал Жорж.

– Ти мене на стари години така да ме мъчиш – плачеше жената.

– Ами, мъча те, вие измъчихте тая жена! Че какво лошо

ти направи, я ми кажи де! Че не можа да настаниш тук дъщеря си, това те боли тебе, вижда се.

– Омагьосана си и ти, Милке, омагьосана. Ти от нашата кръв да си и така да ми говориш...

– Ами, от вашата кръв, как не! Ами хайде, събирай си багажа и върви да си търсиш друго място.

– Ами, Милке, къде, стара жена вече, да ходя по хорските врати – разхълца се още повече леля Пена.

На мен ми стана жал. Горката жена... нима тя е виновна, че е искала да нареди по-добре дъщеря си?

Нагиснах бравата и отворих вратата. Сийка стоеше до прозореца, бледа като платно. Леля Пена до печката плачеше и триеше с престилката сълзите си. Милка стоеше сред стаята, строга като генерал.

– Какво има, защо е всичко това, Милке? – обърнах се аз към нея. – Какво е станало?

– Нищо не е станало. Жорж ми поръча вчера да кажа на леля Пена да отиде другаде да прави интриги. Той е ужасно оскърбен от нея и от Сийка. Аз му разправих всичко.

– Така не може то – подхванах меко аз. – То не е мъжка работа. Ние тук, жените, сами ще уредим работите помежду си. Никъде няма да ходи тази стара жена. Милке, не си направила хубаво, като си разправила на Жорж.

– Да, не съм, а те много хубаво правят!

– Моля те, остави това на мен – прегърнах я аз, – недей! Всичко ще се уреди, без да знае Жорж. Ти си се престарала – и аз я погалих ласкаво по нежната буза.

Тя се засмя отведнъж и стана пак предишната Милка.

– Ани, ти наистина си чудна!

– Да, чудна съм, какво от това?

Оставих Милка и отидох при леля Пена. Тя продължаваше да трие с престилката сълзите си и ме поглеждаше от време на време.

– Ти, лельо Пенке, прощавай – обърнах се аз към нея, – може аз да не съм била много внимателна към тебе. Може да не съм се отнасяла като с майка, но все исках да се позанимая най-напред с децата, пък то на тебе ти е домъчнляло.

Леля Пена беше отпуснала ръцете си и ме гледаше с учуден поглед.

– Така е, лельо Пенке, така е – продължавах да ѝ говоря аз и помилвах посребрените ѝ коси. – Ти вече си работила, работила и трябва да си отпочиваш, а аз ще работя повечко. Ще стоиш при Дани, а аз ще помагам тук, в кухнята, нали така? Ние ще се разберем. Хайде, поумий се сега, лельо Пенке, поумий се. Ние, хората, трябва да се почитаме, а ето, аз като се съсредоточих в децата, не съм била достатъчно внимателна към тебе. А то всяко човешко сърце има нужда от ласка, от нежност... – и аз помилвах страните ѝ, по които засъхваха сълзите ѝ. – Ти не се безпокой, всичко ще се нареди добре! Недей се натъжава... Хайде, облечи се, ще излезем всички заедно с децата към гората.

Очите на леля Пена отново се напълниха със сълзи. Аз я хванах за ръката и я потеглих към чешмата. Тя тръгна кротко и после почна да се мие. Като се обърнах към прозореца, видях Сийка да ме гледа, все още така бледа. Но аз сякаш не я видях и тръгнах към вратата. Милка ме последва.

– Ани – запита ме Милка в коридора, – ти наистина ли си толкова добра, или... не зная какво да кажа?

– Не, не съм добра, Милке – отговорих ѝ аз, – но изведнъж видях погрешката си. И аз като всички гледах на нея като на далечна бедна роднина, която трябва да бъде нахранена и облечена сносно. Но че и тая жена има душа, сърце, че и тя може да иска да има свобода...

– Ах, свобода... Че тя излиза, когато си поиска.

– Да, излиза, излиза, но все пак знае, че тук е задължена да работи...

– Че ако беше дъщеря ѝ, нямаше ли да работи? Повече даже...

– Вярно, но тогава тя щеше да бъде майка, а не далечна роднина, разбираш ли? А и тя има нужда да сподели с някого нещо, да изкаже болката си и да чуе някоя топла и добра дума...

– Ах, Ани, Ани, но хайде, пригответи децата и да излезем, че мама ако знае, че пак съм дошла тук...

- Що, не знае ли?
- Бива и нещо да не знае.

След половин час всички заедно излязохме. Аз водех количката на Дани, леля Пена хвана Пепо за ръка, а Милка и Сийка вървяха напред и си приказваха. Навярно Милка пак ѝ говореше нещо за държанието ѝ.

Времето беше много топло и ние навлязохме навътре по една напречна алея на градината. Но не се мина много, и откъм планината се зададоха тъмни облаци, които бързо покриха небето. Ние побързахме да се приберем къщи заради децата. Още из пътя, докато вървяхме, задуха вятър и закапаха едри капки дъжд. А току влязохме у дома, и завали силен пороеен дъжд.

На вечерята Сийка пак яде малко, но аз се правех, че не забелязвам това. Усещах как тя ме поглеждаше от време на време плахо и в сърцето ми беше жал за нея, но с нищо не издавах това.

А леля Пенка сякаш стана друга жена – не ходеше вече из къщи намръщена, а беше спокойна и тъжна. Аз виждах дълбоката ѝ мъка и гледах да бъда внимателна към нея.

Бяхме си легнали и заспали, когато силен писък ме накара да скоча от леглото. Пищеше Сийка. Не помня как съм се озовала в нейната стая. Тя се блъскаше в една стена и викаше: „Олеле!“ Запалих веднага лампата.

- Сийче, какво има?

Тя като ме видя, хвърли се върху ми, притисна се към мене и пак записа.

- Какво ти е, дете, защо плачеш?
  - Страх ме е, страх ме е тука! – викаше тя.
- В това време влезе леля Пенка разтревожена.
- Какво има? – запитва тя.
  - Не зная – отговорих ѝ аз, – уплашила се е навярно насън нещо.

Малката цяла трепереше и се притискаше към мен. Аз я заведох в спалнята, завих я добре, а тя все ме стискаше и не ме пускаше.

- Уплаши ли се нещо, Сийке? – запитва я леля Пенка.
- Уплаших се – изплака Сийка.

– Чакай да ти донеса малко солена вода – и леля Пена излезе, като с върна след малко с чаша подсолена вода.

– На, глътни, чедо, на три пъти си глътни – покани я леля Пенка.

Сийка глътна и пак се разплака.

– Няма нищо, успокой се, ние сме при теб – утешавах я аз.

– Ти сънува ли нещо, Сийке? – попита я леля Пенка.

– Сънувах – през сълзи отговори Сийка.

– Какво сънува?

– Хайде, недей я пита сега, лельо Пенке, нека да се успокои, да си легне и да заспи.

– Не искам в моята стая! – заплака Сийка.

– Е, хубаво, татковото ти легло е свободно, на него си легни.

– Не, не искам, страх ме е.

– Ами къде искаш, дете? – запитах я ласкаво аз.

– При тебе – промълви, хлипайки, тя.

– Добре, милото ми, добре, при мене ще спиш. Ти, лельо Пенке, си легни! И ние със Сийчето ще си легнем.

Леля Пена си отиде. Сийка не се пусна от ръката ми и тъй, както беше притисната о мене, се завихме в леглото.

– Мамо – пошепна ми след малко тя.

– Какво, дете?

– Прости ми...

– Няма за какво, Сийче.

– Искам да ти кажа какво сънувах.

– Каж ми, аз слушам.

– Сънувах, че играем с Пепо, както онзи ден, и ти ни даваше хляб, намазан със сладко. Аз се разсърдих и хвърлих хляба. Тогава вратата се отвори и влезе маминка, но много сърдита и строга. „Стига вече, Сийке – викна ми тя, – стига, не мога да те понасям вече!“ Аз като я видях, много се уплаших, защото беше много сърдита. Тя дойде, хвана ме за ръката и ми викна: „Вдигни хляба, колко пъти съм ти казвала, че хляб не се хвърля!“ Но аз бях много уплашена и не можах да вдигна хляба. Тя се ядоса още повече и пак

започна да вика: „Щом не слушаш, хайде в килера“, и ме задърпа за ръката: „Ти си такава непослушна...“. Аз започнах да плача и да се дърпам, но тя не ме пущаше и като ме дърпаше, ми каза: „Ти знаеш ли, че Ани ми е сестра, защо не я слушаш?“ – и пак ме води към килера. Аз започнах да пицтя и да викам да ме пусне, но тя много силно ми стискаше ръката и ме водеше към вратата... И както пицтях, събудих се, но като видях, че е тъмно, помислих, че съм в килера, и много се уплаших и почнах още по-силно да пицтя.

– О, милото – помилвах я аз, – колко много си се уплашила! Няма нищо, това е било сън, лошо си легнала. Страх ли те е още?

– Вече не... Като ти го разправих, мина ми страхът. Ама беше като наистина. Много се уплаших. Маминка каза, че ти си ѝ сестра, наистина ли?

– Истина е, Сийче, нали Исус Христос е казал, че всички сме сестри и братя.

– Всичките хора?!

– Да, всичките хора, дете.

Сийка се замисли и притихна. Аз също се замислих за странния сън на детето. Може би има нещо реално и в сънищата – реалност, която ние в будно състояние не можем да доловим, облечени и ограничени в плътта. А нощем душата ни, освободена от телата, може би навлиза в други светове. Заминалата ми стана още по-мила със своята грижа за мен. Как бих искала да проникна в този свят, в който е тя, и да науча нещо за нея!

В същия миг гърдеробът изпука. Стреснах се леко. Сийка беше вече заспала и не се събуди от шума. Чувала бях, че заминалите се обаждат чрез пукоти. Може би Елена иска да ми даде знак за съществуването си...

Сийка леко изстена. Бедното дете! Колко близка ми стана, като ми разказа съня си тъй откровено. Тя усещаше сякаш нужда да се изповяда и това я облекчи... Горкото дете, малкото птиче!

От този ден атмосферата въпреки се проясни и стана приятна. Купих на леля Пенка нова рокля. Когато идваха гости, я канех да стои при нас и тя оставаше, което по-рано никога не правеше.

Когато след четири дни Жорж се завърна, всичко беше тихо и мирно. Разказах му за съня на Сийка и го помолих да е внимателен с нея. Той ме погледна с хубавите си очи, които бяха станали по-дълбоки за няколко дни. Вгледах се в него – той беше отслабнал и измъчен. Същето ми болезнено се сви. Аз хванах с двете си ръце хубавата му глава и я притиснах до моята.

– О, Жорж, моля те, не се измъчвай, това са детински работи. Ще видиш, всичко ще се оправи. Тя е умна и ще разбере всичко един ден.

– Да, Ани, ти трябва и мен да утешаваш, вместо аз тебе...

– Но няма за какво, Жорж, всичко се нареди.

– Ти къде искаш да прекараш лятото? – попита ме изведнъж той.

– При родителите ми.

– С трите деца?!

– Да.

– Ще ти бъде трудно, Ани.

– Както искаш, Жорж.

– Леля Пена къде ще бъде?

– Мисля да я изпратим малко при дъщеря ѝ. Нали и тя е майка... Нека се видят.

– Добре. Сийка да отиде с нея.

– Да не се натъжи детето?

– Не, аз ще ѝ кажа.

Аз гледах Жорж и ми беше мъчно. Той бе отслабнал. Исках да отида у дома, а тъй не можех да се отделя и от него.

– За какво мислиш, Ани?

– За теб!

– Защо?
– Така – усмихнах се аз.
– Не искаш да ми кажеш? – и тъмна сянка мина по лицето му.
– Много си отслабнал, Жорж, не ми се иска да те оставя сам.

– За това ли мислеше?

– Да.

Той ме прегърна, седнахме на канапето. Чувствах, че той страда, много страда, но за какво?

Аз леко почнах да милвам косите му, а той бе сложил глава на коленете ми. Така останахме доста време. Наведох се и го целунах.

– Жорж, кажи ми, защо се мъчиш?

– Ани, обичаш ли ме? – запита ме той вместо отговор.

– Мисля, че иначе не бих дошла тук.

Аз чувствах, че в гърдите ми има набрана мъка, и почнах тихичко да му говоря, нежно, ласкаво, както на уморено от сълзи дете. Милвах косите му и му шепнех, говорех му... Какво, сега не помня. Но помня, че за първи път от събирането ни аз му говорех с всичката нежност на душата си. Когато се наведох над лицето му, няколко едри сълзи се търкулнаха по бузите му. Аз ги целунах. Той си привдигна главата и каза:

– О, тъй се боя, сам не зная защо. Боя се да не обикнеш друг!

– Струва ми се, че това никога няма да стане.

– О, какъв егоист съм аз, Ани, нали? Нали това е егоизъм?

– Не, това е обич.

– Ти, Ани, си тъй близка и тъй неуловима. Когато съм при теб, когато ми милваш косите, сърцето ми сякаш пие тишина, мир, спокойствие. И изведнъж като че ли преставаш да си плът – усещам как ти тръгваш за някъде. И моята душа тръгва след теб. И вървим... Ти говориш, слушам те, а зная, че вървим... и всичко е тъй хубаво, тъй тихо... И затова се боя... Ти усещаш ли къде ме води душата ти?

– Не зная, Жорж, но аз си имам един свят, в който обичам да живея. Когато си стоя, аз сякаш се потапям в тоя свят – там всички същества са добри, кротки, никога не се обиждат. Те си говорят нежно – всички се разбират. Не зная как да ти го опиша, Жорж, но то е тъй хубаво. В този свят всичко е нежно, светло, красиво... И аз твърде често се пренасям в него и все ми се иска и на Земята да е тъй, както е там.

– Ти вярваш ли в съществуването на такъв свят, Ани?

– Не, Жорж, аз не вярвам, аз живея сякаш в него. Излизам от него, за да вляза в тоя свят – и отгук отивам пак там, защото там е тъй хубаво.

– Това, Ани, ми напомня една от книгите на Фламарион², в която той описва един подобен свят.

– Така ли? Много бих искала да прочета неговите книги.

– Да, ще ги имаш. Аз съм ги чел почти всички...

– Знаеш, Жорж, че душата ми жадува за нещо безкрайно красиво. Идва госпожата на главния учител и когато тя ми говореше, изпитвах нещо много хубаво. Тя ми даде едни малки книжки и в тях се говореше, че само Доброто и Любовта ще спасят света. И това така ми допадна. Сякаш тъй съм мислила в душата си, без да съм могла да го изкажа.

– Тя, мисля, е от някакво братство, мъжът ѝ – също.

– Така ли? Наистина тя ми каза, че е вегетарианка, и децата ѝ също. Малката е родена вегетарианка и е толкова чудно хубаво дете. Но ето какво, Жорж, отдавна исках да ти кажа, че на мен много ми е жал за животните и тъй страдам, когато мисля, че ги убиват, за да ги ядем. Би ли искал да изключим месото от нашата трапеза?

Жорж ме погледна усмихнато.

– Госпожата много бързо ти е повлияла.

– Не, аз още от малка не обичах месото, това майка ми го знаеше. Но яденето на животни е толкова ужасно противоречие за моята душа, като че ли се нарушава онзи мир на хармония и красота, като се цапа с кръв... Аз тъй бих те молила...

– О, Ани, това, което искаш и молиш, е твърде малко в сравнение с това, което съм готов да сторя за тебе. Нима ти малко направи за мен? Ти ми върна живота, светлината, радостта. Ани, аз си отпочивам при теб...

Така стояхме и си приказвахме. Лицето на Жорж се проясни. Той се развесели и започна тихичко да пее. А когато децата се завърнаха от разходка, той започна да играе с тях. Аз ги гледах и сърцето ми се радваше...

* * *

Лятото прекарах при родителите си в родния ми град. Отидох с Пепо и Дани. Сийчето и леля Пенка отидоха в малкото планинско градче, гдето живее дъщеря ѝ.

Колко се радваха домашните ми, когато ме видяха, не мога да изкажа с думи. Баща ми даде вечеря в чест на пристигането ми, на която бяха поканени роднини и приятели. Майка ми плачеше от радост и се чудеше с какво да ме нагости и с какво да ме зарадва. Приятелката ми, у която се запознах с Жорж, беше в чужбина, но затова пък майка ѝ, сестрата на Жорж, идваше почти всеки ден у дома и се радваше на децата. Иво, братчето ми, се сприятели с Пепо и го водеше край морето да събират черупки от миди. Маргаритка, сестричката ми, се влюби в Дани и не го даваше на никого. А и той бе я обикнал и само с нея говореше и играеше.

Но аз все се безпокоях за Сийка, за Жорж – какво ли правят... Сийка дали няма да се простуди, грижат ли се за нея? Жорж какво ли прави сам? И забелязах, че вече колкото и да се радвах, че съм у дома, сърцето ми постоянно се тегли, бяга, прелетява пространството и се върти около тия, които ги нямаше край мен.

– Е, така е, мама – казваше майка ми, – докато е момиче човек – едно е, а като се ожени – сърцето тегли повече към новите свои.

Аз виждах това и се учудвах сама на себе си. За рождения ми ден Жорж ми изпрати няколко хубави книги. Започвах двадесет и първата си година.

Накрая на лятото започна да ми доскучава. Жорж беше обещал да дойде, но поради усилената работа през летния сезон не дойде. Ставаше ми все по-мъчно, исках да го видя, исках да се върна при него... И разбрах, че домът, където бях отрасла, не бе вече мой дом... Как бе станало всичко това, кой беше ме отделил от бащиния ми дом? Нощем не можех да спя. Чувствах, че Жорж е измъчен. Не можех повече, трябваше да се върна. Усещах, че той страда, и това тъй ме терзаше.

От Мика, дъщерята на леля Пенка, получих няколко хубави писма. Тя изглежда беше интелигентна и добра жена. На едното от тях Сийка ми беше писала: „Мамо, мъчно ми е за теб, за Дани и Пепо. Сийка“.

Тези няколко думички сякаш стоплиха сърцето ми. Мика ми пишеше, че всички са добре и че Сийка също е добре. От ден на ден ме обхващаше безпокойство за Жорж и реших да си отида 10 дни по-рано, отколкото бях уговорила с Жорж. Майка ми, като ме виждаше, че се тревожа, не настоя да остана повече. Телеграфирах на Жорж, че на другия ден пристигам. Същата нощ сънувах странен, мъчителен сън.

Сънувах, че бяхме в подножието на една планина – стръмна, много стръмна. Бяхме аз и Елена – Сийкината майка. Тя ми посочи да вървя нагоре. Изведнъж и Жорж се намери при нас, но беше блед, слаб – и аз тъй се уплаших за него... В същото време небето се заоблачи. Задуха вятър, отвсякъде заприиждаха тъмни мътни води. Елена пак ми посочи нагоре. Подканих и Жорж да върви, но той политна и падна. А водите прииждаха страхотни отвсякъде. Сърцето ми се разтрепери. Хванах го за ръце и го изправих. Почнах да го влача нагоре. Елена вървеше напред и ми показваше стръмната пътека. Жорж едва пристъпваше. Най-послед той загуби съвсем сили и ми каза:

– Ани, остави ме, изкачи се сама, аз не мога повече.

Той сякаш не виждаше Елена, но аз виждах как тя се спря и ме загледа какво ще направя.

– Не, Жорж – казах аз, – не мога да те оставя.

И аз пак го прихванах и почнах да го влача нагоре. Той правеше сетни усилия да ме облекчи в ходенето. А водите,

мътни и страшни, ни следваха и ставаха все по-безбрежни, сливаха се с хоризонта. Аз вървах и го влачех.

Стана почти тъмно. Видях, че Елена носеше лампа в ръка и светеше по пътеката. Аз бях прихванала Жорж през кръста и тъй го влачех нагоре. Уморявах се, спъвах се, но вървах. По едно време се развидели и аз забелязах висок връх, към който се изкачвахме. И там, на върха, стоеше един бял човек – с бели дрехи, с бяла брада и бели коси, заобиколен от светлина.

Аз вече едва дишах от умора. Препъвах се на всяка стъпка. И като видях бялата фигура на върха, аз извиках с всичката болка на душата си:

– Не мога повече, елате ми помогнете!

И чудо! Белият светъл човек ми се усмихна и от усмивката му се излъчи сякаш светлина, която проникна в душата ми и ми даде нови сили. Аз прихванах отново Жорж и му казах:

– Погледни нагоре!

Той привдигна клюмналата си глава и погледна. Белият човек продължаваше да ни гледа с лъчезарните си очи и лицето му грееше в усмивка и светлина. Жорж го погледна, взря се в него и аз усещах, че колкото повече го гледаше, толкова повече придобиваше сили... И най-после Жорж се изправи сам на краката си, без моя помощ.

– Ани – каза ми той, – аз съм вече здрав...

В това време Елена пак ми посочи към върха и тръгна бързо сама нагоре. Видях как тя се изкачи на върха, поклони се на белия човек... и повече не я видях. А ние с Жорж тръгнахме нагоре, откъдето ни гледаше белият човек.

Аз въздъхнах с облекчение и се събудих. Не можах да заспя до сутринта. Знаех, че ще се случи нещо на Жорж. Ненаправно имах предчувствие, че трябва да бързам.

На другия ден близките ми ме изпратиха на гарата. Пътуването беше дълго и мъчително. Най-после ние пристигнахме. Влакът спря и аз видях Жорж, твърде блед, да ме чака. Като ме видя, той вдигна ръка и цял просия.

О, никога няма да забравя колко много ми се радваше тогава той... Но Жорж беше твърде блед, слаб и това ме

тревожеше. Три дни след пристигането ми той заболя. И боледуването му трая цели пет месеца...

Колко пъти той бе между живота и смъртта! А аз ден и нощ бдях над главата му – изтръпнала от мъка и страх, губеща сили от безсъние и тревога.

Лекарите казаха, че е силна простуда. И Жорж ми разказа: пътувал във фаятон от един град до някакво село по работа. Изведнъж заваляло, задухал вятър. Той бил леко облечен, защото преди това било много топло. Дъждът прониквал до кости, вятърът бил студен и пронизващ. Още същата вечер в селото Жорж вдигнал висока температура. Селският лекар го прегледал и той се привдигнал. Не ми писал, за да не ме тревожи. Но той не знаеше, че аз усещах състоянието му и през пространството.

А ето, че болестта го повтори в много силна и остра форма. И през всичкото време на боледуването му аз знаех и помнех съня – че ще му мине, че Елена е край нас, че до върха ще стигнем и двамата. И затова, когато Жорж губеше надежда, че ще оздравее, когато ме молеше да отида да си легна, да го оставя, защото той е вече пътник за онзи свят, аз скланях глава над неговата и казвах:

– Не, Жорж, ти ще оздравееш.

И той се чудеше на моята увереност.

Жорж кашляше. Температурата му падаше за известно време, но после пак се вдигаше. Случваше се по няколко дни да има нормална температура и той лежеше блед и изтощен, а после температурата му изведнъж пак се качваше много високо. Лекарите полагаха всички възможни грижи, но Жорж губеше сили и отпаднаше.

По време на боледуването на Жорж ме спохождаше най-често госпожа Апостолова, жената на главния учител. И нейното присъствие сякаш ми вливаше нови сили и нова вяра в живота. Тя ми оставяше някои книжки да чета, които бяха много хубави. В тях се говореше за красивото, за доброто, за Любовта, но аз заспивах от умора и тревога над тях, едва прочела няколко реда. Но затова пък, когато тя ми говореше, аз се оживявах и в мен настъпваше мир и тишина.

Госпожа Апостолова ми говореше за един Бог, Който е вселюбещ, Който не се сърди, Който обича хората въпреки всичките им погрешки и желае да им помогне. За този Бог сякаш не бяха важни толкова погрешките, а изправянето им. Поуката и опитностите, които човек придобиваше от тях, бяха така ценни. Тя ми говореше за една любов, която се издига над човешкото, и все пак обгръща всички човечи. И на мен ми беше така приятно да слушам, да знам, че има един Бог, Който е само Любов! О, това внасяше такава тишина и мир в измъчената ми душа, такава надежда и упование в този любещ баща! Госпожа Апостолова ми говореше, че тези думи са били някъде дълбоко в моята душа, но неясни, неочертани. Сега тя ги вземаше оттам и ми ги поднасяше като живи, ясни, носещи сами по себе си светлина.

Лошото беше, че Жорж губеше сили. Тялото му бе много изтощено и не можеше да се противопостави на болестта. Той често блънуваше, викаше ме, молеше ме да не го оставям.

– Ани, Ани – викаше той, – не си отивай!

– Но аз съм тук, Жорж – отговарях му през сълзи аз. – Тук съм.

– Да, тук си – хващаше той с треперещите си пръсти ръцете ми и пак се унасяше.

– Не си отивай – започваше отново той, – остани тук през лятото... Ани, не мога без тебе... Ани! – викаше болезнено той и аз се разхълцвах над него.

– Жорж, моля те – плачех и му говорех аз, – тук съм, никъде няма да ходя...

Той идваше за малко в съзнание и ме гледаше продължително.

– Защо плачеш, Ани?

– За нищо, Жорж.

– Значи ти ме обичаш, Ани?

– Да, много.

Треперещите му пръсти стискаха моите, той притваряше морни клепки, а по лицето му минаваше лека, светла

усмивка. И тъй лежеше и все държеше ръцете ми. Речех ли да ги отдръпна, той се плашеше, но осъзнал се ясно, казваше:

– Прощавай, Ани, иди си легни... – и отпущаше ръцете ми.

Всеки ден очаквах подобрието му, но то не идваше. „Нима е толкова дълъг пътят към тоя връх – мислех си аз, – не сме ли го вече приближили?“

И седнала на стола до главата на Жорж, очите ми се притваряха от умора и аз виждах пак в съня си върха, към който се изкачвах, и понякога съзирах белия човек, когото тъй исках да видя...

Милка се беше записала в университета, беше доста заета и по-рядко можеше да идва при мен. И когато идваше, молех я да се позанимае малко с децата. Тя им разказваше приказки, играеше си с тях и гледаше да им създаде няколко по-приятни часа.

Аз виждах, че децата имаха нужда от внимание, от нежност, но самата аз бях много уморена, за да бъда такава, какато бях преди. Виждах, че Сийка беше доста слабичка. Тя ме поглеждаше с хубавите си очи, в които имаше някаква скрита тревога и ням въпрос. Тогава аз я притеглях към себе си, милвах я и чувствах, че това храни нейната изгладняла за нежност душица. Тя не се отдръпваше, както преди, напротив, очакваше милувката ми. Слагаше си главичката на гърдите ми и като котенце поглъщаше всяка нежност. Но аз имах твърде малко време, за да правя често това.

Пепо, щом ме виждаше в дневната, се хвърляше с устрем към мен и ме прегръщаше през коленете. Аз го вземах на ръце, а в това време Дани хлипаше и искаше да взема и него. Оставях Пепо и вдигах Дани. Очичките му просияваха, но виждах, че и той бе станал по-блед, а и без това беше тъй деликатен. И сложила го на колените си, милвах милата му главичка с уморени пръсти, а мислех за Жорж, който навярно пак пита леля Пенка къде съм. Не зная защо той имаше ужасен страх, че ще го оставя. Дани ме гледаше с кратките си очи и заплакваше, когато го оставях, за да

отида при татко му. По-рано, като по-малък, никога не плачеше, а сега сякаш неговите нерви се изостриха и той много често хленчеше, плачеше и се успокояваше само на коленете ми. Като ме видеше, че излизам от стаята, устничките му се изкривяваха от плач. Болно ми ставаше, като го гледах, сърцето ми заплакваше заради него. Връщах се и той се усмихваше. Казвах му:

– Татко е болничък, Дани. Стой тука, мама пак ще дойде.

Но той не можеше да разбере какво значи „татко е болен“ и защо го лишавах от присъствието си.

Сийка беше вече в трето отделение. Виждах по очичките ѝ, че иска да се занимавам повече с нея. Аз ѝ преглеждах домашните, мъчех се да си съсредоточа вниманието, но понякога сякаш тъмна мъгла имаше между мен и тетрадката и не можех да видя задачите. Изпитвах я. Тя ми разказваше уроци си по отечество, но се случваше аз да не чувам това, което ми говореше, защото слушах отекналите в душата ми въздишки и стонове на Жорж. И изведнъж се стрясках. Тогава виждах Сийка да ме гледа с учуден поглед.

– Сийче – молех я аз, – учи, дете, добре. Нека оздравее татко ти, пак ще четем и приказваме, както по-рано.

– Да – казваше тя, – уча, мамо.

Веднъж, когато милвах косиците ѝ, тя ме запита:

– Защо се разболя татко?

– Простинал е, детето ми. Валял го е силен дъжд, било е студено, духал е силен вятър.

– Когато беше избягал ли?

Аз я загледах учудена. Не можах да разбера какво ми казва.

– Но той не е бягал никога, детето ми.

– Е, по-рано, когато за ябълката...

– О, не, Сийче, тогава той беше отишъл по работа.

Сийка въздъхна с облекчение. Бедното дете! Затова тя ме гледаше понякога така плахо и с тревога.

– Не се тревожи, Сийче – успокоявах я аз, – ще му мине. Не мисли, че е бягал. Ти знаеш, че татко ти е добър, а добрите бащи никога не бягат. Той ще оздравее, ще оздравее... – и

като повтарях фразата „ще оздравее“, аз самата я слушах, като че ли я казваше някой друг, и я поглъщах с жажда.

Оставила децата, аз се връщах при Жорж, а той стенеше и охкаше. Сменихме няколко лекари, правехме всичко, каквото казваха. Настъпваше леко подобрение, после температурата пак се качваше. Когато беше буден и за малко бе облекчен, той ме гледаше с тъжните си очи и треперещите му устни зашепваха:

– Ани, ще живея само ако ти ме обичаш. Иначе ще умра.

– Ще оздравееш, Жорж...

– Но ти не ми казваш най-главното.

– Кое, Жорж?

– Обичаш ли ме?

– Да, много.

– Не, не, кажи ми, обичаш ли ме?

– Обичам те, Жорж.

– Така – казваше той и стисваше пръстите ми в неговите горящи длани.

Той сякаш се хранеше с думите „обичам те“ и ме молеше да му ги казвам тъй често. След като му кажех, че го обичам, той се успокояваше и у него настъпваше тишина. И понякога се учудвах – тогава температура спадаше и той тихо заспиваше, държащ ръцете ми.

Три месеца минаха всред такава мъка и тревога. Госпожа Апостолова – Илка, с която си говорехме вече на име, ме съветваше да отида при някакъв мъдър, учен стар човек, който, мислеше си тя, можеше да ми даде съвет и да помогне на Жорж.

– От Него – казваше ми тя – са тия книги, които ти давам да четеш. Той е учен човек, има голяма духовна светлина, вижда това, което ние не можем, Той е голямо светило. Защо трябва да седиш и да се мъчиш в тъмнината, когато Той може да ти светне и да видиш какво да направиш?

– Добре, Илке – казвах ѝ аз, – но как да оставя Жорж? Нали ти сама виждаш, че една минута не мога да го оставя?

– Ако ти го пожелаеш в душата си, то ще се нареди – каза ми тя с чудна увереност.

Наистина аз го желяех и ако не бе болен Жорж, бих отишла и по-рано. И аз жадувах за нещо красиво, велико, към което се стремеше самата ми душа. Но мисълта за Жорж ме спъваше.

– Но нали заради него ще отидеш – казваше ми тя, – нали за неговото здраве.

Тези нейни думи сякаш ме пробудиха и аз веднага реших. Жорж губеше сили и ставаше все по-зле, нямаше вече време за мислене. Чаках само да дойде Милка, за да я помоля да остане малко при Жорж. Той може да понася и да търпи само Милка и госпожа Илка, а иначе не искаше никой да влиза в стаята му, дори и децата.

На другия ден след решението ми Милка дойде.

– Не мислех да идвам – каза ми тя, като ми протягаше ръка, – но тъй, изведнъж ми хрумна мисълта да дойда да те видя. Как е Жорж?

– Все е така.

– Не е добре това...

– Ще бъде добре!

– Дано.

– Милке, може ли да те помоля за една услуга?

– Да, Ани, за какво?

– Искам да поизляза малко по работа. Би ли останала при Жорж?

– Да, разбира се, но ако пита за тебе?

– Ако пита, ще му кажеш, че ще дойда.

– Добре, добре, аз зная... Ти излез, Ани, и без това имаш нужда от чист въздух и почивка. Зная какво да му кажа... Ами знаеш ли най-новото?

– Кое?

– Вчера си пратила леля Пена до аптеката. Докато приготвят лекарството, тя дойде у дома и започна да те хвали пред мама.

– Тъй ли? – учудих се аз. – Това ме радва.

– И мен също. Промени се тая леля Пена, ама трябваше тогава да я поотръскам, та да дойде на себе си.

– О, Милке – засмях се аз, – ти си тъй странна понякога.

– Е, аз имам наследство и от баща си, и от майка си – кое за когато потрябва. А ти върви сега. То тя май се промени от новата рокля, гдето ти ѝ я купи, ама хайде, нали е женско сърце, с рокли се подкупва.

– Ти си решила днес да ме размиваш – засмях се отново аз.

– Решила съм ами, няма все да плачеш!

– Е, аз ще гледам да се върна скоро.

– И до довечера да те няма, аз ще бъда при тоя, гдето се глези и не иска да оздравее.

Аз я погледнах, видях усмихнатите ѝ очи и не казах нищо. Тя влезе при Жорж, а аз се преоблякох и отидох у Илкини. Тя като ме видя, прегърна ме като родна сестра. Облече се набързо и тръгнахме. Тя ме водеше, а аз бях като замаяна – мисълта ми беше при Жорж. Виждах Дани, който се разплака, като ме видя да излизам, чувах поръчката на Пепо да му купя шоколад, а това, което бе пред очите ми, ми бягаше и аз го виждах като през було.

Помня, че се качихме на трамвай, с който минахме през гората и слязохме, когато Илка ме хвана за ръка и ми каза, че трябва вече да слезем. После пак вървахме през гората. Помня, че гората беше тъмна, листата бяха опадали и аз се спъвах често в шумата. Най-последно излязохме на едно хубаво, огряно от Слънцето място. На мен сякаш ми олекна и дълбоко вдъхнах чистия хубав въздух. Светлината галеше сякаш самата ми душа и аз за миг се поспрях. Когато се обърнах, планината се очертаваше на хоризонта близка и висока, а над нея небето бе чисто и синьо. Беше тъй хубав, запазен в късната есен ден. Но изведнъж си спомних за Жорж и тръгнах машинално след Илка.

Най-последно спряхме пред една хубава бяла сграда с големи южни прозорци. Илка ми каза да почакам малко. Аз се спрях и гледах хората, които минаваха край мен. Чувствах, че се вглеждат в мене, но аз бях сякаш нейде много далече и виждах всичко отдалече. Само ми беше приятно, че Слънцето ме греє тъй хубаво и ми стопля самото сърце.

Дойде Илка, хвана ме за ръката и ме поведе. Минахме през малко бяло антре и влязохме в голяма стая. И изведнъж останах като закована. Всред стаята стоеше Този, Когото бях видяла в съня си да стои на върха и да ми се усмихва лъчезарно. Нещо в това време силно иззвъня и аз се стреснах. Човекът в белите дрехи се усмихна. О, същата усмивка – и очите Му ме гледаха със същата благодост.

– Поздравяват ви от невидимия свят – каза тихо Той.

Аз не можах да разбера какво говори, но в същия миг видях някаква полупрозрачна фигура да преминава през стаята и да изчезва зад Него. Почувствах, че това бе сянката на Елена. Тогава нещо се замая в главата ми и аз се олюлях. Илка ме подхвана и чух като далечно ехо тихият глас на човека да казва: „Седнете“, а цялата стая и самият Той бяха само светлина.

Когато си отворих очите, Той ме гледаше тихо и се усмихваше. Тогава аз станах и коленичих пред Него като пред роден баща. Така Го гледах няколко мига. От полуотворените Му очи излизаха някаква тишина, мир, утеха, които влизаха в мен и хранеха измъчената ми душа. Нещо сякаш в мен се пълнеше, пълнеше и аз усещах как тялото, душата и сърцето ми се успокояваха. Като че ли бях изгладняло дете, което бозае от майчината гърд животворни сили. И когато в мене всичко утихна, аз станах и седнах пак на стола.

Започна се разговор. Той ме запитва какво има. Аз му разказах за Жорж – как е болен и как от ден на ден се изтощава и става по-зле.

– Нищо, ще му мине – отговори Той.

– Да, в момента, когато Ви видях, разбрах, че ще оздравее.

Той само кимна замислено глава. Илка нещо заговори. Запита Го вместо мене с какво да го лекуваме.

– Всички болести – заговори Той с тихия си глас, – са резултат на нечиста кръв. А той е бил доста изтощен... Сега трябва да си пречисти кръвта. Да пие топла вода, рекох...

– Как топла вода? – запитах аз.

– Сестрата ще ви разправи, рекох. Няма нищо... ще му мине – повтори Той.

– Благодаря Ви – казах аз.

Илка Го запита за някоя си жена. Разказваше Му нещо, а аз през всичкото време гледах Него и само Него. Той като говореше с нея, от време на време очите Му се спираха върху моите и пак сякаш някакъв поток от сила, доброта и красота се вливаше в душата ми.

По едно време Илка каза:

– Ани, хайде да си ходим!

Аз се сепнах за миг и станах. Той също стана. Илка Му целуна ръката, аз също. И когато Му целунах ръката, сърцето ми се потопа сякаш в безкраен океан от светла радост.

Вдигнах глава и Му благодарих. А Той ме погледна сериозно и съсредоточено.

– Ще имате търпение – каза ми тихо Той, – ще му мине. След два месеца ще се привдигне – той ще се обнови, няма нищо. Вие гледайте да виждате добрата страна във всичко.

– Да, благодаря Ви! – казах му аз.

– Бъдете спокойна, всичко ще мине – повтори пак Той.

– Благодаря – промълвих аз и очите ми не преставаха да Го гледат.

Той ни изпрати до вратата, вдигна ръка за поздрав и ние тръгнахме.

След няколко крачки аз се обърнах. Той стоеше изправен на прага и ни гледаше. О, тъй гледаше Той и от върха в съня ми! Върнах се вкъщи като на криле. Всичко ми се виждаше красиво, светло, прекрасно. Всяка клетка в мен бе изпълнена с чудна радост, която преливаше и изтичаше от мене.

Като ме видя, Милка ме запита учудено:

– Какво ти е, Ани, ти светиш?

– Всред светлина бях, Милке, затова.

– Вижда се, трябва ти на тебе чист въздух и слънце.

По-често трябва да излизаш.

– Ще бъде, Милке. Как е Жорж?

– Спи.

– Спи ли? Да няма температура?!

– Не зная. Но като влязох при него, казах му, че малко ще те отменя.

Той кимна с глава. След малко запита:

– Къде е Ани?

– Е, Жорж – казах му аз, – и тая жена има нужда от почивка, пък и мене обиждаш. Нали аз съм при теб?

Той си обърна главата на другата страна и сви вежди. Много раздразнителен е станал. Преди не беше така.

– Е, да, то е от болестта. И после заспа ли?

– Не, подир малко влезе леля Пена. Той запита: „Ани, ти ли си?“.

– Не, отговори тя, аз съм...

Тогава аз отидох при него и му казах:

– Не ставай дете, ако ти трябва нещо, кажи, аз ще ти услужа.

Той пак си обърна главата настрани и не искаше да ме гледа. Аз взех една книга и седнах да чета. Но около час след твоето излизане, или по-малко може би, той изведнъж се обърна към мене и ми каза с мек глас:

– Милке, прощавай, напоследък съм станал много нервен.

– Няма нищо – отвърнах му аз и след малко, гледам го – заспал. Наведох се – дишаше тихо, спокойно, и още не се е събудил.

Докаато ми разправяше Милка, аз си облякох домашната дреха, целунах децата и влязох при Жорж. Наистина той още спеше. И така спа до залез слънце. Когато се пробуди, аз бях над главата му. Той се взря и като ме позна, каза тихо:

– Ани, много ли спях?

– Да.

– Но знаеш ли, чувствам се по-добре от съня.

– Радвам се – казах му аз и го целунах. А в душата си чувствах, че има връзка между моето отиване при човека и неговото подобряване.

– Ти почина ли си, Ани? – запита ме той след малко.

– Да, много даже...

– Знаеш ли, изглеждаш някак особена. Очите ти

излъчват светлина, лицето ти сякаш грее! Като че ли си озарена от светлина. На мен ли така ми се вижда? Освежена си...

Аз започнах да милвам челото му. То беше жълто.

– Тъй ми е добре, когато си при мен – продължи след малко той, – а зная, че и ти имаш нужда от почивка.

– И това ще бъде, Жорж! Ти скоро ще оздравееш.

– Вярваш ли? – запита той с тъжна усмивка.

– Зная, а не вярвам.

– Ти си твърде млада и затова си такава оптимистка.

– Това не е оптимизъм, това е истина, която ще видиш и сам ти.

Той леко се усмихна. Стисна пръстите ми и притвори очи. Всеки разговор го изморяваше...

И тъй, както каза човекът, Жорж полежа още два мъчителни месеца на легло. Температурата пак идваше, но не задълго. Всред промените на добре и зле се чувстваше явна тенденция за надмощие на организма над болестта. Само дето Жорж бе станал крайно нервен. Дразнеше се от малко, после му ставаше мъчно защо се е поддал на нервността си. Аз виждах, че всичко това е от изтощение, стараех се да му бъда полезна и винаги бивах край него. И странно, аз не губех както по-преди сили. В душата ми сякаш постоянно пееше някаква пойна птичка и от песента ѝ ми прииждаха сили. Седейки на стола до главата на Жорж, аз си мислех за човека, когото видях всред светлина. И незнайно за мен самата не зная как ставаше това, но сякаш някаква завеса се вдигаше, светла пътека се явяваше пред мен и аз тръгвах по нея. И тази пътека, знаех, че води към Него – към човека. И всичко тогава се обгръщаше в светлина и отвсякъде се чуваше музика.

Тогава слагах ръката си на главата на Жорж и чувствах, че тая светлина преминава и у него. Той притваряше клепки и заспиваше. И този сън го лекуваше. Когато се събуждаше, той се чувстваше по-добре. И с минаването на дните, макар и бавно, настъпваше явно подобрение. Жорж сам виждаше това и очите му проблясваха в радост и светлина. Веднъж

той даже поиска да види децата. Дани не го позна и се сгуши у мен. Пепо го гледаше сериозно, а Сийка заплака. Аз я прегърнах и ги изведох навън.

Точно след два месеца Жорж се привдигна от леглото, но беше още много слаб и повечето лежеше. За мен и децата бе истински празник, когато той можа да дойде в обедната за обяд. И при всяка радост, и при всяко подобрене на Жорж аз притварях очи и благодарях на Бога и на човека, при когото ходих. Знаех с всичката си душа, че Той по незнайни за мен пътища го привдигна.

– Сякаш тая топла вода ме спаси – казваше неведнъж Жорж. – Ако продължавахме с лед и студено, досега щях да съм на онзи свят. А на тебе, Ани, кой ти каза за топлата вода?

– Чула бях и ми разправи подробно Илка

– Ах, да, тя идваше често при тебе, нали?

– Да, много съм ѝ благодарна.

– Този, който ги учи, Той трябва да им е казал за топлата вода.

– Сигурно, Жорж.

– Мъдър човек изглежда е Той. Чувал съм много да говорят за Него, но не съм ходил да Го видя. Аз изобщо обичам мъдрите хора.

Душата ми и сърцето ми ликуваха, като го слушах тъй да говори. И надеждата, че един ден заедно с Жорж ще отидем при Него, ме изгълваше с радост.

Един ден Илка дойде и ми се усмихна особено. Първата ми дума вместо „добре дошла“ беше:

– Ходила ли си там, горе, при Него, гдето ме води?

– Да, ходих, ето какво ти праща – и тя ми подаде една малка книжка.

Нямам думи, с които да опиша радостта, която ме обхвана тогава. Цялото ми същество се изгълни със светлина.

– Кажете ми, разкажете ми нещо за Него – молах я аз, – приказвахте ли?

– Да, Той ме пита за тебе. Аз му разправях някои неща, а Той слушаше много сериозно и съсредоточено. После стана и ми даде тази книжка, като ми каза да ти я предам.

– О, много, много благодаря, Илке! Аз толкова много дължа на теб. Ако не беше ти, едва ли бих издържала.

– Кажй: ако не беше Бог – ние какво сме без Него?

– Да, така е, но все пак ти ми помогна много. Не мога да ти изкажа каква радост изпитвам в душата си, когато мисля за Него. И знаеш ли, аз Го бях виждала насън.

– Така ли?

– Да, точно такъв Го бях видяла и в съня си.

– Това е много хубаво, радвам се, Ани.

Тогава аз подробно ѝ разказах съня си. Тя се замисли и каза, че бил знамение.

Когато Илка си отиде, аз влязох при Жорж. Той спеше. Тогава седнах тихичко на стола, разтворих книжката и се зачетох. По едно време случайно повдигнах глава и видях, че Жорж ме гледаше.

– Какво четеш, мила?

– Една книжка ми донесе Илка...

– От техния Учител?

– Да.

– Прочети ми нещо, ако искаш. Тъй отдавна не съм чел, а очите ми се уморяват от пет реда.

– От тази ли книжка искаш?

– Да.

Аз зачетох на попадналата ми страница:

„Съвременните хора трябва коренно да променят своите възгледи. Да не поставят доброто и злото за основа на своя живот, но Любовта да бъде основа на техния живот. Поставят ли Любовта за основа на своя живот, те влизат в бъдещата култура на новия живот.

Човекът на Любовта не трябва да се обижда, нито да се свързва със злото. Той знае, че всичко, което става в света, е за добро. Сега не ви казвам да вярвате, но ви казвам – живеете в Любовта! Животът е добър, животът е чист, защото излиза от Любовта. Как да придобием щастиего? Щастиего се придобива при изгълнение на Волята Божия“.

– Ани, прекъсна ме Жорж, ти вярваш ли в Бога?

– Да, вярвам.

– Така си и мислех.

– А ти?

Той замълча малко, после каза:

– Вярвам в една сила, в един закон, по чиято повеля се движат звездите и слънцата.

– Е, да, естествено, че е сила, но това е сила, проникната от любов.

Жорж се замисли и след малко каза:

– Аз, Ани, от дете вярвах с всичката си душа в една любеща сила, която е самата справедливост. Никога не говорех за тази своя вътрешна вяра. Даже външно се смеех на религиозните... но дълбоко в душата си аз вярвах в Бога. Но със заминаването на Елена от Земята в мен настъпи някакъв прелом. Аз в страшното си отчаяние питах: „Нима този любещ баща не виждаше нашата обич? Кому беше необходима нейната смърт и за какво беше нужна Елена на този любещ баща? Трябваше ли му тя там, че я повика тъй рано? Нима Този, който вижда и знае всичко, не можеше да ѝ се радва, когато тя е при мен? На тази любеща всемогъща сила нищо не костваше да ѝ прелее една капка живот, да ѝ вдъхне малко дихание и да продължи дните ѝ. И тази всемогъща сила не чу молбата ми, не се трогна от сълзите ми. О, аз съм човек и пак бих проплакал заедно със страдащия, а тази Любов, тази велика Любов остана хладна и глуха. О, как се молих, Ани, как се молих тогава! Три дни не хапнах нищо и плаках, и се молих. И когато тя умря, умрях и аз. Умря нещо в мене, което бе по-ценно от самия мене. Умря оная красива вяра, онава възвишено чувство, което бе светая светих за мен. И там, вътре, остана пусто и глухо – всичко бе повалено и разбито като след минаване на ураган. И тогава се пропих... И страдах двойно, защото не един, а двама умряха – тя и моята душа... А това бе тъй страшно... тъй ужасно...

Аз бях оставила книгата на коленете си и слушах, слушах. Жорж за пръв път разкриваше тъй дълбоко душата си и аз стоях с благоговение като пред светилище. Той сякаш бе забравил коя съм и каква съм и споделяше като пред верен приятел всичката набирала се в душата му мъка.

Всеки човек има нужда да каже някому това, което дълбоко го е вълнувало и измъчвало. И когато го изкаже, то си отива, за да дойде новото, красивото, хубавото...

Когато той спря да говори, аз му казах тихичко:

– Всичко това го разбирам, Жорж, така е, но цялото ни страдание не произлиза ли от нашето неразбиране? Ти казваш, че твоето сърце би заплакало със страдащия, но кажи, кой вложи в гърдите ти това отзивчиво сърце? Кой вложи в него тази обич, с която си обичал и обичаш? Нима можем да кажем, че у Този, който на всички е дал сърца и е вложил в тях по капчица любов, в Него тя липсва?

– Ти си права, Ани, но погледни всички страдания, които изпълват цялата Земя, и тогава няма ли да се запиташ къде е тая голяма Любов? Ти знаеш ли, че има хора, които живеят сред страшна мизерия, че на ден измират милиони същества, че всеки час светът е изпълнен с милиарди страдания... И когато човек си мисли за всичко това, не може да не се запита – наистина ли съществува някаква бащинска благодат и Любов?

– Но Жорж, погледни и другата страна на живота. Какво нямат хората? Какво не им е дадено? Погледни Слънцето, на което всеки лъч носи живот. Погледни красотата на планините, благоуханието на цветята, които радват сърцето и окото със своите чудни багри и аромат. Помисли за светлината на деня и за тишината на нощта! Не си ли благодарен, че Бог е създал нощта, за да може след дълга умора през деня да си почине човек? Казваш – мизерия. Но мен ми се струва, че природата е дала на човека всичко в изобилие. И липсва не хляб, а обич между хората. На хората липсват не материални блага, но благоразумие. Защото при една обич, при едно разумно отнасяне към всичко, не би имало мизерия и оскъдица. Тогава едни хора не биха умирали от глад, а други да хвърлят с хиляди килограми жито в моретата, само за да поддържат цената му. Животът е тъй красив, Жорж, но ние сами си го правим грозен и неприятен. Ето, в тия книги, които ми дава Илка, се разкрива безпределната Любов, която се излива ежеминутно върху хората

– и как ние я отминаваме като слепци, защото очите ни са приковани единствено към това – кой повече материални блага да присвои. Когато гледам синината на небето, светлината на Слънцето и красотата на звездите, не мога да не се възхитя от мощността и Любовта на великия майстор на Вселената.

Жорж ме гледаше, разтворил широко хубавите си очи, и като че ли искаше да види това, за което душата му е жадувала и копняла. Нещо в мен бликаше като малко изворче светлина и аз, загледала се в прозореца, продължавах да му говоря:

– Ето, Жорж, дори да отречем всички Божествени атрибути на Бога, да Го вземем като майстор художник, кажи ми, има ли по-велик художник от Него? Всички мигове от деня не са ли сменяващи се чудни художествени картини, които не са достигнати от никой майстор човек? Погледни величието и красотата на изгряващото Слънце, всички ония багри, нюанси, оная дивна розова светлина, която облива високите върхове – и питай тогава сърцето си: кой създаде всичко това? И то непременно ще ти отговори... И питай го пак умеем ли ние да виждаме и да се радваме на всичката тая красота, която ни заобикаля отвсякъде? Ние всички сме сложили нашите лични, дребни желания до самите ни очи и те ни пречат да видим великото, красивото. Ето например един човек иска да има пари – и всичката му мисъл е в парите. Друг е ревнив, цялата му мисъл е в неговата жена, трети е болен – и той цял ден мисли за болестта си, и т.н. И всички тия хора живеят като слепци за всичко красиво и добро, което ги заобикаля, и виждат само това, което те сами са си поставили близо до очите. А животът е такъв красив дар, даден ни от природата...

Аз замълчах, в душата ми бе светло. Сякаш някой ми отваряше невидима врата, пред мен пак се представи светлата пътека и знаех, че тя водеше към върха... към Него...

Наближаваше привечер. Жорж, облегат на възглавници на леглото, ме гледаше, чувствах това, но аз все виждах

светлата пътека – и там... накрая, Този, към който водеше тя.

– Ани – пошепна Жорж, – аз тъй се боя...

– От какво? – попитах изненадано аз.

– Ти чела ли си много? – запита ме той вместо отговор.

– Не, не съм чела много, но обичам да си мисля. Отначало така... гледам нещо и почвам да си мисля. После тая мисъл се разширява и почвам да разбирам неща, които по-рано ми са били неясни. Това внася в мен известна светлина и радост.

– Да, Ани, ти се различаваш от другите по нещо и много пъти съм се питал какво е то. Понякога смътно усещам и се боя. Боя се, че ти, ако срещнеш човека, чиито книги четеш, ще Го обикнеш. Кажеш, не е ли така?

– Да, сигурно ще Го обикна, Жорж.

– Аз разбирах... и сякаш отдавна съм знаел това, а отскоро го почувствах много ясно. Понякога ми се струва, че за тебе има нещо, неуловимо като въздух – то отлита, без да може да се хване. Разбираш ли ме? Може би аз не зная как точно да се изразя. Ето, аз обичах Елена, ти знаеш това, но тя бе друга... тя бе човек, а ти... ти? Тя обичаше децата много. Аз знаех и виждах това, но тя същевременно им се караше и даже ги удряше. И като се връщах къщи, аз имах едно щастие, но то бе сякаш човешко, обикновено. Сега го виждам така, но тогава не знаех, че може да бъде и друго. А теб все трябва като че ли да те догонвам. Гледам те и искам да зная какво мислиш. А при Елена никога не съм искал да зная какво мисли тя, защото ми се струваше, че зная всичко, което бе в нея, или може би, че не е необходимо да зная нещо. И все се боя, боя се, че ще те изгубя. А напоследък... се боя и от книгите, които четеш, и от човека, който ги е писал.

Аз станах, приседнах до него, хванах главата му с ръце и тихо я притиснах до гърдите си:

– Жорж, какво трябва да направя, за да се увериш, че напразно се боиш? Ако човек обикне Слънцето, какво

лошо има в това? Нима при тази обич към Слънцето няма да бъде по-добре за двамата души, които се обичат? Тогава и двамата ще ходят в светлина и няма да се спъват. Този човек, който със словото си носи такава обилна светлина за всички, за да виждат верния път в живота, който говори за обич между всички хора на Земята, аз мисля, че Той сам би се зарадвал на нашата обич. А и ние, вървящи в Неговата светлина, не бихме се отклонявали излишно от истинския път в живота.

– Ани, прощавай! Аз съм още болен. Тъй се чувствам изтощен, нервен, и с това и тебе мъча.

„О, голямо дете! – мислех си аз и милвах косите му. – Наистина човек през целия си живот има нужда от майка – от обич, която да го помилва и утеши.“

– Ани, искаш ли да отидем някъде сами, само двама. Тъй... да си почина искам.

– Да, защо не, Жорж. Когато пожелаеш и където кажеш...

Жорж изправи глава, погледна ме и очите му просияха в лъчиста светлина.

– О, колко си безкрайно скъпа и свидна на сърцето ми! Знаеш ли, голямата обич носи голяма радост, но и много мъка...

– Не, Жорж, обичта носи радост, а страхът носи мъка.

– Ти си твърде умна за годините си, Ани...

Здрач забули стаята. Дани се разплака в дневната. Аз трепнах, Жорж – също.

– А твоят страх е неоснователен, Жорж – прошепнах му аз с устни, долепени до страната му.

– Мила, скъпа... – отвърна тихо той и стисна пръстите ми.

Аз запалих лампата и отидох да видя защо плаче Дани...

* * *

Жорж беше доста слаб и затова се наложи аз да уреждам някои негови работи. Трябваше да се ходи до

някои учреждения и до негови колеги. Понеже аз малко познавах града и хората, затова Жорж предложи Милка да ме придружава, което много ме зарадва, защото компанията на това момиче винаги внасяше в мен ободряване и почивка. Когато започвах да му разказвам нещо за работата, Жорж, вместо да ме изслуша, ме разпитваше с кого съм се запознала, кои познати съм срещнала, какво е било държанието им... Това ми направи силно впечатление. Той никога не беше проявявал подобна черта на ревност в характера си. И след всяко връщане аз трябваше с ласки и нежности да го уверявам, че само него обичам и че всички други са ми безразлични. Но всичко това се отразяваше болезнено в моята душа. Там се явяваше една нова мъка, една особена болка, но не за мен, а за него... Той слизаше от оная висота, на която беше в моята душа. Аз исках той да бъде все тъй издигнат над обикновените човешки слабости и дребнави, както го бях виждала и познавала дотогава.

О, една болест колко много може да промени човека! Но тогава по-ясно разбрах, че другарството е именно затова – когато единият поотслабне, другият да поеме повечко товар и пак да вървят заедно. И в момента, когато разбрах това, болката и скръбта в душата ми, предизвикани от подозрението и ревността на Жорж, изчезнаха. И в мен се роди още по-голямо желание да му бъде всячески полезна, докато той излезе от това болезнено състояние, което бе твърде тежко за самия него.

Веднъж пак беше дошла Илка. Между другото заговорихме за боледуването на Жорж. Тя разтвори чантата си, извади една книга и прочете една страница от нея. Тя не ми каза автора на книгата, но аз знаех кой е. В прочетената страница се казваше, че заболяването на дробовете е всякога резултат на вътрешни противоречия, които човек преживява дълбоко в своята душа. И тогава ми стана ясно, че Жорж бе заболял не сега, когато той бе легнал на легло, а отдавна, още със смъртта на Елена. И че физическото му заболяване е било само крайният процес на едно сериозно вътрешно психическо боледуване.

– Като четях това – каза ми Илка, – дойде ми изведнъж наум да ти го донеса и на тебе да го прочетеш. Може би ще ти даде известна светлина.

– Да, много – отговорих ѝ аз. – Наскоро Жорж ми говори за тия вътрешни противоречия и сега прочетеното ми даде само онази свързваща халка между вътрешния и външния свят на човека.

В това време влезе Жорж. Той се усмихна и благодари на Илка за вниманието и подкрепата, които ми е оказвала по време на неговото боледуване.

– О, моля – отвърна тя, – на мен винаги ми е било много приятно в компанията на Ани, тъй че може би аз има за какво да благодаря.

– Вие носите ли ѝ още от ония книги? – подпита Жорж с усмивка.

Илка ме погледна въпросително.

– Да – отвърнах вместо нея аз. – Сега ми прочете пак нещо, но не ми остави книгата, може би не я е дочела още.

– Всичко, каквото е писано в тях, госпожо Апостолова, е много хубаво, прекрасно бих рекъл, но може би не е за този материалистичен век – заговори Жорж. – Този човек е дошъл твърде рано на Земята, хората още не са готови да приемат това велико и красиво знание, за което говори Той.

– Във всички векове е имало готови души, жадни за Божественото и искащи да научат верния път в живота. Заради тях именно идват великите Учители на Земята. Помислете какво би било без тях! Все едно да няма Слънце и звезди на небето. На мен ми се струва, че у всички души има един копнеж по великото, красивото, по Божественото, но у едни той е затрупан под дебел пласт лични човешки желаня, а у други този копнеж е надделял над тези лични желаня и е достатъчно едничка дума да дойде до слуха им от Великия Учител, за да тръгнат след Него, в новия път на светлината.

– У вас всички ли така хубаво умеят да говорят? – запита Жорж, когато Илка замълча.

– Благодаря, господин Жорж – усмихна се Илка, – може би има други, които наистина говорят хубаво, но аз ви говоря тъй, както чувствам нещата в душата си. Това, което за вас е думи, за мен е реалност.

– Много се радвам – каза Жорж, – но такива хора, живеещи с подобни реалности, навярно са твърде рядко.

– А може би твърде често се срещат, но невсякога можем да ги видим, защото премного сме заети със себе си.

– Наистина това, което казахте, е до известна степен вярно. Всички егоисти виждат само своите цели, амбиции или болки. И аз, понеже напоследък съм се превърнал в егоист, затова виждам само моя си тъмен свят.

– О, всички преминават през затъмнение на съзнанието, господин Жорж, всички. Нали когато идват облаци, всичко се затъмнява, навсякъде става тъмно, черно, грозно. Завалява дъжд, разкалва се, застудява... Всичко се свива, не смее да погледне навън. А погледнеш след някой ден – блеснало пак Слънцето, запели пойните птички, цялата природа се весели. И с човека е така. А то всичко си е за добро – и когато Слънце грее, и когато дъжд вали. Нали и жадната земя, и цветята трябва да се напоят...

– Вие ме радвате, госпожо Апостолова, като ме карате да мисля, че има хора, които виждат във всичко красивата страна на нещата. Наистина това обнадеждава човека. Но все пак не ще отречете страданията в живота. И те сякаш са повече. Не говоря за себе си, защото би било смешно да се оплаквам, но говоря за хилядите страдания на заобикалящите ме, които виждам всеки ден.

– О, то без страдания не може. Нашият Учител казва, че както дърветата не могат без корени, така и животът на Земята не може без страдания. Плодовете – това са радостите, казва Той, а корените са страданията. За да има плодове, трябва да има корени, и за да има радости, трябва да има страдания. Ако не искаш корени, няма да имаш и радости, а тогава животът се обезсмисля.

– Това е много право, много логично... но... – Жорж се замисли, а след малко добави – но ако всичко това се приеме така и в действителния живот... и не е само фрази...

– Дали се приема, или не – отвърна Илка, малко заруменяла от разговора, – това няма значение. Страданията си съществуват, независимо от това дали ги приемаме, или отхвърляме. Но разумното е вместо да се сърдим като деца и да ги отричаме и да не ги приемаме, да се помъчим да ги разберем и да се поучим от тях. Защото разбраното страдание не е страдание, то е радост. Защото във всяко страдание се крие известна придобивка за човека. Ето, аз ще си послужа с един пример, за да конкретизирам мисълта си. На планината има един голям хубав камък – вземат го, чукат го, удрят го. Ако камъкът имаше човешко съзнание, би охкал, пъшкал, негодувал би и проклинал би съдбата си. Но когато един ден се огледа и види, че от камък е станал на статуя, няма ли той да благослови всички страдания? А и ние трябва да знаем, че сме в ръцете на един разумен Майстор и че всичко, което ни идва в живота, е добро или е за добро.

В това време вратата се отвори. Влязоха момиченцето на Илка и Пепо. Бях ги пратила да закусят в кухнята. След тях влезе и леля Пенка с чорап в едната ръка, водеща Дани с другата. Аз станах, подадох ѝ моя стол и седнах на канапето до Жорж, а Дани се намести на коленете ми.

– Това, което говорите, госпожо Апостолова – подхвана Жорж, когато всичко утихна в стаята, – е много хубаво, но от всичко, най-хубаво от всичко е вашата малка дъщеря.

Илка се усмихна поласкана и погледна с обич малката Светла. На Пепо тя също много му харесваше и той все я държеше за ръката, когато я водеше от дневната в кухнята или обратно. Даваше ѝ всичките си играчки, отделяше от хляба си и я молеше да го вземе. Ако тя откажеше, обръщаше се към мен и ми казваше:

– Мамо, кажи ѝ да вземе!

Тогаво Илка, виждайки молещите се очи на Пепо, се обръщаше към малката:

– Вземи, Светла, той ти дава, защото те обича.

Светла протягаше бялата си ръчица и вземаше това, което ѝ даваше Пепо. Аз гледах всичко това и се чудех на

странното въздействие, което хората си оказваха едни на други от люлка до големи.

Пепо фактически не обичаше да дава много не защото беше егоист, но обичаше да си похапва и винаги очакваше другите нему да дадат. А ето, пред тази малка Светла той беше готов всичко да даде. Не бяхме ли и ние, възрастните, също такива? За одного скъперничим, а за друго сме прекомерно щедри? И защо е всичко това?

Жорж взе на коленете си Светла и замилва косиците ѝ.

– На колко е години? – запита той госпожа Апостолова.

– На пет и половина – отвърна Светла вместо майка си.

– Светла знае ли да пее? – запита я Жорж.

– Да, знае – отвърна тя и зъбчетата ѝ се засмяха, наредени като маргарит.

– Коя песен ще изпееш? – запита я пак Жорж.

Тя погледна майка си.

– Която искаш – каза ѝ Илка.

– За бялото кокиче.

– Добре, нея.

Светла слезе от коленете на Жорж и запя с бистрото си сребристо гласче: „Аз съм бялото кокиче...“.

Когато тя свърши песничката, Пепо сам пожела да декламира. Пълните му бузички пламнаха и той с цяло гърло издекламира: „Знаете ли кой съм аз? Дядо ви Мраз...“. Очите му през всичкото време блестяха и бяха приковани в моите. Аз го гледах и сърцето ми трептеше заедно с неговото малко буйно сърчице. А Дани ги гледаше, усмихваше се и от време на време вдигаше ръчичката си и милваше страните ми.

Привечер Сийка се върна от училище, а Илка и Светла си отидоха. Жорж през тази вечер имаше повишено и добро настроение, което ме зарадва.

* * *

Жорж беше позакрепнал, но вътрешно все още се чувстваше слаб и изтощен. Децата ту го радваха, ту го

дразнеха. И често се оплакваше, че къщата сякаш го прихлупва и му е тежко.

– Да отидем някъде, Жорж – предлагам му аз, макар че раздялата с децата би ми причинила мъка, особено с Дани. Но когато се касаеше за здравето на Жорж, трябваше да се направи необходимото.

И когато казвах на Жорж да отидем някъде, той ме прегръщаше и със сияещ поглед ми казваше:

– Значи нищо няма какво да те привлича тук?

– Децата, Жорж.

– За тях зная, но някой друг...

– Някой друг – отговарях аз.

Тогавата той ме целуваше много, много.

Решихме в началото на март да отидем в едно планинско селце. Там Жорж бил ходил като юноша и много му бе харесало. Отпътувахме на 2 март. Времето бе слънчево, топличко и приятно.

Влакът минаваше през различни местности, аз гледах през прозореца, но виждах замисления поглед на Сийка, малката ѝ хубава главица на тънкото ѝ вратле. По време на боледуването на Жорж тя бе доста отслабнала. Сърцето ми се тревожеше за нея. Трябваше повече да се занимаем с това дете. След нея виждах пълните бузички на Пепо и искрящите му очи. Той разбираше, че ще пътувам надалече, и тъй поривисто ме целуна на сбогуване. И едва целунал ме, ме запита:

– Мамо, какво ще ми донесеш?

Сладкият, той никога не забравяше себе си! И най-после и най-навътре в сърцето ми ме гледаха две мили сладки очи, една разкривена устичка, готова да заплаче, защото ме вижда да излизам облечена.

Когато извърнах поглед, видях Жорж да ме гледа продължително.

– За какво мислиш, Ани?

– За децата.

Той се усмихна и въздъхна. След малко застана до прозореца и се загледа през него. Аз гледах отслабналата му

фигура, която ми беше тъй мила, още по-мила, отколкото когато беше здрав. Случайно обърнах настрани погледа си и видях две черни големи очи да ме гледат продължително. За миг схванах защо Жорж стана да гледа през прозореца. Станах веднага и аз и леко, незабелязано хванах ръката му и я стиснах в моята. Той се обърна и ме погледа. Аз му се усмихнах приветливо. Той стисна пръстите ми и също се усмихна. После заговорихме за това, което виждахме. Жорж ми говореше някои духовитости и ме разсмиваше. Той също се смееше тихичко.

Когато господинът с черните очи слезе на една гара, на мен ми олекна, а може би и на Жорж, и двамата станахме още по-весели.

Селцето, в което слязохме, наистина беше много красиво. Беше на южния склон на планината, заобиколено с гори. Там ние прекарахме като безгрижни деца. Хванати за ръце, всеки ден ходехме по-близко или по-далече из околните местности. Вятър ли духаше, развеселявахме се; слънце ли грееше, радваше ни; сняг ли валеше, караше ни да тичаме и да танцуваме заедно с белите снежинки. Каквото и да биваше времето, все ни се виждаше хубаво. Излизахме, ходехме, тичахме, изкачвахме се по върхове и скали и се връщахме обновени и радостни.

Хазайката, стара жена, която е била хазайка на Жорж и когато е летувал тук преди много години, ни посрещаше като свои деца. Слагаше ни топъл ошав или боб и на нас всичко ни се струваше вкусно и сладко.

Дните бързо минаваха. Жорж явно закрепваше. Ставаше необикновено весел и мил, както никога дотогава не бях го виждала. Аз се радвах, като виждах как бледият цвят на лицето му се заменя с изгорял, но здрав, хубав тон. Ръцете му ставаха силни и той целият отново добиваше здраве и сили. На мен тая промяна също ми се отрази много добре. Като че ли бях ученичка във ваканция и имах право малко да си отпочина и да подишам свободно. Жорж не ми даваше много да мисля за децата, като ме уверяваше, че Милка денем ще е вкъщи, а и майка ѝ беше обещала да

ги наглежда. И аз се радвах на всичко: на планината, на небето, на Слънцето, като дете, което отдавна е жадувало за простор, за слънце, за свобода.

Мрачните мисли постепенно напуснаха Жорж и той се превърна цял в голямо дете. Никога не бях го виждала толкова закачлив, толкова мил и нежен. Очите му наново добиха своя мек и тих поглед. Но освен това те постоянно биваха изгълнени с възторг от живота, който обикновено имат всички оздравяващи хора. Веднъж той ме понесе на ръце. Това беше проба за силите му. Аз се смеех и се радвах от сърце. А Жорж също като Пепо наду бузите си, за да покаже колко е силен. И аз изведнъж видях сина в бащата и бащата в сина.

Така изминаха 25 дни. Но на следния ден ме обхвана неясна тревога. Отде идваше тя? Не можех да разбера. Всичко беше същото, но вътре в мен някой почваше да стиска сърцето ми и в душата ми се повдигаше неясна мъка. Ставаше нещо или щеше да стане? Ръцете ми почваха да тръпнат. Аз се оглеждах с вътрешна тревога и исках да разбера къде и какво ставаше: страда ли някой, или ще страда? „Какво ли има, Боже мой!“ – питах се аз. И изведнъж тъй спонтанно, с цялото си същество усетих откъде идва тревогата и извиках: „Децата!“.

Не исках да тревожа Жорж, но той забеляза промяната ми и ме запита какво има.

– Да си вървим, Жорж, с децата стана нещо!

– Ани, не ставай дете, нали ни писаха, че са добре?

– Да, писаха ни, но писмото отдавна е излязло оттам. Докато ни намери тук, се бяха минали пет дни. И три дни, откакто го получихме! А аз ето тук, в тая вдлъбнатинка – сложих му ръката между гърдите си, – тук усещам, че става нещо нехубаво с децата.

– Ти си чудна, Ани, ти си внушаваш!

– Дано да си внушавам, но това никога не ме е лъгало. Преди да се разболееш ти, аз пак така чувствах същата тревога. И затова тръгнах десет дни по-рано.

Жорж се замисли. Искаше да ме ободрява, но разбрах,

че също се разтревожи. Така, в такова тягостно състояние, минаха два дни. Пак ходихме из околностите, но и двамата бързахме да се върнем и да видим не ни ли чака нещо – писмо или телеграма. И наистина на втория ден вечерта намерихме телеграма. Беше от Милка и съобщаваше: „Сийка е зле“.

Жорж пребледня. Аз бързо събрах багажа, намерихме кола и веднага тръгнахме. На спирката пристигнахме през нощта, но едва на сутринта можахме да се качим на влака. През всичкото време си мислех: „От какво ли е болна Сийка? Где ли са другите деца...“, но си мълчах, не исках излишно да измъчвам Жорж.

Най-после стигнахме у дома. Пепо се втурна като луд от радост, Дани изхълца и не искаше да се отдели от мен, но аз го оставих и се втурнах в стаята на Сийка. Тя лежеше, горяща в температура. Аз се наведох над нея и я целунах по челото. Тя отвори очи, взря се в мен и като ме позна, прошепна:

– Мамо...

– Сийче, какво ти е, мое дете? – попитах я аз и милвах горящите ѝ странички.

– Лошо ми е.

– Къде ти е лошо, милата ми?

Тя само въздъхна и притвори очи. Види се, беше ѝ много лошо и нямаше сили да говори. В това време влезе Жорж. Той се наведе над малката, хвана ѝ ръчичката и като я целуна, я запита:

– Сийче, детето ми, какво му е на милото ми дете?

Сийка направи усилие, отвори очите си пак и лека гримаса се изписа на устните ѝ вместо усмивка.

– Много ѝ е лошо, Жорж, трябва да се повика лекар.

– Аз вече му телефонирах и той след 15 минути ще бъде тук.

Жорж остана при Сийка да ѝ сменя компреса, а аз отидох да се преоблека. И тъкмо влизах отново в стаята при малката, дойде лекарят, близък приятел на Жорж. Той прегледа веднага внимателно Сийка, прислуша я и каза:

– Признаци на скарлатина.

Нещо ме удари сякаш като гръм. Чувала бях, че това е лоша, много лоша болест.

– Трябва да се изолират другите деца, да не влизат тук – каза докторът.

Сърцето ми се присви. Всичко идваше така непредвидено едно след друго. Тъкмо Жорж се оправи, Сийчето заболя. Ужас ме обхвана и за двете по-малки... Слушах внимателно съветите на лекаря, но всичко тъй минаваше край ушите ми, тревогата не ми даваше нищо да запомня. Жорж се показваше спокоен, но и той бе пребледнял. Лекарят се помъчи да ни успокои, засмя се, тупна леко Жорж по рамото и обеща на другия ден пак да дойде.

Нощта прекарах край Сийка. Сложих си няколко стола и там си отпочивах и задрямвах. На сутринта леля Пенка влезе и каза, че и Пепо има огън. Сkochих като опарена и се втурнах в нашата спалня, където Пепо бе спал на моето легло с татко си. Пълните му бузички бяха червени като божур. Той спеше. Жорж бе станал, без да забележи, че детето има температура, но на леля Пенка, като влязла да оправи леглата, ѝ направило впечатление, че Пепо, обикновено ранобуден, още спи и е толкова зачервен.

– Пепо, миличък – замилвах го аз, – събуди се, сладкото ми!

Взех кърпа, намокрих я с вода и започнах да избърсвам устните, челото и бузичките му. Той потрепери от хладината и се разплака.

– Боже мой – мислех си аз, – какво му стана на това дете? – Събуди се, Пепо, събуди се! – разтривах го аз с мократа кърпа и му говорех. Той пак захленчи. Като го гледах така, нещо присви гърлото ми и сълзите ми закапах по ръцете ми, въпреки усилието да ги задържа.

Милият Пепо, толкова ми беше скъп със своето пълно с устрем и обич сърчице. Какво му стана изведнъж? Жорж ме завари разплакана.

– Какво има, Ани? – попита ме изненадан той.

– И Пепо е болен.

– Научих, но защо плачеш? Ей сега ще дойде докторът, не ставай дете, ще му мине.

– Ами Дани как е? – сетих се изведнъж аз.

– Добре е. Телефонирах на Милка да дойде да го вземе у тях, след като го прегледа докторът.

Аз въздъхнах и разбрах колко трудно е, когато децата боледуват. Стоях пред Пепо и сякаш умът ми бе взет, просто не знаех какво да направя. В това време влезе леля Пенка и ми каза, че Сийка ме вика. Сърцето ми сякаш се разпъна. Пепо лежеше унесен от температура – как да го оставя, а и Сийчето ме викаше, трябваше да отида да видя за какво...

Оставих Жорж да слага мокра кърпа на Пеповото чело и изтичах към Сийкината стая. В коридора чух Дани да плаче и да ме вика.

– Майчеее...

Изведнъж се спрях и самата аз се разплаках. „О, никак не било лесно да бъде майка човек...“ – си помислих в този момент. Избърсах сълзите си и влязох при Сийчето.

– Какво има, миличка? – попитах я аз.

– Мамо, стой при мене! – молеше ме тя, хванала със слабите си горящи ръчички моите ръце.

– Добре, Сийче, да дойда, но и на Пепо не му е добре...

Но като че ли Сийка не разбра това и пак настоя.

– Мамо, стой при мене! Недей ме оставя самичка... страх ме е.

– Няма нищо страшно, дете, аз съм при теб.

Вратата се отвори и влезе докторът.

– Видяхте ли Пепо?

– Да.

– Какво му е?

– Същото.

Навярно много съм преbledняла, защото той дойде при мен, усмихна ми се и ми каза няколко думи, които даже не чух. Дани беше здравичък според думите на доктора и Милка го отнесе у тях, без да го видя и целуна.

Беше твърде мъчително да тичам от едната стая в другата. И двете деца искаха да съм при тях. Затова пренесохме Сийка в нашата спалня, а Жорж спеше на дивана в салона. И започнаха тежки и мъчителни дни. Сийка бе по-големичка и по-разумна и сякаш с нея бе по-леко, но с Пепо бе непрестанна мъка. Децата прекараха болестта в доста остра форма. Аз ден и нощ бях над главите им. Леля Пенка, горката, се разсипа да тича и да дава, каквото трябва. Понякога тя ме заместваше по няколко часа, за да си почина, но Пепо се разплакваше и ме викаше. А аз, едва сложила глава на възглавницата, заспивах. Но и насън чувах техните охкания и плач и ги слушах да ме викат.

Докторът идваше всеки ден и стоеше дълго, докато децата минат кризата. Понякога, за да ме развесели, се шегуваше и казваше:

– Кой ви е карал на 20 години да ставате майка на три деца. Па даже и на четири, че и Жорж е едно голямо дете...

– На вас ви е смешно, господин докторе, но на мене никак...

И често аз плачех заедно с децата, когато те се мятаха в леглата от болка и мъка. Особено жален бе Пепо. Аз сякаш със сърцето си чувствах как тупа неговото буйно сърчице и как се мъчи от температурата и болестта. И тогава виждах цялото човешко безсилие: да иска да помогне и да не може, да гледаш как страда и се мъчи едно дете и да не можеш да му помогнеш.

При мен не идваше никой освен докторът. И тъй... по цели дни стоях над главите на децата. Слава Богу, кризите минаха и Сийка, и Пепо. Те си поотдъхнаха. Все още им беше лошо, но не така, както през време на кризата. От ден на ден те се подобряваха, но бяха много слаби и немощни. Особено Сийчето, горката, беше станала кожа и кости. Плачеше ми се, като я гледах: много се беше измъчила, бедната, нямаше никакъв апетит. На Пепо, макар и по-мъчително да прекара кризата, като пооздравя, пак милото му сърчице започна да тупа енергично и той почна да си похапва с апетит, та затова и по-бързо закрепна. Даже през час, през два ми викаше:

– Мамо, гладен съм.

Аз го гледах учудена и същевременно радостна. А той, изправил се на леглото, клатеше глава по навик и цял засмян, ми повтаряше:

– Гладен съм.

„Боже мой – мислех си аз, – колко много чисти и невинни радости носят децата, но и колко много непредвидени скърби и страдания идват пак заради тях.“ Сийка, като татко ѝ, само присъствието и нежността ми я хранеха и повдигаха от леглото. Седеше често с глава, опряна на гърдите ми, и слушаше това, което ѝ четях. Тя сякаш бе изгладняла за обич, за нежност и тъй много чувстваше нужда от тях. Много пъти виждах да преглъща с усилие храната само за да ме зарадва и да не ме измъчва излишно. И тогава ми ставаше по-мила и все я чувствах като мое малко деликатно сестриче, което тъй е гладувало за една нежна ласка. И колкото тя беше по-болничка, по-слабичка, толкова по-дълбоко влизаше в сърцето ми и ми ставаше по-свидна и по-скъпа.

Дните, макар и бавно, минаваха. Жорж ни носеше книги за четене – както за мен, така и за децата. Когато Сийка беше вече закрепнала, започнахме заедно да учим уроците ѝ, за да настигне другарките си. Пепо със своето енергично сърце не можеше много да лежи в леглото и щом се почувства сравнително по-добре, стана, нагласи си отново влаковете и импровизираната му песен отново се разнесе из стаята. А най-интересен беше, когато ни разправяше разни измислени от него истории, в които си вярваше самичък.

– Мамо, знаеш ли, че аз съм цар – започваше той.

– Да, знам – отвърщах му аз, защото ако започнех да отричам, почваше да настоява, докато не признаех, че той е цар. И когато му кажех „да“, той започваше своите заповеди.

– Да доведат златния файтон! Марш! – викаше той на столовете. И докато чакаше изпълнението на заповедите, очите му странно блестяха и като се понавеждаше, клатеше към мен глава и викаше:

– Видя ли? Видя ли как слушат?

Аз се размивах от сърце и го целувах. В такива моменти и Сийка се размиваше. Но тогава аз с болка виждах как при този смях се появяваха бръчки край устничките ѝ от слабост.

Друг път Пепо биваше военен. Всички предмети му ставаха войници и той пееше „Шуми Марица“³. И биваше тъй възхитително сериозен, че аз го гледах и сърцето ми му се радваше. А понякога той ми доверяваше, че си има булка, което беше тъй комично. Но тя, булката му, е далече, много е далече, и той ще прати златния файтон да я доведат. Вътре в този златен файтон ще бъде и аз при булката му, а той ще кара конете. И отново очите му заискряваха от светлина и скрит буен огън.

Това аз се вглеждах в него и се питах: „Откъде това дете разказва за неща, за които никой не бе му говорил?“. Колко е потайна човешката природа, колко скрити неща има в нея, за които нямаме представа. Аз винаги се вслушвах в детинските му брътвежи и понякога трябваше да призная, че имаше нещо, което ме озадачаваше в тях. Наистина, аз знаех, че почти всички деца минават през един период на творческо фантазиране и че живеят в своите измислици, но никога не бях имала възможността отблизо и съзнателно да наблюдавам това. Наистина, Пепо внасяше голямо разнообразие в живота ни, затворен в къщата. Той много често ми казваше:

– Мамо, пей!

И когато запеех, той надуваше бузите си и също запяваше. О, тогава беше тъй сладък!

Веднъж изпитвах Сийчето по френски език. Между другото тя ми каза, че някои от приятелките ѝ вземали частни уроци по английски. Пепо изведнъж се изправи пред нас и заговори с пълен глас:

– Аз знам английски.

– Ами, знаеш – каза му Сийка, – кога си учил?

– Е, по-рано, много по-далече – и той направи с ръката си жест, който показваше много далечно време.

Сийка се разсмя, но той пак настоя:

– По-рано ма, Сийке, по-далече, хе, много далече...
Тогава знаех...

Чуден беше Пепо със своето упорито и настоятелно „по-далече“, с което искаше да каже: „много отдавна“.

– Е, хайде, приказвай на английски де! – каза му пак Сийка.

– Сега го забравих – отвърна той и изведнъж започна да вика: – Тууу... тренът тръгна, мамо, качвай се, отиваме, тръгваме – и сякаш съвсем забрави за английския.

Най-после минаха 40 дни от заболяването на децата. Дойдоха да дезинфекцират стаите. Всичко се пречисти и подредихме вещите. Сийка отиде на училище, а Пепо – на разходка с леля Пенка.

Аз се приготвих да отида да видя Дани и да го прибера. Тъкмо бях готова да изляза, звънецът на телефона силно иззвъня. Взех слушалката и чух тревожния глас на Милка. Обясняваше ми, че имали някаква перачка преди известно време, която дошла с детето си. Било боледувало от шарка, но перачката казала, че му било минало вече, затова го пуснали в стаята при Дани. Било хладно вън на двора...

– И какво? – попитах разтревожено аз.

– Нищо, само на Дани нещо не му е добре. Изглежда, ще се шари.

– Ох – простенах аз и се отпуснах на стола. – Боже мой, какво е това нещо тази година? Болест след болест!

Вдигнах отново слушалката. Повиках Милка, но никой не се обади. Не помня как съм станала и отишла у тях. Помня, че ми отвори вратата Милкината майка с подути и зачервени очи – навярно беше плакала.

– Где е Дани? – попитах аз вместо поздрав.

– Тук – отвърна тя и ме поведе през един дълъг, полутъмен коридор. После отвори една врата и влязох в стая с обилна светлина. Аз се втурнах към леглото, над което се беше навела Милка. Когато стигнах до нея, видях Дани с притворени очи, тежко дишаш. Дългите му клепки хвърляха сянка наоколо си и цялото му лице бе обнизано

с бели петна. Като че ли в този миг силите в мене стигнаха крайния си предел, нещо се разкъса в гърдите ми и аз, като се захлупих върху леглото, заплаках.

Дани примърда и разтвори очички, които бяха помътнели, и леко повдигна ръчичката си. Аз хванах тая ръчичка – мъничка, слабичка, и я обсипах с целувки. Не помня какво мислех в тоя момент, но ми беше безкрайно мъчно. Нещо в мене сякаш се бе пробило и много набрали се мъки и болки се изливаха с избликващите ми обилни сълзи.

– Ани, не ставай дете! – хвана ме Милка. – Твоите нерви са се разстроили, разбирам, но недей плака. – Мамо, дай стол на Ани!

Обърнах се и видях, че Милкината майка също плачеше и бършеше очите си. Дойде лекарят и каза:

– Шарка, брусница.

Но и да не беше казал, аз сама го виждах. Детето беше много зле и не можеше да става дума за местене. Телефонирахме на Жорж, че ще остана при детето – той да има грижата с леля Пена за Пепо и Сийка. Чух как дълбока въздишка се изтръгна от гърдите му, преди да затвори телефона.

Милият крогък Дани... Той както винаги беше търпелив, само дишаше тежко, много тежко. И това негово търпение се отразяваше болезнено върху мен и аз преживявах всичката му мъка. Тогава видях, че хората се раждат едни или други. И независимо от възрастта те проявяват качествата, с които са дошли на Земята. Когато Дани охкаше и стенеше, и аз стенех и плачех заедно с него. Колкото боледуващите деца са по-малки, толкова ние, възрастните, ставаме по-безпомощни, като че ли по-малко можем да им помогнем. И тогава ни остават само сълзите като единствено облекчение.

Трябва да кажа, че Милкината майка бе крайно внимателна към мен. Тичаше за всичко, което трябваше извън стаята за детето. Когато се навеждах над Дани и го питах през сълзи: „Каж ми, майче, какво те боли, кажи ми, сладкото ми“, той разтваряше хубавите си очи и ме гледаше

тѣй тъжен, а след това отново се унасяше. Само понякога ми казваше:

– Боли!

– Къде, милото ми? – питах го аз.

Дани замлъкваше и притваряше клепки: нима можеше да каже клетото дете къде го боли, когато всичко го болеше! И то само стискаше двата ми пръста и дишаше тежко.

Аз много се измъчвах по време на боледуването на това дете. Сякаш и самите ми сили бяха вече изчерпани и аз стоях така над него в крайно изтощение, готова да политна или да падна. Понякога ми се виеше свят от безсъние и изтощение...

По тревогата на лекаря, изразена в очите му, аз разбирах, че положението на Дани е много опасно. И тогава кърших пръсти и се чудех как да влея живот, здраве и сили у това гаснещо малко слабичко дете. Понякога то лежеше неподвижно, а това ме докарваше до ужас и страх. Аз се захлупвах при краката му и захълцвах. О, не бих могла да понеса, ако с това дете се случеше нещо! Тогава идваше Мария, майката на Милка, и ме утешаваше. Тя се чувстваше много виновна за разболяването на Дани и това много я измъчваше. Аз на свой ред я утешавах, като ѝ казвах, че не е тя виновна, но то така щяло да си стане. Но тя клатеше глава, не можеше да си прости тази погрешка, която бе направила, като е допуснала детето на перачката при Дани. А Дани беше все по-зле и по-зле. Виждах това и заедно с него сякаш и аз самата умирах от болка и мъка.

Един ден Дани като че ли вече береше душа. Аз кърших пръсти и сълзите ми капеха по тях.

– Боже, отива си хубавото дете и ние, човечите, сме безсилни да му помогнем.

Аз самата се мятах като птица в кафез, убита от мъка. И изведнъж всред най-голямата ми скръб и болка почувствах топъл дъх да лъхва по лицето ми и някаква далечна мека светлина незнaйно как огря в душата ми. Аз се сепнах и се учудих какво е това. Но после, като под майчина милувка, без да съзнавам, аз седнах на стола до Дани, притворих очи и съм задрямала. И ето – сънувах сын.

Някъде съм в много пуста местност. Наоколо – само голи баири и полета. Дани тича пред мен, а аз се мъча да го настигна – и гледам недалече кладенец и с ужас и треперещо сърце виждам, че Дани тича право към него. И докато аз с преплитачи се крачки тичам да го настигна, Дани стигна до кладенеца и падна в него. Аз се хванах за сърцето, което сякаш някой прониза с нож, и се втурнах с всички сили към кладенеца. Когато се наведох над него, видях Дани с разперени ръчички да гърха като пиле във водата. Нямахше никого наоколо, нямахше и въже. И тогава аз с всичката болка на душата си извиках:

– Господи, няма ли кой да помогне! – и сама поисках да се хвърля в кладенеца, за да спася Дани.

Но в мига, когато се наведох, някой ме дръпна за ръката. Обърнах се – беше Илка.

– Ти Го забрави – каза ми тя, – но Той те помни...

В това време всичко наоколо стана безкрайно светло и докато се опомня и разбира отде иде тая светлина, забелязах, че Илка държеше Дани в ръцете си и ми го подаваше. Аз го грабнах, стиснах го в прегръдките си и заплаках с глас от радост и от голямата преживяна мъка.

– Ани – дърпаше ме някой за рамото, – какво правиш, защо плачеш? Какво ти е, сънуваш ли нещо?

Най-после отворих очи. Първият ми поглед падна върху Дани, който хригтеше, после усетих ръката на рамото си и погледнах. Едва не извиках от изненада: Илка стоеше изправена отстрани и ме гледаше учудена. Не зная, не мога да изразя с думи това, което преживях. Помня само, че вдигнах ръка и притворих очи. Цялата стая беше обляна със светлина и wśród тая светлина ме гледаха две очи с чудна благодат. Аз бях виждала и по-рано тия очи – в сън, по-рано, гледащи ме от върха, и после там, горе, където бе ме водила веднъж Илка. Аз се полюлях в тая златиста светлина, някой сякаш леко погали косите ми, клепките ми, и после не помнех нищо... Като че ли нечий ръце ме поеха, положиха ме в люлка, над която полъхваше лек ветреца, и аз заспах...

Когато съм дошла в съзнание, първите ми думи са били:

– Дани ще оздравее – и пак съм се унесла и съм заспала.

Най-после се пробудих. Свечеряваше се вече. Жорж беше до мен и ме целуна, когато отворих очи. Той беше блед и разтревожен. Милият, колко тревоги преживя и той! О, животът не бе тъй лек, както си го мислех аз!

– Жорж – тихо промълвих аз, – Илка тук ли е?

– Да, тук е.

– Моля те, нека дойде при мен да ѝ благодаря...

Жорж ме изгледа въпросително, искаше да каже нещо, но излезе веднага. След малко дойде Илка. Аз станах от леглото, гдето ме бяха сложили, когато съм изгубила съзнание, и ѝ протегнах двете си ръце.

– Илке, ти донесе живота и здравето на Дани. Той ли те прати? – тя знаеше за кого казвам „Той“.

– Да – отвърна тя, – Той.

– Но как, разкажи ми...

– Ето как... Днес отидох да те споходя вкъщи. Там заварих Жорж много мрачен. Разправи ми всичко за Дани:

– Много е зле – каза той, – ще го изпуснем това дете...

Разбрах, много мъчно му беше.

– Ани ще се расипе от плач – допълни той, – тя това дете много го обича и ще се разболее от мъка. Много съм виновен аз пред нея, госпожо Апостолова, много.

– Че защо?

– Не трябваше толкова млада да я вмъквам в моя живот. А тая година с тия болести... съсипа се горката. Жал ми е за нея. А тъй се привързва към тия деца... Право да ви кажа, да беше ги родила, нямаше толкова да бди на тях.

– Е, така е – отвърнах аз, – родната майка може всякак. Тя ги е родила, за нея нищо не се казва. А с втората майка не е така – каквото стане с детето, все на нея се приписва. Мащеха е, казват, не го е пригледала добре, а то може и двойно да се е грижила за тях...

– О, не, за Ани не мога да кажа, че е мащеха. Уверявам ви, тя повече бди над тях и от мен, и от...

– Аз нали виждам.

– И толкова е млада...

– Е, то защото е млада, затова и толкоз се привърза към тях. Пък си има и други, вътрешни причини. Карма, минало... Може би не за първи път се срещат тук, на Земята. Имат си връзка от миналото.

– Вие вярвате ли в това?

– В кое?

– В прераждането.

– Разбира се.

В това време Сийка се върна от училище, а и аз си бях наумила да отида горе, при Него, и да запитам за Дани. И отидох. Разправих Му всичко. Той притвори очи, позамисли се, после каза:

– Нищо, ще мине.

Щом каза така, аз знаех вече, че на Дани ще му мине. После Той ми даде една книжка за тебе. От това разбрах, че трябва да дойда тук и да образувам връзката. И току-що да изляза на шосето, гледам – една от сестрите слиза със сина си с такси. Поканиха ме и мене. И аз за няколко минути дойдох тук. Влизам, ти беше задрямала на стола и току започна да плачеш насън.

– Чуден сън сънувах, Илке.

Тъкмо щях да ѝ разказвам съня си, и Жорж влезе.

– Ани – каза ми той, – Дани те вика. Докторът каза, че той е вече вън от всяка опасност.

– Аз знаех вече това.

– Кой ти каза?

– Сънувах нещо и разбрах, че той ще оздравее.

Жорж само ме погледна продължително и нищо не каза. Тримата отидохме в стаята при Дани. Той дишаше вече леко и спокойно. Когато се наведох над него, малкият каза:

– Майче – и отвори очички.

Илка и Жорж отидоха до близката аптека, за да се напръскат с нещо дезинфекционно, а аз седнах край Дани. В душата ми вече бе леко и тихо. Самата аз сякаш бях минала

дълго и мъчително боледуване и сега бях на оздравяване. Някаква тиха песничка се раждаше в сърцето ми и аз се потапах в незнаен мир и тишина. Тогава отново виждах две очи, които ме гледаха с благодост и тиха усмивка. В мен и наоколо ми ставаше светло, светло... И аз знаех отде ми идва тая светлина... Тя идваше от човека, при когото ме бе завела Илка, от техния Учител, който тъй бих искала да бъде и мой... Наистина, с оздравяването на Жорж, с ходенето ни в планинското селце, сякаш някой бе заличил в съзнанието ми Тоя, който тъй много ни бе помогнал. После последва боледуването на Сийка и Пепо, около които бях прикована не само тялом, но и с всичките си мисли. И едва сега, при боледуването на Дани, трябваше да разбера кой може да ми помогне в най-трудните моменти, когато всички опитани човешки средства бяха безсилни. И сама се чудех как така можах да забравя всички ония красиви моменти, които прекарах край леглото на оздравяващия Жорж, оная светла красива пътека, по която тъй често вървеше душата ми, за да достигне при Него...

И отново край леглото на Дани аз преживях особено красиви моменти. Но от всичко най-странното бе, че аз често пъти виждах, не зная с какви очи, Елена – майката на Дани – край мене като родна сестра да ми говори със слова, които разбирах с душата си. И тия слова бяха като нежна мелодия, която проникваше дълбоко в мен. Притворех ли очи, аз виждах Елена при нозете на Дани да ми се усмихва. И тогава слушах думите ѝ:

– Ани – казваше ми тя, – ние всички сме души, знаеш ли това?

– Да – мислено ѝ отговарях аз.

– Ето, когато аз бях на Земята – продължаваше тя, – другояче мислех и виждах нещата, а сега – съвсем другояче. Аз съм била същество, което преди да слезе на Земята, е дало обет да живее чист и духовен живот. А като съм слязла на Земята, аз съм забравила това... и бях се вплела твърде много в материалното... и твърде много бях обикнала земното... Но сега благодаря на светлите същества, които спряха това мое слизание, като ми прекъснаха земния живот.

Ние на Земята мислим, че имаме това или онова, че децата са наши... а то съвсем не са. И тези деца, които ти гледаш сега, Ани, не са мои.

– А на кого?

– На Тоя, който ги е родил.

– Но нали ти ги роди?

– Не, не аз, а друг, който е родил и мен, и теб, и всички живи души. У мен се сформираха само техните тела. Но знай, Ани, всички души са излезли от Бога.

– Да – промълвих мислено аз.

– И затова децата не са мои, а когато бях на Земята, ги бях присвоила. Забравила бях, че съм душа и че те са също души, свободни души, и трябва само да им помагаме, с каквото можем, както помагат и на нас...

Някой отвори вратата и влезе в стаята. Аз отворих очи.

– Ани, спеше ли? – попита ме Милка.

– Не.

– Знаеш ли, че на тебе ти трябва повече чист въздух и светлина. Станала си прозрачна. Дани спи ли?

– Да, спи.

– Милото дете, сега му трябва повечко сън, а после, като оздравее съвсем, на всички ви – чист въздух и слънце... Ани, ще ти кажа нещо.

– Кажй, Милке...

– Знаеш ли, че мама много се промени?

– Как се промени?

– Така. По-рано беше една такава, особена, а сега е друга, съвсем друга.

– Как друга?!

– Ами така. Когато идвах преди у вас, казваше ми, че си щяла да ме омагьосаш, затова да не ям нищо у вас. Суеверна беше до немай къде. Трябваше да я лъжа, когато идвам у вас, че отивам у Надини. Всички тия глупости и суеверия, зная, идваха от леля Пена, но мама им вярваше и си отпускате езика. А сега не мога да я позная: ни вика, ни крещи, както по-рано, и не ми се кара, като позакъснея. С една реч, мир има вкъщи. И веднъж знаеш ли какво ми каза: „Ани била душа, пък аз за каква я мислех. Да ме прости Господ“.

– Ще те прости – казвам ѝ аз. – Толкова време мъчихте жената. Господ така лесно не прощава.

– Но защо ѝ говориш така, Милке? Господ прощава.

– Сама не зная, Ани, защо така ѝ отговорих. Нещо отвътре сякаш ме кара така да ѝ приказвам. Понякога ми се струва, че татко седи край мене и ми казва: „Кажи ѝ, кажи ѝ, да се опомни“. И аз почвам. А тя вдигне ръце, хване си главата и ми каже: „Милке, ти ли ми говориш, или баща ти?“ „Не зная кой ти говори – казвам ѝ аз, – но важното е дали е вярно“. О, Ани, и на мене малко ли ми е било мъчно! Ето, ти как обичаш децата, а аз тъй – при майка съм живяла като без майка. Тъй съм искала веднъж да ми заговори като майка, като приятелка, да види какво става в душата ми, в сърцето ми. Никога! Боледувала съм, но не се е докосвала с устните си до челото ми, а аз тъй съм жадувала, Ани, за едничка ласка, за едничка милувка... Когато ме е виждала унила, иде и ми викне: „Какво си се такава начумерила – гладна ли си, гола ли си? Я се обърни назад да погледнеш сиромасите“. А Ани, не само с хляба и дрехите живее човек. Даже понякога те са второстепенни неща. Има друго, по-съществено, по-необходимо от тях – то е тихата дума, нежната, навреме сложената ръка на челото. А аз съм преживяла много горчивини, много страдания, и не е имало с кого да споделя едничка дума. И в моменти, когато майка ми трябваше да ми бъде най-добрата приятелка, най-сърдечната другарка и подкрепа, тя ми бе най-чуждата и далечната. И тъй ми се е искало да напусна тоя дом, да избягам някъде. Или пък да тръгна за някъде и да вървя, да вървя – и никъде да не стигна. И струва ми се, че за тук никога не би ми дожаляло. И кажи ми – за какво ли? А имам приятелки – знаеш ли, всичко доверяват на майките си и те са им като другарки. Упътват ги, когато трябва, радват се с техните радости и тъгуват с техните тъги. А аз не бих искала тя да тъгува с моята тъга, но да ми кажеше една тиха блага дума...

– Но как ще ти каже, Милке, когато ти нищо не си споделяла с нея..

– Да, но не че не исках, а не можех. Тя никога не ме предразположи към това. А тъй съм очаквала да се заинтересува.

Нали и аз имам сърце... И аз може да имам скърби и да имам нужда понякога да ми се подаде една ръка за подкрепа.

– О, Милке – погалих ѝ аз косите, – но ти, мила, си още дете.

– Дете ли?! Че аз само с една година съм по-малка от тебе, а ти ето...

– Милке, наистина ти ме развеселяваш. Но вярно е, че натурите като тебе страдат дълбоко, вътрешно. Те отвън изглеждат като деца и като ги гледа човек, не подозира скритите в тях скърби и страдания, че и те имат сърца, че и те обичат и искат да бъдат обичани.

– Точно така, Ани. А може би моето сърце е по-голямо от това на хората, външно изглеждащи големи. И може би то повече обича и страда.

– Сигурно, Милке... Сърцето по обичта се познава колко е голямо. А обичта се мери по това, което човек прави за този, когото обича.

– Но Ани, има хора, които правят много, правят всичко, което могат, и пак изглежда, като че ли нищо не са направили. Никой не го вижда...

– О, не, може би го виждат, но не се издават. А сигурно го ценят.

– Мислиш ли, че е така?

– Сигурна съм.

В това време влезе Милкината майка.

– Чух, че си приказвате – заговори тя. – Рекох си: значи Ани не спи, чакай да вляза да видя детето. То още ли спи?

– Да, спи.

– Ох, милата ми душица! – наведе се тя над Дани. – Боже, Боже, как щях да си изпусна това хубаво детенце. Ако беше се случило нещо, и оттатък гроба нямаше да си простя за глупостта, която направих.

– Хайде, стига вече, чухме го това! – подхвана я Милка с особен тон.

Аз се изненадах – това сякаш не беше Милка, която познавах, а някой друг.

– Ани, виждаш ли как ми говори – обърна се Мария към мене.

Милка се канеше да каже пак нещо, но аз я хванах за раменете и като я погледнах в очите, ѝ казах:

– Това, което горчи в твоите устни, горчи и на другите. Да огорчава този, който не е бил огорчаван, е простено, но тоя, който знае как горчи, никога не трябва да прави това.

Милка се разсмя изведнъж и ми направи знак, че не го говори от сърце. И странно, тя пак се преобрази в добродушното дете, което познаваха всички. Аз се замислих и седнах отново на стола си. Наистина, каква тайна е това – промените, които стават в човека: в един момент е един, а в следния може да стане друг. И как става това? Какви ли тайни не крие човек в себе си, без да ги подозира сам.

– Е, аз ще отивам на лекция, а вие си поприказвайте сладко, медено – шегуваше се Милка, като се отпрати към вратата.

– На добър час – казахме ѝ аз и майка ѝ.

Милка ни махна усмихнато с ръка и излезе. Дани се разбуди. Преоблякохме го, защото беше потен, после му дадох да изпие една чаша мляко. Мария ме гледаше и тъга се изписа по лицето ѝ. Разбрах за какво си мисли и я попитах:

– Елена в тая къща живяла ли е?

Тя трепна, погледна ме учудено и после с дълбока въздишка каза:

– Да, в тази стая даже. Тя много я обичаше... Тук, при мене, тя следваше в университета. Защо?

– Така, все ми се струва, че е край нас. Тя е била много добра душа, нали?

– О, тя беше чудо човек! В целия ни род тя беше като цвят между всички. Светлина на дома ни като че ли беше тя и като си отиде, всичко потъмня.

Леко се почука и след това се отвори вратата.

– Мамо, тука ли си? – запита Жанко, големият син на Мария.

– Да, тука сме, мама, ела де!

Той ме погледна въпросително и когато му кимнах с глава, влезе. Макар че няколко седмици вече как бях у Милкини, с брат ѝ много рядко се виждах. Той почти не

влизаше в стаята при мен и Дани, а в столовата бях разменила само няколко думи с него. Иначе той все мълчеше през време на обедите, когато бивах и аз при тях. Жанко като че ли беше противоположност на Милка: малко говореше и слушаше не с ушите си, а с очите сякаш. Милка ми беше говорила доста за него и аз очаквах да видя един буен и своенравен младеж, а той ми се видя през тези дни много вдълбочен в себе си и замислен.

Когато Жанко влезе в стаята, Дани доизпиваше млякото си и аз не можах да стана и да му предложа стол. Той схвана безпокойството в очите ми и каза:

– Моля, аз ще си взема сам – после отиде до малката масичка в отсрещния ъгъл, взе си стол и като го приближи до нас, седна.

– Къде беше, Жанко? – запита го майка му.

– У един приятел за учебник.

Всички замълчахме. Виждах, че Мария беше нещо тъжна, но за какво – не можах да схвана. Може би си мислеше за Елена...

Звънецът иззвъня. Мария стана и отиде да види кой звъни. След малко тя се върна с писмо в ръка. Седна на стола си и почна да го чете. Жанко стоеше мълчаливо и гледаше ту мене, ту Дани. На мен ми ставаше неудобно в това мълчание и исках да заговоря, но какво? Най-после Мария сне очилата си и каза:

– От сестра ми е... Пита как са децата, понеже ѝ бях писала, че не са добре.

– Мамо – обърна се Жанко към нея, – какво ще вечеряме?

– Какво искаш, чедо?

– Виж там, направи нещо, че съм гладен.

– Ти, Ани, какво ще кажеш да приготвя за вечеря?

– Каквото и да направиш, все ще бъде хубаво, ти така вкусно готвиш.

– Е, да се зарадва и моето сърце от една такава хубава дума, моите деца все не харесват.

Видях, че Жанко сбърчи вежди.

– Е, то е така, при майка нека се погледят.

– Ех, нека, нека – каза Мария, целуна Дани по главичката и излезе от стаята.

Когато тя затвори вратата след себе си, Жанко помръдна устни да каже нещо, но пак замълча. Аз заигравах Дани с две пухени зайчета, а той се смееше тихичко, когато някое от тях паднеше на земята, и аз отново му го подавах.

Най-после Жанко се попремести малко на стола си и ми каза тихо:

– Ще ми позволите ли да постоя малко при вас?

– Да, седете колкото искате.

Той взе една книга, отдалечи стола си до прозореца, но аз виждах, че не четеше, а тъй, мислеше нещо може би и от време на време вдигаше глава. И забравил, че държи книга, ме гледаше продължително. Аз забавлявах Дани, но той бързо се умори и от време на време пак притваряше очи. Жанко най-после затвори книгата и като се приближи до мен, ми каза:

– Много съм ви благодарен.

Аз го погледнах учудено.

– Да, наистина – продължи той, – много ви благодаря. В тая стая има такава тишина, спокойствие, което ми бе тъй необходимо.

Тогава аз за първи път се вгледах в лицето му и видях по него отпечатана дълбока печал. „За какво ли?“ – попитах се аз.

– Може би има Провидение – заговори отново той, – което ви изпрати тук, в нашата къща, в един момент, който беше тъй критичен за мен. Една особена тишина се излъчва от вас, която прониква дълбоко в душата и внася мир... о какъв мир!

И изведнъж, като се поклони леко, той се обърна и излезе.

Аз останах така неподвижна със зайчето на Дани в ръка. Каква ли трагедия имаше в душата на това момче? О, ние, хората, се гледаме, без да се виждаме. Край нас някои могат да страдат, да изнемогват от мъка, а ние даже не подозираме това...

Не зная дали защото бях в стаята, в която бе живяла някога като момиче Елена, или защото нервната ми система се бе префинила и изтънчила от многото терзания, които бях преживяла, но аз бях почнала ясно да виждам Елена често край себе си. И тя все искаше да ми говори. Странното бе, че не изпитвах никакъв страх. В душата си чувствах, че тя ме обича като родна сестра и тъй иска да ми помогне и да ме облекчи.

Обикновено когато Дани заспиваше, тя идваше. Понякога я виждах, а понякога само я усещах и чувах със слуха на душата си това, което ми говореше. Аз не мога да запиша тук всичко, което тя ми каза тогава, защото бе много, а и не ми идваше наум да го записвам.

– Ани – чувах да ми казва Елена, – знаеш ли, че ние с теб сме били и друг път на Земята?

– Не – мислено ѝ отговорях аз.

– А ти чувала ли си за прераждането?

– Да, чувала съм.

– Ето, ние много пъти сме идвали на Земята и с теб сме се срещали често. Веднъж ти си ми била майка, знаеш ли това?

– Не.

– А друг път сме били сестри. Веднъж си ми била брат и аз съм те обичала много, защото тогава много си се жертвал за мене.

– А ти отде знаеш това? – запитах я аз мислено.

– Твоята приятелка Илка помниш ли къде те заведе, когато беше болен Жорж?

– Да, помня.

– Този човек носи голяма светлина за Земята, Ани. Ти Го виждаш като човек, защото гледаш с човешките си очи, но ние отгук Го виждаме светъл като слънце, Ани. И в Неговата светлина могат да се видят много неща.

– Но ти как Го намери? – запитах я аз.

– Преди душата ми да се отдели от тялото, аз много страдах. Три дни се мъчих. Болките бяха непоносими. Тогава

почнах да се моля. Много се молих с душата си и виках: няма ли една милослива душа да ми помогне поне да умра. И на третия ден всичко в мен притихна. Някой тихичко погали челото ми, хвана ме за ръка и ми каза:

– Ела, не бой се!

Аз тръгнах с него и ми беше много добре. После този, който ме водеше, ме заведе при една много голяма светлина, при едно слънце, и ми каза:

– Ето заради кого ти искаше да слезеш на Земята.

– Но кой е Той? – попитах аз.

– Учителя – промълви той.

В това време вратата се отвори и влезе Милкината майка. Винаги, когато влизаше някой, Елена преставаше да ми говори и като че ли изчезваше. Друг път Елена ми казваше:

– Ани, знаеш ли, че сестра ми Мария е много добра?

– Да, зная.

– Много е добра – продължи Елена, – но нравът ѝ е такъв. Отвън е малко по-груба, но има много любящо сърце. Затова ти ѝ помагай.

– Какво да ѝ помагам? – попитах аз.

– Да разбере, че човек е временно на Земята. Да знае, че тук добродетелите са бисерите, които красят главите на хората. Да знае, че земните богатства са тленни и ще останат там, а човек идва тук със своите духовни ценности. Нека не се вплита и прилепва много към земното, защото все ще трябва да го остави един ден. И колкото повече е прилепена за него, толкова повече ще страда. Тя има сърце, но няма достатъчно светлина, и затова тъй се блъска насам и натам. А ти, Ани, с твоята светлина ѝ помагай. Защото хората страдат от незнание, от липса на светлина.

В това време дойде Жанко и разговорът ни с Елена се прекъсна. След първото му идване в стаята той бе почнал да идва по-често при мен. Понякога стоеше мълчаливо до прозореца, понякога се заиграваше с Дани, като му подаваше зайчетата или някои други играчки, но рядко заговорваше. Но аз чувствах, че той има нещо, което много го измъчва, и иска да ми го каже.

Когато влезе тогава, аз леко трепнах. Дани, седнал на леглото, си играеше с играчките. Той видя неволното ми трепване и запита:

– Безпокоя ли ви?

– Не, моля, заповядайте.

Жанко влезе. Беше блед. Чувствах, че е развълнуван, а после забелязах, че ръцете му леко потрепваха. Аз му предложих стол и той седна.

– Мога ли да ви кажа нещо? – запита ме той, след като помълча малко.

– О, да, разбира се!

– Бях ви казал, че вашето идване тук е устроено от самото Провидение, в което дотогава аз не вярвах... Но все пак държа да кажа, че за да бъда още жив сега, пък и не само аз, ами и още двама души, се дължи на вас... на вашето идване тук...

Аз го гледах съвсем учудено. Той леко се усмихна, избърса с кърпа бледното си чело и продължи:

– Да, наистина, веднъж аз бях тръгнал да убия един човек, а след това и себе си. И когато слизах от стаята си по стълбите, в коридора чух сподавени хълцания. Сякаш някоя невидима сила ме накара да отворя тихо вратата. И тъй останах неподвижен няколко минути. Дани лежеше тежко, много тежко болен. Като през съм бях чул, че лекарите казали, че е много слабичък и няма да издържи. На вас това никой не го каза, но вие сама виждахте тежкото му състояние и прихлупила глава до крачката му, плачехте почти с глас. И някой ме запита сякаш вътре в мен: „Тая ли жена роди това дете?“. Гласът беше суров, ясен и чакаше отговор.

– Не – отвърнах аз, чувстващ, че трябва да отговоря.

– И както виждаш, тя обича това дете и е готова да положи живота си за него, а ти си един страхливец... Ти даже нямаш толкова сили и мъжество, колкото нея. Не е силен тоя, който убива, защото илюзия е, че има убийство на човека, но силен е този, който дава ход на живота и условия за неговото развитие.

Аз слушах като гръмнат. Кой ми говореше?! Може би беше станало раздвоение на съзнанието ми? Но аз отново чух суровия глас да казва:

– Страхливец! Ето, виж, тая жена обича и затова е силна. В обичта е силата... а не в бягането от живота...

Тогава аз извадих тихичко револвера, махнах му патроните и го сложих тук, под дюшека на вашето легло, като таен обет пред вас и пред Толя, който тъй сурово ми говореше, че никога няма да сторя това, което бях намислил.

Жанко стана, отиде до моето легло, повдигна дюшека и след миг ми показа хладното оръжие.

– Хвърлете го в някоя река! – казах му аз.

– Да, ще трябва да се хвърли някъде, където никой да не може да го намери... Но знаете ли защо щях да направя това престъпление? Ще ви разкажа. Аз обичам едно момиче. То е бедно, много бедно. Беше ученичка в осми клас. Тя има един чичо, втори или трети братовчед на баща ѝ – много богат. Той често ѝ говореше, че ще остави на нея всичкото си богатство, защото сам беше бездетен. Но моята приятелка изпитваше неразположение към него и известна боязън. Имаше желание никога да не се среща с него и да не ходи в дома му. Но аз, трябва да призная, настоявах да не скъсва връзките си с това богато семейство, защото все пак чичото беше много богат и всичкото това богатство, ако станеше нейно, следователно щеше да бъде и мое... Пък и името на един такъв богат роднина все би имало значение в началото на моята кариера, която мислех да започна след завършването на университета. Приятелката ми, въпреки явното ѝ нежелание, ме слушаше, т.е. ходеше у чичови си. А аз си правех планове за един живот сред богатство и лукс... Един ден преди около два месеца и нещо тя пак отишла у чичови си. Майка ѝ я пратила по работа. Жена му я нямало. Той я поканил любезно в кабинета си. Тя каза, че бърза, но той настоял да влезе само за малко. Тя влязла. Той веднага заключил вратата... Слугинята също я нямало въщи. Приятелката ми разбрала всичко, но много късно...

Тя плакала, молила се, викала ме, но напразно... Аз не съм могъл да я чуя и да помогна, макар че в същия този ден изпитвах странна и непонятна мъка.

Когато след време напуснала къщата, вървейки по улицата, тя паднала и изгубила съзнание. По личната карта, която се намирала в нея, я завели с такси в дома ѝ. Същата привечер отидох да я споходя. Казаха ми, че е болна и не може да ме приеме. Помолих само за една минутка. Отговорът бе категоричен – тя не искала да ме види. Щях да полудея. Какво беше всичко това? Няколко дни след това, когато майка ѝ излязла по работа, тя написала едно прощално писмо за мен и поискала да се отрови. Но по една случайност майка ѝ се върнала в момента, когато тя изпивала отровата, и веднага била отнесена в болницата и ѝ е била дадена необходимата помощ. А аз през всичкото време се терзаех и измъчвах от невъзможността да я видя. В болницата също не ме пуснаха при нея – тя не искала. Най-после се видях с майка ѝ – тя ми предаде писмото, от което разбрах всичко.

И държащ писмото, блед и разтреперан, пред моите очи падна една завеса и аз видях безумието на моето желание за богатство, за лукс, за охолен живот... С ужас разбрах, че аз фактически съм този, който е блъснал това хубаво момиче в пропастта, а без малко и в смъртта. Не помня колко време съм стоял така, но помня, че всичко в мен се рушеше. Разбрах колко много съм бил заслепен от материалното богатство, че дори не съм видял, че съм продавал любимото си същество. Да, наистина аз съм я продавал, като я увещавах да ходи у този богат и на преклонна възраст човек.

Когато се върнах у дома, след като се бях скитал целия ден сам из околностите на града, аз бях вече друг, о, съвсем друг! Тогава написах на приятелката си най-нежното писмо от всички, които ѝ бях писал досега, и я молех да ми прости и да ме приеме. Наистина, на другия ден ме пуснаха при нея. Тя изглеждаше като човек, излязъл от гроба. Но моето внимание и грижи я накараха бързо да се съвземе. Когато бивах при нея, бях внимателен, тих, спокоен, но бивах ли сам, страдах, ужасно страдах...

В едно такова състояние ме заварихте вие, идвайки тук за Дани. Когато ви видях отблизо, изненадах се – имах друга представа преди за вас. А по-после, когато имах възможност да ви слушам, когато говорите или само така стоите, аз чувствах как от вас се излъчва особена тишина, мир и спокойствие, които проникваха в мен. И всичко в мен тогава притихваше и се успокояваше.

Но един ден моята приятелка с ужас изказа едно съмнение. Веднага отидохме при лекар – беше вярно: тя носеше в себе си друг живот... Не помня как пред лекаря и пред нея съм успял да запазя хладнокръвие, но когато тя прекрачи прага и влезе в дома си, аз хукнах като луд към къщи. Всичко в мен кипеше. Дълго сдържаната ненавист и омраза към този човек изведнъж избухнаха със страшна ярост и като ураган пометоха всичко човешко и благородно у мен. „Ще го убия, мерзавца!“ – процеждах през зъби аз и като взех револвера от стаята си, заслизах по стълбите, когато изведнъж чух риданията ви в стаята на Дани... Без да искам, забавих крачките си и някой ме застави вместо да продължа по коридора, да отворя вашата врата. Останалото вие знаете... И през този ден аз ясно разбрах, че има Провидение, има кой да бди над човеците...

– Да, има – промълвих и аз.

– Вярвате, нали?

– Да.

– Така си и мислех. Затова и така свободно говорих с вас. Само вие можете да ме разберете. Но сега какво да се направи, какво бихте ме посъветвали?

– А какво мислите вие?

– Мисля да взема момичето при себе си, иначе ще бъде по-зле.

– Много хубаво ще направите.

– Но майка ми, майка ми?! Тя никога не би се съгласила на един брак със съвършено бедно момиче. Много пъти ми го е казвала това. Тя казва, че обичта при бедността си излизала през прозореца и че само добрите материални условия крепели любовта... Тя търпеше дружбата ми с това

момиче само защото знаеше за това проклето богатство на онзи... за когото не искам нито да чуя вече...

– Не се тревожете – казах му аз. – Майка ви има сърце, всичко ще се нареди.

– О, бихте ли ѝ казали няколко думи. Тя нищо не знае и не бих искал да знае за случилото се...

– Да, разбирам ви.

– Имам още една молба.

– Кажете.

– Бихте ли искали да видите моята приятелка, когато Дани оздравее?

– Да, и това би ме зарадвало.

– Знаете, че тя живее само с майка си... И тъй има нужда от една по-голяма сестра. А и аз самият бих се радвал, ако ми позволите да ви считам като сестра... Толкова дължа на вас...

– Моля – усмихнах се аз, – но разбира се, че ще се радвам на приятелката ви като на моя сестричка.

Жанко стана, подаде ми ръка. Беше усмихнат и спокоен. Ръкува се сърдечно и излезе.

– Боже – помислих си аз, когато той затвори след себе си вратата, – какви трагедии стават в душите на хората! И всички тук под един покрив – неговата майка, родната му сестра, пък и аз самата бях тук – и никой от нас не подозираше трагедията, която е била в душата на това момче... Боже пази!

* * *

Дани беше вече оздравял. Лекарят каза, че можем да си отидем у дома. Жорж вече губеше търпение и през деня по няколко пъти се обаждаше по телефона. А и аз самата се бях затъжила за Сийка, за Пепо, които толкова дни никак не бях виждала.

Беше истински празник, когато се завърнах вкъщи. Пепо полетя стремглаво към мен и ме целуна с всичка сила. Сийчето също изтича, аз я прегърнах и я целунах. Тя

също ме целуна. И пак видях колко е слабичка. Изведнъж почувствах колко свидни ми бяха тази малка главичка, тия хубави очи, които бяха станали сякаш по-големи и по-изразителни. О, как се привързва човек!

Жорж беше необикновено весел, бе радостен като голямо дете между децата. Аз се радвах на всички и тъй ми бе драго, че се върнах у дома. Леля Пенка също бе засмяна и весела. Сякаш раздялата и страданията понякога повече свързват хората. Всички тия болести, мъки и терзания бяха донесли със себе си и някакво обновление и оживление. Къщата заприлича на малък кошер – децата тичаха, играеха. Самият Дани бе станал по-жив, по-игрив и по-разговорлив от преди.

Милка идваше често и все ни извеждаше от къщи на разходка. В празнични дни излизахме с Жорж, с децата и Милка към планината, защото всички имахме нужда от чист въздух и слънце. Разбира се, ако не беше Милка, надали бихме излизали толкова често. Но тя идваше и от вратата се провикваше:

– Какво правите вие тук в такова хубаво време и слънце? Скоро вълка!

Децата ѝ се радваха, прегръщаха я, като знаеха, че всяко нейно идване значеше разходка.

През учебните дни, които бяха останали съвсем малко, аз се занимавах със Сийчето. На края на годината на изпита ѝ присъствахме аз, Пепо, Милка и майка ѝ, а на утрото бяха и Жорж, и Дани. Този път всички бяхме радостни и доволни. Сийчето пак взе свидетелство с отличие, но беше много слабичка.

– Сега – планината и слънцето! – даваше нареждане Милка.

И ние използвахме всеки празник за излети, които бяха по възможностите и на децата. На тези излети идваха понякога Жанко и приятелката му, която бе много нежно, много красиво и благовъзпитано момиче. Милкината майка бе дала съгласието си за тях и те през един празничен ден се венчаха в едно от близките селца.

– Ти, Ани, много повлия на Жанко – ми каза веднъж Милка.

– Че защо?

– Ами така... Той по-рано все мечтаеше за богатство, за голяма, хубаво наредена къща – и прочие, и прочие, а сега не ще и да чуе за богатство. Не го блазни материалното богатство, както преди.

– Аз мисля, Милке, че момичето е толкова благородно, че всяка мисъл за пари би го оскърбило.

– И аз тъй му казвах, но той казваше, че по-добре било, когато идеалното и материалното се съберат. Но сега е станал просто неузнаваем... Аз забелязах, че от твоето идване у дома той се промени.

– Може да си има и други причини, Милке, защо да си мислиш така?

– Може, но аз не ги виждам. Ти, Ани, имаш едно такова влияние, може сама да не го усещаш, но от тебе нещо лъха тъй, че успокоява хората. Няколко пъти идвам при теб, раздразнена от нещо, а като те видя – минава ми.

– А ти, Милке, за какво се дразниш?

– Е, имам си и аз нещо да ме дразни – и тя ме погледна усмихнато.

Тя много пъти беше подхващала тоя въпрос за нейния личен живот, но аз не исках да любопитствам и затова оставях сама да ми каже. И наистина тя започна:

– Аз, Ани, отдавна искам да ти кажа нещо, но ти хич не ме запитваш и мисля, че не те интересува моят сърдечен живот. Пък и защо ли да те занимавам с грижата си. С тия болести тая година така се измъчи, защо ли и аз да ти стоварвам моите кахъри?

– О, Милке, бих се радвала, ако ти би споделила с мен радост или скръб.

Милка се усмихна, хубавите ѝ зъби блеснаха като маргарит и тя ме запита:

– Познаваш ли братовчеда на Жорж?

– Кой?

– Цигуларя... Той е идвал и у вас и е свирил на пианото.

– Ах, да! Високия?
– Да.
– Е?
– Е, нищо... Обичам го, това е.
– А той?
– Той и не знае даже.
– Че как така?
– Ами тъй... Говори ми винаги като на дете. Мисли ме за малка ли, какво? Като му услужа с нещо, благодари ми, смее се от сърце. Потупва ме по рамото като някое малко дете и това е – започва да си свири.
– А ти какво искаш?
– Нищо!
Аз се разсмях:
– Ами защо се сърдиш?
– Така. Аз знаеш ли, Ани, още от ученичка го обичам... бях в пети клас тогава. Той идваше често у Жорж и Лена. Аз също идвах и тогава тук се запознахме. Той, знаеш, е много бедно момче, но се крие, много се крие и на никого не казва колко е гладувал и студувал.
– А ти отде знаеш? – запитах я усмихнато аз.
– Когато човек се интересува от някого, много е лесно да научи. Пък и на мен все ми правеше впечатление, че той е тъй мълчалив и е сериозен, а понякога е тъжен. Имаше значи за какво да тъгува... Майка му като беше болна, аз ходех у тях и виждах кое как е, но никога не давах вид, че виждам и разбирам. И току скришно ще оставя нещо в долапа или под възглавницата, или пък в неговото палто... И си мълча. Той отначало не подозираше нищо или пък чакаше да ме хване на местопрестъплението и аз ставах все по-смела в оставянето на това-онова. Веднъж слагах нещо в долапа и изведнъж някой ме хвана за косата и ме дръпна силно. Заболя ме.
– Олелеее! – извиках аз.
– Олеле ли?! Какво правиш тук? – извика силно той и ме дръпна пак за косата. На мене искри ми изскочиха от очите и ми стана много мъчно. Като се обърнах, видях – очите

му ме гледаха страшно, лицето му бе смръщено и грозно. Тогава аз се наведох и заплаках.

– Митко, какво правиш с момичето? – запита болната му майка със слабия си глас Той ми пусна косата и аз плачешком си излязох.

Една седмица не отидох у тях, но майка му заболя сериозно и Лени ме прати да отида при нея и да видя как е. Но с него нито се срещам, нито проговарям. Все мислех, че ме мрази. Когато майка му умираше, аз се случих там и той беше в стаята. Тя ме повика при себе си и ми поръча:

– Милке, да обикаляш Митко, да не го оставяш.

– Ако ме пуска, ще идвам, ако ме изпъди – хич няма да дойда – казах ѝ аз с всичката си детинска наивност, без да подозирам, че след десет минути тя няма да е между живите.

Тогава той беше още студент в Музикалната академия, във висшия отдел. След като остана сам, аз пак ходех. Знаех къде слага ключа и все гледах да отивам, когато го няма вкъщи. Ще му разтребя, ще му помета, ще му оставя нещичко и ще си отида. И все сърцето ми трепери да не се отвори вратата и да загърми сърдитият му глас.

Веднъж току да си тръгвам – някой влиза. Притаих дъх. „Олеле, сега ако ме набие!“ – помислих си аз и се затаих в най-тъмния ъгъл на кухнята. Той влезе в стаята. Чувах стъпките му с примърляло сърце и чух, че отваря вратата на кухнята. Аз бях готова вече да се разплача. Той прекрачи прага, огледа се на всички страни и като ме съгледа в ъгъла, избухна в силен смях.

– Какво правиш тук, крадец такъв? – викна ми през смях той.

За миг в очите ми бликнаха сълзи, но после, като гледах как той се смее неудържимо, и аз се засмях.

– Я ела тук, да видим какво правеше?

– Нищо – отвърнах аз и тръгнах към вратата да си излизам.

– Ела, ела, не бой се, няма да ти дърпам косата. Много ли те заболя тогава?

– Аз го забравих вече...

Той пак се разсмя, потупа ме по рамото и влезе в стаята. След малко го чух да свири. А аз – през кухнята, през антрето... и си отидох.

Докато завърши, колкото пъти отивам – зимно време, студено, няма клечка дърва. Отварям долапа – за ядене нищо. Слава Богу, че поне имаше къде да се подслони – наем за къща не плащаше. Баща му е убит през войната и бяха им отпуснали на края на града място и си построиха малка къщурка. Майка му получаваше малка пенсия, но когато тя умря, никак не зная как преживяваше това момче. Свиреше тук-там, но то за едно ли е – дрехи, храна, дърва... А най-вече – честолюбие, гордост – на никого не казваше какво му липсва и как преживява. А аз от училище ще се нахраня набързо и ще се втурна у тях. Колкото ми даваше мама пари за кино, за театър, сутрин за закуска – все ги събирах. Пък и от тетрадки, от книги, все ми оставаха пари – и ще му купя от бакалницата малко дърва или кюмюр и ще ги занеса у тях. Добре, че бакалницата е близо до тях. И докато вървях, не треперех от студа и от веявицата, не ме бе страх от снега и от вятъра, а от него – да не ме види и да не ме изгъди като нищо... Ще му приготвя печката и ще ошетам така, че да не ме види. Веднъж ме настигна на улицата, като носех едно малко чувалче с кюмюр. Чувам – някой се смее зад мене. Обръщам се и изтръпвам – той върви и ми клати глава.

– Ще скрия ключа – викна ми той и ту се мръщи, ту се смее. – Ще си вземеш това, което носиш със себе си, разбра ли! Аз не го искам!

– Майка ти ми поръча – казах му аз, – не мога да не ѝ изпълня думата.

– Ти си непоправима – каза ми той със сърдит глас и кривна из една напречна улица.

Аз продължих да нося чувалчето и едва бях изминала 20–30 крачки, чух някой да тича след мен. Не се обръщах, защото сълзите бяха готови да капнат от очите ми, пък ми беше и безразлично кой тича. Когато тичащият ме

настигна, повдигна чувалчето от другата страна и се разсмя с буен неудържим смях. И не зная защо, но тоя смях ме сковаваше повече, отколкото когато той ми се караше. Занесохме кюмюра до тях и като стигнахме входната врата на къщичката, аз го пуснах и избягах.

Пък един път, бях в седми клас тогава, пак беше зима. Обикновено лятно време по-рядко ходех у тях. И тогава беше зима, ама много люта. Старите хора казваха, че отдавна не помнят такава зима. Мисля си: „Ще умре това момче в тоя студ“. И пак отидох. Само че тоя път имах повече пари и бях помолила един каруцар да вземе дърва и кюмюр в каруцата си, а аз вървах по тротоара и му показвах пътя. Ама беше студ, веявица... Чувствах, че замръзвам, пък и не зная защо тогава се бях облякла по-леко.

Най-после стигнахме до къщата. Търся ключа – няма го. Ами сега? „Скрил го е – мисля си аз. – Нарочно го е взел със себе си, той толкова пъти се заканваше да стори това.“ Търсих го насам-натам – няма го.

– Хайде, госпожице – ми вика каруцарят, – кончето ще премръзне.

Като нямаше накъде, стоварихме дървата и кюмюра пред вратата му. Каруцарят си отиде, а аз останах до здрач да вардя дървата и кюмюра, да не би да дойде някой и да ги вземе. Че там кажи-речи е поле и никой няма да види как ще ги задигнат... А и все си мислех, че може да се върне и да ги прибере.

Смрачи се. Той не дойде и аз тичешком се завърнах у дома. Но види се, простинала съм и още същата нощ съм заболяла. Майка ми ме чула да охкам, станала да види какво ми е и ме намерила, горяща в температура. Бързичко ми турила компреси, тухли. Много зле съм била и все съм бълнувала.

На другия ден Жанко случайно срещнал Митко и му казал между другото, че съм болна...

– Че кога се разболя? – запитал той.

– Снощи – отвърнал му Жанко, – ако искаш, ела да я видиш.

– Може – рекъл той и след обяд дошъл с един приятел медик стажант да ме види.

Аз все съм бълнувала за дървата и за кюмюра, да не ги открадне някой. Майка ми нищо не могла да разбере – какви са тия дърва и кюмюр. После тя ми разправяше всичко това.

Когато медикът ме преглеждал, Митко излязъл навън. Защо, мислиш, Ани, е излязъл?

– Не зная, Милке, може да не е искал да те безпокои.

– И аз не зная. Но когато повторно влязъл, той дошъл до леглото ми. Аз го видях надвесен над мене, но не знаех сънувах ли, или е истина, защото откакто бях заболяла, все него виждах. После си тръгнаха, но Митко си забравил нещо и се върнал да го вземе, а медикът и мама си говорили в коридора. Тогава, спомням си, но все не зная насън ли беше, или наистина, но ясно помня, че Митко ми пошепна:

– Аз прибрах дървата и кюмюра, не се безпокой! – и ме целуна много леко по челото.

Аз никому не съм казвала това, но тогава всичко туй беше така хубаво. Докато оздравея, аз живях с казаните от него думи и с леката нежна целувка. Бях болна, а ми бе радостно...

Известно време не можех да отида у Миткови. Бях слаба и мама не ме пускаше да излизам никъде, за да не ме повтори. Но когато най-после отидох, всичко си беше по старому. Той ту се сърдеше, ту се смееше. Но аз свикнах с това и не му обръщах внимание.

Когато бях последната година в гимназията, тогава най-много се измъчих с него, а и той бе в плачевно състояние. Веднъж, като ме видя да мия дъските на стаята му, ми каза:

– Разбери, аз не обичам такива жени като теб.

Аз оставих парцала и скочих. Но като го видях такъв начумерен, вместо да се уплаша, както по-рано, не зная как ми дойде кураж. Разсмях се и му казах:

– Пък аз – такива като теб...

– Ами защо идваш тогава?

– Защото така искам.

Друг път ми каза:

– Ти нямаш никакво честолюбие.

– Пък ти имаш и заради мене – му отговорих аз.

Тогава той се ядоса, но аз пак не се изплаших.

– Ти си едно упорито дете без всякакъв усет и деликатност – ми каза пак веднъж той, когато му бях турила в чекмеджето нотни тетрадки и боя за обувки.

– Същото бих казала за тебе – възразих му аз.

Той изведнъж се разсмя.

– Мислех те за зайче, а ти си била петле – каза ми той, като се заливаше в смях.

Аз много търпях и понасях, защото знаех, че той нарочно прави всичко това. Иска да ме оскърби, за да не отивам повече да му услужвам, с каквото мога. Разбрах, че честолюбието му страда, и не му се сърдех. Но тогава тъй, нещо болно се сви в мене и очите ми се изпълниха със сълзи. Аз си взех дрехата и тръгнах към вратата.

– Постой – прегради ми той пътя, – искам да ти посвирия нещо.

Аз останах. Той свири, а аз плаках през всичкото време. Много тъжно бе това, което свираше. Разбрах, че бе негова композиция.

Оттогава той никога вече не ми каза обидни думи. Смееше се, шегуваше се и винаги до ден-днешен ме третира като малко твърдоглаво момиче. А и аз сега по-рядко ходя у тях... по много причини.

– Кои са тези много причини?

– Ами първо, той сега работи и няма такава необходимост от мене. И второ... може би той обича някоя и аз не бих искала да им преча.

Видях как едри сълзи се откъснаха от очите на Милка и се търколиха по бузите ѝ. За първи път я виждах такава. Никога не бях подозирала, че зад смеха и веселостта ѝ се крият болка и печал. Аз станах, отидох при нея и като прегърнах главата ѝ и избърсах сълзите ѝ, заговорих ѝ онова, което ми идваше в момента на ума. Тя притихна като малко дете на майчин скут. После, като ме прегърна, каза:

– О, Ани, тъй ми беше необходимо един човек да ме разбере, да не ме упрекне. На никого не съм казвала нищо. И все тъй го събирах в сърцето си, а понякога там преливаше от горчива болка... Ако кажех една думичка на мама или на Жанко, биха ме нарекли безумна и луда. Как може едно момиче така да ходи при момче – то се излага, компромети-ра се... Според тях момичето трябва да се държи на особена висота, а аз му мия дъските... Това би било унижение... Но ти нали ме разбираш, Ани?

– Да, Милке, и за всичко това мога да те поздравя. Ако му беше родна сестра, нали би се грижила за него?

– Да, така е, Ани, но днес колко рядко хората разсъждават като теб. Приятелките биха ми се надсмели, ако знаеха всичко това. Защото според тях аз съм едно достатъчно богато момиче и мога да имам солидни кандидати... И е унижение за мен да ходя там, в оная къщурка.

– О, не, Милке, има доста, които биха те разбрали. Аз бих казала – всички, които те обичат или които са обичали, ще те разберат. А ти какво искаш сега от него?

– Нищо.

– А тъгуваш...

– Тъгата идва от само себе си, Ани. С ума си разбирам, че нямам право нищо да искам, а сърцето ми тъй жадува той да ме обича, макар и с една капчица обич.

– А аз мисля, че той те обича не с една капчица, а с две, и с три, и с цялото си сърце.

Очите на Милка проблеснаха от радост.

– Но ти, Ани, отде знаеш?

– Тъй предполагам и мисля, че предположението ми е вярно.

Милка се разкача като дете. Прегърна ме и ме целуна.

– О, Ани, Ани, нищо не искам друго, освен малко, малко да ме обича той!

В това време влязоха децата. Тя се втурна към тях, разцелува ги. Разтичаха се из стаята, разлудуваха се. А аз стоях и ги гледах усмихната.

„Каква е човешката природа – мислех си аз, – човек тъгува, плаче, страда, радва се, смее се... И тъй – цял живот...“

Беше въпрос къде ще се прекара лятото. Разбрах, че на Жорж не му се искаше да го оставям като миналото лято, и забелязах как очите му просияха в тиха радост, когато предложих да изпратим Пепо и Сийка при майка ми, а аз и Дани да останем вкъщи при него. Жорж щеше да има през лотото една свободна седмица и можехме да я използваме, като отидем да приберем децата или пък да я прекараме в някое от близките планински селца.

Жорж одобри тоя план и решихме през седмицата да изпратим Сийка и Пепо с Жанко, който имаше да ходи по своя работа към онзи край. Но в неделния ден излязохме на разходка всички. Беше хубав слънчев ден. Отидохме на една красива поляна. По едно време на децата им се припи вода. Тогава Милка каза:

– Елате, аз ще ви заведа. Тук има наблизко туристическа станция.

Тръгнахме. Наистина на около 15 минути всред една много красива местност имаше малко павилионче, заобиколено със зелени храсти, а до него – нещо като ханче.

Ние с Жорж седнахме на едни големи камъни, кой знае откъде повалени, а Милка и децата отидоха да пият вода. След малко се завърнаха. Дани по навик дойде и седна пак на коленете ми. Наоколо имаше доста хора, стари и млади – туристи.

Милка и Жорж си приказваха. Пепо и Сийка тичаха и си играеха, а аз леко полюлявах Дани, който заспиваше. Наоколо всичко бе тъй хубаво: небето – синьо, въздухът – чист, слънцето – обилно и щедро.

По едно време група туристи се отправи към Жорж с тежките си подковани обуца.

– Позволете, господине – каза един от тях на Жорж, – господинът е чужденец, художник, и моли да му позволите да скицира „тая мадона“, както той се изрази.

Видях как Жорж пребледня.

– Жорж, хубаво ще бъде – каза Милка.

Жорж кимна с глава. След това хората дойдоха при мене и Милка ми каза да стоя така, както съм седнала, без да мърдам.

В момента не схванах, че всичко това може да бъде неприятно на Жорж, и продължавах да стоя така, като аз самата не му отдадох голямо значение. Даже по едно време се бях замислила и съвсем бях забравила, че някакъв си чужденец ме скицира. Душата ми и сърцето ми се радваха на зеленината, на слънцето, на небето, от които през дългите месеци на боледуването на Жорж и децата бях лишена. Дани продължаваше да спи на коленете ми и от време на време очите ми се спираха с обич върху нежното му, заруменяло от съня лицеце.

Не помня колко време се бе минало така, когато художникът стана – види се, скицата беше готова. Жорж отиде при него, помоли да види скицата, после бръкна в джоба си, извади една банкнота и я сложи в ръката на художника вместо скицата.

– А, не, господине – казаха туристите на Жорж, – той не иска никакви пари, а скицата мисли да я направи голяма картина.

– Мисля, че заплатих достатъчно – каза Жорж с твърд глас, който за пръв път чувах, и като пристъпи към мен, ми каза:

– Ани, искаш ли да си ходим?

Някаква тревога имаше по лицето му. Аз леко трепнах и станах. Дани се пробуди. Милка беше останала да се разправя с художника и с туристите.

– Жорж, не ти ли е добре? – запитах го аз.

– Не, добре съм. Защо?

– Така ми се вижда... променено ти е лицето.

– Нищо, ще ми мине.

Когато се готвехме да тръгнем, групата туристи с художника се запъти към нас. Веждите на Жорж се сбърчиха, устните му се свиха. Тогава разбрах бедния Жорж! Леко и незабелязано се извих към него, хванах го за ръката и като я стиснах, му пошепнах:

– Жорж!

Той трепна и ме погледна. Аз също го гледах с тиха молба. Той се усмихна и веждите му се отпуснаха. Художникът искаше да върне парите. Той заговори на френски, като разбра, че и Жорж говори френски. Разправи, че е пропътувал през много страни. Събирал материали за картини, правил различни скици, но досега не бил виждал такава красива картина на млада майка с дете, както тук бил видял – и той се поклони дълбоко към мен. Той моли за извинение, ако с нещо е оскърбил Жорж или мен, но си искал скицата.

Жорж каза пак своето твърдо и отсечено:

– Не.

Когато си тръгнахме, художникът ми целуна ръка, сбогува се с Жорж и когато погледът му падна върху Сийка, той се приближи към нея и каза:

– Какви чудни очи!

Тази негова фраза накара Жорж да види художника в чужденеца, а не обикновения човек. Тогава той се усмихна, сне приветливо шапка и ние тръгнахме.

Милка остана да се дообяснява с художника и ни настигна запъхтяна и заруменяла.

– Ей, Жорж – викна му весело тя, – знаеш ли, тоя художник се чуди на турския ти нрав, а аз се чудя откога си се заразил от тая болест. По-рано я нямаше...

– А ти, Милке, скоро ходила ли си да слушаш музика? – запита я Жорж вместо отговор. – Как е, цигулката свири ли добре?

Милка ме погледна въпросително. Аз ѝ кимнах отрицателно с глава. Тя за миг се смути, но след това весело и буйно се разсмя. Втурна се да играе с децата, а аз се приближих до Жорж и хванах тихичко ръката му. Той въздъхна с облекчение и каза:

– Ани, благодаря ти!

Децата отпътуваха. Леля Пенка я пратихме малко при дъщеря ѝ, а аз и Дани останахме при Жорж. Отначало къщата ми се виждаше празна и пуста. Нямахме го Пепо да надува бузи, да вика по цял ден, да тича със столовете и да пухти като локомотива на въображаемия си влак. Нямахме я и Сийчето, не идваха и другарките ѝ, с които бях привикнала. Даже чувствах известна празнота и от отсъствието на леля Пенка. През боледуването на Жорж и децата ние много се сближихме – тогава тя много ми помагаше.

Милка отпътува с майка си в едно планинско село и нейните чести писма ме радваха, размиваха и същевременно ме просълзяваха. Тя ми пишеше в едно писмо:

Мила Ани,

Как ще си обясниш това природно явление. Една сутрин, след като бях плакала под юргана едва ли не цялата нощ, събуждам се под чудните звуци на цигулка. Отварям си очите – току-що изгрялото Слънце напълнило цялата стая с розово-златиста светлина. И пак чувам – свири някой. Скачам като луда. Познах, Ани, познах кой свири! И тъй рошава, немита, обличам си палтото и тичам долу. И какво мислиш – той, знаеш кой, скрил се в градината, която е под прозорците на къщата, свири ли, свири. Но не беше сам. Пак с вечния си приятел – медика. Аз се втурнах към тях, а той, като ме видя, сбърчи вежди и ми каза най-строго:

– Хайде, върви да се умиеш. Я се погледни каква си!

Знаеш, Ани, че и баща ми не се е отнасял с мене така сурово и строго. Аз наведох глава и тръгнах като виновно дете да отида да се умия, а зад себе си чух буйния му смях. Чуден човек – не мога да го разбера.

После мама излезе, покани ги. Те влязоха. И знаеш ли какво разправя той? Че медикът си отивал на село, той го бил поканил да прекарат на планината една неделя, и те тъй, случайно минали оттук. И все иска да покаже, че аз съм за него като ония малки рошави деца, които си

играят още на кукли. А аз съм голяма, хей, хора, голяма съм... Ани, идва ми да плача. Кажу ми ти нещо, пиши ми по-често. Все си повтарям наум това, което ти ми каза, че той ме обича. Тъй, вървя си и по сто, по хиляда пъти си казвам наум: той ме обича, обича, обича...

Виждам, Ани, аз не искам да се женя за него. Не, съвсем не! Ще си издраскаме очите. Той е цяло тигърче – не го ли виждам аз? Ще се караме за нищо и никакво всеки ден. А пък той ми е мил, Ани, да знаеш как ми е мил! Нека той се ожени за която си иска, само да ме пуска да го виждам. Знаеш ли, Ани, аз ще обичам жена му, ще я обичам, защото тя ще бъде част от него. Ще обичам и ще целувам децата му. Ще играя и ще лудувам с тях, защото в тях ще бъде вложена частица от неговата душа.

Аз тъй стоя и си мисля, Ани. Или като ходя из гората, все си мисля за него, Ани. Ето, мисля си, че той ще стане велик, гениален цигулар. Ще се прочуе по цял свят, а аз ще му уреждам концертите. И нищо няма да искам – за мен едничката радост ще бъде, че той свири, че създава нещо и успява. Аз се радвам на неговата душа, Ани. А тя е велика и красива. Тя го води в световите на музиката и оттам той снима своите композиции.

А, исках да ти кажа нещо за идването му тук. Излязохме следобед на разходка. През цялото време той вървя с мама и си приказваха, а аз вървах с медика. Да знаеш, до сълзи ми стигна. И чак на тръгване, като се качи на влака, ми подаде ръка и ми каза строго:

– Ти, малко момиче, да слушаш майка си и да не скитаеш сама много из горите, че може да те уплаши някоя мечка.

Аз го погледнах и без да искам, сълзите ми бликнаха от очите. Призля ми, Ани. Не може ли той, помислих си аз, да ми каже една блага дума! Като видя сълзите ми, той изведнъж пак се разсмя с чудния си смях и си влезе в купето. И вечерта аз пак плаках...

Желая ти всичко хубаво:

Милка

Така завършваше неочаквано писмото си тя.

„Бедното клето дете – мислех си аз, – колко напразно се терзае. Този човек я обича повече, отколкото тя даже може да си помисли.“

Получавах писма и от майка ми, която ми пишеше да не се безпокоя за децата – те били много добре. Пепо и братчето ми като стари приятели цял ден ходели и играели заедно. Сийка и Маргаритка също се сприятелили и били неразделни. Това искрено ме радваше. И Сийка ми пишеше. Нейните писма бяха изпълнени с детинска, затрогваща нежност. Буквите някъде бяха плахи и трептящи като нейното малко сърчице, когато ми пишеше:

Мамо,

Тук е хубаво, но тъй бих искала и ти да си с нас. Сега, когато съм далече от тебе, виждам колко много си ми мила. Пепо насън понякога те вика: „Мамо!“. И като се събуди и види, че те няма, почва да плаче. Тогава идват стара майка и стари татко и му дават бонбони и шоколади и стар татко му обещава бял хвъркат кон – тогава той почва да се смее и престава да плаче.

Понякога Сийчето ми пишеше разни описания на местности, към което аз лекичко я подтиквах, за да може да свикне да пише. И искрено оставах изненадана от художествения ѝ усет към хубавото и красивото.

Аз четях вечер писмата ѝ на Жорж, който се радваше много. Тогава той ми милваше косите и тъй, приседнали тихо един до друг, седяхме с часове. Понякога говорехме, а понякога мълчяхме. И струваше ми се, че в мълчанието ни душите ни се разбираха най-добре. И всичко бе хубаво.

– Ани – питаше ме понякога той, – не ми ли се сърдиш, че съм егоист?

– Защо егоист, Жорж?

– Защото искам само моите очи да ти се радват.

Аз се усмихвах и милвах косите му.

– Ето – продължаваше той, – аз зная, че ти искаш понякога да отидеш там, при онзи човек, на когото четеш книгите, нали?

– Да, това е вярно – отговорих му аз.

– Така си и мислех. И чувам понякога някой глас да ми шепне: „Защо я ограничаваш? Защо я спиращ? Тя е душа, свободна душа, не е твоя принадлежност“. И знаеш ли, Ани, тъй се измъчвам, тъй се разкъсвам вътре в себе си. И понякога вечер като безумен се връщам вкъщи, цялото ми същество се стреми към тебе. И се боя, боя се от онзи човек, въпреки че той е светец.

– Напразно се измъчваш, Жорж. Ние ще отидем двамата с теб. Аз съм за него толкова скъпа душа, колкото и ти. Той ще се радва на мен толкова, колкото и на теб. За бащата всичките му деца са еднакво мили. Защо ти отделяш себе си от мен? Ние и двамата с тебе сме деца за Него, Жорж, и Той ще ни се радва, ако се ползваме от светлината, която изобилно раздава на всички, които биха поискали да я имат, за да не се лутат в тъмнина. Бащата се радва, когато децата успяват, учителят се радва, когато учениците учат, Бог се радва, когато хората се обичат. И този човек, който е изразител на Божествената обич, ще се радва, когато види обичта помежду ни.

– Виж, Ани, ето, аз те слушам и тъй, сякаш някаква нежна ръка леко гали наранената ми от вътрешни борби душа. Всичко в мен притихва. Раните сами се лекуват. И в това, което ми говориш, аз виждам, чувствам словата, които си чела от Неговите книги. Знаеш ли, че аз четох доста от тях, без да ти кажа – исках да зная какво четеш... И това пак бе от страх. И видях, че тези книги са пълни със светлина, която прониква в душата. И в такива моменти не се боя, напротив, цял съм изпълнен с радост... Но после – не зная как, радостта ми изчезва и душата ми наново се изпълва със страх. Като че ли някакъв зловещ глас ми шепне: „Отиде ли там Ани, загубена е за теб. Пази я!“ И виждам колко са нелепи тези мисли, но те внасят смут в душата ми и страх в сърцето ми. Аз зная, че ти от доброта може да изпълниш

молбата ми и никога да не отидеш там, но мисълта ти постоянно ще лети натам и душата ти постоянно ще благоговее пред този светец...

Аз обгърнах главата на Жорж и целунах очите му. Милвах го като някое малко дете, докато той притихна и съвсем се успокои. Кошмарните мисли си отиваха и оставаше само радостта в душата му.

В празнични дни той ни водеше с Дани в планината. Тогава прекарвахме весели дни тримата на някоя хубава, изпъстрена с цветя поляна. Жорж пееше, аз го слушах и сърцето ми му се радваше. Дани го слушаше с широко отворени очи, после играехме по поляната. Дани се заливаше в смях. Жорж се преобразяваше, играеше и се премяташе с детето тъй, че понякога аз се боях да не му смачка я ръчица, я краче, но Дани никак не се боеше и чувах само продължителния му като звънче смях. На връщане Жорж вдигаше Дани на рамене и тичаше надолу с него. А моето сърце се свиваше от страх и за двамата.

– Жорж – виках му аз, – моля ти се, не тичай с детето!

– Не бой се – отговаряше той, спираше се за миг и аз го виждах – здрав и весел, да ме гледа с блестящи очи, а после пак се втурваше надолу... А малкият, Боже мой, никак не се боеше, смееше се и викаше: „Още, татко, още...“.

После се спираха и ме чакаха.

– Мила, ти боиш ли се? – питаше ме Жорж, цял изпълнен със слънце и радост.

– Да, боя се...

– За кого?

– И за двама ви.

– Дай да те целуна тогава – и той ме целуваше.

И тогава Дани му викаше:

– Хайде пак, татко!

Жорж му казваше:

– Стига, че мама ще плаче.

Тогава Дани ме поглеждаше тъжно и ме утешаваше:

– Няма, майче, няма, недей плака.

– О, сладкото ми дете – казвах му аз и го целувах по обгорената от слънцето бузичка.

Така минаваха дните и ние тримата от честите излети се чувствахме закрепнали, бодри, свежи.

Може би защото животът ми се изпълни с нови преживявания, може би защото не бях вече в моминската стая на Елена, където тя някога е живяла, но аз вече не я виждах тъй често да идва при мен, както при боледуването на Дани. И бях почнала да си мисля, че всичко може би е било плод на моето болезнено въображение, когато една вечер, едва притворила клепки, видях Елена всред стаята. Трепнах и изохках.

– Какво има? – попита ме Жорж

– Тъй, без да искам. Тъкмо щях да заспивам.

– Ти днес си се преуморила. Сама ли пра?

– Да.

– Че защо не повика момичето?

– Ех, Жорж, грехота е! Колко дрешки бяха... Нека се уча.

Жорж протегна ръка от леглото си, погали лицето ми, после хвана ръката ми и тъй сме заспали. Същата нощ сънувах Елена. Тя ме хвана за ръка, заведе ме в стаята при пианото и ми каза:

– Ани, искам да свириш – и ми посочи пианото. – Не се води от човешки чувства и порядки. Изпълни една моя молба – свири! Това ще е хубаво и за теб, и за мен. Сега аз бързам, отивам при децата. Пепо е много буен и все ме е страх, като се къпят с братчето ти в морето. Аз трябва да съм постоянно край него и да го пазя.

Аз я гледах крайно зачудена. И тя продължи, без да ми даде възможност да проговоря нещо.

– Помни, че това, което ти виждаше и чуваше край леглото на Дани, е една реалност, а не халуцинация, както ти почна напоследък да си мислиш. Страданията пречистват нервната система, правят я по-фина, по-отзивчива за по-висши трептения, затова не се страхувай... Знай, че всички страдания са за добро. И свири, свири, свири – каза ми тя три пъти и като отвори вратата, излезе, без да се обърне.

Още на другия ден писах на майка ми да пазят Пепо и да не го пускат с Иво да се къпят сами в морето, както са правели досега. „Пепо е много буен и ме е страх“ – повтарях аз думите на майката, която и от невидимия свят бдеше неотлъчно над дечицата си.

Последва писмо, в което майка ми ми пишеше и ме успокояваше, че вече не ги пускала сами. Същата нощ пак сънувах Лени. Тя се изкачваше към един висок планински връх, облечена цяла в бяло, обляна в светлина, и ми махаше:

– Ела, ела, ела... – като далечна мелодия достигна до мен гласът ѝ.

И тя ми посочи върха, от който струеше светлина, която я обливаше цялата. Аз започнах да се вирам. На върха стоеше пак белият човек, цял в светлина.

– О! – извиках аз с възторг и се събудих.

– Какво има, Ани – попита ме плахо Жорж, – защо викаш?

– Сънувах чуден сън, Жорж. Видях пак белия човек, цял в светлина, на един висок планински връх.

Този път аз си протегнах ръка към него, хванах неговата и като я стиснах, му казах:

– Жорж, това е най-красивото, което човешката душа може да желае да види. Пожелавам ти да имаш тази радост.

– Ани, целуни ме! – каза ми Жорж.

Аз го целунах.

– Е, аз имам вече радостта – каза весело той.

– Жорж, Жорж, човешката радост е сянка пред радостта на душата.

– Да, Ани, ти си права. Когато ти ми говориш така, аз изпитвам радостта чрез тебе. Самата ти за мен си душа, или по-право човек душа, а не само човек. И аз самия ти се радвам безкрайно много в душата си. Тогава всичко е хубаво, светло, прекрасно. Но слеза ли в плътта, в човешкото, тогава ми се иска да те скрия тук, в сърцето си, никой да не те вижда и да си само моя, моя...

И Жорж силно стисна ръката ми.

– Полека, Жорж, пръстите ми!

– О, прощавай, мила!

После ние двамата се смяхме. Но и през смеха в душата ми имаше сякаш отворена врата, през която виждах да идва светлина, светлина... И аз знаех отде идва тази светлина...

* * *

Децата се завърнаха. Боже, обгорели бяха като арабчета! Каква радост! Доведе ги майка ми. Целувки, смехове, викове – отново къщата се напълни и оживи. Пепо беше особено комичен. Очите му блестяха като на арабче и той все разправяше и разправяше за вуйчо си, за морето. И фактите тъй се преплитаха с фантазията му, че се превръщаха в най-чудновати истории. И като клатеше по навик глава настрани, той ме уверяваше:

– Вярно, мамо, вярно!

Героите от приказките, които са му разказвали там, къщи, нашите, ставаха живи хора, с които той бе говорил, ходил, вършил бе какви ли не подвизи. Сийчето се смееше до съзри, като го гледаше и слушаше.

Вечер, като се връщаше Жорж, Пепо разказваше с чудна сериозност как се е качвал на гърбовете на делфините, как те са го завеждали при царската дъщеря в морското царство. Очите му почваха да блестят с особен блясък. Той се усмихваше и разказваше части от разни приказки, като че е бил там, като че е видял това... А някъде неговата творческа фантазия измисляше нови и нови картини и Пепо допълваше с уверен тон:

– Вярно, татко, аз го видях, бях там!

– Бил си, бил си – смееше му се Сийка, – я кажи кога си бил!

– Бях, Сийке – клатеше той глава, – утре бях.

Сийка плясваше с ръце и се смееше от сърце:

– Утре бил, утре бил! – и пак се смееше.

Ние също се размивахме. Пепо, неподозиращ защо тя се смее толкова много, продължаваше да ни уверява в съществуването на златните гриви на морските коне, на стария цар, на златната му колесница, с която се разхождал по вълните.

Сийка беше почерняла по-малко от слънцето, но имаше здрав и свеж вид. Тя винаги се отнасяше с Дани нежно, но откакто се бе завърнала от летуването си, бе станала още по-нежна в обноските си. Наричаше го с галени думи, милваше го, целуваше го, носеше го на ръце, не можеше да му се нарадва. А и Дани я обичаше много, но бе както винаги тих. Само очите му изразяваха радостта му или тъгата му.

Майка ми постоя една седмица и си отиде. Много плака, като си отиваше, но се утешаваше, като виждаше, че съм здрава и че съм добре.

* * *

Новата учебна година дойде. Сийчето беше вече в четвърто отделение. Това внасяше в мен някаква особена радост. През лятото край морето тя сякаш беше пораснала и сутрин, когато я изпращах за училище, дълго гледах след нея. Беше станала още по-хубава.

Милка също се бе завърнала от планината и беше вече втора година студентка в университета. Нейният цигулар беше получил стипендия за чужбина и това я радваше и мъчеше.

– Зная, че ще стане голям виртуоз – казваше ми тя. – Хубаво е, дето ще отиде в чужбина. И самите му професори казват, че ще бъде много добре за него, но... – и тя се спираше. После подхващаше отново, като се стараяше тонът ѝ да бъде колкото се може по-небрежен: – Пък и вече той каква ли нужда има от мене? А и кога ли е имал... Аз сама ходех да му натрапвам услугите си някога. И то бе отдавна... хе, много отдавна...

– А сега не ходиш ли? – запитах я аз.

– Ходя, когато мога да издебна случай да го няма. Понаредя това-онова в стаята му, избърша праха и бягам. Той сега не е вече като преди... нали получава вече заплата в оркестъра. Аз само така, по навик ходя. Нали обещах на майка му да не го оставям... Ужким де... – засмиваше се тя. – Добре, че има с кого да се оправдавам...

Аз гледах да я отвличам от тъжните мисли за приятеля ѝ, защото виждах, че тя отвън се смее, но много се измъчва.

Жанко, брат ѝ, през есента беше взел последните си изпити и бе назначен веднага по негово желание като стажант в една провинциална гимназия. Преди да отпътуват, дойдоха с Росица при мен да се сбогуват. На тръгване Жанко ми каза:

– Само Бог знае колко много ви дължа и колко съм ви благодарен.

– Няма за какво – усмихнах се аз.

– О, има, много – отговори вместо него Росица. – Той ми разправи всичко и аз трябва най-много да ви бъда благодарна...

– Всички трябва да благодарим само на Едного – казах аз, – на Този, който има грижа за всички ни.

– О, да! – отговориха едновременно и двамата и като кимнаха с глава още веднъж за сбогом, си тръгнаха.

* * *

Вкъщи всичко беше добре. Децата растяха. Аз се занимавах повече със Сийчето, а Пепо ходеше в близката до нас забавачница. Това беше цяло събитие за него. Той се събуждаше в тъмни зори и все бързаше да не закъснее. Когато се връщаше вкъщи, говореше с такова въодушевление за всичко, което ги учеше учителката, че ние му се радвахме от сърце. От всичко, което учеха в забавачницата, той проявяваше голяма склонност към правене на различни неща от картон. Оставах изненадана от творческия му ум. Пепо постоянно говореше за машини, тренове, локомотиви. Като че ли беше забравил царете, златните колесници

и палатите. Почваше да става капитан на параходи, летеше с самолети, пътуваше с влакове. С увлечение разправяше колко машини бил направил, колко автомобили по-рано бил сглобил. От татко си искаше постоянно да му купува автомобили, самолети и тренове. Той се бе научил да разглобява някои от тях и после пак да ги сглобява. А Дани в това време го гледаше с немигащ поглед. Сийка също ми разказваше случки из училището и аз живеях с техните радости и с техния живот.

Илка често ми идваше на гости и все си говорехме за там, за горе, гдето ме беше водила. Тя ме канеше у тях, но виждах, че Жорж предпочиташе тя да идва при мен, отколкото аз да отивам. Илка го разбираше много добре, не му се сърдеше и идваше, когато можеше, сама или с малкото си хубаво момиченце. То проявяваше такива музикални дарби, които учудваха възрастните. Едва шестгодишно, то свиреше тъй хубаво на цигулка. Малката идваше с цигулката си и ни свиреше. Дани не можеше да откъсне поглед от нея, а Пепо почваше да плаче – и той искаше цигулка.

– Още си малък – казваше татко му.

– Не, голям съм! – тупаше се той по гърдите и се повдигаше на пръсти.

Всички се разсмивахме, но Илка вземаше неговата страна и казваше да опитаме – може детето да има дарби. Най-после татко му се съгласи и му купи цигулка. Никога няма да забравя каква радост беше тази цигулка за Пепо! Вечерта едва се отдели от нея, за да си легне да спи. И на сутринта, още едва събудил се, ставайки от леглото, извика:

– Мамо, где е цигулката ми? – и като я видя на масата, втурна се към нея тъй, необлечен, и с такава нежност я замилва, загали... После се наведе и звучно я целуна. Това беше най-големият израз на обич за него.

Намерихме му учител по цигулка и оттогава Пепо през свободното си от забавачницата време постоянно свиреше, или по-право – стържеше на цигулката си. Сийка почна да протестира, затова после наредихме така часовете, че да може тя на тишина да си учи уроците.

И странно – Пепо успяваше! Това каза и самият му учител. Само дето нямаше търпение: малкото му сърчице тупаше, тупаше, щеше да изхвъркне, когато той се мъчеше да свири. Понякога Пепо чак се изпотяваше. Когато го виждах така, казвах му:

– Стига вече, Пепо, почини си мъничко. Всички така са започнали – по малко, по малко...

– Ами аз знаех да свиря, но сега съм забравил – казваше той.

– Ами, знаел си, кога си знаел? – смееше му се Сийка.

– Вярно, Сийке, знаех, колко много знаех...

– Кога си се научил? – закачаше го пак тя.

– Хе, по-напред, по-напред – настояваше той.

Аз стоях и ги слушах внимателно. Чуден беше Пепо със своите чудновати спомени! Веднъж, както си стояхме, той се беше нещо замислил, което с него ставаше много рядко. После изведнъж се приближи към мен и най-сериозно ми каза:

– Мамо, знаеш ли, аз един път умрях...

Аз го погледнах учудено. Обикновено съм избягвала да говоря пред децата за каквито и да е отрицателни неща, а за умирање не си спомням да сме говорили вкъщи. Той заклати глава съвсем сериозно и пак каза:

– Да, аз един път умрях.

– Какво, какво? – повдигна Сийка глава от книгата си. – Умрял ли си?! Кога? – и тя се разсмя.

– Хе, по-рано, когато бях музикант...

В това време звънецът иззвъня и дойде Илка с момиченцето си. Аз ѝ разправих за странните приказки на Пепо. За мое учудване тя не се засмя, а слушаше много сериозно. После ми каза:

– Ани, може би това дете си спомня неща от своите минали съществувания. Това не са фантазии. До 7–8-годишна възраст децата, без да съзнават това, си спомнят понякога свои преживявания и случки от минали прераждания и ги разправят, а родителите им, като не ги разбират, мислят, че това са детински фантазии. Но децата постепенно с израстването си навлизат в тоя живот и забравят миналото си. А

има хора, които могат съзнателно да проникнат в своето минало. Наистина са по-рядко, но ги има. А има и такива, пред които и миналото, и бъдещето са открити.

– Блазе им – казах аз. – Миналото не ме интересува толкова, но бъдещето... Пък понякога си казвам – по-добре е, че не го знаем, иначе ще се страхуваме предварително.

– Е, разбира се – каза Илка, – те, висшите същества, знаят на кого да разкриват това. Те никога никого не плашат. Но човек и сам понякога може да разкрие донякъде какви са били връзките му с някои хора в миналото.

– Как? – питах аз с интерес.

– Много просто! Антипатиите или симпатиите, които чувстваме към едни или други хора още от първите или от случайните ни срещи, говорят съвсем естествено за минали връзки и отношения.

– Вярно, това са факти, на които ние почти не обръщаме внимание, а ето, и те говорят нещо, ако знаем да ги прочетем...

Обикновено след такива разговори с Илка у мен наставаше просветление по много въпроси, които по-рано ми бяха смътни и неясни. Когато Жорж се връщаше вечер и не бе зает със своите чертежи, аз споделях с него разговорите, които сме водили с Илка. Той казваше, че всичко, което говори Илка, е много хубаво, но е мъчно проверимо. За тези неща се изисквало голяма вяра и доверие, за да се приемат.

Веднъж Жорж си дойде вкъщи и ни завари точно когато Илка ми разправяше много интересни неща. Той също обичаше да разговаря с нея и затова, като приседна при нас, ни помоли да продължим разговора си. Ставаше въпрос за виденията. Когато Илка си довърши мисълта, Жорж каза:

– Всичко това, госпожо Апостолова, е много хубаво, но кажете ми как може опитно да се провери? Тук всичко на вяра трябва да приемаме.

Тя се усмихна и каза:

– Човек може да прави опити само когато вярва, че ще получи някакъв резултат. Един човек не би тръгнал никога за Ню Йорк, ако не вярваше, че той съществува.

– Да, но Ню Йорк са го виждали толкова много хора.

– Няма значение, важното е, че той не го е виждал. И невидимият за обикновените хора свят е видим за някои... И тези, които са го видели, те говорят.

– Но те са малцина... тия избраници – прекъсна я Жорж.

– И Колумб⁴, когато е открил Америка, е бил само с няколко души, но все пак той е видял нещо, което милионите европейци не бяха виждали. Но те повярвали и видели, че е тъй, както е казал той.

– Да, но да се провери дали съществува Америка, това може всеки да направи, когато поиска и когато има нужните средства – възрази Жорж.

– Да се провери съществуването на други светове – усмихнато отговаряше Илка, – това също може да се направи от всеки, който пожелае, стига той да има необходимите знания и упътвания. Проникването в другите светове е толкова монопол на избраници, колкото математиката е монопол на математиците, музиката – на музикантите. Един невежа стои като сляп пред множеството алгебрични формули и за да навлезе в света на математиката, трябва да учи дълги години. Така е и с музиката. Този, който свири, той може да стане музикант.

– Да, вярно е това – отговаряше, като присвиваше очи Жорж, както правеше винаги, когато мислеше съсредоточено, – всичко това е много ясно. За да станеш математик или музикант, трябва да учиш, но да станеш ясновидец, това, мисля, е своего рода дарба, която се дарява на някои Божи избраници.

– О, не – простря ръка Илка, – не! Никоя дарба не е дошла без работа, без труд, както казва нашият Учител. Всеки талант е плод на систематична и последователна работа...

– Но каква е тази наука, чрез която бихме могли да проникнем в другите светове? Кой я преподава? Отде може да се научи?

– Стига да искате, има много литература по тия въпроси, а има и хора, които дават известни знания и упътвания.

– Но кажи ми нещо конкретно от тази наука.

– Нещо много конкретно и същевременно много съществено е: първо – чиста храна, второ – чисти чувства, трето – чисти мисли.

Жорж повдигна глава и спря за миг хубавите си очи върху изпълнения със светлина поглед на Илка, после тихо каза:

– Но каква е тази особена наука и защо предписва това?

– Защото висшите светове имат по-висши трептения и за да можем да ги схванем, трябва да направим нашия организъм по-фин, нашите мисли и чувства – по-чисти, и с това по-отзивчиви за тях. Защото у всеки човек има органи, чрез които могат да се схващат другите светове, както имаме съответни сетива за схващането на физическия свят. Но тези органи, чрез които бихме схванали висшите светове, трябва да се развият. И тази именно наука дава упътвания и знания как именно да се развият тези сетива.

– Да, вярно: всичко, както ми го разправяте, е така ясно, но все пак е тъй мъчно постижимо.

– За този, който иска да учи, нищо не е мъчно постижимо.

Жорж се замисли. Илка стана, като погледна часовника си.

– Аз се заговорих и закъснях – каза тя и като се сбогува, си отидоха с малката Светла.

Когато останахме сами, Жорж ми каза:

– Ани, всичко това, което казва Илка, е така просто, ясно и красиво... И все пак така някак... хората се боят от тях... от тяхното общество. Защо ли?

– Защото не ги познават – отговорих аз. – Всеки се бои от нещо, което не познава. Но когато го опознае, ще види, че напразно се е боял, и ще съжали за времето, което е пропуснал и в което е могъл да научи нещо тъй необходимо и полезно...

Жорж кимна с глава и се прибра в стаята си да работи.

Един следобед четях „Любовта във Вселената“ от Фламарион, когато някой лекичко почука на вратата. Беше Милка – познах я по чукането. От пръв поглед още тя ми се видя променена. Очите ѝ блестяха особено, лицето ѝ излъчваше някаква светлина и цялата тя беше тъй хубава. И току да отворя устата си и да ѝ кажа колко се е променила, тя пристъпи няколко крачки и изведнъж се залюля, сякаш свят ѝ се зави. Аз скочих и я прихванах. Полека я поведох към канапето и като седнахме, за моя изненада тя ме прегърна и заплака.

– Какво има, Милке, какво ти е? – попитах аз.

Тя хълцаше и едва задавено ми каза:

– Той отиде... отпъгува...

– О, милата – казах ѝ аз, милвайки косите ѝ, – но той ще се върне пак, няма да остане там...

– Ани, тъй страшно боли! Никога не подозирах, че тъй много може да боли...

Разбрах, че е излишно да ѝ говоря каквото и да е – думите не биха намалили болката ѝ, но сълзите биха я облекчили, и затова я оставих да плаче.

„Бедното дете – мислех си аз, – бедното дете!“ – и едва сдържах сълзите си, да не заплача заедно с нея. Като че ли от сърцето ѝ минаваше в мен една разкъсваща болка... О, защо ли човек тъй много страда за човека? Ето, срещнеш един непознат, ти не си знаел дори за съществуването му, а след тая среща той ти става тъй скъп, тъй мил... Защо ли е всичко това? С какви незнайни нишки природата свързва хората един с друг... и когато се потеглят тези нишки... о, така, така силно боли...

Милка полека-полека поутихна. После повдигна глава и през сълзи се усмихна.

– О, чудно дете си ти! – усмигнах ѝ се и аз.

– Знаеш ли, Ани, дойдох при тебе, защото не можех да се върна у дома. Умирах от мъка. Сърцето ми, горкото ми сърце, сякаш се изтръгна от гърдите ми и тръгна с него.

Нямаш представа как боли... А тъй... по-леко се диша при тебе.

– Кога отпътува? – попитах я аз.

– Сега... от гарата идвам право тук. Докато му наредя куфарите, аз си знам какво беше. Щеше да ме набие най-накрая. За нищо и никакво – вика, сърди се, кряска. В един момент щях без малко да си тръгна, ама мисля си, без това толкова малко време ми остава да го гледам, какво от това, че се сърди. Нали е все той – и сърдит ще го погледам. Само помня, че една сълза падна от очите ми върху ризата му, като я слагех в куфара.

– Дай тая риза – каза той, – защо я слагаш там, аз ще пътувам с нея.

– Вземи я – казах му аз – и току капна още една сълза на нея, без да искам, и той я издърпа от ръцете ми. Ама така начумерен беше – аха, аха... ще загърми.

– Ти си много глупаво дете, Милке – ѝ казах аз, – ти не разбираш защо той е взел тази риза.

– Чакай, Ани, по-нататък... Както и да е... с бури, с гръмотевици, наредих му куфарите. И тъй, без да види, мисля, турих му нещичко, което бях му приготвила – едни бродирани с коприна домашни пантофи и други дребни работи.

– Какво слагаш ти там? – изгърмя той изведнъж над главата ми.

– Нищо, нищо – казвам му аз, а сърцето ми трепери, ще изхвъркне. Има си хас да ги изхвърли от куфара. В това време един приятел го повика и той излезе. О, слава Богу! И после забрави и не попита. Само ми повтаряше, че нищо излишно не иска, защото от влака ще го изхвърли. Никога в живота си не бях го виждала така ядосан и сърдит. Всичко беше готово, но имаше още два часа време, за да се ходи на гарата. И какво мислиш? Дойде му наум, че имал работа при един приятел. Грабна си шапката и излезе. Знаеш ли, Ани, приплака ми се. И тогава седнах и плаках, плаках край куфарите. А аз мислех, че поне като е всичко готово, ще си поседим малко и ще поговорим. И тъй, както си плачех,

чух някакви стъпки. Докато се съвзема, той влезе. Едва си избърсах сълзите.

– Какво правиш ти пък сега? – ядоса се той.

– Нищо – казах му аз и отидох в кухнята да се умия.

След малко дойдоха да му вземат багажа и ние тръгнахме за гарата. С нас бяха и няколко негови приятели. Като стигнахме на гарата, качихме се във влака, той си настани куфарите, всичко си нареди, но все стискаше зъби и бе начумерен. А моето сърце трепереше и от това, че той тръгва, и от това, че е така сърдит...

Сбогувахме се. Другарите му слязоха, аз също. Наближаваше време влакът да тръгне, когато той изведнъж ме повика с жест. Втурнах се. „Какво ли съм забравила да му туря?“ – помислих си аз. Направи ми знак да бързам и да вляза в купето. И тогава той извади ключа на къщичката си от джоба си и ми го подаде.

Аз го погледнах. Той беше друг, о, Ани, съвсем друг! Очите му ме гледаха тъй, както никога в живота ми. Аз стоях прехласната, а той ми подаваше ключа. После се сепнах и бързо го взех. Той задържа ръката ми в своята и ме попита:

– Милке, може ли да те целуна?

– Да.

– Малка моя – пошепна ми той, – прощавай за грубостта ми. Но тъй ми беше мъчно да се разделя с теб... За всичко съм ти благодарен.

И ме целуна. В това време се чу хлопане на врата. Кондукторът извика нещо, последва изсвирване. Той ме пусна от ръцете си и ме изтласка от купето. Отвори ми вратата на вагона и аз скочих на земята. Влакът вече потегляше... Бях като зашеметена. Вдигнах ръка и му помахах. Той стоеше на прозореца до вратата сериозен и мрачен, но в мен всичко бе обляно с чудна светлина...

Когато влакът изчезна от очите ми, на мен ми се искаше да се хвърля на земята и да плача, да плача от безкрайна радост и от безпределна скръб... О, Ани, аз съм тъй щастлива и тъй нещастна...

Отново сълзи блеснаха в очите ѝ. И пак тя се усмихна през сълзи.

– Ето, виж – показва ми тя ключа на неговата къщичка, – това е най-хубавото нещо, което би могъл да ми подари, тръгвайки за чужбина. Аз ще ходя всеки ден там... и ще го чакам... Той все ще се върне един ден...

Тя се замисли. След това каза:

– Колко са чудни тия музиканти! Аз тъй... мислех, че е сърдит... И само няколкото казани в купето думи ми разкриха туй, за което в душата си знаех, че е най-красивото...

– О, Ани, щастието ни осенява с едното си крило... и с другото ни отминава. Но макар и за тъй кратък миг да ни е посетило, то оставя в душата ни най-красивите дарове.

В това време Пепо се завърна от забавачницата. Милка се втурна към него и го целуна, а той избърса страните си както винаги, когато го целуваха други, освен аз и татко му.

Позвъни се. Леля Пенка каза, че идват гости.

– Ани, аз си отивам – каза Милка, като си взе шапката. – Не съм в състояние да понасям чужди хора.

Аз се усмихнах и отидох да посрещна гостите, а Милка през другата врата мина в кухнята. След малко я чух да слиза по стълбите.

„Клетото дете – мислех си аз, – бедното дете! То не знае сега на кое да даде място в сърцето си – на скръбта или на радостта. О, сърце, човешко сърце, колко незнайни радости, вълнения и скърби има да преживее то! Дано Бог да бди и да я пази...“

* * *

Бях почнала да забелязвам, че Жорж тъгуваше, измъчваше се за нещо. За какво ли? Когато влизах неочаквано в работната му стая, често го заварвах, мрачно замислен върху някой чертеж. Но щом ме забелязваше, веднага ставаше друг: усмихваше ми се, даже си оставяше работата и идваше при мен.

Аз го гледах продължително в очите и исках да отгатна скритата му болка, а той ми хващаше главата с двете си ръце

и целуваше очите ми. Боеше ли се той, че ще прочета това, което ставаше в душата му? Веднъж го запитях:

– Какво ти е, Жорж? Ти се измъчваш нещо. За какво мислиш?

– За теб мисля, Ани.

– Тъй ли? – изненадах се аз. – Че за какво?

– О, за много работи! Защо ти например не ходиш като другите дами по журове, защо не си определяш приемен ден?

Аз го гледах крайно изненадана. Нима за това страдеше той? Не, аз виждах, че той с това само иска да отклони причината за своята мъка. Тогава аз въздъхнах и нищо не казах.

– Защо въздишаш, скъпа моя? – попита ме нежно той и ме прегърна през рамо.

– За нищо.

– Но как за нищо? Ето например – продължи той, – ти не червиш устните си – защо?

– Боже мой, Жорж, нима ти искаш това?

– Да, понякога искам, искам...

– Как? Не мога да повярвам...

– О, много просто! Когато отиваме някъде, ти със своя естествен цвят на лицето и устните винаги приковаваш всички погледи върху себе си. Когато сме на театър, десетки глави се обръщат към теб. Твоят тоалет е тъй различен от тоя на другите дами – толкова скромен и толкова елегантен. А аз бих искал понякога ти да си по-обикновена и по-малко извърнати глави да има към теб. Помниш ли онзи, който последния път стоеше пред теб в театъра? Бога ми, Ани, аз никога не съм мислил да се бия, но тогава малко остана да скоча и да му ударя плесница. Надали той видя нещо от това, което играеха на сцената. През всичкото време само си извърщаше главата към теб. Такова нахалство... едва се сдържах...

Аз стоях цяла изтръпнала. В гласа му имаше горчивина, когато той казваше и повтаряше фразата: „Да, по-обикновена, по-еднаква с другите, но по-малко обръщаща внимание на всичките!“.

Тези негови думи прозвучаха болно в душата ми. Нещо в гърлото ми се сви, някаква тежка вълна притисна гърдите ми и аз, като вдигнах ръцете си към очите, неволно заплаках. И заплаках не за себе си, не, не, а за него. О, нима той можеше да мисли така, нима това бяха негови мисли? Нима Жорж можеше да разсъждава така? О, ние страдаме повече, когато виждаме нашият любим да слиза от висотата, на която е бил поставен в нашите души, отколкото ако ние сами се сгромолявахме в някоя пропаст.

Но за миг аз разбрах с всичката си душа, че това не е Жорж, че това са странични мисли, нахлули в неговата глава. И тъй стоях с ръце върху очите си и чаках да проговори онзи Жорж, когото аз познавах от толкова време. И наистина той след няколко мига проговори.

– Ани, прости ми! О, аз никога не съм подозирал, че едно егоистично чувство може да смъкне човека толкова ниско. Никога в живота си не съм изпадал в подобни състояния като сегашните... И мен понякога ме е срам от самия мене, Ани, разбираш ли ме?

– Да, Жорж, разбирам те! Но ако ти ми имаше малко повече доверие, не би се терзал.

– Прощавай, мила, че тъй измъчвам и тебе. Аз бих искал ти да си радостна, много радостна. Усмихни ми се, Ани! Не се сърдиш, нали?

– Не зная дали някой би се сърдил, когато го обичат.

– О, скъпа моя! – каза в изблик на радост Жорж и ме прегърна.

Но когато той отиде на работа, аз почувствах, че всичко това, което ми говори, е само една от многото причини за неговото тягостно състояние... Но имаше и друго нещо – какво ли беше то?

* * *

Дните минаваха. Винаги, когато Жорж мислеше, че ме е онеправдал с нещо, ставаше двойно по-внимателен и нежен. Водеше ме на театър и на концерт по-често, запознаваше

ме със свои познати, канеше гости. Аз дълбоко в душата си ценях неговото усилие да надмогне своите лични чувства и му помагах, незабелязано от него. Защото тъй ми бе болно да мисля, че той страда. Изглежда, че Жорж схващаше това.

Наближаваха коледните празници. Децата се радваха – за тях празниците са свързани с получаването на подаръци. А Жорж ставаше все по-тъжен. Това крайно ме измъчваше.

Един ден влязох при него в работната му стая, сложих ръцете си на раменете му и тихичко му пошепнах:

– Жорж, кажи какво те мъчи? Или ти престана да ме считаш за другарка, която може да сподели с тебе радости и скърби? Зная, много отдавна усещам, че ти страдаш за нещо, и така се измъчвам повече. Нима мислиш, че не съм готова да споделя всичко с теб? Особено ако е тежест...

Той хвана двете ми ръце и каза:

– Зная, Ани, зная! Но питам се: не е ли грях, когато ти, почти дете, носиш толкова много тежести, да ти сложа и още една? Нима е леко с три деца...

– Моля ти се, Жорж, остави това на мен! Децата ми носят толкова много радости.

– Но и толкова скърби...

– Скърбите и радостите са две неразделни сестри, казва старата мъдра поговорка: който покани едната, трябва да бъде готов да приеме и другата.

– Ани, ти си едно разумно дете, това винаги ме е радвало.

– Не отклонявай въпроса, Жорж, твоето тъй дълго мълчание ме оскърбява. То показва...

– Спри, Ани, не се доизказвай! Зная какво ще кажеш и то ще прозвучи болно в душата ми. Но не, не е за това, а защото аз исках едно, а стана друго.

– Какво си искал и какво е станало?

– Исках да ти доставям само радости, а доста често ти поднасям и чаша със скърби... Исках сега, за празниците, да те изненадам с нещо, а ето, няма да мога... и това ме измъчва. Аз не мога да ти купя нищо от това, което бях си намислил.

– И затова ли страдаш, Жорж? – попитах го крайно изненадана.

– О, не само за това, но всяка мисъл, че ти ще търпиш заедно с децата някакво лишение, ме измъчва толкова много... А може би ще се наложи и някакво съкращение на бюджета ни. И всичко това, скъпа моя, ще легне пак на твоите млади плещи. Аз може би направих една погрешка – гарантирах за един човек, чието предприятие пропадна, и сега трябва да плащам доста големи суми. Освен това моето боледуване ми донесе много неприятни изненади относно работата ми. Много ангажименти пропаднаха... Изобщо, всичко е много объркано.

Аз стоях и слушах внимателно. Може би положението не беше много добро, може би щеше да се наложи да правим големи финансови съкращения, но нали Жорж беше жив и здрав. Нали децата бяха здравички – всичко друго можеше да се понесе по-леко. И защо трябваше да се измъчва Жорж за това? Нима мъката можеше да поправи нещата? Но аз разбирах отде произхожда мъката на Жорж и му казах:

– Знаеш ли какво, аз мисля, че при неблагоприятните условия хората се приближават повече.

– Да, понякога.

– Когато вървят двама влюбени, нали ще се зарадват, ако завали дъжд и се покрият с една мушама, ако нямат две?

– Да, но какво искаш да кажеш, Ани?

– Това, което казвам. Колкото отвън условията са по-неблагоприятни – дъжд вали, вятър духа – толкова ние ще стоим по-близо един до друг и ще се радваме, че сме така близо.

– Ти си чудна, Ани, с твоите разсъждения...

– Защо, Жорж, нали обичта прави нещата ценни? На мен ми се струва, че ако не обичам един човек, и в палати да ме заведе, и палата му не бих обичала. А ако обичам някого, и малката колиба, в която сме се подслонили, за да не ни вали дъждът, ще бъде за мен скъпа и свята, защото любовта ще я освети. Ако нашата дружба се намалява или увеличава

съобразно с парите, то тя за основа ще има парите, богатствата, а не обичта.

– Това е вярно, Ани, но аз тъй съм мечтал за тебе... да бъдеш при най-добри условия.

– Ами аз съм...

– Но аз бих искал още.

– Е, Жорж, имаме толкова години пред нас. Ти само запази мечтите си, може би ще имаш възможността да ги реализираш.

– Ани, draga приятелко, ти правиш изведнъж товара не само лек, но и безсмислен.

– Кой товар?

– Ами безпокойството ми за материалните съкращения, които може би ще се наложи да направим.

– Да работиш – това е радост за мен, но да се безпокоиш заради мене – това ме наскърбява.

– Защо? – учуди се Жорж.

– Защото мислиш, че ще ми бъде неприятно да бъда под един чадър с теб, когато ни вали дъжд... Аз мисля, че страданията повече сближават хората, отколкото радостите. Радостите са като слънцето: когато пекне – хората се отдалечават един от друг. Горещо им е и голямата близост им става неприятна. А когато свие студ, и скарани да са, опират си гърбовете и се топят. Не е ли така?

– О, Ани, Ани – засмя се Жорж, – ти ме караш да предпочитам студа пред слънцето.

– О, не, не казвам това. Всяко нещо си е на времето и на мястото. И на слънцето, и на студа ще се радваме. Всяко нещо поотделно си носи своето благо.

– Ани, ти си истински философ.

– Почти – усмигнах му се аз. – Но ако ти продължаваш да се тревожиш, това значи...

– Какво значи – запита ме Жорж и очите му просияха в игрива светлина.

– Значи, че искаш да не сме близко един до друг, а на раздалеч.

– Каква е тая нова дума „раздалеч“?

– Специална за случая.

– Ани, ти винаги умееш да обръщаш нещата.

– Не, не ги обръщам, но само ще се ползвам от това, че ще сме по-близко, и ще те целувам по-често.

Лицето на Жорж просия и като протегна ръце към мен, каза смеешком се:

– Моля за приложение на думите.

Аз го прегърнах и целунах. Това бе една рядка проява от моя страна и той беше така радостен...

Следобед той работеше и тихичко си пееше на откъслечи една мелодия... Черната сянка на материалните оскъдици, която беше смукала с дни и седмици силите му, се бе стопила, бе изчезнала... А на мен в душата някой ми пееше хубава мелодия. „О, нали има една любяща ръка над нас – мислех си. – От какво има да се боим?“

Аз не можех да бъда полезна на Жорж в неговите работи, но можах да съкратя някои разходи, които все пак биха го облекчили.

Знаех, че децата очакваха за празниците нови дрехи и различни подаръци, играчки. За Дани и Пепо беше лесно. Един стар костюм на Жорж би послужил за нови костюми на децата, но въпросът със Сийчето ме затрудняваше. Тя беше почнала да обръща особено внимание на тоалета и често свиваше вежди, когато трябваше да облича нещо, което не ѝ харесваше много.

Ако ѝ кажех лекичко, че е необходимо да мине без нова рокля за Коледа, тя би кимнала с глава, но знаех, че устничките ѝ ще се свият, сърцето ѝ ще се наскърби. И пак в нейното съзнание ще изпъкне, че „втората майка“ е причината за това, че ако бе жива нейната майка, то непременно би имала нова рокля. Защото при Сийка, колкото да бе станала след боледуването си внимателна към мен, все имаше една преграда между нас. И тази преграда ставаше ту прозрачно тънка и дори тогава заживявах с илюзията, че я няма, ту изведнъж отново я забелязвах доста осезателно. Аз полагах всички усилия за премахването ѝ, но усещах, че пак отнякъде в нейната душа се вливат струи против мене и тя твърде много се измъчваше в решението си към кого

да наклони. О, какво не бих направила да се премахнеше тоя вътрешен тормоз у това хубаво дете – това постоянно раздвояване я караше да страда твърде много.

Самата Сийка, като по-големичка, беше по-разумна. Не правеше скандали, както първите години, но едно обръщане на глава, свиване на вежди, поглед, изпълнен с тъга, ми говореха за нейното вътрешно състояние, което тя понякога се мъчеше да прикрие. И се питах: кои бяха тия хора, които не желяеха душевния мир на това дете, защо те му всаждаха тази неприязън към мен? Защо те не му помогнат да прекрачи тоя праг на понятието „втора майка“ и с това да му спасят толкова душевни терзания?

Тогава помня, че тя беше почнала да ходи у вуйчови си Иванови – у най-стария брат на майка ѝ. Той може би ме бе виждал отдалече, както и аз го видях веднъж в театъра, но знаех, че не ме обича само защото твърде много е обичал сестричката си Елена. „Боже мой – мислех си аз, – колко много напластени понятия, чувства, предубеждения, които не почиват на никаква разумност.“

Но колкото по-често Сийка биваше у тях, толкова по-добре схващах, че оттам тя се настройва така и въщи беше мрачна и неразположена. И след всичко това на мен ми бе крайно неудобно да я лиша от нещо, което тя очакваше. Или може би да опитам да ѝ поговоря сериозно, че трябва да се задоволим с това, което имаме, докато татко ѝ си пооправи работите... Защото фактически гардеробите ни бяха пълни, но по навик трябваше да се спази традицията и да се направи нещо ново за празниците.

Така си мислех аз и търсех изход от това положение, а между другото отстраних момичето, което помагаше в кухнята и в почистването на къщата. Всичката работа, която вършеше то, започнах да я върша аз. Леля Пена гледаше изпитателно на усърдието ми за работа, а аз ѝ се усмихвах весело.

Хрумна ми да направя сама различните играчки за децата, които трябваше да донесе Дядо Коледа. И започнах да измислям какво ли не. Качих се веднъж на тавана – там

имаше толкова много неща, че аз просто се учудих. Макар че трета година бях в тая къща, аз избягвах да разглеждам тук и там, защото все чувствах, че това дразни и натъжава Сийка. Тя сякаш все още мислеше, че аз нямам право на това, което е в къщата, и че над всичко имаше право само маминка ѝ. Но новата мисъл – да зарадвам децата с нещо, ме накара да прегледам всичко, без някаква сянка да се появи в душата ми.

На тавана имаше три големи сандъка. Отворих ги внимателно – там имаше какви ли не нови неупотребявани неща. В единия – килими, черги, разни, изработени на етамин, покривки. В другите два – неупотребявано бельо, чаршафи, калъфи за възглавници, хасета и няколко парчета различни платове. Когато ги разгънах, от тях изпаднаха бележки – взех ги и ги прочетох. Те бяха от Жорж до Елена. От тях разбрах, че платовете ѝ бяха подарени от Жорж послучай рожден или имен ден или за големи празници. Имаше пет парчета – копринени, кадифени, вълнени – според случая и сезона. Виждаше се, че тя или е искала да си ги остави за спомен, или пък не е имала нужда да ги ушие веднага, тъй като и без това е имала много. В сандъка имаше още чорапи, дантели, кърпи – все неупотребявани. После научих, че този сандък е бил качен на тавана след нейната смърт.

Освен тези три сандъка на тавана имаше нещо като етажерка, на която бяха наредени 5–6 нови хубави одеяла, юргани, килими. По стените бяха накачени много вехти или полуовехтели, неупотребявани вече дрехи. Имаше оставени до стената сервизи от чинии, чаши, разни чугунени тенджери, две електрически ютии. После научих, че повечето от тези сервизи и неща са се падали на Елена от лотарийни билети. Нейните билети винаги печелели. Това ми разправи веднъж Сийчето, след като се завърна от вуйчови си Иванови. Изобщо маминка ѝ била голям късметлия.

Тогава си помислих дали вуйчо ѝ на Сийка знае за затруднението на Жорж? Твърде беше вероятно, защото Сийка все по-често си спомняше много забравени неща от времето на маминка ѝ, които тя разказваше като че ли случайно от

време на време, от което аз виждах какво изобилие е имало, когато е била жива нейната маминка.

След като разгледах добре всичко, реших по деликатен начин да съобщя на леля Пена за положението, в което се намираме, и да я помоля за съдействие. Но все ми се струваше, че тя или знае нещо, или пък се досеща. Боях се да не би да си помисли, че тя ни тежи, и затова трябваше да ѝ говоря най-деликатно. Но тя ме избави от това притеснение, като сама ми заговори:

– Не ми харесва много – започна тя, – дето Сийка почна да ходи ден през ден у вуйчови си Иванови.

– Че защо? – попитах аз. – Нали той е брат на майка ѝ?

– Ех, брат, то се знае, но неговите деца са ей такива, какво да ти кажа – на баща си приличат. Той е един груб човек... Един път тука така наскърби моята Мика, че докато съм жива, ще го помня...

Така, разговаряйки с нея, аз използвах случая да ѝ кажа за затруднението, в което се намираше Жорж. Тя, макар че била вече научила това от Милкината майка, все пак бе поласкана от доверието, което ѝ оказах, и от сърце пожела да ми помага във всичко. Оттогава като че ли станаме още по-близки и тя почна да ме нарича „мила“ – тъй, както казваше и на дъщеря си. И аз искрено се радвах на всичко това.

Когато Сийка и Пепо биваха на училище, тогава ние с леля Пена приготвихме подаръците. От разни копринени и кадифени парчета направихме палячовци и зайчета, кончета, които наистина станаха много хубави.

За Пепо и Дани подаръците бяха готови, оставаше само да се измисли нещо за Сийчето. Един ден, когато тя се завърна от училище, аз ѝ показах един от платовете, които бях намерила в сандъка на Елена. Тя много се зарадва – платът бе светлосин, копринен, плътен. Когато го разгънах, Сийка се изненада, че е толкова много. После се взря, разгледа го по-добре и изведнъж повдигна глава. Никога няма да забравя погледа ѝ. Той изразяваше учудване, а същевременно питаше: „Отде взе тоя плат?“

После тя притвори очите си и като въздъхна дълбоко, каза:

– Колко много прилича тоя плат на този, който татко бе подарил на маминка, когато се роди Дани!

Аз неволно прехапах устни. Това дете винаги бе показвало удивителна памет. А аз не си и помислих, че тя може да помни тия платове. Но тя най-добре може да помни!

Седнах на един стол и се замислих. Такъв обрат никак не бях предполагала в работата. Какво да ѝ кажа и би ли могла да ме разбере? И изведнъж изпъкна в съзнанието ми фразата, която Сийка бе казала един път: „Откакто дойде втората ни майка, толкова нещастия ни се случиха“. Това може би не бяха нейни думи, но тя ги бе възприела и асимилирала, те бяха станали нейни. А сега, ако ѝ кажех за затруднението, в което се намирахме, щеше да допълни: „Откакто дойде втората ни майка, на татко му тръгна назад“.

Неволно сълзи бликнаха от очите ми. О, аз никога не бях си представяла на колко изпитания и трудности ще бъде поставяна тая „втора майка“. От векове е напластено в съзнанието на хората тая ужасна неприязън към втората майка... И неведнъж си бях пожелавала да бъда приятелка на тия деца, да прихождам в къщата им и да си отивам. Те тогава биха ме обичали повече, не биха се спъвали от понятието „втора майка“.

Аз станах и се загледах в прозореца. Сийка стоеше пред плата и го гледаше. След това каза:

– Аз не искам нова рокля за Коледа.

В същия момент влезе леля Пенка, водейки Дани за ръка, и чу това, което бе казала Сийка. Може би тя изведнъж бе схванала какво бе станало и като се престори, че нищо не знае, каза ми:

– Ани, Сийка харесва ли този плат? Ако не ѝ харесва, да донеса от тавана друг. Нека си избере детето, което му харесва. Че майка ѝ за нея ги остави... Други момичета нямаме, а панталони не стават от такива платове.

Аз се обърнах и ѝ благодарих с поглед. Сийка стоеше права и бледа и гледаше с недоумение леля Пенка. А последната, като я притегли майчински, каза:

– Ела, Сийче, да ти дам нещо в кухнята, специално съм го приготвила за теб, да видим дали ще ти хареса. – И като тури плата под мишницата си, тръгнаха двете със Сийка към вратата.

В това време Дани бе дошъл тихичко при мен, покачи се на един стол и протегна ръчички да ме прегърне. Неволно пак бликнаха сълзи от очите ми. Някаква набрала се мъка търсеше път през сълзите да излезе навън. Дани, като видя сълзите ми, каза:

– Майче, недей плака – и изведнъж той сам заплака.

О, той бе толкова нежно дете, не можеше да гледа сълзи, без той сам да заплаче. Аз го прегърнах и го притиснах до себе си. О, защо ли това дете бе най-близко на сърцето ми, защо ли го чувствах като мое собствено? Като че ли то бе част от самата мен. Не че не обичах Сийка и Пепо, не! Пепо ми бе тъй мил и беше тъй сладък със своя буен нрав. Сийка също ми бе скъпа, но Дани сякаш бе вътре в самото ми сърце. Може би защото той още не знаеше, че съм му втора майка? Той обичаше толкова много да го милвам и целувам, да го приспивам вечер с песен. И колкото порастваше, повече се прилепваше към мен, сякаш като че ли с растенето чувстваше нужда от повече нежност и обич. И остра болка свиваше сърцето ми при мисълта кога той ще научи истината, че съм му втора майка... И какво ли би станало тогава?! Ще охладнее ли, ще се отдръпне ли? Или, което е най-присъщо за него, ще се затвори в себе си и мълчаливо ще страда? И за какво? О, какво не бих дала да го избавя от това страдание, от тая мълчалива скръб, защото не можех да понасям мисълта, че той ще страда за каквото и да било.

Ако можех да го отнеса някъде, където никой няма да му каже тая истина, която ще му причини толкова болка! И когато порасне, когато стане разумен и способен да разбира, ако трябва – заради истината – аз сама ще му открия това.

Ще му кажа, че съдбата или провидението ме е изпратило да заместя неговата майка, тъй като тя е била повикана на другия свят. Че за да обичаме някого или нещо, не е необходимо да го родим или да сме родени от него, защото ние обичаме и небето, и Слънцето, и звездите, и планините, и цветята, без да сме ги родили или пък те да са ни родили. Че аз бих искала да му остана като стара приятелка, докато един ден повикат и мене на другия свят. Но дотогава бих желала да му бъда полезна, с каквото мога. И тогава той би разбрал. О, да, той би разбрал и болката му ще бъде по-лека и страданието – по-малко.

Така се бях замислила, държаща Дани на коленете си, когато вратата се отвори и влязоха леля Пена и Сийка.

– Ани – обърна се към мене леля Пенка, – къде е журналът, Сийчето да си избере модел за роклята?

Аз оставих Дани и подадох журнала. Личеше си, че Сийка беше плакала, но за какво? Във всеки случай разчитах, че леля Пенка не ѝ е говорила за затруднението, в което се намираше татко ѝ, освен ако тя самата вече не знаеше това от вуйчо си Иван.

Преглътнах дълбоко обхваналата ме мъка и почнахме със Сийка да разглеждаме моделчетата в журнала. Аз по-рано ѝ бях избрала един и ѝ казах:

– Сийче, ето това моделче не ти ли харесва, моето дете?

– О, да, мамо! – отвърна тя с особен глас, който показваше, че желае да се изглади малката сянка, която се бе появила преди малко. Аз я погледнах. О, тя бе тъй мила в своето желание да бъде добра. Тогава я притеглих към себе си и я прегърнах.

Дани, който не можеше да понася да прегръщам друг, без да съм прегръщала него, се качи пак на стола и ме обърна от другата страна.

– Сийче – обърнах се към малката аз, – искаш ли да бъдем само приятелки?

Тя се отдръпна и ме изгледа, неразбираща какво ѝ казвам.

– Ти ако искаш, не ми казвай „мамо“, аз никога няма да ти се сърдя за това, но бих искала да сме приятелки с тебе. Тогава ще бъде по-леко и на теб, нали? А и на мене също.

Сийка си присви очите, което ѝ бе навик, когато се замисляше за нещо.

В това време вратата се отвори шумно и влезе Пепо, който се връщаше от урок по цигулка. Учителят му живееше близо до нас и Пепо ходеше у тях. Той остави цигулката си и се втурна към мен. Всички се усмигнахме. Пепо винаги внасяше някаква прясна струя със себе си и натегнатата атмосфера се разпръскваше като разгонена от буен вятър.

– Мамо – казваше ми той, докато го целувах за добре дошъл, – да знаеш, днес учителят ми каза, че щял да ме фотографира и да ме прати във вестника, защото съм му бил най-малкият ученик. И затова каза утре да ме облечеш с новите дрехи. Чу ли, мамо?

– Да, сладкият ми, чух. А днес взе ли нов урок?

– Взех. И учителят ми каза да не бързам много, като свиря, че приличам на луд кон, който тича по житото. А знаеш ли, мамо, аз като стана голям, ще си купя един луд кон. Ама няма да тичаме по житото. Мамо, нали ще си купя кон?

– Ще си купиш, детето ми.

– И на тебе ще ти купя, искаш ли?

– О, само да не е луд!

– Не, на тебе ще купя златен фойтон – и Пепо отново се впусна в своите чудновати фантазии.

– А можеш ли да ни изсвириш новия си урок? – запитах го аз, за да го върна в действителността.

– Ей сега, мамо – отговори той и се затича към цигулката си.

Пепо отвори кутията, извади цигулката и започна да свири. Беше една лека песничка. Останах крайно изненадана. Той наистина за няколко месеца ни бе учудил с успеха си, но това бе нов урок, а Пепо го свиреше сравнително сполучливо. Може би това се дължеше и на добрия похват на учителя му, който му избираше съответни на неговия

темперамент подходящи упражнения и песнички. Имаше особено едно хорце, което беше любимо на Пепо и той си го свиреше много често. А винаги, когато Пепо свиреше, Дани стоеше прав и го гледаше с широко отворени очи. И щом Пепо свършваше, Дани въздъхваше дълбоко. Понякога искаше да пипне цигулката на батко си, но Пепо беше влюбен в нея и не даваше никой да я бутне. Той като че ли намери обект, достъпен нему, където можеше свободно да излива изобилната любов на малкото си сърчице. Често го заварвах да говори най-нежни думи на цигулката си, да я милва и да си приказва с нея като с приятелка. Сийка му се смееше, но той като че ли не ѝ обръщаше внимание и пак си повтаряше: „Милата ми цигулчица“.

Когато Жорж се върна от работа, Пепо изсвири пред него заучените песнички. Татко му го похвали, а след това игра с него и Дани. Сийчето също се присъедини към развеселената група и от време на време се обръщаше към мен, като ми казваше:

– Мамо, виж какъв е смешен Пепо.

Аз я гледах с нежност и се питах дали това „мамо“ бе в отговор на моя въпрос? Горкото дете, колко от малко започна да страда то? О, тия години, тия хубави детски години, които тя трябваше да преживее в чиста безгрижна радост, защото никога няма да се върнат... А скръбта и страданията нямаше да я пощадят в по-късните ѝ години и щяха да ѝ гостуват, както и при всички други хора. Малката клета птичка! „Сийче, Сийче – мислех си аз, – колко нежност има в сърцето ми за теб. Ако би знаела моята мисъл за теб, би имала повече доверие към мен. Но ти ще пораснеш, ще можеш да разбираш – и тогава ние по-добре ще се разбираме и ще бъдем по-близки...“

– Ани, за какво мислиш? – запита ме Жорж изведнъж.

Видях как Сийка трепна и пребледня.

– Аз ли, Жорж? Така, замислих се колко хубаво ще бъде, когато децата пораснат. И специално – за Сийчето. Тя ще порасне скоро, ще стане голяма, нали?

– Боже мой, Ани, ти си чудна!

– Защо?

– Ами така... Но ела при нас. Я деца – обърна се той към малките, – да отидем да прегърнем мамичка.

Пепо и Дани се втурнаха към мен. Жорж ги вдигна с двете си ръце и тримата ме прегърнаха. Аз се усмихнах и целунах двамата малки.

– Ами мене? – запита Жорж засмян.

Между главите на Жорж и Дани видях Сийчето изправена да ни гледа.

– Само малките деца се целуват – казах аз, – за да пораснат, а големите са вече пораснали.

Жорж схвана погледа ми, обърна се и видя Сийчето... и като почна да се преструва, че плаче, отиде, носейки двамата малки към нея.

– Сийче, мене не искат да ме целунат, целуни ме ти.

Дани, който не знаеше още кой плач е истински и кой не, се разплака с баща си. Жорж замлъкна и трябваше със Сийка да утешат Дани. После той я взе на коленете си и заприказва с нея за училището. Тя с особена радост му разказваше разни случки. В моята душа беше леко и радостно, като ги гледах.

Същата вечер, когато се прибрахме в спалнята, помолих Жорж да отделия повечко внимание на Сийчето. Тя така има нужда от това и тъй много се радва. Жорж ме прегърна и каза:

– Ани, Ани, да знаеш колко си ми скъпа... Колко много трябва да благодаря на providението, загдето те изпрати за спътница в живота ми.

– И аз също, Жорж.

Той ме погледна. Очите му пак изпуснаха сноп светли лъчи. О, тия хубави очи, колко обичах да ги гледам! И колко той целият ми бе мил и скъп!

* * *

Същата нощ сънувах Елена. Вървахме заедно из една цветиста ливада. Тя беше облечена в бяла дреха.

– Ани – каза ми тя, – знаеш ли какво е това, по което вървим?

– Ливада – казах ѝ аз.

– Не, това е сърцето на едно същество, което ни обича и двете.

– Не разбирам – казах ѝ аз.

– Да, твърде е мъчно хората от другата страна на живота да разберат това. Но, Ани, ти не изпълни моята молба.

– Коя?

– Да свириш на пианото. Ти имаш вече толкова опитности... и все пак не можеш да разбереш, че нашите срещи с теб са една реалност. И че нашето познанство не почва отсега, нито ще се свърши с този живот. Зад нас стои минало от хилядолетия и пред нас е вечността, в която има още много пъти да се срещаме. Ти напоследък мислиш по-рядко за мен и затова аз не мога лесно да идвам при теб. Но свири на пианото, това ще ти бъде много полезно. Ще имаш много хубави откровения. А така ще помогнеш и на мен, но как и защо – не ме питай. На нас тук не ни е позволено да говорим за всичко, но знай, че това, което ти говоря, е истина. Аз имам да ликвидирам с още доста работи на Земята. Ще свириш, нали?

– Има едно неудобство – казах ѝ аз.

– Сийка ли? – попита тя.

– Да – тихо промълвих аз.

– Ани, ще мине време и очите ти ще се отворят. Тогава ще видиш света и хората други. Майка, баща, братя, сестри – това са понятия за Земята, това са временни, преходни понятия. И когато човек напусне Земята, тогава вижда, че всички са само души. И заветът на Бога към тия души е да се обичат... И когато има души, които по едни или други причини са непримирими от векове, поставят ги да са майка и син или майка и дъщеря – да имат една кръв, за да могат по силата на закона за родството на Земята да се обикнат. Разбираш ли ме?

– Мисля, че да...

– Както с тебе, така и със Сийка сме се срещали и друг път. Аз съм направила спрямо нея в миналото известни

погрешки, затова в тоя живот, макар и малко години да бяхме заедно, тя ми правеше доста сцени. Аз тогава не разбирах това и си мислех, че това дете има недобър нрав... Но не, това не е било нрав, а памет в подсъзнанието – това подсъзнание, в което са складирани всичките минали преживявания. Ясно ли ти е?

– Да.

– Аз ти говоря много, защото времето е кратко, а трябва да ти кажа много неща и разчитам, че ще ме разбереш. Моята работа със Сийка не е свършена. Сега, като имам светлината, която ми дава едно голямо светло същество, аз искам правилно да разреша задачата си. Ти си най-подходящото лице, чрез което мога да се проявявам. Искаш ли да ми помогнеш?

– Да, с удоволствие.

– Тогава, Ани, помни – ние сме с тебе две души, които ги свързва...

– Миналото и бъдещето – прибързах да отговоря аз.

Тя ме погледна и каза тъжно:

– Аз бих искала да ги свързва единственият Божествен закон – Любовта. И ако тая любов ти можеш да я приемеш под формата на сестра, знай, аз ти казах и по-рано, ние сме били сестри. За вас – човеците в плът, формите са важни тъй много. А ти сега знаеш ли как си дошла при мен?

– Как?

– Ти не си с физическото си тяло, а с астралното... Ани, ти си една душа, която е работила в миналото. Имаш много духовни придобивки оттогава, които на Земята се казват дарби, но ти трябва да ги развиеш. Аз сега си отивам, защото тук времето ни е определено и ние се учим, както и вие на Земята.

Тя помахна с ръка, усмихна ми се – и аз се пробудих. Веднага станах тихичко, запалих джобната си лампичка и записах целия сън, който беше тъй ясен в съзнанието ми.

И когато си легнах отново, аз си мислех: „Колко е сложен животът... и светът, а колко прост го виждаме ние...“. И чух сякаш някой да ми нашепва в душата: „Широтата на света и на живота е в зависимост от широтата

на съзнанието.“ „А какво е това съзнание – мислех си аз, – какво е и човекът?“.

* * *

Останаха няколко дни до Коледните празници. Всички подаръци бяха направени. При това тайно приготвление сякаш се яви някаква задушевност между мене и леля Пенка и тя се отнасяше все по-нежно към мен. Бедната жена, може би и тя имаше нужда да излее към някого своите майчини чувства, а дъщеря ѝ е така далече. На мен самата тя ми бе станала още по-мила и гледах да бъда внимателна към нея. И незабелязано станахме като приятелки, които бяха необходими една за друга и се допълваха.

Колкото в началото на идването ми в тая къща нейното неприязнено отношение към мен да затрудняваше работата ми с децата, толкова пък сега с доброто си майчинско отношение тя ми помагаше и ме облекчаваше при възпитанието и работата с тях.

Един следобед Жорж се завърна с много измъчен и изтерзан вид. Сърцето ми болезнено трепна, но останах видимо спокойна и не го запитах нищо, за да не увеличи тревогата му. Само гледах да бъда крайно внимателна, за да мога поне с това да облекча малко състоянието му. Аз му говорех леко и с нежност за децата. Разказвах му усмихнато за успехите и за чудните буйства на Пепо, за нежността, която понякога Сийка проявява към мен. Аз знаех, че всеки баща обича децата си – от най-простия до най-учения, от най-бедния до най-богатия – и винаги хубавото, което се разказва за тях, действа благотворно на измъчената му душа.

И наистина, видях как полека-лека опнатите черти на Жорж се отпуснаха. Той се поуспокои и хубавите му очи ме загледаха тъй нежно и тъжно, сякаш ми казваха: „Ани, Ани, да знаеш какво е в душата ми...“. Аз само му се усмихнах.

След малко децата се втурнаха, цели оснежени. И тримата бяха зачервени, освежени от разходката, и се втурнаха към татко си. Аз използвах този момент и отидох

в кухнята при леля Пена, която току-що се бе завърнала с децата от Милкини. Мислех, че все бе научила оттам нещо за работите на Жорж. И наистина, едва влязох в кухнята, и леля Пена ни каза:

– Да знаеш, Ани, Жорж се намирал в ужасно затруднение.

– В какво? – запитах бързо аз.

– Имал да плаща някаква полица за онзи, за когото гарантирал. Събрал отгук-оттам, но все не му достигали.

– Кой ти каза?

– Мария, Милкината майка. Тя вчера била у Иванови, у брат си, той ѝ казал това. Приказвали са си доста и даже ѝ казал, че ако искате, може да пуснете Сийка да живее у тях... Той щял да се грижи за нея, че без това имал само момчета, а би искал...

Боже мой, сякаш някой хвана сърцето ми и го дръпна силно. В този момент разбрах колко ми е скъпа Сийчето. Да я вземат, да не я виждам всеки ден... О, не! Сякаш ръката, която грубо дръпна сърцето ми, го стисна отново много силно и аз неволно изохках. Не, по никой начин, освен ако тя сама пожелае да отиде при тях.

Леля Пена продължаваше да ми говори, но аз се замислих за Сийчето и за Жорж. Ах, да, трябваше да се помогне на Жорж, но как? И както се бях замислила, несъзнателно хванах златната верижка на врата ми. Изведнъж се усмигнах и плеснах с ръце. Леля Пена ме изгледа изненадано. Аз ѝ обясних. И докато тя ме гледеше неподвижно, държаща една чиния с картофи, аз излязох от кухнята, отидох в спалнята, извадих кутията, в която имах разни обеци, гривни, пръстени с диаманти и още други разни скъпоценности, които майка ми ми бе дала, когато излязох от дома заедно с Жорж. Имаше между тях някои много старинни неща, които се бяха предавали от поколение на поколение в нашия род, но аз не обичах да нося нищо от тях, освен нежната верижка, която ми бе подарил Жорж. На нея имаше малък медальон, в който бях сложила снимката на Жорж с трите деца. После извадих спестовната си книжка. Там имах 20 000 лв. Баща ми всяка година беше внасял на

рождения ми ден по 1000 лв., до женитбата ми. О, знаел ли е той в какъв труден момент ще ми послужат те и колко много ще ме зарадват? Аз знаех, че баща ми бе направил и една застраховка, но не знаех кога ѝ изтича срокът, може би имаше още няколко години, но ако на първо време може да се възползвам от спестовната книжка...

Часът беше 5. Пощата бе близко и аз можех същия ден да изтегля парите. Облякох се набързо и отидох да се обадя на Жорж.

– Къде, Ани? – изненада се той.

– Имам малко работа, скоро ще се върна.

И очите му все още ме гледаха широко отворени, учудени, когато аз затворих вратата и забързах тичешком по стълбите... Из пътя почти тичах, така ме радваше мисълта, че ще се помогне и облекчи поне малко положението на Жорж.

Когато отидох да тегля пари, чиновникът ме запита:

– Всичките ли?

– Да, всичките.

Той ме погледна, преброи парите и ми ги даде.

Пак тичешком се завърнах у дома. Облякох домашната си дреха и се втурнах в стаята при Жорж и децата. Жорж четеше вестника си и като влязох, помъчи се спокойно да ме запита, уж така, безразлично, где съм била. Но видях, че беше бледен и очите му бяха станали още по-тъжни. Аз не исках да му отговоря в момента и го запитах какви новини има във вестника.

Тогава той стана, дойде при мен, прегърна ме през рамо и ме запита:

– Мила, къде беше? Прощавай, че те питам.

– Ще ти кажа, Жорж, но ела да идем в спалнята. И аз имам да те питам нещо.

Той пак ме погледна учудено и тръгна с мен. Когато затворих след нас вратата, аз прегърнах Жорж и като долепих устните си до неговите, го попитах би ли искал да ми създаде една радост.

– Знаеш, мила, че съм готов всичко да направя за тебе.

– Зная това, Жорж, но се касае за това, да ми създадеш една голяма радост.

– Колкото по-голяма е, толкова по-щастлив ще се чувствам. Но защо е това предисловие? Кажй, Ани, какво има?

– Но обещавах ли?

– Да – каза той нетърпеливо.

Тогава аз станах, извадих от чекмеджето връзката банкноти, завити във вестник, и му ги сложих в ръцете. Когато ги отвори, той леко ахна и едва не ги изпусна от ръцете си. После ме погледна. Аз разбрах – питаше отде съм ги взела. Донесох му спестовната си книжка. Той изведнъж стана много тъжен и каза:

– Ани, Ани, другарко моя... – и остана неподвижен.

– Жорж – казах му аз, – ти не ме обичаш достатъчно.

Той трепна и се обърна. Големите му тъжни очи бяха влажни.

– Защо? – попита той.

– Защото ти още ме отделяш от себе си.

Той ме загледа учуден. Аз продължих:

– Да, ти ме отделяш от себе си. Ако не беше така, ние бихме били едно и нямаше да има мое и твое, а само би имало наше.

– Но Ани, скъпа моя, как можеш да си помислиш такова нещо! – възнегодува той. – Аз само се измъчвам, защото не само че не ти давам, както бих искал, а ето, че ограбвам и теб.

– Всяка подобна скръб и мисъл, че си ме ограбил, показва липса на обич – настоях аз.

– Но ти си чудна, Ани. Как схващаш обратно нещата!

– Не обратно, а така, както си е. Ти когато ме доведе тук и ми даде на разположение цялата си къща и всичко в нея, аз възроптах ли? Не. Когато ти ми донасяш плода на твоя труд, аз се радвам, защото твоят успех е и мой. И от това следва, че всеки твой неуспех пак е и мой. А ето, ти се делиш – това било мое, другото – твое, а всяко деление показва липса на обич.

Той ме гледаше крайно изненадан. После изведнъж очите му просияха, усмигнаха се и Жорж ми каза:

– Ани, благодаря ти! Ти ме освободи от един предразсъдък и от една моя своего рода гордост. О, ти, моя мъдра приятелко! Боже мой, как да ти благодаря, Ани?

– Както и аз – отговорих му и го целунах по хубавите коси.

Жорж изведнъж стана и запя и цялата стая се изпълни с някаква празничност. Цялата вечер всички бяхме весели. Децата играха, лудуваха, а от всички най-весел беше Жорж. Сийка ни свири на пианото, Пепо – на цигулката, а Дани в това време стоеше неподвижен с поглед, впит в Пепо.

Когато децата си легнаха и Жорж се прибра в спалнята, аз и леля Пенка отидохме в кухнята да измием чиниите. Тогава ѝ разказах за парите, като я помолих да не казва никому. Моето доверие към нея винаги я привързваше повече към мен и това така ме радваше.

На Коледните празници имаше много радости за децата. Дойдоха Милка и майка ѝ заедно с братчето ѝ, което беше във ваканция. То учеше в американския колеж. Беше високо момче с голямо бяло чело и сини, хубави, замислени очи. Още от първия поглед това момче ми направи силно впечатление. Седеше мълчаливо и сякаш унесено в някакъв друг свят. Когато Сийка и Пепо му показваха тетрадките и блоковете си, той ги разглеждаше с особено внимание и се отнасяше с тях така, сякаш бяха негови връстници. И във всичките му обноси имаше някаква си особена красота.

После той изведнъж стана, приближи се при мен и за моя изненада каза:

– Мога ли да ви помоля да изсвирите нещо на пианото?

Аз трепнах и го погледнах. И странно – в неговите хубави сини очи сякаш видях да ми се усмихват очите на Елена.

„Боже мой, какво е това?“ – запитах се мислено аз и прекарах ръка по челото си.

Той стоеше и чакаше.

– Да, Ани – подхвана и Милка, която разговаряше нещо с Жорж.

Всички повториха молбата и аз седнах на пианото да свиря. Най-после изпълних желанието и на Елена. И странно, когато засвирих, изведнъж усетих особени тръпки в мозъка си, което никога досега не бях чувствала. Ученикът прелистваше нотите. По едно време усетих като че ли някой ми извърна главата, въпреки моята воля, и аз се загледах в отсрещната стена. Леко ахнах: там в едва уловими очертания беше силуетът на Елена. И тогава почнах да свиря нещо, което никога не бях свирила.

Когато най-после завърших свиренето и си обърнах главата към ученика, той беше неподвижен, взиращ се в посоката, където се губеха очертанията от силуета на Елена. Тогава, без да съзнавам, тихо го запитах:

– Видяхте ли я?

Той извърна замислените си очи към мен, спря погледа си, дълго непремигващ, взиращ се в очите ми, и най-после промълви тихо:

– Да. А вие?

– И аз.

Той въздъхна с облекчение. И после проговори пак тихо:

– А аз мислех, че съм луд...

– Бедното дете! – прошепнах аз.

Той ме погледна с благодарност и каза:

– Да, мислех, че съм ненормален – такива работи виждам... Мислех: болен съм... и исках да отивам при някой професор да ме прегледа и лекува.

– О, не, бъдете спокоен, вие сте по-нормален, защото са ви отворени очите, а другите са ненормални, защото са слепи.

Той пак въздъхна с облекчение.

– Знаете ли откога тя ме моли да дойда при вас – заговори той, – а аз мислех, че съм луд – как ще дойда? И най-после дойдох... И съм ви много благодарен. Вкъщи не

ме разбират, считат ме малко не на себе си... А и аз вече бях почнал да мисля така за себе си.

– О, не, съвсем не! Но вие не им говорете за това, което виждате.

– И аз вече не им казвам. Те мислят, че ми е преминало. Майка ми особено много се безпокои и все ме пита дали ми е минало.

– Хей, там – извика Милка, – какво се разприказвахте, нали щяхте да свирите? Ани, това последното, което свири, какво беше?

– Хареса ли ти? – запитах я аз вместо отговор.

– Да, хареса ми, изсвири нещо подобно.

– Нека Сийчето да изсвири нещо – станах от стола аз, – пръстите ми са поотвикнали, трябва упражнения.

– Да, Ани, трябва! Ти ме изненада – каза Жорж. – Така хубаво си свирела, а аз не знаех.

– Е, обсипахте ме с комплименти, чакайте да си поупражня малко пръстите, че после ще ви дам някой вечерен концерт.

– Чудесно ще бъде, Ани – извика възторжено Милка. Очите ѝ странно проблеснаха и аз знаех за какво си мислеше тя. Думата *концерт* ѝ напомни за нейния приятел, а тя тъй мечтаеше за първия му концерт.

Сийчето свири много хубаво, след нея Пепо свири на цигулка. Сърцето ми им се радваше, когато ги гледах да свирят. Мария също ги гледаше и им се радваше и може би дълбоко в сърцето си жалеше защо сега не е тук сестра ѝ Лена да ги види. А тя не знаеше, че Лена беше между нас и ги гледаше може би чрез нашите очи...

Към шест часа следобед отидохме всички заедно на един детски театър. Даваха „Малката кибритопродавачка“⁶⁵. Артистите бяха деца и играеха великолепно. Цялата публика плака. Сийчето, която беше до мен, също плака много. След свършването на пиесата имаше коледна елха и Дядо Коледа раздаде подаръци на артистите. Това внесе малко оживление в публиката. Накрая всички, облечени, си

тръгнаха за домовете, но аз забелязах, че Сийка бе дълбоко разчувствана и из целия път мълчеше. Тя почти се стресна, когато Милка ѝ рече:

– Хей, Сийке, събуди се, лека нощ ти казвам!

– Лека нощ – промълви тя, сбогува се с всички и пак остана замислена.

Аз се сбогувах с Милка, с майка ѝ и с братчето ѝ. То ми прошепна:

– Мога ли да дойда някой ден пак при вас?

– О, да, елате!

– А ти, Милке, съвсем ме забрави – обърнах се към нея, – защо не идваш?

– Ох, Ани, да знаеш колко много искам да те видя, ама тия изпити. Веднъж да минат, че тогава, ако не идвам всеки ден у вас, хем да видиш...

И като се наведе до ухото ми, пошепна:

– Онзи оттам все заповеди ми праща. Да съм учела, изпитите да съм си вземела – и прочее нареждания... И аз какво да правя... Пък да знаеш колко имам да ти разправам... Но веднъж да минат тия ужасни изпити!

– Хайде, Милке, че децата измръзнаха – подкани я майка ѝ.

И като си казахме отново „сбогом“, ние си тръгнахме за дома, а Милкини – за у тях.

* * *

Понякога си мисля колко дребни наглед събития някога се отразяват така дълбоко в човешката душа и правят цели реформи и преврати в живота.

Такова нещо се случи и със Сийка. На другия ден, след като гледахме „Малката кибритопродавачка“, Сийка през повечето време беше замислена. Аз знаех, че тя изобщо бе по-голяма за годините си и можеше по цял ден да мълчи и да си мисли за нещо, но ми направи впечатление, че бе някак си особено тъжна, замислена и не проявяваше никакви капризи на закуската и обедата.

Привечер бяхме сами. Аз я притеглих към себе си, прегърнах я и я запитах:

– Кажи ми, Сийче, какво ти е?

Тя ме погледна. Привечерният здрач не ѝ позволи да види очите ми, но може би тя почувства всичката нежност, която изпитвах в тоя момент към нея, затова леко се притисна към мен и пошепна:

– Мамо, аз имам толкова много дрехи, а имам една приятелка – Нора, тя нищо няма... Много са бедни, баща ѝ е болен...

– Искаш да ѝ дадем нещо ли, миличка?

– Да, нейното палто е такова скъсано, а сега е тъй студено...

– Добре, Сийче, много добре. Повикай я, доведи я, тук има толкова много дрехи.

Сийка просия и се притисна пак леко в мене. В това време Пепо се втурна шумно в стаята, а след него вървяха Дани и леля Пенка.

– Ани, защо стоите в тъмното? – запита тя.

– Тъкмо мислех да запаля лампата – отвърнах аз и завъртях ключа.

Още на другия ден Сийка отиде да доведе приятелката си Нора. Горкото дете – обувките му бяха скъсани, шушонките – пробити... А то цялото – дребничко, жълтичко...

Веднага леля Пена му намери подходящи дрешки, зави ги добре и ги даде на детето. А то толкова много се зарадва, както никога не можех да предположа.

От този ден, виждайки как сърцето на Сийка се разтваря и за другите, аз се постарах това да не остане само временна проява, да не заглъхне раждащата се милостивост в нея. Почнах да я подтиквам да се вглежда в бедничките си приятелки и да ми казва от какво те биха имали нужда.

Понякога пък вместо да викаме децата у дома, ние правехме пакети от това, което можехме да отделим, и отивахме със Сийка по техните домове. И заедно с радостта, която виждах да блесва в очите на тия, които ни посрещаха, аз виждах Сийчето да стои сериозна, мълчалива. Дотогава тя никога не бе знаела какво значи мизерия, студ, глад,

какво значи да няма хляб, дърва... И сега, когато виждаше някои свои другарки да учат в стая, пълна с пушек, с миризма на ядене, стая, в която и се готвеше, и се переше, и се спеше, тя неволно правеше сравнение между тях и себе си. Аз чувствах хода на нейните мисли и когато излизяхме от къщата, милвах хубавата ѝ малка ръчица, която държех в своята.

Често влизяхме в съвсем непознати къщи из покрайнините на града. И когато заговарях с хората от тия домове, аз оставах трогната и изненадана. Всички те разтваряха сърцата си и ми разказваха скърбите и неволите си като на отдавнашна позната. И когато ме изпращаха, канеха ме пак да ги споходя, макар и нищо да не им занасям. И тогава аз видях, че хората имаха нужда не само от хляб и дрехи, но и от няколко благи съчувствени думи.

Сийчето, която обикновено идваше с мене, оставаше поразена от картините, които се разкриваха пред очите ни. Някъде малки дечица бяха оставени самички – гладни, дрипави, с премръзнали от студа крачета и ръчички. Майката и бащата бяха на работа и нямаше кой да стопли малките клетки птичета. Другаде майката бе болна и мизерията надничаше от всеки ъгъл на стаята. Децата – немити, несресани, гладни... Видяхме и още много и много картини на скърби, на страдания, мизерия и нищета, които ни караха да вървим дълго със Сийчето мълчаливи из улиците на големия град.

Понякога отивах с леля Пена, защото Сийчето беше на училище, но когато се завръщаше, тя бързаше да ме разпита къде сме ходили и какво сме видели.

Жорж нямаше нищо против нашите визити из бедните къщи по крайните квартали, само се боеше да не се простудим и измъчим много. Но когато му разправяхме за всичките страдания, скърби и нещастия на толкова много човешки същества, и в него настана една промяна. Той като че ли престана да се тревожи толкова много за изхода от затруднението, в което се намирахме, и сам почна да взема участие в подпомагането на нуждаещите се. Сутрин ме питаше може ли да ни прати при някой си беден човек,

когого видял да трепери от студ на един ъгъл, за да му дадем нещо по-топло да облече. Или пък сам вземаше от нещата, които бях отделила, и ги оставяше в пакет в кантората си, а оттам ги пращаше, закъдето бил намислил, по прислужника им. Аз тъй се радвах в душата си, защото Жорж, погълнат от грижата за другите, забрави обхваналия го по-рано страх за нас.

През цялата зима ние все вадохме излишното от къщи, и все пак имаше още много. И тогава видях колко много неща стоят в една къща, без да се употребяват и без да са нужни, а същите тези неща биха запълвали една необходимост, ако се дадяха на нуждаещите се.

И полека-лека ние заживяхме със скърбите и радостите на толкова много непознати нам дотогава хора. Между всички ни въщи имаше задушевност и душите ни се изпълваха с радост. Аз забравих моите грижи по Сийчето, защото всъщност те бяха вече изчезнали, даже като че ли никога не бяха съществували. И тя като че ли беше забравила, че съм ѝ втора майка, и ние си говорехме като добри стари приятелки. През всичкото това време не я чух да шепне на Пепо нещо против мене и тя вече не ходеше у вуйчови си Иванови. И трябва да кажа, че през тази зима, когато отвън ни застрашаваше най-силно материално пропадане и бедност, ние въщи се чувствахме най-богати във всяко отношение. Имаше особено изобилие във всичко, което се втичаше въщи по невидими сякаш пътища.

Жорж, щом се прибереше въщи, почваше да пее и да играе с децата. След вечеря, когато децата си легнеха, той ми четеше някоя книга или пък разговаряхме дълго като близки приятели. Оттогава имам тъй красиви спомени на чудна задушевност, която впрочем продължава и сега.

През пролетта и началото на лятото таванът бе почти опразнен, но пък и работите на Жорж се оправиха по много непредвиден за нас начин. Но в тази непредвидимост аз виждах ръката на Тоя, Който винаги ни пазеше и крепеше. През тая зима аз често сънувах Елена, която ми повтаряше да не се безпокоя много, защото има кой да ни пази.

На Великден пак дойдоха Милка, братчето ѝ Вили и майка ѝ. Горката Милка, пак се готвеше за изпити.

– Ох, и тези да минат – казваше ми тя, – ще си отдъхна през лотото. Пък да знаеш, Ани, къде уча! Много искам да дойдеш някой ден да видиш.

– Сещам се – казвам ѝ аз усмихнато.

– По-тихо, мама да не чуе, че тя ужасно се сърди за тия работи.

– Кои? – попитах я аз.

– Ами това... направих около къщичката чудна градинка, пълна е с цветя.

– Е, ами нали уж учиш, все нямаш време да дойдеш тук, а градини правиш...

– Ех, Ани, то това е за почивка. Малко смяна... Не може все да чета, я? И знаеш ли какво, пратих му пари. Само ако ги върне – да си знае! Пратих ги, може да му потрябват... или ако иска да се завърне...

Аз се засмях. Тя си сложи пръста на устните.

– Ани – извика Жорж, – какво толкова си шепнете двете, елате при нас!

– Ей сега! – извика Милка и като ми направи знак да не казвам никому нищо, отиде към Жорж.

Този ден прекарахме като истински светъл празник. Милкината майка ме е приела вече в сърцето си и това така много ме радва. Тя беше донесла на децата подаръци, но на Дани, който ѝ бе любимец, бе донесла специално хубаво яйце. Когато тя му го подаде, той веднага дойде при мене и ми каза:

– Майче, виж!

– Да, детето ми, много е хубаво! – и виждах как той продължаваше да го гледа с тиха усмивка.

А Пепо, Боже мой, той беше луд от радост тоя ден! Изпочупи на всички яйцата и при всяко счупване тичаше при мен да ми каже с кого се е преборил. Яйцето му беше истински борец. Той изживява винаги радостта си буйно, с цялото си същество, а Дани – само с очите си и с едва забележима усмивка на устните – а са братя! Милка дълго

си приказва с Жорж, а ние с Вили отидохме при пианото и заговорихме за музиката. После го запитах:

– Нали щяхте да идвате, защо не дойдохте?

– Нямах време. От пансиона ни пускат рядко и за малко.

Пък...

– Какво? – попитах го аз.

– Едно, боях се да не ви безпокоя, а и друго – аз през всичкото време живях с мисълта за вас. Мислех си – има една душа, с която мога да говоря без страх и която би ме разбрала... А това е толкова красиво, бих казал – най-красивото нещо, което човек може да има на Земята. Аз често ви говорех мислено, защото от опитностите, които имам, виждам, че за мисълта няма значение пространството и времето. И после, ако душите на умрелите могат да ходят тук и там, макар и не произволно, защо душите на живите да не могат да правят същото?

– Да, това е така – прошепнах аз, – стига да знае човек законите на природата.

– Понякога тия закони – каза Вили – действат в самия човек, в неговото съзнание, те сами му се разкриват. А понякога трябва да ги изучава отвън, да събуди тяхното ехо в себе си, или по-право – да разбуди скритите сили в себе си и те да заработят.

– Вие навярно доста книги четете върху въпросите, които са ви тревожили толкова време?

– Да, чел съм. Но все пак трябваше да се срещна с вас, за да настане в мен това чудно спокойствие, което имам оттогава. През тези няколко месеца четох много, а книгите носят доста светлина.

– Хайде, хайде, какво се забравихте вие там при пианото – извика Милка, – откога чакаме да ни изсвирите нещо.

– Вярно, Ани, изсвирете нещо! – подхвана и майка ѝ.

– Вие свирите ли? – попитах Вили.

– Да... но...

– Моля ви! – казах аз и отворих пианото.

– Ах, той – извика Милка, – ей сега ще започне своите тайнствени свирни. Ти, ти, Ани!

– Не, нека го чуем момчето, аз тъй бих искала...

Жорж, види се, каза нещо на Милка и тя, като махна с ръка, обърна се към него и ни остави да правим, каквото си искаме.

Вили засвири. Наистина за първи път чувах такава музика. Цялата стая се изпълни със златни звезди. После стана много светло и една пътека се разкри между цветисти поляни. Недалече се издигаше висока планина, която се приближаваше все повече към мене. Между храстите имаше лека пътечка, постлана с килим от разцъфнали цветя. И по тая пътека слизаше от планината млад човек, цял в бяло. И когато си повдигна главата, на челото му имаше златна звезда. Аз трепнах – беше Вили. Да, той беше, но все пак беше друг. Изведнъж картината изчезна. Аз примигнах и въздъхнах. Вили не свиреше, а си бе обърнал главата и ме питаше с поглед харесва ли ми. Аз не знаех какво да му отговоря, защото всичко бе така странно и чудно.

– Свирете още! – промълвих му тихо аз.

Той се обърна и засвири. Безброй птички като че ли запяха. Лек вятър полъхна и голяма гора зашумя, клатейки клоните си. Изведнъж видях себе си. Вървах през гората по тясна пътека. До мен вървеше, хванало ме за ръка, малко момче, препасано със златен колан. Ние ли бързо вървахме, или гората бързо се приближаваше към нас? Излязохме на една поляна пред старинен храм. Покрай него имаше хора с особена носия, която никога никъде не бях виждала. Те ни се поклониха до земята. От храма излезе жрец и подаде ръка на малкото момче, което водех. Аз се вгледах в жреца, който също ме гледаше, и останах изненадана – Вили. Детето пусна ръката ми и преди да тръгне с жреца, се обърна към мен. Аз трепнах – през очите на момчето, препасано със златния колан, ме гледаше Дани... Картината пак изчезна. Аз потърках очите си и попитах:

– Какво е това нещо, Боже мой?

Вили ме гледаше, станал вече от пианото, и ми се усмихваше.

– Какво видяхте? – попита ме тихо той.

- Много странни картини – и набързо му ги разправих.
- От миналото... – прошепна тихо той.

В това време Жорж и Милка се приближиха до нас.

– Какво ти е, Ани? – попита ме Жорж. – Виждаш ми се малко особена.

– Това е от музиката на Вили, тя действа много силно на нервната система – каза Милка.

– Чудно – промълви Жорж, – а на мен никак не ми подейства...

– Защото надали я чу, като си приказвахме.

– Може – каза той, – но да излезем в градината. Такъв хубав ден е.

Всички излязохме. Забелязах, че Сийчето не хранеше особени симпатии към Вили. Дали и тя си мислеше за него, че е „особен“, че не е като другите, и не изпитваше някаква боязън? В градината всички бяхме весели и радостни. Жорж пък с децата, а вечер излязохме всички на разходка.

Пролетните дни бяха много красиви и ние ги използвахме да излизаме често на разходка с децата. А в празник ходехме заедно с Жорж. През лятото не ходихме другаде, освен на излети из планината. Но затова пък ни бяха на гости родителите ми, братчето ми и сестричката ми.

Милка идваше с нас на планината и те с баща ми завързаха чудесна дружба. Тя му довери тайните на сърцето си и през време на излетите двамата си говореха постоянно. Майка ми, несвикнала да ходи, оставаше въкъщи със своя любимец Дани, или когато и той идваше с нас, тогава отиваше с леля Пенка при Милкината майка, с която се разбираха много добре. Жанко, големият брат на Милка, се обаждаше често, а малкото им детенце, момиченце, било радост и за двамата. Вили беше изпратен на море и оттам се обаждаше с хубави изгледи и поздравяваше всички.

Беше вече към средата на лятото, когато един ден Милка се втурна като вихрушка при мен.

– Какво има? – попитах я аз. – Цяла светиш.

– Той си дойде – каза ми тя, – той си дойде! Разбираш ли ме?

– Да, много се радвам. Е, разкажи кога дойде?

– Вчера привечер. Но много бързам... Заминаваме! Само на теб дойдох да се обадя. Ще имаш грижата за мама...

– Чакай, къде заминавате?

– Като се върнем, тогава ще ти кажа. Но знай, няма пощастлив човек на Земята от мене. Ще умра от щастие! И как си дойде, какво мислиш ти?

– Не зная – казах ѝ и я гледах, а тя изглеждаше, сякаш някой бе пръснал сноп светлина в очите ѝ и по цялата ѝ фигура.

– Да, не знаеш, ето как... Аз стоях в градинката между цветята. Току-що ги бях поляла. И тъй приседнах и наведох глава. Ама ми бе мъчно, тежко, плачеше ми се. Пък може и да съм поплакала... Толкова време не ми беше драснал нито ред – поне една дума да ми бе написал... И точно тъй, както ми беше страшно мъчно, някой тихо си слага ръката на главата ми. Как се стреснах, скочих! Боже, полудях ли? Той, самият той ме гледаше усмихнат! Краката ми се подкосиха, зави ми се свят – и тъй щях да политна, но той ме хвана за рамото и пошепна: „Милке!“. После праметна ръката си през рамото ми и ме поведе към къщичката. И представи си, Ани, нито една груба дума, за нищо не ми се скара, както правеше това едно време. Аз щях да полудея от радост. И сега той ме чака и брои минутите... Каза, че всяка минута ще му се струва година. Боже мой, а аз, Ани, стоя тук ѝ ти разправам, а минутите минават, минават. Довиждане, Ани!

И докато ѝ кажа „довиждане“, тя изхвъркна от стаята. „Милке, Милке, какво дете си ти!“ – шепнех си мислено аз. Но най-важното беше как ще кажат на майка ѝ... Тя все очакваше богат зет, макар че самите бяха доста богати... Но все пак си мечтаеше за по-голямо богатство и си правеше планове...

След около половин час дойдоха Жорж и татко. Разказах им всичко. Татко се зарадва, като че ли Милка му беше родна дъщеря. Жорж се замисли, после каза:

– Поне да бяха минали покрай кантората, кой знае дали имат пари.

– То за младостта е лесно – каза баща ми. – От обичта

по-голямо богатство няма. Тъй зная – на тия, които се обичат, Бог им помага.

– Е, дано Бог е с тях! – казах аз.

– Ще бъде, разбира се! – заяви баща ми.

Майка ми се завърна с леля Пена от пазар – и на нея разправихме за случката. Тя много се обезпокои: първо, дали момчето е добро, та да не остане Милка измамена, после ѝ дожаля за майка ѝ.

– Горката жена! – клатеше глава тя.

– Е, че какво има толкова лошо? – питаше я баща ми.

– Е, то нищо лошо няма, но чедо е, все боли. Пък и така... без да се обади...

И след всички разсъждения и мисли решихме Жорж, татко, мама и леля Пена да отидат да съобщят на Милкината майка за случилото се. Аз останах вкъщи.

Вечерта, като се върнаха, разправиха ми, че Милкината майка много плакала. Най ѝ е било мъчно, дете Милка не ѝ се е обадила. Че колко дъщери имала, за кого пази това богатство – нали все за тях, за децата? Но най-после се утешила и успокоила.

След три дни двамата се завърнаха – Милка и нейният музикант. Дойдоха у дома на вечеря. Той свири, Милка пя. Всички се радвахме с тяхната радост. А когато лятото мина и всички започнаха да се приготвят за зимата и за училище, Милка отпътува за чужбина със своя обичен музикант. Когато ги изпращахме на гарата, тя ни прегръщаше всички и плачеше от радост и от мъка.

„Боже мой – мислех си аз, – дано това дете Те познава и се приближава към Тебе в радостите на живота, за да не става нужда да Те познае в скърбите и страданията.“

Вили също се бе завърнал от морето и беше между изпращачите. Когато приближаваше време влакът да тръгне, Милка силно прегърна Вили и му каза:

– Вили, знай, аз съм те обичала толкова много, колкото ти никога не си и подозирал.

– Да, зная това – отвърна тихо той и очите му се изпълниха със сълзи.

В същия миг Милка се разплака. Майка ѝ – също, а и ние всички край тях. Какво нещо: сълзи и при радост, и при скърби...

Другарят на Милка се сбогува с нас и като ѝ помогна да се качи във влака, влезе и той след нея. От прозореца и двамата ни гледаха усмихнати, само че нейната усмивка беше през сълзи...

После влакът потегли. Бялата кърпа на Милка и неговата шапка дълго се развяваха през прозореца, докато изчезнаха в далечината. И когато се връщаме от гарата, мълчахме. Всички чувствахме една странна празнота. И едва тогава разбрахме доколко Милка бе запълвала нашите сърца, умове и мисли.

„О, дано бъде щастлива!“ – пожелавах ѝ в душата си аз.

* * *

Сийчето беше вече в първи клас, а Пепо – в първо отделение. В музиката той напредваше много добре и обещавахе при малко по-голямо спокойствие да успява още повече. Но тогава той не би бил Пепо, а Дани, който във всяко едно нещо проявяваше странно спокойствие. Аз му купувах бои и той рисуваше. Понякога седеше на пианото и аз му предавах най-леки уроци, които той следеше с внимание, което ме учудваше. И тогава пак виждах, че хората се раждат със своите темпераменти и това, което придобиваха в живота, идваше само за да ги допълни.

Когато бях заета с работа, чувах как той удря някой клавиш и знаех, че се е навел над него и слуша така, докато звукът съвсем изчезне. Веднъж Дани ме запита:

- Майче, къде отива той?
- Кой? – попитах го аз.
- Звукът.

Аз го погледнах учудено. Не знаех какво да му отговоря. Тогава той помисли, че не съм го разбрала, и ми поясни:

– Ти като излезеш отгук, отиваш в кухнята, а той къде отива?

– Не зная, мое дете – отговорих му аз, – може би отива там, отдето е дошъл – в света на музиката.

После много мислих върху въпроса на Дани. Наистина, днешните деца могат да озадачат и големите. Никога не можех да си представя, че едно четиригодишно дете може да задава такива въпроси и да има подобни мисли.

Минаваха дните. Сийчето имаше много хубав успех, което ме радваше. А също така се радвах, като я гледах пораснала и станала още по-хубава.

От Милка получихме няколко писма. Пишеше, че учи пеене. Там смятали, че гласът ѝ е много хубав. Впрочем и тук го харесваха всички и я питаха защо не е следвала музика. Казваше, че е добре и че все още не може да разбере дали всичко това е красив сън, или самата действителност.

Милкината майка идваше доста често у дома и се радваше на Сийчето и заради Милка.

– Ще израсне и тя – казваше ми Мария, – ще израсне, без да усетиш, и когато тръгне с някого, ще си речеш: „Боже, кога се роди, кога порасна и кога се ожени“. О, за майката чедото е все непорасло, все е малко... Аз Милка все за дете още я смятах, а тя!

– Е, така е, малките растат – отговорих аз, – дай Боже да растат!

– О, то е така! Пък Сийчето върви такава височка, хубавичка...

– Е, още мома не е станала, но ще стане.

– А Милка все тъй по детински си го караше – хич да не се надяваш, че толкова много го е обичала...

Горката майка, всичките ѝ мисли се въртяха все при Милка, при Жанко и Вили. Само Вили ѝ оставаше, но за него тя казваше:

– Пък той е такъв един... особен, че никак не мога да го разбера. Едно време светът беше друг и хората бяха по-прости. А сега – вчерашно дете, а все с философии се занимава...

Тя си отиваше, облекчена и успокоена, за да дойде след някой ден пак да види децата и мене. Така минаваше времето. Наближаваше Коледа. Имаше два дни до Нова

година и аз излязох за покупки. Когато се връщах, си спомних, че тоя ден разпускат и децата от училище за ваканцията. Аз си вървах и си мислех за Пепо. Може би щях да го срещна или да го настигна. И колкото повече вървах, толкова мисълта, че Пепо е някъде наблизко, се натрапваше на съзнанието ми, а заедно с това и някаква тревога се промъкваше в душата ми. В същото време ясно почувствах, че Елена върви с мен. И пак мисълта за Пепо, придружена с още по-голяма тревога, се натрапи на съзнанието ми.

И изведнъж, когато завих на ъгъла, видях на няколко крачки пред мен Пепо. На отсрещния тротоар стоеше другарят му и го викаше оттам да вървят. В момента, когато мислех да му извикам, видях един автомобил да идва от напречната улица. Пепо не го видя и се втурна към другаря си. В същия миг пуснах пакетите и със страшен писък се втурнах към Пепо. И после... нищо не помня.

Когато се пробудих, Жорж, съвсем блед, се беше надвесил над мене.

– Ани, Ани – шепнесе той, – по-добре ли си?

Аз го чух, исках да му отговоря, но той се отдалечаваше, отдалечаваше от мен, отиваше толкова далече, че аз се уморявах да гледам и притварях очи.

Не зная колко съм пролежала така. После пак се събудих. До мен седеше майка ми. Кога бе дошла тя? Аз се мъчех да си спомня, но пак тъй се уморявах, че затварях очи. Гласът на Жорж, на майка ми – всичко ме уморяваше ужасно много и аз заспивах.

Веднъж видях, че са се надвесили над мен Жорж и един непознат господин. Кой ли беше той? Непознатият казваше на Жорж:

– Бъдете спокоен, няма нищо. Никаква повреда няма. Само съгресението е много силно... Но с течение на времето всичко ще мине.

– Но ето... вече две недели... – отговаряше Жорж.

– О, това е нищо – продължаваше непознатият. – Вие трябва да благодарите, че при тая катастрофа тя по чудо е останала жива.

– Боже мой – мислех си аз, – каква ли катастрофа е станала?

Понякога лежах със затворени очи и ги виждах. Това бе много чудно и за самата мен, но бе факт. Аз виждах Жорж да отваря вратата, той влизаше полека и се запътваше към леглото ми.

– Тя спи – казваше той.

– Да, спи – отговаряше майка ми.

А аз не спях – виждах ги, но не можех да им отговоря, да им кажа, че не спя.

Веднъж гледам – врата се отвори. Влезе Илка и заедно с нея – една особена бяла светлина. Тая светлина се очерта полека във фигура. Исках да извикам от радост, но не можех. Аз познах кой е Той. Беше Учителя, при когото Илка ме бе водила. Светлата фигура идваше към мен. Тогава аз изведнъж станах и коленичих пред Него. Той сложи тихо ръката си върху главата ми и на мен ми стана така хубаво и леко. Струваше ми се, че се разтапям, че изчезвам и се сливам с нещо безкрайно хубаво. Той ме хвана за ръката и аз станах... Но когато се обърнах, видях себе си там, на леглото, да лежа. Това ме учуди твърде много и аз се обърнах с питащ поглед към Него: какво значи всичко това?

– Това си ти – посочи Той към мене, – а това там, на леглото, е твоята къща – тялото ти. Не се бой!

После не помня какво стана. Но когато се пробудих, отворих очите си и като се огледах, прошепнах:

– Значи аз съм в къщата си...

– Не, ти си в болницата – каза майка ми, която седеше до мен на стола.

Аз я погледнах. Изведнъж си спомних за Сийчето и за първи път гласно проговорих:

– Къде е Сийчето?

– Искаш да я видиш ли?

– Да.

Аз не знам защо исках да я видя, само ми беше безкрайно мила и така исках да я видя...

Когато след известно време Сийчето дойде, види се, бяха я повикали по телефона, тя се приближи до леглото

ми, хвърли се върху мен и заплака. Една сестра веднага я отстрани, за да не ме тревожи. Но Сийчето никак не ме тревожеше, напротив, нейното присъствие ме радваше по особен начин.

– Оставете я, нека бъде при мен – прошепнах аз.

Тогавя Сийка хвана ръката ми и я целуна. Аз исках да помилвам главичката ѝ, но не можех. Тя все държеше ръката ми и като че ли от това ми ставаше много хубаво и аз притворих клепки. Когато се пробудих, нямаше никого в стаята. После леко се откряна вратата и влезе Вили. Толкова се зарадвах.

– Добре дошъл, Вили – казах му аз, – тъй се радвам, че дойде. Във ваканция ли сте?

– Не, ваканцията отдавна свърши, но тъй... дойдох с разрешение.

– Слушай, Вили, ходи ли там, горе, при Учителя?

– Да, ходих.

– И срещна ли се с Него?

– Да.

– Това е най-хубавото, което си можал да направиш. Аз бях говорила на Илка за тебе. Тя ли те заведе там?

– Да. А знаете ли какво имате под възглавницата си?

Аз леко си повдигнах главата и видях една книга.

– Това е от неговите книги – казах аз, – колко се радвам!

– Да, Той ви я прати. А вие бъдете спокойна... Той каза, че всичко ще мине и ще бъде за добро.

– Съвсем съм спокойна – отговорих му аз.

И наистина – аз бях напълно спокойна, защото в съзнанието ми нямаше нищо, което да ме безпокои. Само все ми се спеше и много спях. Най-лекият разговор ме уморяваше и аз притварях очи. Изобщо не помнех кога си е отишъл Вили.

Един ден си спомних за Дани. Къде беше той – вкъщи ли? А те ми казаха, че съм в болница. Защо ли съм в болница? А Пепо къде ли е? И той навярно е вкъщи, или може би е на училище...

– Колко е часът? – попитах гласно аз.

– Два следобед.

Значи Пепо се е завърнал от училище. Защо той никога не е идвал?

– Искаш ли да го видиш, Ани? – попита ме майка ми.

– Да, искам.

И изведнъж като че ли мозъкът ми проработи. Аз си раздвижих главата и си спомних за опасността, грозяща Пепо от летящия към него автомобил. Спомних си ясно как го сграбчих и го хвърлих с нечовешка сила настрани. А после? После... нищо не помнех.

И докато си спомня всичко това, цяла се изпотих. Челото ми се обниза с едри капки пот, които майка ми избърса с кърпа, а после поиска да се преоблека.

– Пепо здрав ли е? – попитах аз.

– Да, здрав е.

– Искам да го видя.

– Ей сега ще го доведе Жорж, ние телефонирахме.

След малко Жорж и Пепо влязоха. О, сладкият Пепо! Той се втурна към мен с все сили, въпреки всичкото „внимавай, полека“ на татко му. И като дойде при мен, извика:

– Мамо, виж какъв голям портокал ти нося.

– Добре, момчето ми, добре, хубавият ми! – помилвах аз главичката и голямото му чело.

Жорж се приближи бързо след Пепо, целуна ме и ме попита ласкаво как съм.

– Добре съм, Жорж, искам да се прибера вече вкъщи.

– Добре, мила, ще си дойдеш, но нека да чуем мнението на лекаря.

– Жорж, мислиш ли, че лекарят ме е излекувал?

– Ами кой?

– Ето кой – и аз извадих изпод възглавницата книгата.

– Жорж, ти обеща да отидем някога при Него. Аз тъй бих искала да Му благодаря.

– Добре, Ани, на драго сърце.

В това време влезе лекарят. Жорж и той си поговориха и чух лекарят да казва:

– Тя е вече добре, може да се прибере, не е необходимо повече да стои тук.

И след около час аз си бях вече у дома с децата до леглото ми. Дани беше много мил и нежен. Той от време на време се повдигаше на пръсти и ме целуваше по страната.

Дните минаваха, аз закрепвах и се подобрявах, само че се чувствах безкрайно уморена: от най-малката работа или движение лягах като умряла от умора. Като че ли всичките ми клетки се уморяваха и аз лежах с часове нито будна, нито заспала, носена и отнасяна в някакви непознати за мен светове. И там всичко бе безкрайно хубаво...

Лежах в леглото, знаех това, а при все това се виждах да вървя из красиви цветисти ливади, чувах да шуртят бистри потоци и да пеят пойни птички. Понякога пък, лежейки така на леглото, аз виждах пред очите ми да минават като на кинематографска лента непознати големи градове. Къщите и улиците прииждаха отнякъде и изчезваха, за да дойдат на тяхно място други. А случваше се друг път високи могъщи планини да преминават едни след други пред очите ми бавно, бавно... Душата ми се радваше на мощните им върхове, които се издигаха в небесата.

През всичкото това време Жорж беше тъй ласкав, тъй нежен към мен, както не бях допускала, че може да бъде.

– Ани, Ани! – шепнеше ми той и милваше челото ми, – след като даде дните на младостта си за този дом, като ни подари толкова грижи и внимание, ти най-после даде и живота си за нас.

– За вас ли, Жорж? Значи след толкова години ти все още ме отделяш от вас? Не сме ли вече „ние“, или има още „аз и вие“?

– Ани, мила, как умееш винаги да обръщаш нещата, само и само да изглежда, че нищо особено не си направила.

– Но нима пък съм направила?

– О, ти заради Пепо отиде под автомобила, нима това е малко?

– Това би направила всяка майка, Жорж. Даже бих казала – всеки човек.

Жорж въздъхваше и милваше косите ми.

Случваше се през това време Елена често да идва при мен, както през боледуването на Дани. Но аз малко помня от разговорите ни, защото не можех да пиша. Писането и четенето ми бяха крайно уморителни. Но помня, тя веднъж ми казва:

– Ани, вие, хората на Земята, мислите, че сте изолирани един от друг. Не, невидими нишки свързват хората едни с други. И ако ти би имала очи да ги видиш, въздухът щеше да ти се стори като паяжинена мрежа. Безбройни нишки са кръстосани, без да са преплетени, и свързват всички същества.

Аз слушах, а тя продължи.

– После вие мислите, че в света има случайности. Не, няма никакви случайности – всичко си има своите причини, и то много дълбоки. Когато един ден ти дораснеш и ти се отворят очите, тогава ще видиш, че всичко, което се случва в твоя живот, си има своите много дълбоки причини, корените на които са в далечното минало, преди години и векове. Разбираш ли ме, Ани?

– Мисля, че разбирам – отговорих ѝ аз.

– Да, ти можеш да разбираш. В света не само че няма случайности, но има и същества, които познават законите на причините и следствията, могат да предвидят бъдещето и с това могат в даден момент да бъдат полезни на нуждаещите се. Но макар че невидимият за вас свят е пълен с помагачи, то все пак и помагането става по закони, които те строго спазват. И често пъти, когато вас ви учудват известни неща и не можете да си ги обясните, за нас, които виждаме нещата от другата страна, те са съвсем ясни и обясними. Често например децата падат от известни височини и остават неповредени – това е, защото някой невидим за вас помагач ги е подкрепил и е помогнал да не се пребие детето.

– Да, разбирам! – казах ѝ аз. – И за мен лекарите, па и всички, се учудват как съм останала жива. Това за тях е било просто чудо.

– Да, за тях е чудо, но не и за многото същества, които тогава бяха край тебе. Катастрофата не можеше да се избегне, но можеше само да се смекчи, да се мине с възможно най-малко повреди и страдания. С тази катастрофа за теб се разреши, Ани, един много хубав въпрос – тебе те изпитаха дали си готова да дадеш живота си за този, който някога, в миналото, е жертвал живота си за тебе. И когато видяха твоята готовност, имаше ръце, невидими за тебе, който държаха главата ти и отслабиха силния удар. И с тази своя саможертва ти, Ани, се изкачи изведнъж много високо. Защото и сам Христос казва: „Няма по-хубаво от това, да положиш живота си за приятеля си“.

Когато някой влизаше в стаята, Елена си отиваше, за да дойде след време, когато съм пак сама.

– Аз ти разкривам доста неща, Ани – казваше ми тя, – но времето е малко, а ти трябва да знаеш повече, за да можеш да разбираш нещата по-съществено. Аз имам още известни задачи, които трябва да привърша на Земята, и после ще се оттегля другаде, а ти ще продължаваш работата си тук. Но тогава ти ще имаш вече и по-голяма подкрепа, и по-голяма светлина.

Аз я слушах и много, много неща ми ставаха съвсем ясни. Когато Жорж се връщаше, той присядаше при мен и ние си говорехме много, но никога аз не му казвах за разговорите си с Елена, защото знаех, че той може би ще се уплаши и не би ме разбрал. За него беше още твърде рано... макар че имаше такава нежна душа и отзивчиво сърце.

През това време аз бивах често трогната от вниманието и на децата. Сийчето като най-големичка винаги беше готова да направи вместо мен всичко, което можеше. Пепо бе тъй радостен, ако ми услужеше нещо, и винаги се сърдеше на Сийка, когато тя не му позволяваше. Но най-главното – те гледаха да бъдат мирни и да не лудуват, да не вдигат шум. И често Жорж, идвайки си от работа, ги повикваше и тримата и ги питаше кой най-много е слушал и обичал мама. Всички отговаряха едновременно – „аз“. И тогава от джобовете на Жорж излизаха портокали, мандарини, ябълки и други подаръци.

Но най-много от всичко, което ме бе зарадвало тогава, бе идването на Сийкиния вуйчо Иван. Един ден той дойде с Милкината майка. Неговото внимание и почитателно отношение ме трогнаха. Той изказа голямото си съжаление, че преди е хранел неволна неприязън към мене, но че моят живот и жертвата ми са му доказали, че е имал грешка, и сега виждал в мене също така своя сестра. Той искрено ми благодари за грижите за децата и каза, че без мене според него те биха пропаднали и кой знае какво би станало с тях.

Аз му отговорих, че съм трогната от това, което ми казва, но нека не преувеличава заслугите ми. Всяка друга жена на мое място би направила всичко, необходимо за отглеждането на децата. После говорихме още. Иван ме гледаше сериозно и внимателно. Когато си дойдоха Пепо и Сийка от училище, той им даде подаръците, които им носеше, а също и на Дани. Децата се зарадваха и всяко едно дойде да ми ги покаже. Иван гледаше и се усмихваше.

Когато тръгнаха с Мария да си отиват, той задържа ръката ми в своята и каза:

– Искрено се радвам, че срещнах една жена като вас. Вие сте толкова млада, а сте толкова добра майка, и бих казал, една рядка спътница в живота... Жорж е имал наистина щастие, като е могъл да ви срещне... Ако вие ми разрешите, аз бих идвал да побеседвам с вас, защото макар моите коси да са почнали вече да побеляват, ми се струва, че бих могъл в известни отношения да се поуча от вас.

– О, това е много – възразих аз, – не ме мислете за повече, отколкото съм.

– Не, аз не ви говоря само думи, а това, което душата ми чувства в този момент. Аз ще поздравя Жорж за бисера, който е открил сред цели планини от пясък.

– Ооо! – възкликнах аз, – такива бисери като мене ги има навсякъде...

След тяхното заминаване на мен ми стана весело и леко на душата. Не че се бях поласкала от комплиментите, но тоя човек сякаш остави след себе си нещо много хубаво.

Леля Пенка после ми разправи, че той на младини бил поет. Пишел добре, даже имал отпечатани няколко книги. Но тази, която обичал, се оженила за друг. Той се пропил от мъка. Доста години минали, докато дойде на себе си. После изведнъж започнал трезв и сериозен живот, оженил се на преклонна възраст, но вече не пишел. Или ако пишел нещо, никому не го показвал. Но децата му били така... изпуснати. Жена му – млада, не се грижела особено много за тях и затова те нямали нужното възпитание.

Тогава разбрах защо Иван тъй много ми се възхищаваше. Той бе страдал толкова много и душата му може би цял живот е търсела душа, с която да се разбира, и не е могъл да я намери...

* * *

Времето минаваше, а с него и учебната година. Децата ги разпуснаха. Аз бях вече добре, но Жорж много искаше да отидем само двамата някъде, за да си почина по-добре. Затова изпратихме децата с леля Пена при майка ми, а ние с Жорж отпътувахме за 2-3 седмици в едно хубаво планинско селце.

За мен наистина това отиване се оказа крайно благотворно. Ние скитахме с Жорж по гори и планини и се връщахме вкъщи, изпълнени със слънце и радост. Той беше крайно внимателен и нежен с мене. Избягваше да ми говори каквото и да е, което би могло да внесе сянка или тревога в душата ми. Дори когато го запитвах как е станала катастрофата с автомобила, той само махваше с ръка и лицето му се помрачаваше.

– Остави, Ани – казваше ми той, – нека не говорим за най-черния на Земята ни ден. Погледни колко хубаво грее Слънцето, как е синьо небето, и нека се радваме на красивия живот.

Но веднъж случайно заговорихме пак за тая случка и той ми каза:

– Ани, аз някога вярвах в една любяща върховна сила, но никога не съм я почувствал така реално, както тогава. Когато те били изнесли настрани от автомобила, всички очаквали да си мъртва, а за тяхно изумление ти не само си била жива, но си извикала: „Пепо жив ли е?“ „Да, жив е“ – отговорил ти някой. И ти си изгубила съзнание.

– Аз не помня това, Жорж.

– О, много естествено! Но когато ми съобщиха на мен, те говореха така някак си... предпазливо, че ми се стори, че ти си вече мъртва, а те ме залъгват. И изведнъж ми се стори, че светът се събаря и руши и че наоколо всичко е в непрогледна тъмнина. И в тоя миг на най-голям ужас и мъка чух сякаш някакъв глас, излизащ от дълбочината на душата ми, да ми казва: „Не бой се, жива е...“. Аз притворих за миг очи и въздъгнах с облекчение. Когато ги отворих, бе пак светло, защото знаех вече, че ти си жива... Колко ужасни моменти преживях тогава, но в душата ми имаше и една дълбока тиха радост. Стори ми се, че тогава бях тъй близо до Бога и Го чух да ми прошепва, че си жива... Но колко пъти тогава, Ани, животът ти висеше на косъм – и аз след толкова години на обезверение отново се обърнах към Бога и се молих...

– Да, Жорж, всичко става добре. Бог е толкова милосърден, Той бди над всички.

– Да, Ани, и знаеш ли, че често през твоето боледуване чувствах едно свръхестествено присъствие край тебе?

– Това е Той, Жорж.

– Кой?

– Учителя, при когото ходи Илка. Той дойде, аз Го видях, когато Илка донесе книгата, която Той ѝ е дал да постави под възглавницата ми.

– Знаеш ли, Ани, че лекарят, който те лекува, излезе вярващ и ми каза, че и той констатира, че след поставянето на книгата под главата ти ти си дошла в съзнание. Само че той го обяснява много научно. Казва, че природата е акумулатор на сили и че ако звуковите вълни, превърнати в електрически, могат да се преращат на хиляди километри, защо да не могат да се пращат по някакъв начин и известни сили,

енергии от природата към някой болен, и те да възвърнат здравето му? В дадения случай книгата била само един уред, проводник, чрез който да се изпратят тия сили, че това не било нищо чудно и тайнствено, а само въпрос на науката. Пък и аз си мисля: нима сега не работят толкова невидими за очите на човека хикс-лъчи и прочее светлини?

– Какво хубаво съвпадение е станало тогава, Жорж.

– Да. А на мен ми се струва, че и той ходи там, при този Учител.

– Твърде е възможно. Илка ми е разказвала, че там имало много интелигентни хора, а напоследък и много чужденци идвали през лятото при тях. А и аз тъй бих искала да отида и да Му благодаря за всичко!

– Да, Ани, ще отидем някога, някой път. И аз се чувствам задължен заради тебе и искам да Му благодаря...

Трябваше да се мине още много, много време, докато дойде най-после това „някой път“...

* * *

Очаквах с нетърпение децата да се завърнат. Заедно с тях щеше да дойде и Иво – братчето ми, за да се запише в Художествената академия. Той беше завършил вече шести клас. Щеше да дойде и Маргаритка, за да се запише в музикалното училище. И родителите ми искаха да дойдат при нас – не искаха да останат съвсем сами. За това щяха да уредят работите си и щяха да си купят апартамент тук, близо до нас.

Колкото по-малко дни оставаха до идването на децата, толкова по-непокойна ставах. Жорж, приседнал до мен, милваше косите ми и ми се усмихваше, но знаех, че в душата си и той ги очаква с нетърпение.

– Ани – казваше ми Жорж, – ти като че ли повече не би могла да понесеш раздялата с децата, отколкото с мене.

– За каква раздяла говориш, Жорж?

– Може би ще се наложи да отпътувам в чужбина.

Аз го погледнах учудено. Той никога по-рано не бе ми казал това.

– Аз много мислих, преди да дам съгласието си – така не можех да се помиря с мисълта да те оставя тук сама... Но компанията каза, че не може да се довери на друг, и затова аз трябваше да приема.

– За много ли, Жорж?

– Не зная, зависи от работата. Ани, ще ми обещаеш ли, че ще ме чакаш тъй, както сега ме чакаш вечер да се върна?

– Но как може да бъде другояче, Жорж? Разбира се, че ще те чакам!

– Ани, Ани, ако знаеше колко си скъпа на сърцето ми... Аз зная, че нямам право нищо да искам от теб освен това, което твоето сърце само ми подарява, но въпреки това... А понякога такива ужасни мисли ми идват... И тъй ставам неспокоен...

– Съвсем напразно се тревожиш, Жорж, уверявам те.

Той ме гледа дълго с хубавите си тъжни очи и пошепна:

– Ани, скъпа моя...

* * *

Най-последната пристигнаха. Пепо и Дани ми извикаха от прозореца на влака, а очичките им блестяха от радост. Зад тях бяха надвесили глави Иво, Маргаритка и Сийчето, която едва се виждаше. Но когато тя слезе от влака и се втурна да ме целуне, аз останах крайно учудена. За тия два и половина месеца тя бе така израснала и сякаш се бе превърнала от дете в прекрасно момиче. И когато ме прегърна и целуна с особен изблик на нежност, аз пак видях промяната в нея. Какво бе станало със Сийчето? Очите ѝ, обикновено хубави, сега сякаш излъчваха някаква невидима нежна светлина, която ги правеше още по-красиви. От цялата ѝ фигура лъхаше нещо особено хубаво, което радваше окото и душата на тоя, който я гледа.

– Виж, Жорж – обърнах се аз към него, – гледай! Сийчето е станала цяла госпожица вече.

Жорж се усмихна с оная хубава, доволна бащинска усмивка и поклати глава в съгласие. Маргарита също бе пораснала и много се бе разхубавила, а Иво беше възмъжал и се държеше сериозно.

Отидохме всички въщи и в съзнанието ми още бе чудната хубава промяна в Сийчето. Какво ли се беше случило с това дете там, през лятото? Да, чувствах, ясно чувствах, че нещо бе се случило с нея. Тя сякаш изведнъж бе порасла с цяла педя и беше станала висока колкото Маргарита.

Когато след няколко дни я изпращах за водосвета в училището, аз не можех да откъсна погледа си от нея. Тя на няколко пъти се обръщаше на улицата и ми помахваше с ръка, а очите ѝ ме гледаха така хубаво. Сийчето цялата беше като нежна, млада, току-що разлистила се с нежни листенца фиданка. Самата ѝ походка също сякаш се бе променила...

Къщата беше заприличала на кошер. На обед и вечер се чуваха песни, музика, глъч и шум. Всичко това изпълваше душата ми с радост. Пепо беше във второ отделение, Сийчето – във втори клас, а на Дани Жорж купи цигулка, тъй като малкият много го молеше за това. Но колко различен беше Дани от Пепо! Той обичаше сам да свири и да заучава упражненията и песничките си. Обикновено отиваше в салона и там свиреше и едва след като научаваше добре урока си, тогава ме повикваше да го чуя как свири. А на Пепо, помня, отначало трябваше аз да му тактувам, а той да свири. И никак не можеше да стои сам.

Пепо беше влязъл в детския оркестър и това за него бе истинска гордост. Той тъй обичаше да ми разказва, като се върне от урок, какво му е казал учителят, как са си приказвали, в кое утро щял да свири оркестърът им. И докато говореше, очите му блестяха – той никога не можеше спокойно да говори.

Майка ми и баща ми дойдоха и се настаниха в апартамента си близо до нас. Всичко бе много хубаво, само мисълта, че Жорж ще пътува, внасяше известна тъга в душата ми. И аз ли като него имах същия страх да не го изгубя, като се отдалечи от мене? Може би имаше такъв далечен нюанс...

Но мисълта, че аз ще стоя вечер сама с децата и дълго време вратата няма да се отвори, за да влезе Жорж – ту уморен, ту тъжен, ту усмихнат – внасяше в душата ми известна тъга. Като че ли къщата щеше да бъде празна...

Един ден той ми каза:

– Ани, ще трябва да си приготвя куфара.

Тези така просто казани думи, без да знам защо, изпълниха душата ми с такава мъка, че на очите ми неволно бликнаха сълзи. Жорж се приближи, целуна ме по очите и като ме прегърна, пошепна:

– Ани, мила, аз ще се върна.

– Зная, Жорж, но така... неволно...

На другия ден той отпътува. Когато се върнах от гарата и влязох в спалнята, там ми се видя ужасно празно... Всичките неща бяха оставени така, говорейки сякаш за неговото близко присъствие, но него го нямаше... И изведнъж видях на леглото, че си беше забравил ръкавиците. Аз ги взех и ги целунах – и без да искам, сълзите закапаха от очите ми, а някаква топка се топеше в гърдите ми. Притварях клепки и пак го виждах на гарата, когато се сбогуваше. Той беше малко блед и пошепна:

– Помни ме, Ани!

О, Боже мой, нима можех да го забравя някога?

* * *

Дните минаваха. Жорж ми се обаждаше много често. Пращаше ми изгледи от различни градове и местности или пък ми пишеше дълги и хубави писма. Останах изненадана: не знаех дотогава, че Жорж има такъв поетичен език в писмата си.

Вкъщи имаше приятна и хубава атмосфера, за която не можех да не благодаря на Бога. Само Сийчето беше ту тъжна, ту изведнъж ставаше весела, нежна, любвеобилна. И все търсеше моята компания. Когато се връщаше от училище, чувах да пита Пепо или Дани:

– Где е мама?

И като влизах при тях, тя идваше при мен и почваше да ми разказва различни неща. Друг път пък ме питаше кои книги да чете и ми показваше някои романи, които бе взела от татковата си библиотека. Аз ги одобрявах, тя отиваше в стаята си и четеше с увлечение. Това ми се виждаше съвсем естествено – на нейната възраст аз също четях много романи. И не беше нейното увлечение в романите това, което ме караше да се замислям за нея. Все ми се струваше, че в Сийчето бликаше някакъв нов живот и че това изобилие на тоя живот я караше да ме търси, да бъде добра и щедра към всички.

Един ден тя пак ми разказваше нещо, случило се през лятото. И докато говореше, очите ѝ излъчваха светлина, цялото ѝ лице беше озарено. От самото ѝ сърчице сякаш бликаха живи струи, които преливаха и навън. Изведнъж някакво було падна от очите ми и аз разбрах, че Сийчето бе обикнала някого.

„Но тя е толкова малка!“ – учудих се в себе си аз. Сийчето беше само на 13 години. Затова значи тя обичаше толкова много да ми разказва все за лятото, за времето, когато били при стара майка. И изведнъж тя ми стана безкрайно мила и скъпа – сякаш видях нейното малко сърчице, трептящо в първата чиста и най-хубава обич. Аз тъй си и мислех: че Сийка, изпреварила годините си във всяко отношение, щеше и рано да обикне, но все пак още е толкова млада и крехка. Тогава си спомних за една моя приятелка, която бе обикнала един младеж от трети клас и после, когато беше в седми, се ожени за него...

Не казах на никого за откритието си, но удвоих вниманието си към Сийчето. Често използвах различни случки и поводи, за да ѝ говоря, и тя слушаше внимателно. Аз гледах да не засягам тайната ѝ, която, знаех, тя пази съкровено като нещо най-свято в малкото си сърчице. Исках да се чувства свободна пред мен и да ме има като приятелка.

Аз я наблюдавах и виждах, че Сийчето биваше ту игрива, ту се замисляше и ставаше съвсем сериозна. Отиваше

по-често при пианото и свиреше дълго, а по-рано тия уроци я отегчаваха. Сега свиреше различни парчета извън това, което ѝ задаваше учителката, и когато я слушах, долавях известно различие между предишното и сегашното ѝ изпълнение. Случваше се да вземе и ръкоделието си и да работи с усърдие, докато преди винаги аз ѝ шиех ръкоделието вкъщи. И знаех, че заедно с коприните, които тя вшиваше, там впиташе и първите си най-красиви мечти.

Понякога ми се струваше, че Сийчето съвсем е забравила, че съм ѝ втора майка, защото постоянно търсеше присъствието ми. Аз се мъчех да бъда в тон с нея, но същевременно исках да ѝ бъда и полезна с това, с което можех и за което мислех, че трябва да знае.

Веднъж тя дойде при мен и ми каза:

– Мамо, ще ти дам да прочетеш нещо, но на никого няма да го показваш.

– Добре, Сийче – обещах ѝ аз.

Беше първото ѝ стихотворение. О, какво прави обичта! Сълзи бликаха от очите ми от умиление. Във всяка дума, във всеки ред се чувстваше нейното плахо, трептящо сърчице, изпълнено с незнайното, но безкрайно хубаво чувство. В него имаше толкова нежност и красота, че аз се усмихнах и казах:

– Браво, Сийче, много е хубаво!

– Значи ти го харесваш, мамо?

– Много даже!

Тя направи жест, като че ли искаше да ме прегърне от радост, но се възпря. Тогава аз я прегърнах и целунах. И в душата ми остана един много красив спомен оттогава...

Сийчето обичаше, но кого? Кой беше той? Аз не исках да я питам, но все мислех, че беше някой от родния ми град. Тя навярно се бе запознала с него през лятото. Но кой ли младеж би могъл да бъде?

Веднъж, както си работехме двете, тя ме запита:

– Мамо, грях ли е да обича човек?

– О, не, дете мое, не е грях! Нали и Исус Христос е казал да се обичат хората помежду си!

Тя задържа ръката си с коприната във въздуха и ме погледна. Лицето ѝ бе порозовяло, очите – изпълнени със светлина. После наведе глава и каза:

– Но защо казват старите хора, че било грях?

На свой ред я погледнах и аз. Как да ѝ обясня? Би ли могла да разбере, че в пожелаването е грехът, а не в самата обич?

– Сийче – казах ѝ аз, – ти обичаш ли звездите, Слънцето, светлината?

– Да – отвърна тя и ме погледна учудено.

– Е, мислиш ли, че правиш грях, като ги обичаш?

– Не! – отвърна тя.

– Ако обичаш и хората като Слънцето, като звездите, планетите и светлината, тогава пак няма да бъде грях.

Сийчето се замисли, после стана и се прибра в стаята си, за да учи.

Жорж се завърна малко преди Коледните празници. Беше такава необикновена радост за всички ни. Бе малко поотслабнал и блед. Очите му дълго ме гледаха и искаха сякаш да видят и да разберат това, което беше в душата ми. Аз му се усмихвах и сърцето ми му се радваше.

На другия ден му разказах всичко за Сийчето, като го помолих да бъде крайно внимателен с нея. О, бащино сърце! Той така се развесели изведнъж и се смя от сърце. Но после като че ли сянка премина по челото му и той каза:

– Знаеш ли, Ани, че едно време, когато бях в трето отделение, се бях влюбил в една студентка? Всички бяха научили за любовта ми и студентката се шегуваше с мене, а аз вземах всичко за сериозно. И когато тя се сгоди, аз се чувствах ужасно нещастен. А когато бях в седми клас, беше ме обикнало 11–12-годишно дете. Мисля, че беше от първи клас. Аз не ѝ обръщах никакво внимание, но нейните картички и честитки ме следваха чак в чужбина, където отпътувах, за да следвам. По това време аз живеех с други мечти и идеали и за малкото момиче нямаше място в душата ми. Само знаех, че е единствена дъщеря на много богати родители. Бедната!

– Защо?

– Тя умря. Когато се завърнах от чужбина, един ден майка ѝ ме намери и разплакана ми каза, че нейната дъщеря ме моли да ме види за последен път.

Бях я съвсем забравил, но отидох при нея, защото на никой умиращ не се отказва последното желание. Тя била вече в шести клас. Ходила на екскурзия, била леко облечена, валял ги силен студен дъжд, тя се простудила и легнала болна. А и без това била крехка и слабичка... И докато ми разказваше това, клетата майка все плачеше, плачеше...

Когато влязох в стаята, видях на бяло легло, сред бели завивки, нежно, деликатно същество, което държеше в прозрачнобелите си ръце някаква снимка. После видях, че беше моята. Как и откъде ли я имаше? Като ме видя, болната се повдигна. Направи знак на майка си да излезе. Очите ѝ бяха големи и когато ме погледна, стори ми се, че навлязох в някакви непознати светове... Тя ми се усмихна и подаде ръката си, която аз леко стиснах.

– Аз знаех, че ще дойдете – каза ми тя – и че ще ви видя още веднъж, защото това бе едничката ми молба на Земята. А Бог чува тия... тия, които имат само една молба...

Останах покъртен. Никога не можех да предполагам и да очаквам толкова трайна обич и такива дълбоки чувства от едно дете... Исках да ѝ кажа няколко ласкави, нежни, утешителни думи, но не можех. Аз я съжалявах само, но сърцето ми вече бе изгълнено всецяло от Елена и в него нямаше място за други...

Тогаво само стиснах бледите тънки пръсти на момичето и казах:

– Но вие ще живеете...

– Да, ще живея, но не тук, на Земята...

И тя се усмихна с усмивка, която винаги изпъква пред погледа ми, когато си спомня за тая малка клета Лили, отишла си тъй рано от Земята...

Жорж се замисли, аз също. Някаква тъга се промъкна в душата ми и особен трепет на страх пропъзля в сърцето ми. Защо ли? Напразно исках да се освободя от обхваналата ме

през целия ден тъга. Жорж също не беше весел. Защо ли трябваше в тоя момент да си спомня едно тъй далечно и тъжно минало?

* * *

Измина Коледната ваканция и децата бяха почнали отново училище. Един ден отидох при майка ми. Минавайки край стаята на Иво, видях вътре един господин с дълги до раменете коси и голямо красиво чело. Той се бе полунавел и гледаше някаква скица, която му подаваше брат ми.

Тъкмо щях да отмина отворената врата, когато Иво, чул стъпките ми, се обърна, видя ме и ме покани да ме запознае с най-добрия си приятел. Влязох, той ме представи на господина, който подаде ръка и се ръкува сериозно и много почтително. Аз го погледнах в лицето и очите ми срещнаха неговите – дълбоки и замислени. И изведнъж ми се стори, че тоя човек се движи из тоя свят, в който ние живеем, но не живее в него. Как ли се бе сприятелил с Иво?

– Господинът художник ли е?

– Да, художник е. И мисля, че ще стане голям и виден художник.

Господинът стоеше тъй, като че ли не се говореше за него. Наистина беше доста странен.

В това време майка ми, научила от малкото слугинче, което ми отвори, че съм дошла, дойде да ме повика. Аз кимнах с глава на художника и на Иво и отидох към кухнята с нея.

– Кое е това момче? – запитах я аз.

– На Иван Каменов син. Ти кой знае дали ще си ги спомниш. Баща му беше сиромаш, дялаше паметници, но сиромаш си остана.

– Никак не си ги спомням – казах аз.

– Ами къде ще ги помниш... Той не можеше да се завърти на едно място. Ходи, скита по градове и села, но пак се завърна преди три-четири години. Пък сега е заболял... А това момче, синът му, е много даровит и способен, но няма отникъде никаква помощ.

– Откога се сприятелиха с Иво?

– От миналата зима. Нали знаеш, Иво е с милозливо сърце и реши да взема от него уроци, за да му помогне с нещо. Иначе той е толкова саможив и скромнен, че може гладен да умре, но няма да каже на никого това. И сега Иво го моли да дойде да живее при нас, че да работят заедно. За да помага на Иво де...

Аз се замислих. Струваше ми се, че тук именно, в тоя човек беше разгадката на Сийкината тайна. Без самата аз да искам, нещо ме караше да се интересувам от тоя човек, да узная повече работи за него.

– Ами сега кой го издържа? – запитах аз.

– Кой?! Сам. Рисува разни дребни работи за списания, за вестници – изобщо каквото му се случи... И кога има какво да яде, кога няма. Та затова и Иво иска да дойде да живее при нас. И ние се съгласихме.

– А той?

– Той не иска.

– Често ли идва тук?

– Често, когато го доведе Иво...

Изведнъж някои неща ми станаха ясни. Сийчето се бе сприятелила много с Маргаритка и твърде често ходеше при стара майка. Това много ме радваше, защото мислех, че Сийчето е превъзмогнала по-раншните си чувства на неприязън към цялото ни семейство. Но докато майка ми ми даваше светлина върху живота на тоя младеж, на мен ми стана ясна истинската причина за тъй сърдечната дружба на Сийка с Маргаритка.

Върнах се у дома замислена. Струваше ми се, че тоя замислен и сериозен младеж даже не подозира за родилата се обич в малкото Сийкино сърце. Значи него тя беше обикнала. А фактически той не беше красив, имаше само хубаво чело и красиви очи. Но знаех – сърцето невсякога гледаше на външността, когато обикваше. Сърцето обикновено обича въпреки всичко...

Един ден влязох случайно при Сийчето, заварих я да рисува. Тя видимо се стресна и поиска да скрие рисунката.

Аз се направих, че не съм забелязала вълнението ѝ, и като се приближих до нея, казах:

– Браво, Сийче, радвам се, че рисуваш. Това, че се занимаваш с рисуване, е много хубаво. Мисля, че едно време майка ти е рисувала много добре, може би ти имаш нейните дарби.

Тя ме погледна. Очите ѝ бяха тъй хубави, пълни с благодарност, а бузите ѝ бяха залени с лека руменина.

– Мисля, че там, в един шкаф – продължих аз, – има доста хубави рисунки от майка ти. Трябва да ги прегледаме – може да се сложат някои от тях в рамки.

– Ето, тия цветя ги е рисувала тя – каза Сийчето и ми показа един букет от полски цветя, рисувани на сив атлаз.

– Много са хубави. Ти би трябвало да следваш художество, а не естествени науки.

Сийчето ме погледна и видях плаха сянка да преминава през очите ѝ.

– Може да кажа – подхванах пак аз – на Иво да ти помага от време на време.

– А, не – каза тя, – аз само така, самичка искам да си рисувам.

– Добре, Сийче, добре, рисувай, чети, пиши – винаги е добре, когато човек се труди, вместо да оставя времето да протича неизползвано за нещо разумно.

Тя леко въздъхна с облекчение и ми се усмихна. Аз си излязох, но вече всичко ми бе ясно и видях, че обичта към тоя човек я кара да работи, да твори. Даваше ѝ импулс и вдъхновение да рисува, да пише стихове, да чете – и главно да е нежна, любяща и добра към всички... Сийка вече не се дразнеше с Пепо за дребни работи, не го настройваше против мен. И затворила се в стаята си, все работеше нещо. Но след като научеше уроците си или направеше нещо, тя идваше при мене било да я изпитвам, било да ми покаже това, което е нарисувала или написала. В такива случаи Сийчето дълго оставаше при мен и разговаряхме.

Веднъж тя ми каза:

– Мамо, искам да съм много, много умна. Искам да зная много...

– Хубаво е това, Сийче, но ти и без това не си глупава и знаеш много за годините си.

– Може, но искам да съм много умна.

– Ще станеш, не бързай, полека-полека.

Горката малка птичка! Защо искаше да бъде много умна? Може би си мислеше, че тогава той би ѝ обърнал внимание и би се приближила по-близко до него? И ми стана тъй мила, тъй скъпа заради нейния устрем да заслужи внимание от този младеж не с обикновените средства на другите момичета, а да се изкачва стъпало по стъпало до висотата, на която се намираще той, за да може да я види. И тогава заживях с нейните чисти радости и плахи тревоги... Но едновременно с това виждах, че работата ми с нея беше много по-сериозна, отколкото когато беше малка и ми правеше различни сцени. Отново се изпречваше пред мен дългът и задачата на майката, която е постоянно бдение над растящото дете. Моята душа и сърце трябваше да бъдат огледало, където ясно да се отразяват състоянията на Сийчето, за да мога да ги виждам и да ѝ бъда полезна. Тя беше в преходната възраст, когато нейният характер се оформяше, и затова трябваше много да се внимава какви елементи ще вземат надмощие в нея.

Аз я наблюдавах с какво настроение отиваше у майка ми и с какво се връщаше. И по него разбирах дали Каменов е бил там и дали го е видяла, макар и отдалече. Защото знаех, че Иво не пуска „беветата“ при тях, както той наричаше Сийка и Маргаритка. Когато тя се завръщаше замислена, аз ѝ заговорвах тихичко и исках да разсея ненужната ѝ мъка.

О, има хора, които са родени цял живот да се измъчват и да страдат за нещо. Навярно Сийчето беше от тях. Когато тя превъзможваше една тревога, веднага идваше друга! Бедното дете! Често въпросите, върху които говорехме, засягаха обичта и дружбата между хората. Аз съзнателно ги насочвах натам, защото исках по този начин да ѝ помогна с това, което можех, за да избегне излишните скърби.

– Сийче, да обича човек нещо, това е най-красивото състояние на човешката душа. Но – казвах ѝ аз – човек

не трябва да иска да притежава непременно това, което обича.

Тя ме гледаше с немигащи очи. Разбираше ли ме? А как бих искала да ме разбере!

– Ето какво, дете – пояснявах ѝ аз, – ако човек обикне един планински връх, може ли да го вземе и да го отнесе в дома си?

– Не – промълвяше тихо тя.

– Да, не може. Но ако човек иска да притежава върха, той ще страда, защото неговото желание не може да се изпълни... Същото е, ако обикне Слънцето или някой извор и иска Слънцето да огрява само него и да принадлежи само на него, или пък изворот да е само негов. А човек трябва да обича и да се радва на нещата, без да ги пожелава. И докато обича така, той ще се радва, но когато започне да иска да ги има за себе си, тогава ще почне да се измъчва и да страда... защото човек не всичко може да вземе и да има...

Сийчето ме слушаше внимателно. Но доколко ли моите думи можеха да проникнат в нейната душа, в съзнанието ѝ, в сърцето ѝ и да я предпазят от неминуемите скърби, които тъй ясно щяха да дойдат? Друг път, заговорили на същата тема, ѝ казвах:

– Обичта е красивият дар на Бога за нашите души и сърца, но никога не трябва да искаме и другите да ни обичат така, както ние ги обичаме.

– Защо? – питаше ме тя и очите ѝ се свеждаха над ръкоделието.

– Така, моето дете, ти сега си още малка, но растеш и трябва да знаеш някои неща. Когато човек обича, е радостен, нали?

– Да – промълвяше тихо тя.

– А когато иска да го обичат, той иска нещо, на което няма право.

– Как така? – питаше тя, а бузите ѝ руменееха.

– Така, е малка моя приятелко, ние имаме право само да даваме, но не и да искаме...

Тя замълчаваше и въздъхваше. Аз не знаех доколко ме разбираше, но все пак ми се струваше, че думите ми щяха

да изпъкнат в съзнанието ѝ в някои трудни моменти на живота ѝ и щяха да ѝ помогнат поне малко... И също ми се струваше, че децата имат души, с които разбират много неща, но ние, възрастните, често си затваряме очите, хипнотизирани от мисълта, че са малки...

Веднъж дадох на Сийчето един много хубав роман, който бях чела някога на нейните години. Тогава много ми беше харесал. Тя веднага си отиде в стаята и до вечерта го прочете. Помня, че този ден беше празник. Вечерта Сийчето беше крайно мълчалива. Знаех, че тая книга ще ѝ направи много силно впечатление. На другия ден предпазливо ѝ заговорих за книгата.

– Сийче, хареса ли ти „Мълчание“⁶?

– Да, много.

– Някога и на мен много ми харесваше. Не е ли красиво да обича човек толкова години и никога да не каже ни дума на този, когото обича?

– Да – прошепна тя, – това е много красиво...

Все ми се струваше, че Сийка трябваше да се предпазва от нещо, но от какво – и аз самата не знаех ясно. Много често в съзнанието ми изпъкваше това, което Жорж ми бе разправял за онази ученичка, която го е обичала, без той да ѝ е обърнал внимание. И винаги при тоя спомен за нея в душата ми пропълзяваше смътна тревога. И се чудех защо ми се натрапва тая страшна мисъл и какво общо има с нея Сийчето?

В това време Дани се разболя от ангина, а след него – и Пепо. Изобщо Дани беше много деликатен и често боледуваше. Но все ми се струваше, че децата са свързани като верига – щом се разболеет едното, след него се разболяваше и второто, и третото. Времето беше много променливо, целият град беше споходен от тая болест. Боледуването на децата винаги много ме измъчваше. Дани имаше доста висока температура и прекара по-мъчително в сравнение с Пепо. Но тъкмо се привдигнаха те, легна Сийчето.

Един ден Маргаритка дойде да я види, но не я пусках при нея. Поразпитах я за вкъщи и тя ми каза между другото, че бате ѝ Каменов вече е дошъл да живее у тях.

Когато влязох при Сийчето, тя ме запитва кой е дошъл.

– Маргаритка, но не я пуснах да влезе.

– Защо? – запитва ме тя и очите ѝ ме погледнаха с плаха тревога.

– Нека да оздравееш, че тогава. Пък и сега у тях е дошъл да живее чужд човек, все е по-добре да се предпазват хората.

– Кой чужд човек? – запитва тя.

– Бате ѝ Каменов.

Лицето на Сийчето просия и въздъхвайки, тя се заобръща в леглото.

– Какво има, Сийче? – запитах я аз.

– Их, мамо, кога ще оздравея?

– Ще оздравееш, детето ми – казах ѝ аз, като я помилвах по челото и леко я целунах по косите...

* * *

Великден беше през май. Беше чуден, красив слънчев ден. Решихме всички да излезем на разходка към планината. Компанията ни бе все от млади хора – най-старите бяхме аз и Жорж. Гледах всички да вървят по обсипаната с цветя пътека и им се радвах. Вили и Маргаритка, които се бяха много сприятелили, вървяха напред. Тя му се хвалеше навярно, че е прочела дадените ѝ от него книги, и следва методите, които той ѝ препоръчваше за живеене. Все ми се струваше, че и в нейното сърце гореше някакъв нов пламък, който я караше така да го слуша. Иво и неговият замислен художник вървяха и си приказваха. Сийчето беше с татко си, който ѝ обясняваше нещо. Пепо тичаше ту при едните, ту при другите, и само Дани вървеше до мен мълчалив. Деня прекарахме сред слънце и песни. Вечерта, като се прибрахме, дойдоха у дома майка ми, баща ми и майката на Вили. Тя бе привикнала да ни спохожда често и ако не дойдеше, почваше да ми домъчнява за нея.

След вечерята Жорж и Маргаритка пяха, Сийчето свири на пиано, Пепо и Дани – на цигулка. На всички правеше

впечатление сериозното държание и изпълнението на Дани, когато свиреше. Тогава Каменов каза, че иска да нарисува Дани, както свири. Веднъж той го видял да свири на Маргаритиното пиано у майка ми и тогава още искал да го скицира, но малкият се разплакал и си дошъл у дома. Но сега вече бяха приятели с Каменов и Дани често ходеше при него да си приказват, което бе някак особено, като се има предвид голямата разлика в годините им. Но не зная защо, Дани винаги ми изглеждаше като някой мъдрец, облечен в детска плът.

Вечерта прекарахме особено весело, само Мария въздъхваше от време на време. Да, тя все си мислеше за Милка – защо ли я нямаше тук, при нас, да зазвучи буйният ѝ глас и да прокънти стаята от нейния хубав смях. Мина вече втора година, откакто не бяхме я виждали... Писмата ѝ пак бяха изпълнени с нейния жив дух, но все пак бяха писма, а не тя самата.

* * *

Децата завършиха училището с отличен успех. Жорж беше много зает с работа, затова нямаше да може да отидем през лятото никъде. Майка ми и баща ми щяха да отидат да летуват край морето в родния ми град. Въпросът беше дали да изпратим Сийка и Пепо заедно с тях. Дани щеше да остане при мене.

– Ако искаш, Ани, иди и ти с децата – казваше ми Жорж и ме гледаше с неспокоен поглед.

Аз се усмихвах – той искаше да бъде щедър и добър.

– Ще направя, Жорж, това, което искаш, а не това, което ми говориш.

– Значи ще останеш тук? О, мила моя, не съм ли егоист, като те лишавам от лятната ти почивка?

– Но нима аз ще бъда по-добре, ако отида, докато ти тук работиш за всички ни?

– Ани, Ани, приятелко моя, наистина аз има защо да се боя за тебе.

- Защо?
- Защото немалко хора са ми завидели за теб.
- А може би и тате? – отговарях му усмихнато аз. Той ме прегръщаше и целуваше.

Но аз си мислех за Сийчето. Тя искаше непременно да отиде с родителите ми. Майка ми, неподозираща нищо, настояваше да я пусна. Но аз мислех, че ще бъде по-добре, ако Сийка и Пепо отидеха с леля Пена у дъщеря ѝ в планинското градче. Жорж беше съгласен децата да отидат там, гдето аз кажа, защото знаеше, че изхождам от мисълта за тяхното добро. Но Сийчето по никой начин не искаше да отиде с леля си Пена. Аз с дни си мислех и се питах как ще бъде най-добре да се разреши този въпрос. Ако беше дошла Илка, щях да се посъветвам с нея, но тя заради малката Светла бе отпътувала за няколко месеца в едно планинско селце. Мислех си често и за Елена, която винаги в критични моменти ми бе помагала, но и тя сякаш по това време ме беше забравила – така поне аз си мислех, защото много рядко идваше при мене насън, и то за много кратко време. Като че ли и тя бе много заета.

Един ден дойде Вили. Той също искаше да прекара лятото при родителите ни – майка му го пускаше. Тогава реших да му открия това, което ме измъчваше относно Сийка. Разправих му за нейната обич към Каменов.

– Аз зная това – каза ми той, като гледеше съсредоточено пред себе си.

– Кой ти каза?

– Не е мъчно да се разбере това, стига да умее човек, като гледа, да вижда.

– Но какво би ми казал по тоя въпрос? Татко ѝ казва, че това е детинско увлечение, което щяло да мине от само себе си. Да не съм обръщала внимание... Но Бог знае защо, аз имам някакво безпокойствие. Боя се да я пусна с майка ми.

– Да, наистина при други момичета това би било детинско увлечение, но с нейния характер става малко по-сложно.

– И аз така мисля. Но как би могло в случая да ѝ се помогне, какво трябва да се направи?

Вили разтвори ръце.

– Не зная. Засега мисля, че нищо не трябва да се прави. Времето ще покаже какво е необходимо.

– А сега трябва ли да я пусна с вас? Тя толкова много иска. Ако не я пуснем, тя пак ще се озлоби и ще се затвори в себе си. Тогава мисля, че ще бъде по-зле. А ако я пуснем, рискува да се увлече още повече в тоя затворен като скала човек.

– Да, вярно, като скала, казахте. Баща му се е борил с големи камъни и сякаш това се е отразило върху сина. Но той по душа не е лош човек.

– Е, тогава?

– Мисля, че вие прекалено се тревожите за Сийка. В случая тя го обича, но той не подозира това и затуй бъдете съвсем спокойна. И аз ще бъда там и ще ви пиша за всичко.

– Добре, имам пълно доверие в тебе. Тя все пак е твоя сестричка, вашите майки са били сестри, ти ще я пазиш. И то ще я пазиш не от тоя човек, защото в него не виждам никаква опасност, но от нея самата.

– Да, разбирам ви.

И така, решихме най-после Сийка и Пепо да отпътуват с родителите ми. Сийка скачаше от радост и чуруликаше като птичка. А моето сърце се свиваше от нещо незнайно, което аз не виждах, но усещах ясно.

Няколкото дни на приготовления минаха много бързо. В това време Сийка не знаеше как да изкаже към мен своята обич и благодарност. Тичаше, смееше се, радваше се и целуваше Дани, който не можеше да разбере на какво се дължи тази любвеобилност на сестра му.

Когато ги изпращах на гарата, Сийка ме прегърна и целуна. И в тази целувка искаше да вложи всичката си благодарност. Но като се връщах вкъщи с Дани, аз се питах: „О, Господи, това ли е най-доброто разрешение, тъй ли трябваше да постъпя? Отде идват тая мъка и тъга?“. И в съзнанието ми неволно пак изгъкваше картината на умиращата ученичка, която е искала за последен път да види Жорж... Защо ли трябваше да си спомням тъй често за нея? И защо

ли Жорж трябваше да ми разправи всичко това, от което тъй не можех да се освободя? „Бедното момиче – шепнех си несъзнателно аз, – горките родители, колко ли е била голяма скръбта им? Как ли са се утешили?“

И тъй, мисълта ми сама вървеше и ме водеше все към това минало и трябваше насила да я отделям от него... „Това е минало, няма защо да си мисля за него“ – повтарях си аз, но все пак неговото ехо по незнайни пътища отекваше в моята душа и ме изпълваше с тревога.

Писмата от децата очаквах с нетърпение. Пепо ми пише сърдечни и любвеобилни писма, Сийчето – нежни и красиви, а Вили ми пишеше да бъде съвсем спокойна. Иво и Каменов често предприемали дълги екскурзии, рисували разни местности и рядко се вестявали в града при тях. Всички били добре. Това ме успокояваше и аз се чувствах облекчена. Незнайното, което като огромна сянка ме заплашваше, сякаш се отдалечаваше и аз бивах радостна и весела.

Често излизяхме с Дани извън града в градината с гора, където той играеше. Понякога с нас идваше и Мария, тъй като бе останала съвсем сама. В празнични дни ходехме с Жорж в планината, като понякога вземахме Дани, а понякога го оставяхме при леля му Мария, за да ѝ бъде другар. Когато се случваха два празника, ние с Жорж правехме по-далечни излети. Нощувахме понякога в някоя хижа, а по-често – на открито в планината. Нощите бяха топли и звездни. Тогава Жорж ми разказваше случки из своя минал живот, особено за чужбина, когато е бил студент, а също и за скорошното му ходене там. Имаше една мечта – да ме заведе веднъж и мен. Ако компанията го прати пак в чужбина, то непременно искаше да ме заведе и мене.

– Ани – казваше ми той, – аз толкова съм ти благодарен.

– И аз също, Жорж.

Той продължаваше, като да не ме бе чул:

– Помисли си, Ани, откакто дойде, ти мина през толкова грижи, болести и тревоги.

– Но ти забравяш и колко радости и красиви дни съм имала.

– Да, мила, но все пак тревогите са били повече.
– Зависи как се гледат нещата.
– Понякога си мисля, че ако не бе ти, не знам как бих се справил с всичко това...

– И аз също така съм си мислила.

– Ах, ти – помилва ме той по косите, – все ти, и ти...

А звездите трептяха горе на небесата и правеха нощта безкрайно красива. Понякога стояхме така и мълчахме. Всичко в планината бе тихо, тихо. Луната изгръвяше и обливаше всичко със сребристите си светлина. Аз слагах главата си на коленете на Жорж и тъй стояхме дълго. Оттогава останаха в душата ми най-красивите спомени за тихите звездни и лунни нощи.

Жорж не обичаше много общуването с хората, но ми казваше, че по-рано не бил такъв. Когато е била жива Елена, у тях постоянно е имало гости и често са ходели с компании на разходка. А с мен той обичаше повече да бъдем само двама. Хората сякаш го дразнеха и казваше, че те му пречели да гледа и да вижда красотата на природата. Аз също обичах да бъдем сами.

Случваше се да отидем на някоя красива, обсипана с цветя поляна. Пред нас се откриваха обширни хоризонти. И тъй, седнали един до друг, ние мълчаливо гледахме и душите ни се изгълваха с красотата и величието на природата.

– Ани – казваше ми Жорж, когато тръгнахме да се връщаме, – не мислиш ли, че многото хора и говоренето са излишни в планината?

– Да, Жорж.

– Струва ми се, че е необходимо да има часове, когато човек трябва да мълчи, за да чуе думите на природата, които са красота и обич.

– Да, вярно, Жорж! Всичко, което се разкрива пред нас, е творба на един безкрайно любещ ни баща. Винаги, когато гледам величавото спокойствие на планините, виждам сякаш в тях проявата на Бога.

И тъй, ние се връщаме в града ту мълчаливо вървящи един до друг, ту хванати за ръце, говорещи си като приятели, които се разбират...

Така мина лятото. Децата се завърнаха. Всички бяха обгорели от слънцето, но бяха радостни и весели. Пепо ми разказваше за подвизите си, но вече не ги смесваше с морските царе и хвъркатите коне. Той все обичаше да ми разказва, а аз обичах да го слушам и да се възхищавам от това, което е направил и измислил.

Дани обикновено го гледаше и слушаше мъгчаливо. Веднъж Пепо се бе впуснал в проекти и блянове за пътешествие из света. Дани тихо го запитва:

- С кого ще пътуваш?
- С кого ли? Ще се намери с кого – с другари.
- Но кой ще ти плаща билетите?

Пепо го погледна като слязъл от небето. В неговото съзнание бяха само пътешествията и подвизите, които щеше да извърши той, но не и средствата, които бяха необходими за тези пътешествия. Дани му се усмихна и пак видях в тая усмивка голямата разлика между двамата братя. Единият бе буйният поток от живот, а другият – разсъждаващ и обмислящ всяка своя стъпка в него.

Сийчето също изглеждаше радостна, но защо ми се струваше, че имаше някаква сянка от тъга в душата ѝ? Тя говореше с мен както преди, но повече се затваряше в стаята си и там четеше и работеше. Когато свиреше на пианото, заедно с уроците си тя изпълняваше мелодии, които, не зная защо, внасяха тъга в душата ми.

Дани продължаваше да взема уроци по цигулка и учителят му оставаше във възторг от него. Никога дотогава не бил имал такъв съзнателен малък ученик. Пепо беше вече в трето отделение, а Сийчето – в трети клас. Дните минаваха, изпълнени с всекидневните грижи за децата и с изпитвания дали знаят уроците си.

Илка се бе завърнала и веднага ме споходи. Веднъж излязохме с нея и с децата далече извън града. Тъкмо щяхме да се завръщаме, когато отдалече по шосето се зададе голяма група туристи.

- Това са нашите – каза Илка.
- Кои вашите? – попитах аз.
- Учителя с братята и сестрите.

– Ах! – извиках аз неволно. – Илке, нека да ги почакаме. Тъй много съм искала да Го видя, а Жорж все отлага и отлага...

Изправихме се край гората и зачакахме. Душата ми бе изпълнена с радост и с някаква особена тревога. Най-после те приближиха. Напред вървяха момичета и момчета с раници на гърба. След тях идваше една по-сплотена и голяма група, в която видях Учителя, който вървеше, заобиколен от мъже и жени. Когато се изравниха с нас, сърцето ми плахо трепна. Нима Той щеше да отmine, без да ме погледне? В същия миг Той обърна глава към мен и като ме погледна, вдигна пръв ръка за поздрав. Илка ме дръпна за ръката и каза: „Ела!“, а сама изтича и целуна ръката на Учителя. Аз също отидох при Него и не съзнавайки присъствието на многото хора, Му казах:

– Тъй много исках да дойда при Вас... да Ви благодаря, но...

– Нищо – каза Той – всичко ще се нареди.

В това време видях как Той спря сериозен поглед върху Сийка. Илка я хвана за ръката и ѝ пошепна нещо. Тогава Сийчето се приближи и Му целуна ръката, а след нея – Пепо и Дани.

– Тъй бих искала да дойда при Вас – продължих тихо аз, – но не само когато имаме нужда... А той все не може да... – не довърших мисълта си аз.

– Ще се нареди всичко – повтори Той и като вдигна ръка за поздрав, тръгна заедно със съпровождащата го група. А в моята душа стана светло, просторно, красиво...

Вечерта разказахме на Жорж за случайната среща, която имахме през деня. Той ме погледна и каза:

– Прощавай, Ани, че още не съм изпълнил обещанието си да отидем при Него, но нали и аз съм все зает с работа...

– Нищо, Жорж, всичко ще се нареди – повторих като ехо думите на Учителя аз. А никак и не подозирах в какъв критичен момент ще се наложи Жорж да отиде при Него...

Компанията пак изпращаше Жорж в чужбина и той искаше най-после да реализира мечтата си – да ме отведе със себе си, още повече, че нямаше да се бави много. Аз исках да отида, но бях почнала да се безпокоя за Сийчето. Тя ставаше от ден на ден по-мълчалива и по-затворена. Казах това на Жорж, а той ме упрекна в прекалена чувствителност от моя страна и каза, че нищо ѝ нямало. И аз бих искала да е така, но...

Когато се хранехме, виждах, че тя насила се храни. Като я гледах, на мен ми ставаше мъчно за нея. И бивахме ли сами, бях нежна, ласкава, любяща към нея, но тя все мълчеше. Сийчето приемаше милувките ми като жадно цветенце, което поглъща росните капки, но устните ѝ оставаха все затворени.

Търсех разни случаи да ѝ говоря, тя слушаше, поклащаше глава и като казваше:

– Да, мамо, така е – отиваше в стаята си под предлог да учи.

Нещо беше станало, но какво? Разчитах, че тя сама ще ми проговори за причината на своята мъка. Но изглежда всичко така дълбоко я засягаше и болката ѝ бе твърде голяма за нея, затова тя непрекъснато мълчеше. И все си мислех, че ако отида у майка ми, там, без да издавам нещо, ще разбере причината за Сийкиното състояние.

Един ден отидох да видя дали Каменов е завършил някои от портретите на Дани, които бе почнал да рисува – на пианото и с цигулката. Заварих майка ми сама. Нямаше ги нито Иво, нито Каменов. На въпроса ми къде са, тя каза, че не знае. Това лято се били запознали с една студентка и откакто са се завърнали, тя често идвала у тях. Отначало с татко не ѝ обръщали много внимание – нали били младежи, трябвало да дружат и с момичета. Но напоследък девойката идвала много често. А била една буйна, весела, всичко наопаки обръщала, като идвала. И Каменов станал съвсем друг – преобразил се, смеел се презглава с нея. Студентката

идвала, вземала ги двамата с Иво и ги водела къде ли не. Нека ходели, нали тя плащала... Била от провинцията, много богато момиче. Баща ѝ бил умрял, но оставил голямо, много голямо наследство.

Аз въздъгнах, стана ми ясна причината на Сийкината мъка. Бедната! Защо трябваше да се измъчва и да страда това дете от толкова малко?

– Сийче, Сийче – казвах ѝ аз, като се завърнах, – не тъгувай, дете, ти сега трябва само да се радваш.

– Аз не тъгувам, мамо – отговаряше тя, а устничките ѝ трепереха.

– Ти си малка, мила моя, има още много години, докато пораснеш. Може би бъдещето за тебе крие много радости.

– Да, може би – прошепваше тя.

– Ти много бързаш, малка моя, чакай – нещата не стоят винаги на едно място, изменят се...

– Да, изменят се – повтаряше като ехо тя.

– Ти ще пораснеш, Сийче, ще отидеш да следваш, татко ти може да те прати в чужбина, и там ще видиш толкова много нови градове, местности и хора.

– Да, разбрах, мамо – казваше ми тя като че ли с досада и навеждаше глава над книгата.

Аз целувах леко преbledнялата ѝ буза и излизах от стаята ѝ. „Боже мой – питах се аз, – как да помогна на това дете?“ Можеше ли да се изтръгне обичта от нейното сърце? Можеше ли, ако ѝ говорех да не го обича, тя да ме послуша? Не! Аз знаех, че сърцето не слуша никого, освен себе си... А как да разбере, че е безумие нейното страдание. Тя е толкова малка, а той е голям... Може би Каменов обича вече студентката, с която е почнал да дружи, нима той ще обърне внимание на тъгата и мъката на едно дете?

Ако Сийка бе болна, бих я лекувала, ако бе натоварена, бих носила товара ѝ вместо нея. Но как да отнема безумната мъка на душата ѝ, как да отнема страданието на сърцето ѝ? Аз ѝ говорех, говорех, но всичко бе само думи, думи за нея. И гледайки я, аз виждах колко пъти и ние, големите, искахме неща и страдахме като Сийка, макар да виждахме, че са неосъществими и безумни...

Отначало Жорж щеше да отпътува през ноември за чужбина, но след това по известни причини компанията отложи това за след Коледните празници. Аз наистина се зарадвах. Никак не ми се оставяха децата, особено Сийчето, в такова състояние.

Един ден Каменов дойде с Иво да донесат портретите на Дани. Наистина Каменов беше даровит художник. На едното платно бе нарисуван Дани пред пианото, както слуша къде отиват звуковете. Цялата фигура, глава, лице изразяваха напрегнато внимание. А очите... О, Боже мой, очите му сякаш проследяваха звуковете в другите светове, където отиваха те. Второто платно бе Дани – прав, с глава, леко наклонена върху цигулката и с лък в другата ръка, готов да свири. На пръв поглед всичко изглеждаше обикновено, но когато човек се взреше в лицето на Дани, виждаше се, че по него се разлива едва доловима усмивка и очите му са озарени от някаква чудна светлина.

Повиках Сийчето от стаята ѝ да види платната. Като видя Каменов, тя леко поруменя. Той, загледан в работите си, почти не я погледна. Тогава аз казах:

– Сийче, донеси някои от твоите рисунки да ги види г-н Каменов.

Тогава той веднага вдигна глава и ни погледна. Сийчето не искаше по никой начин да донесе рисунките си. Но аз настоявах, че тя хубавичко рисува, и той, интересуващ се от всичко, което се отнася до рисуването, каза:

– Идете, идете, малка госпожице, и ги донесете.

Тя го погледна и моментално отиде да ги донесе. Той ги разгледа една по една и каза:

– Да, по всичко личи, че има хубав усет, но трябва много да работи. Много деца има с такива дарби, но като не работят, занемаряват ги и дарбите заглъхват. Но нека, нека работи! Всяка, макар и най-малка придобивка в полето на изкуството, е от значение за човека. В кой клас е госпожицата?

– В трети – казах аз вместо нея.

Той я погледна отново и каза:

– Бързо е порасла – доста е висока.

– Да, тя височка расте. Татко ѝ е висок.

После той се наведе над рисунките, извади молива си и като я повика при себе си, изглежда по навика да преподава уроци на ученици като нея, почна да ѝ коригира рисунките и да ѝ обяснява грешките.

Когато те си отидоха, Сийчето сияеше от радост. Като по магия се бе променила. Унилият вид на лицето ѝ бе изчезнал и бузите ѝ преливаха в руменина. Непрестанно чуруликаше край мен, смееше се, пееше, а аз, като я гледах, си мислех: „Какво нещо е човекът. Един поглед, няколко думи, макар и най-обикновени, казани от любимия човек, могат да му влеят нови сили, импулс и вдъхновение за работа и живот“. С тая радост Сийка живя повече от седмица. Може би той пак щеше да дойде – пак щеше да види рисунките ѝ... И тя рисуваше в стаята си с часове...

Но след време радостта ѝ угасна. Очите ѝ се покриха с воал от тъга, главата ѝ се оброни. А заедно с това аз отново изгубих временното спокойствие, което ме бе обхванало.

Когато им раздадоха бележниците, Сийчето за първа година имаше шест по рисуване. Учителят ѝ беше взел най-хубавите ѝ рисунки и я бе похвалил пред целия клас.

– Иди да покажеш бележките си на стара майка – казах ѝ аз.

Тя ме погледна. И през очите ѝ ме погледна душата ѝ – тъжна и измъчнена. Аз я прегърнах. Тя леко се притисна у мен.

– Да отидем двете – казах ѝ аз. Тя се съгласи.

У майка ми заварихме всички в дневната. Каменов също беше там. Сийкината ръка леко трепна в моята, тъй като я държах за ръка. Показахме бележника на стара майка. Иво дойде, Маргаритка изтича да донесе нейния, за да го видим. Каменов също стана и като се приближи, каза:

– Дайте да го видя и аз.

Погледнах Сийчето – горката, беше леко пребледняла. Каменов го погледна и като се усмихна с единия край на устните си, каза:

– Е, bravo, по рисуване б! Кой ви е по рисуване, госпожице Сийка?

– Господин Трендафилов – отговори тя.
– Ааа, той е добър художник, само че не можа да отиде по-далече... остана учител.
– Защо, лошо ли е да е учител човек? – попитах аз.
– Не, госпожо, не е лошо, но аз мисля, че всеки трябва да стане това, за което е роден.
– Да, вие сте прав – отговорих му аз, – но г-н Трендафилов може би е роден да бъде учител, защото всички ученици се хвалят с него.
– Може би... – процеди през зъби той.
Ние със Сийчето трябваше да си отиваме, защото татко ѝ може би щеше да се завърне и да ни чака. През целия този ден и следващите няколко дни Сийчето отново пак беше весела. О, колко малко беше необходимо на това дете, за да не тъгува излишно и да е радостно...

* * *

Пригответяхме се за път. Аз тръгнах с малко по-спокойно сърце. Майка ми беше казала, че приятелката на Каменов си е отишла в провинцията да прекара там студентската ваканция.

Нареждах куфарите и си мислех за всичко това, когато се канех да сложа и новите обувки на Жорж. Отидох да ги взема и зачух случайно от полуотворената Сийкина врата, че Сийка и Пепо си говорят. Несъзнателно се заслушах в думите им. Пепо говореше:

– Така ми каза Стефан. Той е голям, една година бил по-голям от тебе и казва, че помнел, когато мама е дошла с татко...

– Е, та какво? – попита Сийчето.

– Това, което ти казах.

– Че мама и татко много пъти са пътували и са се връщали, ти сам знаеш това.

– Не, не, той казва, че... че мама дошла после, че... тя не била наша майка...

– Глупости – каза Сийчето с раздразнен глас, – глупости! И ти си седнал да се разправяш с един слуга от кооперацията! Как не те е срам!

Аз стоях в коридора като вкаменена. Някой беше забил някакво острие в сърцето ми и страшна болка го разкъсваше. О, аз в грижите си по Сийчето и по децата бях забравила, или по-право бях престанала да мисля, че съм им втора майка. Ето, сега отново изникваше този въпрос. Аз не бях мислила, че Пепо ще порасне, че ще почнат оттук и оттам да му подшушват, че не съм му същинска майка. И в душата ми се събра толкова мъка, толкова скръб... И не собствено за мен скърбях, но за него, заради Пепо. За това буйно туптящо сърце, което беше родено само да обича и да се радва на живота. За този хубав палав Пепо, който обикаляше всичките страни на земното кълбо, странстваше из непристъпните страни на Африка, на Америка, провираше се из джунглите, срещаше се с диви племена и се връщаше винаги герой. И сега целият този негов мир щеше да бъде смутен!

И докато като светкавица ми минаваха всичките тези мисли, аз чух Пепо да говори:

– Не, Сийке, той пръв ми заговори. Той и миналата година беше почнал да ми говори, но господарят му като го чу, му се скара много лошо, а на мене каза да не слушам тоя калпазанин.

– Е, да, а ти ето, че си го слушал.

– Но той ми каза, че това било истина.

– Кое?

– Че мама ни била втора майка.

– Глупости – натърти пак Сийка, – защо приказваш глупости?

– Не аз, Сийке, а той.

– А ти защо ги повтаряш?

– Значи не е вярно...

– Я ми кажи кой те спаси от автомобила? – запита го тя вместо отговор.

– Мама – каза той.

– А ако тя не те обичаше, би ли се хвърлила под колелата?

– Не.

– Тогава още веднъж да не слушаш този Стефан, че ще кажа на татко, че си приказвал с лоши момчета. Да, той е лош, щом така ти е говорил. А ако кажа на мама, тя ще плаче. Ти искаш ли мама да плаче?

– Не.

– Обещай ми, че никога няма да говориш повече със Стефан!

– Знаеш ли, Сийке, че и други казват същото?

– Казват, казват, защото ти си глупаво момче и ги слушаш. Защо не кажеш това на татко?

Пепо замълча. Аз още стоях така. Изведнъж някакво було падна от очите ми. Наистина Пепо от известно време бе доста променен, но аз, всецяло отдадена на мисълта за Сийчето, не му обръщах достатъчно внимание. Пък и никак не можех да си помисля, че може някой да му разправя подобни неща. Бедното дете, милият Пепо, още миналата година са му разказвали, но той сигурно не е могъл да повярва. Но ето, че вече му натрапват от много страни тая идея и най-после той ѝ е обърнал внимание. Пепо в своето детинство помни само мене, но там, отвъд неговата памет, не се ли запитваше той дали не стои образът на друга жена, която беше неговата майка? И в неговото напоследък настоятелно желание да е голям и да тръгне да пътува по-скоро не беше ли горящата го мъка от нашепванията, че не съм му същинска майка?

– Значи, Сийке, не е вярно това? – запитва отново Пепо.

– Значи друг път да не ставаш толкова глупав и да слушаш глупости. Иначе ще те обадя на мама и татко.

– Добре, Сийке.

– Ти обичаш ли мама?

– Да.

– И тя те обича, а това е най-важното. Другото са глупости.

Види се тая дума – „глупости“, ѝ бе влязла на Сийчето в ума и затова я повтаряше така често. Бедното дете, малката клета птичка! Защо тя не каза на Пепо истината? Може би искаше да го избави от всичките ненужни страдания, които преживя самата тя? Или вече сама обичаша, бе разбрала, че обичта е най-важната, а не кой кого е родил? Ето, тя не обичаше ли човек, когото не е родила и който не бе я родил, а е един съвсем чужд човек, за чието съществуване дори не е подозирала преди година-две. Обичта бе една, но различни бяха само формите на проявата ѝ. А може би тя заради мене не искаше Пепо да знае истината... Колко трогателно мило беше от нейна страна!

Столовете в стаята се размърдаха. Навярно Пепо, успокоен или полууспокоен, се готвеше да излезе. А аз бях забравила за какво бях отишла и се върнах с отмаляло сърце при отворените куфари. Седнах на един стол и така се замислих. Един ден по-рано или по-късно Пепо щеше да научи, че аз не съм му родна майка. За известно време под Сийкиното влияние той все още ще иска да вярва, че аз съм му майка, но ще дойде ден, когато посетите в душата му семена ще поникнат. И той ще расте с тези съмнения, докато един ден, бивайки достатъчно голям, ще разбере истината. Не беше ли по-добре да чуе тая истина от мен или от татко му, вместо да надава ухо към един или друг, които биха му пошепнали нещо в този смисъл?

И какво ще стане тогава с Пепо? Той все още не вярва, че аз съм му втора майка, или не иска да вярва. Той може би все още се надява, че тия пошепнати думи не са верни... Но какво ще стане, когато узнае, че са верни? Ще притихне ли неговото буйно сърце? Няма ли тогава още от вратата да се втурва към мен и да ми вика: „Мамо, добър ден!“ и да очаква да получи обичайната целувка за „добре дошъл“ от училище? Няма ли да ме търси вече и за най-дребните неща и да иска непременно да го слушам, когато учи урока си по цигулка? Няма ли запъхтян да изтичва при мен и да ми казва какво е казал учителят им, кога ще имат утро, къде ще свири той, дует или соло ще бъде с цигулката си? Няма ли да чувам от

ранни зори да пее безгрижен и весел любимите си песни, които бяха станали и мои? Нямаше ли да ме моли вече настоятелно да отивам винаги на утрото или на родителската среща, когато той ще пее или декламира? Нима всички тия хубави радости, свързани с Пепо, щяха да изчезнат и той изведнъж щеше да стане чужд и далечен само защото щеше да знае, че не съм го родила?

И спомени един след друг започнаха да се редят ту от по-близкото, ту от по-далечното минало на Пепо, изпълнени с неговия изобилен живот. Неволно пред очите ми изпъкна споменът, когато аз все още го обличах и той, милващ ме несръчно по лицето, ми казваше: „Мамо, мамо, ти си най-хубавата майка на света“. И ще съжاليا ли той за всичкото това минало, което за мен е било хубава радост в ония тежки дни, когато Сийчето ми правеше разни сцени? И какво трябваше да направя в случая? Да му кажа ли, или да се чака въпросът да назрее и тогава? „О, Пепо, Пепо – мислех си аз, – как да направя, че да избегнеш тия съвсем ненужни страдания? О, ако би могъл да разбираш, колко по-лесно би било, но ти си още съвсем дете... Боже, Боже – въздъхнах аз, – помогни ми, Боже мой!“

– Ани, за какво мислиш? – чух ненадейно гласа на Жорж.

Аз трепнах и се обърнах. Очите ми, плувнали в сълзи, примигнаха и няколко сълзи капнаха по ръцете ми.

– Ани, скъпа моя – приседна Жорж до мене, – какво има?

– Нищо.

– Как нищо? Защо очите ти пуцат бисери?

– Колко е трудно, когато искаме да помогнем на най-близките си, за да ги избавим от излишни скърби – и не можем.

– Кои близки, Ани?

– Децата, Жорж.

– Пак ли децата? Ти прекалено мислиш за тях, мила. Уж вярваш в Бога, а все се безпокоиш.

– Вярно, ти имаш право. Аз трябва да предоставя всичко на милостта Божия.

– Видя ли? Пак аз да те подсетя – каза усмихнато Жорж.

– Благодаря ти.

– Не, така с думи не искам.

– А как?

– Ти знаеш – и той се наведе над лицето ми. Аз го погледнах и му се усмигнах. Той чакаше. Тогава хванах главата му и го целунах по очите, които знаеха тъй хубаво да гледат...

На другия ден трябваше да тръгваме. Бог знае защо никак не се радвах. Не само защото разговорът на Пепо със Сийка ми бе станал нов извор на мъка, не. Някаква незнайна тъга идваше отнякъде, вмъкваше се в душата ми и внасяше там неспокойствие и тревога. Искаше ми се да кажа:

– Жорж, иди сам, сега е по-добре да остана тук.

Но знаех, Жорж щеше може би да си помисли, че оставам заради някого друго. Той тъй често ме питаше дали очите ми не жадуват да видят и някой друг освен него. И сянката на някакъв неизвестен нему човек не преставаеше да го измъчва. Затова каквото и да му кажех, той не би разбрал това, което ставаше в душата ми. Когато забелязваше тъга в очите ми и като се уверяваше, че не е по някой друг, той казваше, че съм преуморена и че ми трябва почивка. Да, вярно, трябваше ми почивка, но не физическа... не. Почивката би дошла заедно със спокойствието, а аз тъкмо него няхах. Понякога така ми се искаше да бъда някъде сама, съвсем сама, и всичко да бъде тихо, съвсем тихо. Да забравя поне за малко всичко, което бе на Земята, и така да си почина. Но тогава какво щеше да стане с децата? И мисълта за тях отново ме възвръщаше към това, което ме заобикаляше.

Всичко бе готово. Жорж бе сложил куфарите в автомобила и бе дошъл да ми каже да побързам. Аз молах лея Пена да пази децата, да не ги оставя сами. Впрочем тя знаеше това, но аз все се чувствах задължена да ѝ го напомням. Децата бяха край масата и ме гледаха.

– Хайде, Ани! – каза Жорж.

– Да, сега – отвърнах аз и тръгнах към Сийчето. Прегърнах я и я целунах. Тя също ме целуна. Пепо бе до нея. Сърцето ми тръпнеше. Какво ли ставаше в неговата душа? Когато оставих Сийчето, видях, че той бе леко пребледнял.

– Пепо, довиждане, мое хубаво дете! – казах му аз и разтворих ръце. Той ме гледа един миг, после се хвърли в мен, прегърна ме и се разплака. Бедното клето дете! О, то искаше да го защитя от страшната за него мисъл. Набралата се в мене мъка преля и аз също заплаках. А в това време Пепо цял се тресеше от плач, притиснал се в мене.

Жорж стоеше в недоумение. Според него Пепо никога не беше се проявявал толкова сантиментално.

Вратата се отвори и влезе майка ми. Тя притегли Пепо към себе си. Аз се наведох над него, целунах го по бузичките и пак му пошепнах:

– Сладко мое дете!

Може би тези думи бяха онова уверение, което Пепо чакаше, защото той се успокои и притихна. Когато погледнах Сийчето, нейните очи също бяха пълни със сълзи, а Дани все още имаше детинския си навик да плаче, когато другите плачат. Прегърнах и него. Колко топлота и безкрайна нежност се излъчваше от Дани! Той обви ръчичките си около шията ми и неговите чисти, копринени сякаш устнички се долепиха до страната ми. Неговата целувка винаги внасяше в душата ми сякаш лъх на растящи във висините планински цветя.

Сбогувах се с майка ми и с леля Пена, после изтичахме с Жорж по стълбите надолу. Преди да потегли автомобилът, аз се обърнах към прозореца. Оттам ме гледаха три чифта разплакани очи... Махнах им усмихнато с ръка, но без да искам, сълзи пак бликнаха от очите ми.

Когато после влакът ни носеше за чужбина, аз разказах на Жорж за състоянието, в което оставихме Пепо. Той се замисли, после, като въздъхна, каза:

– Като се завърнем, ще поговоря по тоя въпрос с Пепо. Ние с него сме били винаги добри приятели, вярвам, че и този път ще се разберем без излишни скърби и тревоги. А

сега бих искал поне за малко да се освободиш от всичките тия грижи, които тъй рано легнаха на твоите плещи. Бих искал да видя очите ти да се радват на това, което ще видим. И в съзнанието ти да има място не само за децата, но и за мене...

Аз го погледнах и се усмихнах. Нима той можеше да предположи, че не е постоянно там?

По време на пътуването и пребиваването ни в чужбина Елена бе твърде често в съзнанието ми. Насън я виждах мълчалива и сериозна, друг път я усещах до себе си тъжна и тревожна. И тая тревога сякаш преминаваше в мене и аз въздъхвах дълбоко. И колкото дните минаваха, толкова по-ясно чувствах нейната тревога, която обхващаше все повече и мене. Защо Елена не ми говореше, както преди, защо бе мълчалива и сериозна? Защо беше тая тревога, пак ли щеше да се случи нещо? Неволно бях свързала в съзнанието си честото и ясно присъствие на Елена с идването на нещо, което застрашаваше някого от нас. Не беше ли пак някакво предупреждение и с кого щеше да се случи нещастията? Случваше се да вървим из залите на някой музей и Жорж да ми обяснява нещо, а аз го слушах само наполовина. До мен като сянка сякаш вървеше Елена и аз се мъчех да доловя значението на нейното присъствие. Жорж забелязваше разсеяността ми и ме питаше:

– Ани, какво ти е? Да не би да си оставила там, в България, някой, за когото постоянно да мислиш и тъгуваш?

– Не, Жорж, съвсем не. Но не искам да те безпокоя. Струва ми се, че Елена върви с нас постоянно...

– Коя Елена?

Аз трепнах. Дотогава никога не бях му казвала нищо за нея, но разбрах, че трябва вече да му разкажа и затова му отговорих:

– Елена, твоята заминала другарка.

Той ме погледна крайно учудено. Аз продължих.

– Да, това мое усещане е много реално. И нейното присъствие ми е било винаги знамение за нещо, което може да се случи на някого от нас. Тя винаги досега ме е

предупреждавала. Затова мисля, че е най-добре колкото се може по-скоро да се завърнем у дома.

– Ани, ти си внушаваш, мила моя. Твоите нерви са се изострили от многото страдания и тревоги, които преживя.

– Бих искала да си внушавам, но не е внушение. Това не ми се случва за първи път. Ти знаеш, че нашите срещи с нея започнаха още преди да познавам теб – и оттогава тя винаги при важни случаи ме е спохождала и предупреждавала.

Жорж се замисли. Природата, сред която живеем, е пълна с тайни – знаехме ли наистина как всичко е наредено, за да ги приемем или отхвърлим?

– Не се тревожи, мила, аз все мисля, че това е прекалена чувствителност – утешаваше ме Жорж.

Но аз знаех, че не е. Чувствах как се повдига някакъв черен облак, който се приближаваше от ден на ден към нас и ни застрашаваше. Като че ли той се готвеше да погълне някого от нас, но кого? Сърцето ми ги изреждаше един по един и освен себе си никого друго не давах. Но черната сянка растеше и приближаваше.

Аз молах Жорж по-скоро да завърши работата си, която му бе възложила компанията, и да се върнем у дома. Не ми се гледаха нито театри, нито музеи и паркове, нито пък ми се слушаха опери и концерти – в душата ми имаше един постоянен вик – по-скоро да се завърнем у дома!

Жорж понякога се дразнеше и сърдеше. Защо бяхме отишли заедно, когато аз не исках нищо да гледам и виждам?

– Може би ще дойдем друг път, Жорж, в по-спокойно време, когато тая сянка, която сега чувствам да ни заплашва, си отиде завинаги далече от нас.

Той поклащаше тъжно глава и сам губеше настроение. Най-после като че ли моята тревога премина в него и той за пет-шест дни привърши работата си и ние си тръгнахме. Никога няма да забравя това завръщане. Из целия път душата ми сякаш се разкъсваше от някаква неznайна мъка и болка. О, да имах крила да прелетя по-скоро...

Когато пристигнахме на гарата, ни посрещнаха майка ми, Маргаритка, Пепо и Дани. Леля Пена паднала и си счупила ръката, отвели я в болницата – осведомиха ме веднага за нея.

– А Сийчето где е? – запитах аз и тревогата изведнъж пак сграбчи сърцето ми.

– Ние, Ани, получихме телеграмата, че си идвате, едва преди час. Пратих Маргарита да каже на Сийка, но тя звънила и никой не се обади.

– Може би е отишла в някоя другарка, нали днес е празник? А Пепо и Дани бяха от сутринта при мене.

Всички се запътихме да излизаме от гарата, а сърцето ми биеше така силно, просто ще изхвъркне.

– Да вземем трамвая – предложи майка ми и каза още нещо, но аз вече не я чувах. Като че ли всичко се завъртя пред мен и изведнъж ясно чух гласа на Елена:

– Ани, бързай, Сийка е в опасност!

– Сийка е в опасност! – извиках аз като пробудила се от сън и като дръпнах Жорж за ръката, го поведох след мен.

– Ани, какво има? – питаше ме Жорж учуден, оставил куфара пред майка ми.

– Бързай, Сийчето!

И без да чакам, отворих едно такси и се качих в него, а след мене се качи и Жорж, който все още не можеше да разбере какво става. Дадох адреса на шофьора и му казах да бърза, колкото се може.

Не помня как сме стигнали у дома, но когато поискахме да отворим с ключа, който Жорж носеше със себе си, не можахме – отвътре беше сложен друг ключ. Явно бе, че Сийчето беше вътре. Звънихме силно, но никой не се обади. Тогава Жорж с всичка сила натисна вратата и тя с трясък се разтвори. Аз полетях по стълбите, Жорж – след мене.

– Сийче, Сийче! – виках аз, но никой не се обаждаше. Жорж ме изпревари и се втурна в Сийкината стая. Когато след няколко мига влязох и аз, Жорж държеше Сийка на ръце и я слагаше в леглото ѝ.

Без да искам, от сърцето ми се изтръгна страшен вик и аз се хвърлих към нея. Тя бе притворила очи и бе бледа

като мъртвец. Жорж вдигна главата си от сърцето ѝ и също останал без кръв, пошепна:

– Диша.

После, като прибра нещо от масата ѝ, което аз не видях добре, той излезе от стаята и отиде на телефона в дневната. А аз хълцах и молех Сийчето да се събуди, но в същия миг видях Елена до леглото ѝ. Никога така ясно не бях я виждала и за миг се уплаших много. Не бе ли дошла да си я вземе? Но тя ме погледна с измъчен поглед и каза:

– Само Той може да я спаси, ако иска.

– Кой? – попитах аз.

– Учителя!

– Жорж – извиках аз и се втурнах към него.

– Какво има? – обади се той, като затвори телефона.

– Тичай при Него! Той само може да я спаси.

– Кой? – попита Жорж.

– Учителя, при когото ходи Илка. Тичай, моля те, иди при нея, тя ще те заведе при Него.

– Аз зная къде живее Той – каза Жорж.

– Тогава тичай!

Тъкмо когато Жорж се обърна, по стълбите се зачу да тича някой. Беше Вили.

– Тичайте двамата при Него по-скоро! – повторих аз.

Вили веднага разбра и като дръпна Жорж за ръката, се затичаха по стълбата надолу.

След няколко минути дойдоха лекарят и таксито, за което бе телефонирали Жорж. Лекарят каза, че лекуването ѝ въпреки е неудобно, и веднага, като я вдигнаха с шофьора на ръце, я отнесоха в болницата. Аз плачех и молех да отида с тях там, но лекарят не позволи – била съм съвсем излишна. И като се върнах в празната Сийкина стая, хвърлих се върху бялото ѝ легло и заплаках с глас – горко и безутешно... В това положение ме завари майка ми.

– Какво има, какво е станало? – питаше ме тревожно тя.

– Сийчето, Сийчето... – можах да ѝ отговоря само аз.

– Но кажи какво е станало, не ме плаши така. Успокой се, на, пий малко вода – и тя ми поднесе чаша с вода.

Аз се задъхвах от хълцанията си.

– Пий! – повтори ми тя. – Пий и се успокой!

Аз глътнах няколко глътки и пак се разплаках. Но тя ме накара да пия още вода и ми говореше да не ставам дете, а да ѝ разкажа какво е станало. Най-после аз поутихнах и леко хлипайки, ѝ разказах за станалото.

– И на мен не ми харесваше – започна майка ми, – все като болнава ми се виждаше. Питам я какво ѝ е, но тя все мълчеше или пък казваше, че нищо ѝ нямало. А то си личеше, че ѝ тежеше нещо.

– Каменов тука ли е? – попитах изведнъж аз.

– Не.

– Къде е?

– Вчера отпътува с годеницата си.

– С коя годеница?

– Ами с онази, дето все идеше с него вкъщи.

– Но кога се сгодиха?

– Ами тя нали си беше отишла у дома при майка си...

Мислехме, че е за ваканцията, а пък тя си отишла да си вземе това-онова и да каже на майка си, че ще се сгоди. Майка ѝ се съгласила и тя подир три дена се върна и се сгодиха. Завъртя му главата това момиче и той... не зная... заради нея ли се съгласи, или за парите ѝ... Такъв сериозен момък не очаквах такова нещо да направи... Пък тя пие, пуши... докога ще я карат заедно, хич не зная...

Аз само прехапах устни.

– И кога ще се завърнат?

– Като се венчаят към неделя, след това ще се върнат в нейната квартира – нали тя си купи апартамент...

Всичко ми беше вече ясно. През този месец на нашето отсъствие Сийчето бе преживяла удар, който нейното малко любящо сърце не е могло да понесе... Бедното, бедното дете! Нима тия чувства в нея са били толкова силни и съдбоносни?

– Сийчето идваше ли у вас? – продължих да питам аз майка ми.

– Да, идваше. Пък на Ивановден, Иво нали имаше имен ден, всички се бяха събрали. И Сийчето беше дошла. Идваха

много гости. Вечерта дойде годеницата на Каменов. Но не зная защо ми се струваше, че беше пила. Бяха си отишли другите гости и си бяхме останали само ние. Сийчето се бе изправила до стената и гледаше Каменов и годеницата му, които според мен се държаха много свободно. Без да зная защо, погледнах Сийчето. Тя беше бледа като стена.

– Какво ти е, Сийче? – попитах я аз.

Но тя стоеше неподвижна като статуя. В това време годеницата на Каменов се изправи и като се обърна към него, каза му:

– Слушай, драги, това малко момиче е влюбено до полуда в тебе. Вие, мъжете, сте слепи понякога... не виждате нищо. Но аз познавам тази безумна обич. На нея са способни само чистите момичета като това. Аз те ревнувам от нея още от първия миг, когато я видях... И затова ще те взема и ще те отнеса далече-далече в нашето царство, където очите на тая влюбена девойка няма да те стигнат... И там ще си мой... само мой...

Всички слушахме като гръмнати. Каменов се разсмя, поласкан види се, или пък защото и той бе пил, а преди никога не пиеше. Тогава годеницата се наведе и го целуна по устата, а Каменов я сложи на коленете си...

В същия миг Сийка изхлипа и тръгна да излиза, но политна. Вили, като пробудил се от сън, скочи и я прихвана, после я отведе в дневната. Тя там много плака. Аз бях страшно възмутена от постъпката на Каменов и на годеницата му и казах, че това, което правят, не е прилично. Ако ще се целуват, да се целуват, когато са сами, но не и пред децата... Баща ти и Иво стояха мълчаливи, изненадани от всичко, което стана.

После всички излязохме и отидохме при Сийка. Не я пуснахме да си отиде и тя спа у нас. През нощта блънуваше и все тебе викаше, Ани. Никой не можа да разбере защо стана всичко това.

– Ето защо не исках да отпътувам с Жорж. Ако си бях тук, нямаше да стане всичко това.

– Ех, то тъй щяло да се случи...

- Къде са Пепо и Дани? – сетих се изведнъж за тях.
- У дома. Маргаритка и Иво са при тях.
- Боже, Боже – закърших аз пръсти и се запътих към телефона. Исках да питам в болницата как е Сийка
- Остави, Ани, недей да безпокоиш лекарите. Те са заети сега, сама знаеш това...

Не знаех какво да правя, къде да отида и какво да сторя. Всичко ми се струваше забулено с някаква мъгла и всеки миг ми се струваше, че ще изгубя съзнание. Всяка вещ от стаята ми напомняше за Сийчето и сълзите сами бликаха от очите ми. На масата стояха книгите и тетрадките ѝ. Дали нямаше някаква бележка, оставена от нея? Пръстите ми сами търсеха и откриха едно малко пликче, носещо само простия надпис: „За мама“. Очите ми, премрежени от сълзи, не можах да прочетат изведнъж малкото написани редове, но после ги прочетох:

Мамо,

Аз не можах да бъда такава, каквато ти ми казваше да бъда... Аз не мога да обичам тъй, както ти ме учеше, и затова ще си отида от Земята. Зная, че всички ме намирахте за малка... А на мен понякога ми се струва, че съм го обичала още преди да се родя, че съм се родила с тази обич към него. Ти знаеше кой е, но не казвай на татко, ако той не знае – от него ме е срам. За мен животът и той бяха едно... Когато той си отива, другото няма смисъл... и аз ще си отида...

Прощавай за всички неприятности, които съм ти причинявала някога – за всичко се разкайвам. Кажу на татко да ми прости и той.

Целуни Пепо и Дани заради мене...

Сийка

Сълзите ми капеха върху написаните редове. Майка ми взе листчето и като го прочете, се разплака.

– Горкото дете, поне да ми беше казало нещо. Но за всичко е виновна оная.

– Коя?

– Годеницата на Каменов, тя се държеше така нахално...

Най-после Жорж и Вили се завърнаха.

– Какво каза? – запитах ги още отдалече.

– Ще мине – отговори Вили.

Жорж беше сериозен и мрачен. Като видя празното легло, пребледня още повече.

– В болницата я отнесоха – казах му аз.

Той се обърна и заслиза по стълбите.

– И аз ще дойда с тебе, Жорж, не мога да остана сама тук повече.

Той се обърна и ме погледна. Очите му изразяваха безпределна мъка. Вили също дойде с нас, а майка ми си отиде у тях при децата.

– Кажи ми, Жорж – помолих го пак в автомобила, – какво каза Учителя?

– Нали ви казах – отговори вместо него Вили, – каза: „Да не се тревожите, ще ѝ мине“.

– Щом е казал така, значи ще ѝ мине – изказах гласно мисълта си аз.

– Каза още да отиваме и да Му съобщаваме за състоянието ѝ – допълни Вили.

В болницата не ни пуснаха при Сийка. Ние с Жорж си тръгнахме, а Вили остана. Той искаше непременно да влезе при нея. Един от лекарите, който бе лекувал и мене при автомобилната катастрофа, му беше близък и той разчиташе на него да го пусне. И после наистина бе влязъл, но тя тогава била още в безсъзнание.

Никак не помня как сме се завърнали вкъщи и как сме осъмнали до другия ден. Но от изтощение и от мъка ли – не зная точно от какво, до вечерта аз вдигнах температура и легнах на легло. А Жорж, горкият, съвсем се разгънал от мъка и страдания. Не знаел при мене ли да стои, или в болницата да тича при Сийчето, за да я види. Била съм много зле, постоянно съм бълнувала и съм питала за Сийка. Те ми отговаряли, че е жива, аз съм се поуспокоявала и

после пак съм се унасяла. Майка ми постоянно била при мене и се сменяли с баща ми и Жорж от време на време.

После полека-лека ми преминала температурата, но както след катастрофата ужасно ми се спеше. В едно сравнително будно състояние помня, че попитах за Сийчето – как е и дали е жива. Те ми казаха, че е жива, но сънят пак склопи очите ми и така, в такова полусънно състояние, съм пролежала няколко седмици. Помня, че главата много ме болеше и с мъка можех да си отварям очите. После главоболието ми минало и аз съм спала няколко дни здрав и укрепителен сън, от който толкова много имах нужда, за да си отпочина.

Един ден се пробудих. Бе ми леко, хубаво. Чувствах се съвсем здрава и поисках да стана от леглото. Когато се обърнах, видях Илка и Жорж да си говорят до прозореца. В това време влезе леля Пена – ръката ѝ беше още прикрепена с бинт към тялото. Нейното появяване изведнъж ми напомни за Сийчето и като скочих, попитах:

– Где е Сийка?

– Тука е.

– Искам да я видя.

– Ани, не бързай да ставаш, тя е добре.

– Аз съм здрава вече, Жорж, чувствам се така отпочинала. Нека дойде Сийчето да я видя.

– Тя спи – каза Илка.

– Добре – казах аз и тръгнах към нейната стая. Жорж и Илка дойдоха с мен. Отворих тихичко вратата и пристъпих на пръсти.

– Господи, как да Ти благодаря – шепнех си мислено аз, когато се приближавах до леглото на Сийчето. Тя лежеше слабичка, с бледо изпито личице, притворила хубавите си очи. Но беше жива, жива, а това бе най-хубавото от всичко!

Аз се наведох и лекичко я целунах по косите. Тя трепна и се събуди. Отвори очите си и като ме видя, протегна ръцете си, обгърна шията ми и прошепна:

– Мамо! – и като се притисна в мен, неочаквано заплака.

– Милата ми, хубавата ми – шепнех аз, – скъпата ми... – а тя плачеше, плачеше. Аз милвах косите ѝ и я оставих да плаче, защото знаех, че тези сълзи ще облекчат наранената ѝ малка душица.

– Ани – казваше ми после Жорж, когато всички вече бяхме добре, – знаеш ли, че тогава, когато ходих при Учителя, преживях такава голяма криза и бях разкъсан от най-противоречиви мисли и чувства.

– Защо?

– Така... Той ни посрещна и ни покани, като че ли ни бе очаквал. Когато му разправих всичко, Той само смръщи носа си и не каза нищо. По едно време гледам, притворил очи и стои така, неподвижен на стола си, а в същото време Го виждам високо в сред стаята във въздуха срещу мене да ме гледа с неземни очи. Потръпнах цял. Тогава разбрах с всичката си душа, че Той не е човек, а свръчовек или нещо повече. Тъй стоях прехласнат и Го гледах – и ми се искаше да стана, да коленича пред Него и да Го моля за прошка, задето не съм те пускал толкова време да отидеш при Него, а също и аз не бях отишъл... И тъкмо щях да ставам, когато видях, че Той си отвори човешките очи и ме погледна с един такъв особен поглед, който никой човек не е виждал. Аз просто залепнах за стола и така си седях. След малко Той проговори:

– Няма какво да се безпокоите, рекох, ще ѝ мине. Те не са сегашни работи, а от миналото. Ще се оправи... Това са кармични неща. Понякога те идват и са неизбежни като нощта. Тя идва, но и отминава, само трябва човек да е внимателен. В природата има неща, на които ние не сме господари, но трябва да знаем законите, по които можем да излезем от трудните положения. Вие идвайте пак да ми обаждате за състоянието ѝ, но всичко ще мине.

– Да – каза Вили вместо мене.

Той замълча, ние също. В душата си чувствах, че ти ме чакаш, и исках да стана, но Той от време на време ме поглеждаше и мълчеше. Струваше ми се, че не трябва да бързам, а защо – не знаех.

После по едно време Той пак притвори очи и гледам, че цялото му лице стана светло, светло – и някакъв мир се разлива от него. И пак желанието да му поискам прошка ме накара да помръдна устните си. Но в същия миг Той отвори очите си и тоя път ме погледна с такава благодост, че ми се стори, че се стопих. Някаква светла вълна сякаш премина в мен, изпълни ме и аз инстинктивно станах и Му целунах ръката. Той също стана.

– Не се безпокойте – каза пак Той, – всичко ще се нареди...

В такова състояние вървах известно време и всичко бе светло в мен. Чувствах, че Сийчето е във всякаква опасност. Но когато автомобилът навлезе в града, изведнъж ужасно съмнение ме обхвана. Какво беше всичко това, което преживях там, горе? И през целия ден аз бях разкъсан от най-противоположни чувства: ту безпределна вяра, ту най-грозно съмнение в Него и във всичко...

– Е, но както виждаш, Сийчето оздравя.

– Това учудва и самите лекари. Те са положили всички усилия, но мислели, че е напразно. Само природата – казвали те – е в състояние да направи някакво чудо.

– А с какво се е отровила, Жорж?

– Да не говорим за това, Ани. Не искам никога да си спомням вече за това и по-добре е да не знаеш... Важното е, че всичко мина.

– Да, всичко мина, но колко много трябва да благодарим на Бога и на Учителя...

– Все пак и лекарите доста помогнаха, Ани.

– В това никак не се съмнявам. Нали Бог се проявява чрез всички човеци, защото е във всички. Следователно и чрез лекарите... Това и Учителя го казва – че всеки човек може да бъде проводник на Божественото, стига да пожелае.

Най-после в един неделен ден ние отидохме с Жорж да слушаме Учителя, когато говори. Влязохме в голям, светъл бял салон, препълнен от жадни души, дошли да чуят Словото на Учителя. Аз бях тъй радостна, беше светъл празник на душата ми, защото най-после се сбъдваше моята мечта – да

слушам Учителя. Ние бяхме малко закъснели и Той вече говореше. Говореше доста тихо, но в салона имаше такава тишина, че думите Му проникваха и се чуваха из целия салон. Аз се заслушах с всичката си душа. А Той говореше:

„Всичко, което става в природата, е разумно. Следователно страданията, които природата налага на човека, са според силите му! Докато човек може да издържа, страданията са в рамките на неговата сила. Не може ли да издържа, на помощ му идват същества, по-силни от него.

Някои хора се страхуват от най-малките страдания, а въпреки това казват, че са вярващи. Истинска вяра е тази, чрез която човек може да издържи и при най-големи мъчнотии и страдания. Силата на едно верую се заключава не в това, което човек може да направи, но в запазване на връзката с Първичната причина. Каквото и да се случи в живота ви, дръжте връзката с Бога в ума си. Природата е отзивчива към всяка молитва, когато е отправена с пълна вяра към Великото...“.

Ах слушах, слушах... Той говореше и всяка дума се вливаше като жива струя в душата ми и внасяше в нея светлина, мир и радост.

От този ден ние почнахме с Жорж да ходим винаги да слушаме беседите Му, а после и лекциите. Жорж Го слушаше с внимание и изведнъж стана ревностен читател на книгите Му и изпълнител на това, което учи Учителя. Аз истински се радвах на всичко, което се случва.

В това време Сийчето се сближи много с Вили и заедно с Маргаритка почнаха също да идват да слушат беседите на Учителя. А Вили без това и по-рано бе ходил там. За моя радост Сийчето слушаше с голямо внимание Словото на Учителя и веднага поиска да отиде и да поговори с Него, ако това е възможно. Вили обеща да Го попита. Учителя казал, че може, и ѝ определил час следобед. Ние всички останахме да чакаме и целия ден прекарахме в гората.

В уречения час Вили я съпроводи до вратата на Учителя. Не зная какво е говорила Сийчето с Него, но когато излезе от стаята Му, тя цялата бе усмивка, радост, светлина. Каго на крила прилетя при мене и ме прегърна...

Всички видяхме, че именно в този момент Сийчето фактически бе излекувана от страшната болка в душата си. Тя бе така радостна и весела, както никога след оздравяването. Дотогава винаги сянка на тъга и меланхолия забулваше хубавите ѝ очи.

– Мамо, Той ми каза да свиря – не се стърпя да ни каже веднага тя.

Татко ѝ си протегна ръката и я погали по косите. Тогава тя му хвана ръката и я целуна. А моето сърце се радваше – Сийчето наново бе оживяла, оживяла...

* * *

Веднъж, помня, бях будна, още не беше се разсъмнало. Жорж спеше. Притворих леко пак очите си и гледам – Елена се приближава към мен.

– Ани – каза тя, – дойдох да се сбогувам с тебе.

– Защо? – попитах я мислено аз.

– Засега съм си привършила тук работата и трябва да отида в друго поле да работя. Искам да ти благодаря, преди да се отделия.

– За какво?

– За голямата помощ, която ми оказваше досега. Ти ми съкрати много време и ми помогна да се освободя от много връзки на Земята.

Аз мълчах и слушах, а тя продължи:

– На тебе много неща не са ти ясни, но аз ще ти обясня само доколкото ми е възможно на мен. Ти ми помогна много за Сийчето.

– С какво?

– С твоята будност. Аз съм ти казвала и друг път, че с нея имам връзки от далечни съществувания. В едно от тия съществувания аз съм станала причина за лишаването ѝ от живот. И сега трябваше да ѝ измоля този живот... Много неща се бяха кръстосали сега – нейни лични, мои и на татко ѝ. Ставаше едно голямо разплащане и тя трябваше да заплати с живота си. С Каменов и годеницата му Сийка не се

среща за първи път, нито сега срещата им ще бъде последна тук, на Земята. Даже още в този живот тя ще се срещне пак с него и с нея, но тогава тя ще бъде в плюс, а те – в минус. И тогава всичко ще се разреши добре... Но сега годеницата на Каменов прави на Сийка това, което Сийка някога, в друго съществуване, е направила на нея. В природата съществува закон, който е много строг, но и много справедлив. Това, което е направил човек някому, рано или късно ще му се върне. А Сийка и това момиче имат стара вражда и затова сега, макар и да са забравили миналото, в съзнанието им или в подсъзнанието им са наслоени спомени за далечното минало. И под тяхното влияние двете взеха и съответните становища. Но трябва да се ликвидира с цялото това минало. Нарочно Сийка бе поставена в тази тяхна среща като дете, за да може всичко да мине с възможно най-малко страдания и неприятности. И всичко би било сравнително по-леко, ако не се намесваше още една сметка, която натежа на везните във вреда на Сийка. Ти знаеш за момичето, което е обичало Жорж и като ученичка е умряло.

– Да – прошепнах аз.

– Е, Жорж щеше да плати със загубата на Сийка за всичките страдания на онова момиче и на родителите му.

– Но защо Сийчето трябваше да заплати за всичко това?

– Защото ѝ се представиха всичките полици на миналото. В природата има една висша справедливост, всичко се премерва с най-фини везни. Повтарям – беше момент на разплащане... Сийчето трябваше да плати. Тя имаше повече да дава, а само от мен имаше да взема. Само на мен ми бе позволено да измоля живота ѝ.

– Но защо не ми каза да я пазя?

– Не е позволено. Всичко щеше да стане много по-лошо, ако аз само с една дума ти бях пошепнала нещо. Има неща, за които е абсолютно забранено да се говори. Когато поголемите същества работят, малките трябва да мълчат, за да не объркат работата. Но затова пък трябваше едно будно съзнание като твоето, което само да долавя нещата и да се

притичва на помощ в необходимите моменти. Аз се опитвах да работя така и с Вили, но той не беше достатъчно свързан със Сийка и не можеше да се разчита на него.

– Но как тогава всичко се размина и Сийчето оживя?

– Защото друг плати заради нея. Доброто винаги има една резервна врата, един резервен изход, по който нещата могат да се разрешат с най-малко загуби. Но в случая един плати за Сийчето.

– Кой? – попитах аз.

– Учителя. Сега тя трябва да работи с капиталите, които Той ѝ даде. Защото винаги, когато се плаща заради един човек, то е с оглед на неговата бъдеща работа, която той може да извърши. А ти знаеш ли защо се разболя веднага след нещастната случка със Сийчето?

– Не зная.

– Ти много се беше свързала с нея и по незнайни за вас пътища част от отровата, която бе погълнала Сийка, ти я всмука в себе си. По този начин тя бе сравнително облекчена, а ти понесе заради нея доста. Ето и в това се състои най-много твоята помощ в случая. Трябваше един, който я обича от Земята, да е готов да даде част от своя живот за нея, за да може тя по-леко да понесе всичко.

Аз се замислих върху думите на Елена. Но ако не бе Учителя, и да бях умряла заедно със Сийчето, пак нищо нямаше да ѝ помогне. Елена, виждайки мисълта ми, каза:

– Така е, Ани, ако не бе Той да гарантира заради нея, тя сега нямаше да е между вас. Всички човеци са свързани с невидими нежни нишки и всеки човек представлява едно малко колелце от една огромна машина. И добре е, когато всяко колелце се завърти на своето определено време и с това улесни работата и вървежа на цялата машина. Разбираш ли ме?

– Мисля, че да.

– А моята задача засега е привършена. Вие сте вече свързани със Светлината, която е дошла на Земята, и от вас ще зависи дали да ходите в нея и да не се спъвате... И тъй, довиждане, Ани, но знай, ние пак ще се срещнем...

- Кога? – попитах аз.
- Когато Бог каже.
- Но аз трябва да ти благодаря – казах ѝ аз.
- За какво?
- О, за толкова много!

Тя само се усмихна с прекрасната си усмивка и като ми помахна за сетен път с ръка, нейната светла фигура изчезна.

Аз отворих очите си. Жорж бе станал, види се, тихичко, без да го усетя. Набързо се облякох и записах чудния си разговор с Елена... Дали той ще бъде последен в това мое съществуване на Земята?

* * *

Сега, когато пиша тия редове, са изминали шест години, откакто съм дошла в тоя дом. А понякога ми се струва, че не са били шест, а много, много... и че не съм само на 25 години. И когато гледам днес живота и света, виждат ми се съвсем различни от тези, които бяха някога, преди шест години. Сега животът за мен е много по-дълбок, по-многообразен, изпълнен с хиляди неизвестности, зад които стои винаги една велика разумност.

Днес не се боя вече, че Пепо и Дани ще научат, че аз съм им втора майка, защото разбрах, че те са души, както всички, и моята задача е да им помагам, доколкото мога, в техния път на развитие. Но неведнъж, надвесена над тях през различните им леки или сериозни боледувания, грижеща се с техните грижи, страдаща с техните скърби, на мен ми се струваше, че аз ги родих неведнъж, а много пъти в душата си. Тогава виждах колко велика и отговорна беше задачата на майката. И тази задача не се състоеше само във физическото раждане на детето...

Но после разбрах – майка бе самата природа, а ние – само бледо нейно копие, когато се грижим за създадените от нея деца, и то пак с онази любов, която тя бе вложила в сърцата ни към тях.

И когато в празничен ден или вечер, след като Жорж се завърне от работа, Дани и Пепо вземат цигулките си, а Сийчето сядна на пианото, на мен ми поднасят китарата и цялата къща се изпълва с музика. Жорж приглася с глас на нашия малък оркестър. Тогава, не зная защо, ми се струва, че стоя на тих бряг, след като с дни и години съм била тласкана и носена от огромните вълни на страхотно развънувано море... или пък че съм вървяла и съм се изкачвала по дълъг, стръмен път, и най-после съм стигнала до някакъв озарен от светлината връх. И там е само тишина, мир, красота, музика и светлина, защото сме под крилата на Този, който е оставил небесата и е слязъл на Земята, за да донесе светлина на хората и да им покаже отново пътя, който води към Върховния, към Единия – към Бога...

2. VI. 1939 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ

РЕЧНИК НА ЧУЖДИ И ОСТАРЕЛИ ДУМИ

биям *тур.* Дори.

вардя *разг.* Защиатавам, пазя.

вехти *ост.* Острели.

долап *тур.* Шкаф.

етамин *фр.* Вид плат за бродирание.

жур *фр.* Гостуване и забава в тесен кръг.

кахър *тур.* Тревога, безпокойство.

кюмюр *разг.* Въглища.

маргарит *ост.* Бисер.

разсилен *ост.* Прислужник в учреждение.

рубашка *рус.* Риза.

трен *фр., ост.* Влак.

шушони *ост.* Гумени обувки.

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

¹ „**Сираче**“ – стихотворение от **Любомир Бобевски** (1878-1960) – български писател, известен с разказите си „След войната – война“, със стихосбирката „Детски рози“ и пътеписите „Пътуване пешком от София до Париж“.

² **Фламарион, Камий** (1842-1925) – френски астроном и популяризатор на астрономията. Основател на обсерваторията в Жювизи до Париж, на списание „Астрономия“ и на френското астрономическо дружество. Изследвал е Луната, Марс и двойните звезди. Известен е като автор на научно-популярни книги по астрономия и на творбата „Любовта във Вселената“.

³ „**Шуми Марица**“ е национален химн на България от 1886 до 1944 г. Първоначалният текст на песента е написан от Никола Живков, главен учител във Велес по време на турското робство. След много варианти остава последната редакция на Иван Вазов от 1912 г.

⁴ **Колумб, Христофор** (1451-1506) – европейски пътешественик, изследовател и търговец, организиран много морски експедиции, прекошил Атлантическия океан и достигнал Америка през 1492 г. Той вярвал, че Земята е сравнително малка сфера, и твърдял, че може да достигне Далечния изток, като пътува само на запад. Открива Бахамските и Антилските острови, Куба, Хаити, Южна Америка и много други земи.

⁵ „**Малката кибритопродавачка**“ е творба на **Ханс Кристиан Андерсен** (1805-1875) – датски писател и поет, известен най-вече със своите приказки. Андерсен постига международна известност, неговите творби са преведени на повече от 150 езика и вдъхновяват множество пиеси, балети, игрални и анимационни филми.

⁶ „Мълчание“ е роман на японския писател Шусаку Ендо (1923-1996). Той завършва образованието си във Франция. Книгата описва историята на двама католически португалски мисионери през XVII век.

Невена Неделчева
СВЕТЛИНА В ЖИВОТА

Редактори
СПАСКА МИХОВСКА
ИВАНКА СОФРОНОВА

Художник
НЕЛИ ДИМОВА

Дизайн на корицата
ЖИВКО СТОЙЛОВ
НЕЛИ ДИМОВА

Компютърен дизайн
ИВАН ДЖЕДЖЕВ

Издавателство „Бяло Братство“
София, ул. „Ген. Щерю Атанасов“ 2
Тел: (02) 418 0110; 0897 847 641

Отпечатано в Университетска печатница

izdatelstvo@bialobratstvo.info
www.bialobratstvo.info
www.beinsadouno.org